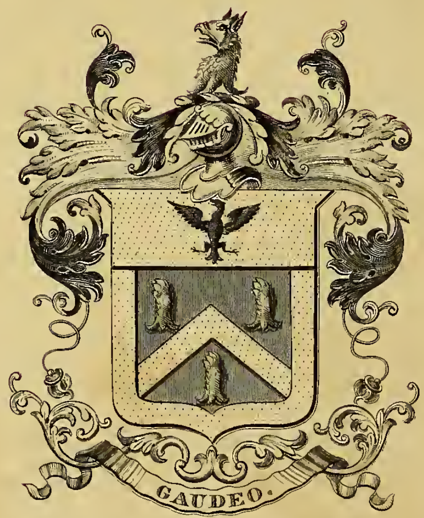
T8c

John Carter Brown.
John Nicholas Brown.

BOUND BY F. BEDFORD

This is the first issue
Note *privilegio* last line

Text & plates should be reversed –
The second title – i.e. here title to text, is of the second issue –
This copy may have been bound i[n] [illegible] order
to bring the privilegio title first –
Or to bring colouring to the front
Titles are right, according to Church Catalogue –
All except titles should be reversed –

Crawford has 2^d^ title like the 1st.

This copy lacks 1st issue plates III, VII, IX, XXII, XXIV
These fours are in copy with 2^d^ state title "Rudolphus".

copy of plate XXIV without numbers & with Latin text, from Stevens 28·III·1919
Have this with German text.

No copy of XX XXI without colours – before numbers are [illegible].

Domus Professa Soc. Jesu Viennae. Lit. B. num.

DUP BIBLIOTH. VNIVERSIT. VINDOBONENSIS. LUM
RPJCB
RPJCB

Occidentalis Americæ partis,
vel. earum Regionum quas Chri
ſtophorus Columbus primū detexit
Tabula Chorographicaè multorum
Auctorum ſcriptis, præſertim verò ex
Hieronymi Benzoni (qui totis XIIII
annis eas Provincias diligenter
perluſtravit)
Hiſtoria,
conflata & in æs inciſa à
Theodoro de Bry Leod.
Anno M D XCIIII.
LA FLORIDA
Golfo Mexicano
Circulus Cancri
LVCAYA
Bahama
CVBA INSVLA
HAYTI SIVE SPANIOLA
IAMAICA
BORICHEN
MAR DE NORTE
IVCATAN
HISPANIA NOVA
NICARAGVA
CASTILLA DEL ORO
DARIEN
CARTAGENA
VRAVA
CVMANA
CVBAGVA
CARIBANA
AVREA REG.
Circulus Aequinoctialis

RPJCB

Hieronymi Benzoni in Indiam Occidentalem naugationis initium.

HIERONYMVS Benzonus, Indiæ, quam Occidentalem appellant, luſtrandæ deſiderio flagrans, Hiſpali totius Bœticæ celeberrimo Emporio diſcedit, & ad oppidum S. Lucari de Barrameda lembo peruenit: iſtic nauem mercibus onuſtam nactus, in magnam Canariam nauigat. Inde in Palmam Inſulam vehitur, vbi celocem vino onerari, & mox in Indiam traijcere debere intellexerat.

Monendum porro Lectorem cenſeo, Sculptorem, quum Hiſpalis vrbis legitimam picturam ad manum non haberet, ex ingenio portus cuiuſdam marini vrbem delineatam illius loco poſuiſſe.

RPJCB

QVATVORDECIM *dierum nauigatione proſpero vento peracta, noctu volucres quoſdam piſces palmaris longitudinis, in nauem cadentes capiebant. Habent vero eæ volucres membranaceas alas Veſpertilionum fere inſtar, quibus explicatis, ad centum vel amplius paſſuum longitudinem ſupra aquas volant, nimirum vt alios piſces ipſos perſequentes effugiant: deinde denuo merguntur vt à rapacium marinarum auium, quæ illis volantibus inſidiantur periculo ſe ſubducant.*

RPJCB

Ad Præfectum Erreram feruntur munera ab vxore Reguli Prouinciæ Cumanæ.

DVM in Cumana moratur, ad Petrum Erreram Præfectum venit præcipui eius Prouinciæ Reguli vxor, quaſillum patriis fructibus plenum geſtans, oris corporisq; habitu tam deformis & prodigioſa ſpecie, vt rei nouæ miraculo ſtupefactus Benzonius, eam intuendo oculos explere non poſſet: monſtri enim cuiuſdam potius, quàm humanam ſpeciem habebat.

Crude-

RPJCB

IN *Amaracapana ipſo commorante, Petrus de Calyce Tribunus militum quatuor millia mancipiorum trahens, venit, plures adducturus, niſi laſsitudine, penuria, & animi ægritudine permulti in via partim defeciſſent: partim nonnullis, quum agmen raptim ductū, impedimentis Hiſpanorum onuſti facile ſequi non poſſent, Hiſpani latera & pectora ferro traieciſſent.*

RPJCB

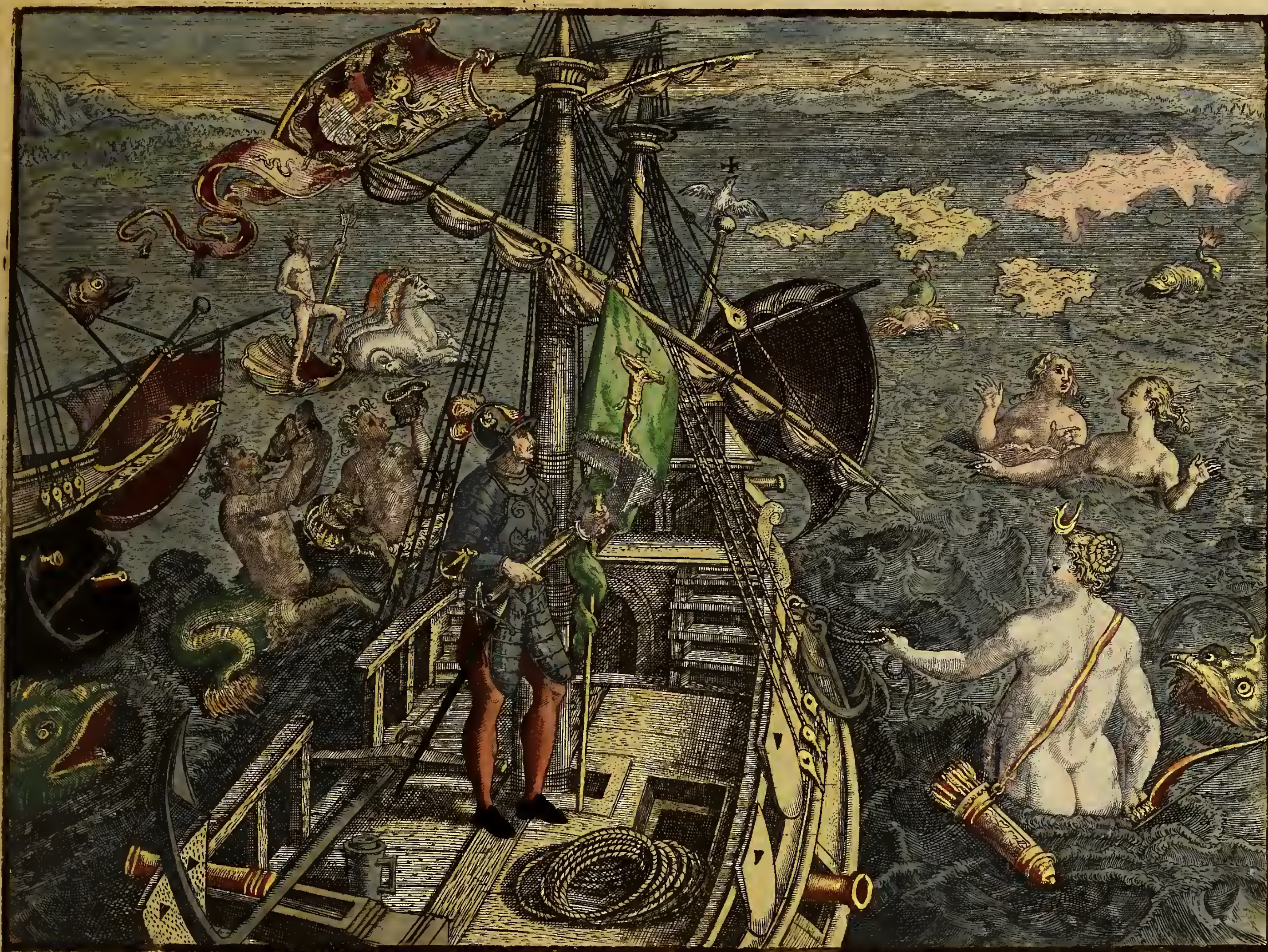
Indi volentes experiri immortalitatem Hiſpanorum Salſedum Hiſpanum in mari ſuffocant. V.

BORICHEN *Inſulæ incolæ, Hiſpanos eam ſubigere adgreſſos, immortales eſſe credebant: eius rei periculum vnus è Primatibus eius Inſulæ, cui nomen Vraioan, Dominus Prouinciæ Iaguaca facere volens, Hiſpanum quendam Salſedo nomine iſtac iter facientem comiter excipit, diſcedenti comites addit è ſuis ſubditis qui eius impedimenta ferant, cum mandatis, vt in flumine, quod tranſeundum, mergant & ſuffocent. Illi mandata ſui Domini ſtrenue exequuntur: Salſedum ſuffocatum ad ſuum herum ferunt. Ex eo primùm intellexerunt incolæ, Hiſpanos perinde mortales eſſe ac reliquos homines.*

RPJCB

Columbus primus inuentor Indiæ Occidentalis. VI.

COLVMBVS *trans Gades in Portugalliam, & omnem illam Oceani oram nauigans, ſæpenumero animaduertit, & diligenter obſeruauit, ventos quoſdam ſtatis anni temporibus ab occaſu flare, qui multos dies conſtanti tractu ſpirarent: quos quum non aliunde, quam ex tranſmarina ora proficiſci poſſe iudicaret, tamdiu circa eam rem cogitando animum verſauit, vt eius certitudinem quærere aliquando conſtitueret. Quapropter & Reipub. Genuenſi, & Principibus aliquot ſuam operam obtulit, vt illam oram indagaret: ſed ab omnibus neglectus, tandem ſumptibus Ferdinandi & Iſabellæ Regum Hiſpaniæ, nauigationem inſtituit.*

RPJCB

Columbus ſuos cachinnatores lepidè in conuiuio illudit. VII.

*N*OVO *illo orbe à Columbo detecto, quum forte celebri conuiuio cum multis Nobilibus Hiſpanis ipſe adhibitus eſſet, & inter eos de India ſermo ortus, vnus eorum ad Columbum conuerſus, ſic eum alloquitur: Tametſi Indiam non reperiſſes, non defuiſſent tamen in hac noſtra Hiſpania, qui idem quod tu tentare potuiſſent: abundat enim ea magnis viris & ingenioſis. Ad ea nihil reſpondens Columbus, ouum inferri in menſam iubet, & omnes experiri monet, vt faciant id nullo adminiculo fultum, ſtans & erectum in menſa maneat: quum nulli ſuccederet, ipſe rationem qua id fieri poſſet, demonſtrat.*

RPJCB

Prima Columbi in Indiam nauigatio. Anno 1492. VIII.

COLVMBVS *nauibus à Ferdinando Rege impetratis, cum Bartholomæo fratre è Palos vrbe in Gomeram Inſulam nauigat. Iſtic aqua & cæteris neceſſarijs ſumtis, Occidentem ſolem ſequutus, iter inſtituit: quum porro emenſa dierum aliquot nauigatione, nondum terra vlla in conſpectu eſſet, milites in Columbum fremere incipiunt: ille mitigatis ſemel atq; iterum eorum animis, & ſuas rationes pro virili confirmans ſpemq́; ſibi eſſe, Deo bene iuvante, breui terram nouam in conſpectu fore, nauigationem proſequitur. Sed quum aliquot dies præterea nauigaſſent, nec vlla tellus occurreret, fremitum redintegrant, & minitantur ſe illum in mare præcipitem daturos, ſi pertinacius vltra tendere vellet: itaq; poſtridie vela demitti iubet. At credibile eſt, Columbum, quum hæc præciperet, haud procul terra abfuiſſe, idq; ex cœli conſpectu deprehendiſſe, aura, & nubeculis quæ circa Orientem ſolem in horizonte apparerent.*

RPJCB

Columbus in India primo appellens, magnis excipitur muneribus ab Incolis. IX.

PRIMA *nauigatione, quum Columbus terram attigit, crucem ligneam in littore ſtatuit: deinde prouectus in Hoyt in Inſulam appellit, quam Hiſpaniolam nuncupat, & in terram cum multis Hiſpanis deſcendit. Ibi quum ab eius loci Cacico (regulum ita appellant) cui nomen Guacanarillo, ſumma comitate exceptus eſſet, muneribus inuicem datis & acceptis, ambo fidem amicitiæ futuræ ſanxere. Columbus, induſiis, pileolis, cultellis, ſpeculis & ſimilibus eũ donauit: Cacicus contra ſatis magno auri pondere Columbum remuneratus eſt.*

RPJCB

Columbus ſupplicium ab Hiſpanis ſeditioſis ſumit. X.

COLVMBVS aduerſæ valetudinis cauſa, ab expeditione quam aduerſus Caribes ſuſceperat in Hiſpaniolam reuerſus, eam valde turbatam reperit, ob rapinas, & alia per eius abſentiam ab Hiſpanis perpetrata facinora. Is vero ſumto à prudentia conſilio, vt his malis occurreret, in omnes Hiſpanos ſeditionum auctores & ſcelerum compertos vltimo ſupplicio animaduertit, & Cacicos ipſos quacunq; ratione potuit, reconciliare ſibi ſtuduit. Ex ea ſeueritate tantum Hiſpanorum odium in Columbum ortum eſt, vt ne nomen quidem eius æquo animo ferrent, atq; etiam monachus quidam ordinis Benedictini Columbo ſacris interdiceret: contra Columbo præcipiente, ne quid ex eius penu monachis ſubminiſtraretur. Quæ ex re factum eſt, vt multi de eo & fratre ipſius dira & atrocia ad Regem ſcriberent: Columbus itaq; ſimulac conualuit in Hiſpaniam regredi coactus eſt.

Horren-

RPJCB

PEr eos dies mirabilis & prodigioſus quidam caſus in illa regione interuenit. Ab ortu enim tanta ventorum rabies coorta eſt, qualem nunquam antea Inſulares ſe vidiſſe, aut audiuiſſe meminerant: inprimis vehementiſſimus Typhon (Hiſpani Huracan appellant) tanto impetu irruit, vt cœlũ ſimul ac terras rapere ſecum & miſcere velle videretur. Omnes improuiſo malo attoniti, præſentem mortem imminere ſibi ante oculos, confundi elementa, & finem rerũ adeſſe, vulgo pauidi credebant. Tum vero ingenti ſono cœlum ſtrepere, & inter horrendos tonitruum fragores crebri micare ignes, aër incendi fulguribus, nox interdiu omnibus noctibus nigrior denſiorq;, adeo vt per obſcurum alius alij occurſantes, mutuo intueri non poſſent. Errabundi homines defixis præ formidine animis & lymphatis ſimiles per vias perq; auia diſcurrebant paſſim ac peruagabantur. Tanta vi interea furentium & horrendo cum ſtridore colluctantium ventorum, vt à radicibus erutæ arbores, & auulſa ſaxa magno cum fragore in planum prociderent, atq; ea ruina ingenti villarum mapaliumq; ſtrage facta, multos mortales opprimeret. Solidas vero etiam cum incolis domus furioſi illi turbines in ſublime correptas diſſipauere. Paucis horis ingentia detrimenta accepta, vt ne tres quidem naues quæ ad portum ſecuræ in ancoris ſtare credebantur, eius calamitatis immunes eſſent. Ancoris enim ipſis, quanquam robuſtis, fractis, & ancoralibus firmis nouisq; truncatis, cum omnibus nauticis profundo merſæ ſunt. Indi complures ſpeluncis abditi, diſcrimen effugerunt.

Indi

RFJCB

Perlarum inſula ob vnionum copiam ſic dicta. XII.

TERTIA in Indiam expeditione, Columbus ſinum Parienſem ingreſſus, Cubaguam appulit, quam ipſe Perlarum Inſulam nuncupauit, quia quum eum ſinum nauibus percurreret, Indos è lintre oſtreas piſcantes conſpexit: quas edules eſſe rati quum aperuiſſent Hiſpani, plenas vnionibus repererunt, vnde magna illis lætitia oborta. Peruenientes ad littus in terram egrediuntur, vbi mulieres Indicas pulcerrimos vniones collo & brachijs geſtantes obſeruant, quos vilibus rebus redimunt.

RPJCB

R Ex *Ferdinandus intellectis diſcordijs quæ obortæ inter Columbum & Rolan-*
dum Ximenea: nouum Hiſpaniolæ Inſulæ Præfectum, deſignat Franciſcum Bom-
badillam, eumq; ampla autoritate & poteſtate inſtructum mittit, & de inteſtinis
diſsidijs, cauſisq; diſcordiarum Columbi & Rolandi cognoſcere iubet. Is cum hoc
mandato è Calicio portu anno 1499. quatuor carauellarum claſſe inſtructa ſol-
ensin Hiſpaniolam traijcit. Almirans & eius frater Bartholomæus, noui Præfecti appulſu au-
ito, ad eum honorifice excipiendum, vt Regio miſſu venientem, reuerenter obuiam egreſsi ſunt.
portum vt peruenerunt, rati, vt ſibi, ſic alijs animum ſincerum eſſe, pro amica complexus &
lutationis vice, capti fratres in vincula traduntur, & mox vtriq; iniectæ catenæ, ſeiunctiq; al-
r ab altero, quo grauius dolerent, duabus carauellis in Hiſpaniam mittuntur. At ſimul ac ce-
ces in Hiſpaniam peruenerunt, & nunciatum Regi tam claros viros compedibus vinctos adeo
do ac miſerabili habitu adduci, motus in miſericordiam, curſore Calicium miſſo, illos è cuſto-
a emitti & vinculis leuari iubet: deinde ſplendido comitatu cultuq;, vt talibus viris dignum
at, in conſpectum ſuum venire. Vt in Regiam peruenerunt, comiter à Rege excepti, & auditi
erunt.

RPJCB

Pugna inter Columbum & Franciſcum Poreſium. XIIII.

QVARTA *nauigatione Hiſpaniolam portus aditu prohibitus Columbus à Bombadilla, Iamaicam inſulam tenuit. Ibi Franciſcus Poreſius vnius Carauellæ Prætor cum fratre & maxima militum parte ſeditionem in eum commouet, & contractis aliquot Indorum lintribus in Hiſpaniolam profugere conatur. Sed quum tam exiguis lintribus impetum maris ſuperare fruſtra tentaſſet, regreſſus eſt. Audito eius aduentu, Columbus cum fratre ſuos in aciem educit: ventum eſt ad manus: cadunt nonnulli: multi vtrinque ſaucij: Franciſcus Poreſius cum fratre capitur.*

RPJCB

FERDINANDVS Magallanus à Rege Portugalliæ offenſus, Carolum V. Imperatorem adit, atq; illi demonſtrat Moluccas Inſulas Caſtellanorum iuris eſſe: ſperare ſe, nauigatione ad Occidentem facta, fretum inuenturum in Occidentali India, per quod in mare Auſtrale penetraret, & inde ad Moluccas inſulas peruenire poſſet: Ea autem via minoribus ſumtibus, & minore difficultate, aromata, aliasq; Orientis merces inuehi poſſe. Carolus ex eorum ſententia qui rerum Indicarum Concilio præerant, illi naues inſtruit quibus eum præficit. Is Hiſpali ſoluens, poſt longam nauigationem tandem fretum inuenit centum decem leucas in longitudinem patens, binas in latitudinem, interdum plures, cui, ab Inuentoris nomine, Magallanici cognomen inditum.

Hiſpani

RPJCB

Hiſpani cum monachis aliquot ab Indis trucidantur.

PISCATIONE *vnionum vigente monachi aliquot, vt Indos Chriſtiana fide imbuerent in Indiæ continentem tranſgrediuntur; quo etiam multi Hiſpani permutandarum cum Indis mercium cauſa commearunt. Sed Indi iam tum Hiſpanorum commercia & dura imperia pertæſi, mane cuiuſdam diei aurora prima, in eos irruunt & eorum cruentam ſtragem faciunt. Ex ijs tamen aliquot celocis ope quæ ad Cumanæ fluminis ripam deligata ſtabat, perniciem effugientes Dominicam contendunt, & Bartholomæo Inſulæ Præfecto Cumanenſium rebellionem enuntiant.*

DIDACVS *Ocampus cum trecentis militibus ex Dominicæ portu ſoluens breui in Cumanam peruenit, & ad pelliciendos in naues barbaros, ſuos omnes, exceptis ſocijs naualibus, in aluum nauis conditos ſub tabulis delitēſcere iubet, vt Indi cum tam pauci Hiſpani apparerent, promptius ſubirent nauim, & perſuaſum haberent ipſos ex Hiſpania venire. Indi quidam vltro nauim ſubeunt margaritas ferentes per ſimulationem commercij. Illi Chriſtianorum paucitate conſpecta in littus regrediuntur, paucos ſe in naui reperiſſe homines Cacico renuntiant. Is multo plures quam antea Indos nauem ingredi iubet. Hiſpanus Dux militibus è latebris exeundi ſignum dat, qui improuiſo exorti Indos partim incautos capiunt, partim interficiunt: quotquot captiuos habuit dux, ſuſpendi ad nauis antennam iubet.*

RPJCB

HOIEDA à Carthagine 12. millia in mediterranea progreditur, ingentis prædæ
ſpe & cupidine illectus, & genti cuidam infeſta arma infert, quum Indis credit
affirmantibus eo loco magnam vim auri reperturum. Sed ea expeditione nihil
præter vulnera & detrimentum ingens retulit. Nam tanta vi in eum irruerunt
Barbari, vt fugam capeſſere, amiſsis ſeptuaginta quinq; militibus, & ad mare re-
redi coactus ſit. Niqueſa autem cum magno militum numero ſuperueniente, conſilium ineunt,
& iunctis viribus in eius gentis fines impetum facere ac ſuorum cædem ulciſci ſtatuunt. Itaq; ſub
veſperam maxima militum pars ſilentio è caſtris profecti, modico ac ſuſpenſo gradu tota nocte
ter conficientes, ſub auroram Indos ſecuros & ſomno torpidos opprimunt. Illi excitati vulneri-
bus, inſuper mapaliū incendio perterriti fuga euadere conantur: ſed obſeptis à milite itineribus,
ncidentes in armatos cæduntur alij, alij incendio perire quam Hiſpanorum manibus præoptan-
es, in ignes ſemetipſi præcipitant. Omnes igitur ferro flammaq; abſumpti ſunt præter paucos, quos
lubiæ adhuc lucis obſcuro fuga diſcrimini eripuit. Sex modo capti & Hoiedæ in ſeruitutem tra-
diti victores, quum frigefactis cineribus aurum quærentes perpauxillum inueniſſent, eluſa aua-
ritia, nec præda pro ſpe inuenta, male alacres Carthaginem regreſsi ſunt.

RPJCB

NIQVESA *noctu coorta tempeſtate, à ſuis abripitur. Qui centum millia deinde emenſi vt eum inuenirent nec quidquam intelligerent, Olando, dum Niqueſa rediret, ſummam Imperij deferunt. Is quo omnem ſocijs ſpem fugæ tolleret, naues fluctuantes temere ad littus ferri atq; allidi ſinit: mox, nimis feſtinati conſilij errore animaduerſo, è fractarum nauium tabulis carauellam vnam ad ſubitos & neceſſarios vſus fabricari iubet. Inde caſas moliri, Mayzum ſeminare cœperunt.*

Indi

RPJCB

Indi Hiſpanis aurum ſitientibus, aurum liquefactum infundunt.

INDI *Hiſpanis offenſi propter nimiam eorum tyrannidem & crudelitatem, atq; auaritiam, quoſcumq; capiebant viuos, militares præſertim duces, reuinctis manibus pedibusq; proijciebant in terram: mox auro in os iacentis infuſo, cum hac exprobratione auaritiæ, Ede, ede aurum Chriſtiane: ad maiorem cruciatum ac probrum cultellis lapideis, alius brachium Hiſpani, alius humerum, alius crus, abſcindebant & ſubiectis prunis torrentes mandebant.*

Indi cuiuſdam Gnomologia inſignis de Chriſtianorum auaritia. XXI.

PANCHIACO *Regulus amicitia cum Valboa contracta, illi grandem auri vim elaborati in vaſa & monilia, dat. Verum conſpicatus Hiſpanos, dum aurum hoc penditur, inter ſe rixari, & eductis gladijs ſeſe mutuo ferire velle, aurum cum trutina euertit, illorum auaritiam acerbè carpens. Atq; ſi tanta auri cupiditate arderent, regiones demonſtraturum in quibus abundantiſsime id inuenirent. Valboam deinde per difficilia itinera ad ſumma montium iuga deducit è quibus mare Auſtrale ipſi demonſtrat. Reuerſus Panchiacum baptiſandum curat & Carolum nuncupat.*

RPJCB

Valboa Indos nefandum Sodomiæ ſcelus committentes, canibus obiicit dilaniandos. XXII.

VALBOA *in iſta ad montes profectione Regulum in Eſquaragua ſuperat & cædit cum multis Indis: pagum deinde ingreſſus Reguli fratrem & alios quoſdam muliebri veſtitu ornatos: valde admiratus, cauſam ſciſcitatur: intelligit cæſum Regulum & omnes eius aulicos nefando illo peccato naturæ aduerſo infectos: Attonitus Valboa adeo deteſtabile ſcelus ad iſtos Barbaros penetraſſe, corripi omnes iubet numero forte quadraginta, & canibus quos circumducebat, lacerandos obiicit.*

RPJCB

Indi ſæuitiæ Hiſpanorum impatientes ſibijpſis manus violentas inferunt. XXIII.

HISPANIOLÆ *incolæ, poſtquam ſe perpetuis atq; intolerabilibus laboribus opprimi ſentiunt, nec vllum finem adeſſe malis, in planctus & ſuſpiria effuſi, crebris votis mortem optabant. Itaq; multi abiecta omni ſpe abeuntes in ſiluas, ex arboribus ſemetipſi ſuſpendebant, interfectis prius liberis. Feminæ, poſtquam herbæ cuiuſdam ſucco fœtus ſibi ipſæ abegerant, virorum veſtigia ſequutæ laqueo vitam finiebant. Deniq; alius ex edito monte iacto in præceps corpore, alius in mare, alius in profluentem demerſus: nonnulli etiam voluntaria inedia vitæ finem inuenere. Erant etiam qui acutiſſimis è ſilice cultellis, aut mucronatis vallis pectora & latera transfigerent.*

RPJCB

O VIEDVS de *Indorum Occidentalium Religione agens: nullam in illis nationibus picturam aut ſculpturam antiquiorem vidiſſe ait, aut maiore reuerentia cultam, horrenda cacodæmonis effigie deformi ſpecie facta. Eum pro Deo agnoſcunt, petentes ab eo quidquid deſiderant. Quum autem Cacicorum Hiſpaniolæ aliquis ſuo numini ſacrum & feſtum diem celebrare inſtituebat: omnibus ſubditis tam viris quã fœminis, diem ad conueniendum dicebat: qui vbi ad ſolenne illud confluxiſſent, omnes apte in ordinem ſeſe diſponebant. Cacicus ipſe agmen antegreſſus princeps templum inibat, vbi ſacerdotes adorando idolo intenti erant. Ingreſſus vt conſederat, tympanum pulſabat: mox ſequebatur vniuerſa multitudo præeuntibus viris, qui nigro, rubro, & flauo diſtincta corpora, verſicoloribus etiam pſittacorum & aliarum auium pennis ornauerant: colla, brachia, crura, coronis, torquibus atq; armillis ex concharum marinarum teſtis redimiti: fœminæ puro corpore & nullis pigmentis fucato, virgines quidem prorſus nudæ: quibus viri erant peplis muliebria velata. Tali habitu ſaltantes & patria quædam carmina in laudem idoli canentes templum ſubibant. Cacicus tympani ſonitu ingredientes ſalutabat: mox demiſſo in guttur bacillo vomitum ciebant: vt Idolo palam oſtenderent, nihil ſe in pectore mali occultum gerere. His ceremoniis peractis, omnes complicatis pectinatim cruribus humi conſidentes, alios quoſdam hymnos cum murmure quodam lugubri concinebant: ac tum ſuperueniebat aliud fœminarum agmen caniſtra geſtantium panibus plena, & roſis floribusq; odoratis conſperſa: illæ cæteris canentibus circumfuſæ, orationes quaſdam illis inſuſurrabant: Alij vt inuicem reſponderent, ſeſe erigebant: donec cantionibus peractis, mutato concentu nouam quandam in Reguli ſui laudem ordirentur: poſtremo panem Idolo offerebant.*

RPJCB

AMERICAE
PARS QVARTA.
Sive,
Inſignis & Admiranda Hiſtoria de reperta
primùm Occidentali India à Chriſtophoro
Columbo Anno M. CCCCXCII
Scripta ab Hieronymo Bezono Mediolanenſe,
qui iſtic ãnis XIIII. verſatus, diligẽter omnia obſerva-
vit.
Addita ad ſingula ferè capita, non contemnenda ſcholia,
in quibus agitur de earum etiam gentium idololatria.
Acceſsit præterea illarum Regionum Tabula
chorographica.
Omnia elegantibus figuris in aes inciſis expreſ-
ſa à Theodoro de Bry Leodienſe, cive
Francofurtenſi Anno cIↄ Iↄ XCIIII. Ad
Invictiſs. Rudolphus II. Rom. Imperator.
Cum privilegio S. C. Maiestat.

RPJCB

WOLFGANGVS D.G. ARCHIEP. MOGVNT. S. ROM. IMP. PER GERM. ARCHI-CANCELLAR. ET ELECTOR. ZC
IVSTICIA
FRIDERICVS D.G. COMES PALAT. AD RHEN. BAVAR. DVX S. ROM. IMP. ARCHIDAPIFER ET ELECTOR ZC
VERITAS
RVDOLPHVS II. D.G. EL. RO. IMP. SEMP. AVG. GERM. HVNG. BOHE. ZC. REX. ARCHID. AVSTR. DVX. BVRG. ZC. COMES TYROLIS. ZC.
ERNESTVS D.G. ARCHIEP. COLON. S. ROM. IMP. PER. ITAL. ARCHICANCELL. ET ELEC. CO. PAL. AD RHE. BAVI. DV. ZC
CHRISTIANVS D.G. DVX SAXONIAE SAC. ROM. IMPERII. ARCHIMARSCHALCVS ET ELECTOR ZC
PRVDENTIA
THEODORICVS D.G. ARCHIEP. TREVIRENS. S. ROM. IMP. PER. GALL. ET AREL. AT. REG. ARCHICANCELL. ET ELECTOR ZC
VICTORIA
IOAN. GEORG. D.G. MARCHIO BRANDEBVRG SAC. ROM. IMP. ARCHICAMERARIVS ET ELECTOR ZC
FORTITVDO

Exemplar Cæſarei Priuilegij.

RVDOLPHVS II. *Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, VVirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoſcimus & notum facimus tenore præſentium vniuerſis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendũ curaſſe, quod magna cura & magnis ſumptibus Incolarum Americæ habitus, ritus & mores in æneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demiſſe etiam ſupplicaſſe (quandoquidem nemini id aduerſum, ſed multis gratum futurum ſit, magniq; in eam rem ſumptus ſint ipſi faciendi) vt Cæſareo noſtro priuilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui ſuum commodum cum ipſius ſummo detrimento quærit, æneas iſtas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa noſtræ Cæſareæ Maieſtatis ſcientia & autoritate hanc gratiam & priuilegium prædicto Theodorico de Bry cõcedimus, vt prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius priuilegij conceſſione ſupputandum, quiſpiam, quicunq; tandem ille ſit, iſtas icones ad imitationem excudat, aut ſic impreſſas inuehat, importet aut vẽdat. Quapropter inhibemus ſingulis noſtris & ſacri Imperij ſubditis & fidelibus, cuiuſcunque dignitatis, ſtatus & conditionis ſint, præſertim autẽ omnibus Typographis, bibliopolis, aliisq; librariam negociationem exercentibus, niſi noſtram indignationem & grauem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas æreas tabulas & icones quas ſæpememoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictũ quadriennium ad imitationem imprimat, aut ſic impreſſas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo diſtribuat, alios ve id facere permittat, ſub pœna noſtræ indignationis & amiſsionis ſingulorum exemplarium dictæ impreſsionis, quæ ſæpedictus Theodorus de Bry, vbicumq; locorum nactus fuerit, per ſe, vel ſuos, propria authoritate & ſine impedimento ſibi vendicare, atq; illis pro ſuo arbitrio vti poterit, libere, & ſine detrimento.*

Debebit tamen ſæpe præfatus Theodoricus de Bry, niſi hac noſtra gratia & priuilegio priuari velit, tria præfatæ impreſsionis exemplaria propriis impenſis ad noſtram Imperialem Cancellariam tranſmittere. Harum teſtimonio literarum manu noſtra ſubſcriptarum & ſigilli noſtri impreſsione munitarum, Datum in noſtra Regia arce Pragæ, vigeſima quarta Martij, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo & nonageſimo, Regnorum noſtrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimooctauo & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum ſacræ Cæſ. Maieſt. proprium.

Iacob Kurz von Senfftenau.

A. Erſtenberger.

NON

THEODORVS DE BRY BENEVOLO LECTORI.

NON exiſtimo, candide lector, tibi ignotos eſſe tres illos priores libros, quos de noui orbis ſeu Indiæ occidentalis tribus regionibus, nempe Virginia, Florida & Braſilia præteritis annis in lucem edidi cum figuris & iconibus ad viuum expreſſis ac in æs inciſis: in quibus barbarorum illorum tum corporis cultus & ornatus, tum mores, tum deniq; fides & religio eleganter deſcribũtur & exprimuntur, non minore cum legentis & contemplantis voluptate & delectatione quàm vtilitate. Cùm autem originem atq; initium inuentionis illarum terrarum noui orbis prætermittere mihi nec æquum nec decorum videretur, vt non tantum meo, ſed & aliis bonis ingeniis ſatisfacerem, ſuperioribus illis tribus libris, hunc quartum adiicere viſum eſt, in quo reperies primum tabulam chorographicam eius regionis quæ prima ab illuſtri viro D. Chriſtophoro Columbo Italo reperta eſt; in qua tabula loca ipſa ad quæ vir ille appulit quatuor illis nauigationibus quas in eas terras ſuſcepit, accuratè notantur, adhibitis in eius rei diligentiorem inquiſitionem omnium maximè idoneorum authorum ſcriptis; atque in primis authoris noſtri M. Hieronymi Benzoni Mediolanenſis, qui in illis terris per 14. annos commoratus eſt. Inuenies præterea iconas complures tabulis æneis mea filiorumq; meorũ opera inciſas, quibus exprimuntur multa quæ ad incolarũ illius regionis mores, viuendi rationem atq; religionem pertinent: ex quibus poteris videre quantum ſit diſcrimen inter illos trium illarum regionum ſuperioribus libris deſcriptarum incolas; & hos de quibus in hoc libro fit mentio, præſertim in religione: ſiquidem hi non vnum ſolum Deum rerum omnium creatorem ac figura aliqua lignea repræſentatum inſtar Virginiæ incolarũ, nec ſolem aut Lunam ſicut Floridenſes, nec Maralea velut Braſiliani colunt, ſed ipſum Diabolum, qui ſeſe ipſis omnis generis horrendis formis exhibet & oſtentat, ſicut ex figuris ſequẽtibus, ac ipſius libri lectione videbis & intelliges. Quod ſanè horrendum eſt & maximè deplorandum, homines licet barbaros, creatos tamen ad imaginem Dei, vt ad Angelorum imitationem eum perpetuò colerent & glorificarent, eò cæcitatis eſſe delapſos, vt loco creatoris ipſum iuratum Dei & generis humani hoſtem adorent. Veruntamen quid miſeros illos tantopere deteſtamur & damnamus? In nos ipſos deſcendamus, ac videamus num ipſis meliores

 ſimus,

ſimus, nos, inquam, quibus vera Dei ſalutiſq; æternæ cognitio tum per Prophetas & Apoſtolos, tum per ipſum D. Ieſum Chriſtum Dei filium & ſermonem æternũ reuelata & patefacta eſt. Omitto multa vitia quibus Chriſtiani Diabolo ipſi militant & quibus barbari illi carent: Taceo luxum illum immodicũ qui tum in veſtitu corporis, tum in apparatu ciborum inter nos cōſpicitur, à miſeris autem illis prorſus exulat, ſiquidem iis bonis quę natura per ſe producit contenti ſunt, ſuaq; pudenda ſimpliciter tegunt vel faſciolis vel pellibus ferinis, vel muſco, præter eos qui omnino nudi incedunt nullo pudoris ſenſu, quod quidem probare humanum non eſſet nedum Chriſtianum. Sed iis omiſſis, annon etiam nos Chriſtiani Deo palam repugnamus, vt Diabolo pareamus & eum adoremus? Quis non deteſtandum illud auaritiæ vitium ſectatur, quæ tamen ab Apoſtolo idololatria vocatur, quoniam auarus aurum & argentum atq; in his principem huius ſeculi loco Dei adorat? Quotusquisque credit Deum nobis omnia quæ ad huius vitæ ſuſtentationem neceſſaria ſunt ſuppeditaturum, modo renunciatis omnibus inordinatis cupiditatibus eius regnum primum quæramus, eiusq; iuſtitiam, quæ eſt vt Deum amemus ex toto corde noſtro, & proximum ſicut nos ipſos? Paucos ſane reperias qui eiuſmodi fidem habeant. Hinc fit vt Diabolus cautus & aſtutus videns nos Deo non fidere, nec noſtro victu & tegumento contentos eſſe, ſed immodicis cupiditatibus ferri & abripi, nobis hunc mundum eiusq; gloriam & opes oſtentet, vt nos ad ſe adorandũ rerum illarum cupiditate alliciat, ſicut Chriſtum tentauit, promittens ſe illi totam mundi gloriam daturum, ſi ſe adoraret. Ea autem eſt cæcitas ingenij noſtri, atq; is huiuſce ſeculi amor, vt facile nos ab eo decipi patiamur, & Deo derelicto, Diabolum ipſum ſequamur, illiq; pareamus. Horret quidem animus cum audimus Diabolum à cæcis illis hominibus adorari. Sed quid reſpicimus feſtucam quæ eſt in illorum oculis, & interea trabem quæ in noſtris eſt non cernimus? Lege hunc tractatum, videbis cæcos illos Indos noſtram infirmitatē & auaritiam melius quàm nos animaduertiſſe, atq; etiam aliquãdo exprobraſſe, cum fruſtum auri oſtendentes dicerent, En Deum Chriſtianorum. Rem ſane pudendam oportere Chriſtianos tales habere pædagogos & magiſtros. Prætereà in hoc libro videbis quæ quamq; inſatiabilis fuerit Hiſpanorum auaritia, in quæ quantaq; flagitia hæc eos impulerit, quàm ſæuè & atrociter miſeros barbaros tractarint, quam turpiter etiam inſana illa ſua cupiditate accenſi in mutuas cædes ſæuierint. Quæ omnia ſanè in hominibus Chriſtianis valde damnanda & deploranda ſunt. Veruntamen ne quis hęc in Hiſpanicæ gentis ignominiam trahat, expendat vnusquiſq; quid ab aliis aliarum nationum hominibus fiat. Annon ſimilia quotidie à nobis perpetrantur? Frumentum & vinum coëmimus, & in cellas ac horrea condimus, vt pauperes tempore famis aut annonæ caritatis iugulemus. Fraudibus, vſuris & impoſturis fratres noſtros facultatibus ſuis ſpoliamus & exhaurimus. In mutuas cædes ambitione & auaritia abrepti quotidie ruimus, nec modus eſt vllus aut finis noſtræ cupiditati & crudelitati. Ne ſimus ergo tam præcipites in damnandis Hiſpanis, quin prius nos ipſos ſerio examinauerimus, num ipſis meliores ſimus. Multos enim inter Hiſpanos noui viros pios & probos non minus quàm in vlla alia gente, quod abſq; vllius præiudicio dictũ ſit. Si quæ ſæuè, crudeliter, auarè & iniquè geſta ſunt ab Hiſpanis in India, ea genti imputanda non ſunt, ſed potius militari licentiæ, quæ in aliis gentibus nō minus efferata comperietur. Quis enim ignorat quàm multa crudeliter patrata ſint atq; etiamnũ hodie patrentur à militibus Gallis, Germanis, Italis, & aliis in omnibus fere expeditionibus ac bellis. Quis tamen æquus iudex hæc toti genti imputabit? Faxit Deus vt ex aliorum exemplis diſcamus mores noſtros corrigere, atq; ea quæ in aliis damnamus, in nobis emendare, ac in primis cupiditates noſtras frenare, vt contenti ſimus iis quæ Deus nobis pro ſua liberalitate & benignitate largitus eſt, nec plura appetamus quàm quæ ad nos alendos & tegendos ſufficiunt iuxta Pauli conſilium, cum cætera ſint ſuperuacanea, ſiquidem nihil in hunc mundum intulimus, nihil etiam hinc auferemus: Cōſiderantes præſertim eos omnes qui plura concupiuerunt, in extrema pericula ac tandem in exitium ſeipſos præcipitaſſe. Cuius rei fidem facient, quæ in hoc libro continentur: quem vt candido animo excipias, beneuole lector, te etiam atque etiam rogo, nec minorem voluptatem in eo legendo & contemplando, quàm ego in elaborando, ſumas oro; quòd ſi hunc meum laborem quoq; tibi gratum fuiſſe comperero, me breui Deo propitio & fauente, cætera quæ adhuc reſtant tibi communicaturum ſpondeo. VALE & fruere.

EPI-

EPIGRAMMA

IANI IACOBI BOISSARDI VESVNTINI.

AD THEODORVM DE BRY.

CONDITOR *ille orbis rector ſtellantis olympi,*
Ad cuius nutum cuncta creata tremunt:
Arguta ratione hominem donauit, vt illa
Adiutrice ſuum noſcat ametq́; Deum.
At Deus æterno conſiſtens Spiritus ortu,
Humana cerni qui ratione nequit.
Propoſuit mundum hunc ſtructura atq́; ordine mirum:
Hoc ſapiens Opifex dicitur atque potens.
Proſtat diuinæ ceu Maieſtatis imago,
Qua mortale genus iudicet artificem.
At cum nemo adeo ſenſu videatur egere,
Qui neget à ſummo Numine cuncta regi:
Perpauci nouêre quod expedit. Hocce diſertè
Diſcendi cupidos pagina ſacra docet.
In cruce quos Chriſtus precioſo ſanguine lauit,
Circumſpecta magis lumina mentis habent.
Alti toto animo amplexi mandata Tonantis
Concipiunt firma cœlica regna fide.
In tenebris reliquos denſæ calliginis error
Detinuit, miſeris implicuitque modis.
Inter quos terra illa Notis Zephyriſq́; ſubacta,
Quæ toto à nobis diſsidet Oceano:
Cui nunquam conſpecta Helice ſeptemque Triones;
Aut inſtat gelidis quæ Cynoſura rotis;
Aſtra ſed oppoſitæ contraria ſuſpicit Argûs,
Auſtraleſq́; tuas, clare Canope, faces.
Gens Ogygeſat a antiquo, Ianique nepotum
Progenies duris edita ſideribus:
Gens patribus priſcis incognita: ſuetaque nudis
Sub Dio quouis tempore corporibus:
Quæ flauæ Cereris, nec Bacchi munera nouit,
Cruda ſed humana viſcera carne replet.
Sola hominem facie referens riſu atque loquela;
In reliquis ſimilis vita habituq́; feris.
Diuinum Numen cognoſcere neſcia: quamq́; eſt
Præſtigiis ſolitus detinuiſſe Satan:
Nunc Chriſto aſſertam maiori ex parte videmus,
Puraq́; thuricremis dona adolere focis.
Nunc paſsim ingeniis melioribus eſſe politam
Cernimus, & mores erudiiſſe feros.

Artes

Artes & cultum verſatæ diſcere terræ, &
Martia conſulta Pallade bella ſequi.
Gloria prima tibi hæc debetur, magne Columbe:
Fama Magellano deinde ſecunda venit.
Ac tibi, quæ inuento feciſti nomina mundo,
Veſpuſi Hetruſcæ laus celebrata plagæ.
Hi primi curuis pelago ſe puppibus auſi
Credere, & occidui ferre pericla maris.
Ignotam tentare Tethin, nec cognita cæli
Antipodum aduerſis aſtra ſubire polis.
Quàm ſæpe vndiſonis hærentes fluctibus ipſa
Exemit fida Doris amica manu!
Exanimi quoties vidêre immania Cete
Cæteraq; æquorei monſtra pauenda freti.
Proteaq;, Et rauca ſquamoſum clangere concha
Tritonem inuita ſuſtinuere mora.
Incolumes rediiſſe, ſaliq; ſolique pericla
Iuuit, & emenſas tot ſuperaſſe vias.
Intrepidis poſthæc verret vada cærula tonſis,
Et claſſe aſſuetum nauta parabit iter.
At nos interea ſpectabimus omnia tuti,
Artifici cùm ſint ſingula picta typo.
Gratia habenda tuo hæc, Theodore, æterna labori;
Hæc cui tam exactè ſcribere cura fuit.
Dumque repreſentas diuerſis cuncta figuris,
Ingenium felix arguis & genium.

SONNET

DE PAVL PERROT SIEVR DE LA SALE AV SIEVR THEODORE DE BRY SVR L'HISTOIRE DES INDES OCCIDENTALES MIſe En lumiere & depainte par luy.

CE n'eſtoit pas aſſez qu'vn hazardeux Pilote
Euſt franchi le foſſé de L'Occean ronfleur,
Pour nous venir conter le plam, Et la grandeur,
D'vn royaulme incognu, et le cours de ſa flote:
Il falloit que de Bry qui d'vn burin nous note
Le beau de ce voyage; augmentat la valeur
De L'hiſtoire, Et le nom de ſon obſcur autheur,
Monſtrant ce que pour voir l'impoſſible nous oſte.
Au moins ſans nul hazard on peut proufit tirer
De luy, voire vn proufit qu'on doit plus deſirer
Que L'or Peruſien, le caillou de nos feus:
Car en repreſentant de ce peuple barbare
Les Abus, Et les faicts D'vn Eſpaignol auare
Il aprend d'euiter le vice de ces deux.

SYMBOLVM THEODORI DE BRY.

HEi quantum à primo miſeri mutamur Adamo!
Ver illi æternum riſit & alma quies.
At nunc cura homines facit irrequieta beatos,
Huc ratio, huc omnis vis ſubit ingenÿ.
Scilicet vt corpusque animamq; & cætera ſerues,
Res tibi cum curis efficienter erit.
Parua ſed ingentis formica laboris imago,
Exemplo hæc nobis dat documenta ſuo.
At mihi quando animæ dabitur curare ſalutem,
Non me deficient quas colit orbis opes.

Chriſtianis & piis lectoribus S.

QVOD magni initio operis florentiſſimus rerum Romanarum ſcriptor Liuius præfatur, Se nimirum, dum priſca populi Romani facta & primas origines tota mente repetit, tantiſper à conſpectu malorum, quæ ſua multos per annos vidit ætas, animum auertere: id in tenui hoc ſcripto propemodum contigiſſe profiteri mihi licet. Me videlicet, quum ardente iamdiu bellis Europa ſolatium malis & animo meo requiem quærerem, longinquæ alicuius prouinciæ ſeceſſum & ſecretum ſæpe optaſſe, vbi liceret non modo à tot ſcelerum conſpectu, ſed etiam auditu & fama, procul agere. Ergo nihil hîc vſquam quietum circumſpectans, tandem aliquando in nouam illam Indiam (quam vocant) vt vacuum bellis orbem, toto animo tranſuolo. Et eo potiſſimum multa inuitabant: Auriferi amnes, montes aurei: mira cæli temperies, noua fructuum auiumque ſpecies, rudis & antiqua hominum ſimplicitas: mare vnionum ferax, gemmis grauida tellus: denique obuiæ opes fama magis quam rerum fide traditæ: quæ omnia perluſtrare vel animo iuuaret: ſed ante omnia inerme ocium & quies, & morum noſtrorum tædium.

Ac mox quidem tranſgreſſo, vti dixi, ea primo omnia non plane vana arridebant. Sed quum ijs miraculis animum attenderem, ecce è diuerſo longè alia rerum facies. Extorres indigenæ, & Chriſtianis infenſi: ſubuerſi iam montes & auro pene vacui: exhauſta mapalia, triſtis vbique & horrida ſolitudo: ſerui, aut ſeruitutem horrentes Barbari, cuius ne nomen quidem ante nouerant: & atrocia eorum cum noſtris bella, & quæ bella ſequuntur calamitates. Deniq; noſtra illic omnia vitia, ſæuitiam, libidinem & auaritiam reperi. Hîc continuo mecum: Earum rerum cauſas numquid ſciſcitari & exſequi libet? Itaq; cognoſcendi auidus, Hiſpanos ſcriptores adeo, eorum libros euoluo. Mira illic: Vno aut altero prœlio perdomitæ prouinciæ: prius pene rapta quam inita Regna: inſignes Hiſpanorum de Barbaris victoriæ, niſi equis deberentur. Denique tot Scipiones aut Alexandros magnos diceres, quot Hiſpani duces in illis terris bella geſſere. Neq; profecto gloriam meritos abnuerim, ſi vel ipſi ſæuitiæ, vel ſcriptores laudib. modum ſtatuiſſent. De ſceleribus interim eorum

Indiæ Occid. facies hodie miſera.

& flagitijs nonnihil, ſed parcé. De Barbaris feré omnia in peius, vt fermé victos, ſicut cæteræ calamitates, ita ignominia ſequitur.

Quæ Indis aduerſus Hiſpanos bellorum cauſæ.

Sed mirabar in primis, cur non potius inermi quæſitu ſine bellis peragratæ eæ terræ eſſent: vnde aut quo initio Indis cum Hiſpanis contracta bella: imó quas bellorum apud eos poſſe eſſe cauſas, vbi nulla eſſet diuitiarum admiratio, nulla honorum æmulatio aut cupiditas, creberrimæ inter homines certaminum cauſæ. Poſtremò cur Hiſpanos iniuria potitùs quàm beneficio experiri maluiſſent: à quibus præſertim non multa tantùm inſtrumenta vitæ & honeſti cultus morem, ſed literas etiam, rarum inter Barbaros, cum Religione acciperent. Quare primò hæc fere importunæ cuidam agreſtique immanitati & ab omni ſocietate abhorrenti naturæ tribuebam, quæ, vt nonnulla animalium, nullis beneficijs manſueſceret.

Sed hæc forte rimanti, commodùm Benzo in manus incidit: qui vt ſuperiorum opinionum errore demto, nodos ſoluit quibus impeditus hærebam, ita veros eorum malorum fontes aperuit. Is quæ decem & quatuor annorum ſpacio magna ex parte in Occident. India vidit, Italico ſermone conſcripſit, mira quidem breuitate, ſed ea tamen quæ nihil prope ſcitu dignum prætermittat aut ſi qua ſunt, nos ea vtcumq; expleuimus.

Benzo Hiſpanis ſcriptoribus cur præferendus.

Ac ne collatum quidem cum alijs, multùm ab ijs diſcrepare comperi, niſi quod illi fere tantùm euentus rerum, hic quas illi callide ſæpe reticent, cauſas etiam exſequitur: nec, vt pleriq;, audita ex alijs, ſed ab ſe viſa & explorata referens: vnde maior teſtimonio autoritas & ſcribenti fides.

Hiſpani ſcriptores ſuorum gloriæ lenocinantur.

Hunc ego accurate quum perlegiſſem, ſuſpectos habere priores illos ſcriptores, vt gratiæ plurimum dantes & ſuorum gloriæ nimium lenocinantes, cœpi: ac facile intelligere (quod res ipſa loquitur, & Barbari ipſi non minus naturalis iudicij luce quam experientia deprehenderunt) Hiſpanos verbo ad propagandos Chriſtianæ religionis fineis in eas oras nauigaſſe: reipſa, vt ditiſſimis ijs ſubactis prouinciis æternæ dominationis ſedes ibi figerent: id eſt ſpecioſum titulum auaritiæ & prauis aliis cupidinibus prætexuiſſe.

Sed operæprecium eſt, id non tam ex meis verbis quam ex ipſorum factis cognoſcere. Ita enim & ſubigendis illis populis, & poſtquam ſubegerant regendis, hactenus maxima ex parte ſeſe agitauere, vt quum quiduis aliud reipſa præſtarent quam quod præ ſe tulerant, Dionyſii alicuius aut Machiauelli diſcipulos verius quam Chriſti ſe eſſe proderent.

Age igitur, aliquot iſtius, ſi libet, placita cum horum geſtis componamus: quando hæc tantam inter ſe ſimilitudinem habent, vt facile vel iſtos ex Machiauelli ludo profectos, vel iſtum ex horum præclaris in Italia facinoribus Theoremata ſua hauſiſſe credideris. Quum enim in commentariis

mentariis illis quibus Tyrannum verius quam Principem inſtituit Machiauellus, ſuadeat inter alia, vt quum ex animo Deum non colat, pietatis tamen externam ſpeciem præ ſe ferens, eam de ſe opinionem ac famam apud omnes, quoad eius fieri poſsit, conciliet. Id non pernicioſius docuiſſe videtur iſte, quam Hiſpani apud Indos præſtitiſſe. Ac nihil primo facilius, quam craſsis Barbarorum ingeniis hoc perſuadere, qui nouæ & peregrinæ gentis miraculo capti, de ea præclara omnia & quamuis abſurda crederent. Ergo Hiſpanis, quum ſplendidum Dei & Chriſtiani nominis gloriæ promouendæ titulum ſuis expeditionibus imponerent, & ſe Chriſtianos, ac filios Dei altiſsimi, alternis prope verbis iactarent, vſque adeo habita fides, vt etiam deſcendiſſe iſtos è cœlis (nam & hoc ementiri non pudebat) vulgo illis gentibus perſuaſum eſſet: donec res ipſæ & facinora hæc vanitatem coarguerent.

Machiauelli dogmatum, & rerum ab Hiſpanis in India geſtarum, collatio.

Hiſpani vero prona interim Barbarorum credelitate adeo abuti, vt etiam opinionem & ſpem quandam ſalutis illis inſitam (cæcam quidem illam & inanem, ſed tamen ſpem) ad exitium miſerorum & ſuum quæſtum verterent. Exemplum vnum referam. Ex quo in Hiſpaniola viciniſque inſulis indigenæ operarij Hiſpanis ad exercenda metalla defuerunt: prouidere ſibi ex Lucaiis inſulis, quæ infra Cubam ad Septemtrionem verſæ ſunt, mancipia inſtituere. Qua in re mira arte & conſueta illa ſua Pietatis larua vtebantur Quum enim illi ſimplices & minime mali homines, rigore Septemtrionalis plagæ expiatis ſuis peccatis, in Elyſios quoſdam campos migraturos ſe aliquando confiderent, quos ad Meridiem ſitos eſſe ſomniarent: Hiſpani illuc nauibus appellentes, perſuadebant ſe eo veniſſe vt eos in beatas illas ſedes traducerent. Ita miſeros vana ſpe illectos, & pro certo habentes ſe in Paradiſum aliquem amœnum abduci, plenis nauigiis in aurifodinas aſportabant. Et eiuſcemodi quidem capturis quinquaginta hominum millia abſumta, & vniuerſa prope Lucaienſium gens deleta eſt. Tantum videlicet in Hiſpanis illis Religionis erat, vt iſtos in Paradiſo illo ſuo collocare nollent, niſi prius in Purgatorium demerſos. Sed ſpectemus cetera.

Hiſpani ſpecie pietatis Indos in ſeruitutem pelliciunt.

Hiſpani Lucaienſium credulitate abutuntur.

Monet Machiauellus, non poſſe melius prouinciam aut agrum recens captum ſub imperio teneri, quam ſi deductis in eum coloniis veteres incolæ pellantur, aut ita attritis premantur opibus, vt nulla vis ac rebellio ab iis metui poſsit. Id quoque ſtrenue ab Hiſpanis præſtitum. Jta enim eas terras occuparunt (quo iure ac titulo ipſi viderint) vt non tantum Colonias arceſque imponerent domitarum gentium ceruicibus, ſed eas quoque ſibi compedes ſuis manibus fabricari cogerent. Neque id ſatis: ſed quum indigenas intolerabili ſæuitia pepulerint domibus, exturbarint agris, aut inter mancipia habentes laboribus attriuerint, pleriſque locis

ex veteribus incolis nullos: multis quam pauciſſimos, omnibus quidem ita inopes humileſq́ Indos reliquerunt, vt ab ijs rebellionem non pertimeſcant. Eius tyrannidis teſtes ſunt Hiſpaniola, Cuba, Iamaica, San-ioannis de Portu-diuite, & Guanaxiæ inſulæ, in quibus (vel ipſis Hiſpanis hiſtoricis teſtibus) ex quadragies centies capitum millibus, quibus olim habitabantur, vix hodie quingenti aut ſexcenti Indi ſuperſint. Adeo ingentium etiam bellorum clades Auaritia ſuperat.

In vita Agricolæ.

Neq́ vllam fere gentium hodie video, cui iuſtius quadret quod Romanis quondam exprobratum à Britannis ſcribit Tacitus: Raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi: quos non Oriens non Occidens ſatiauerit: ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt: auferre, trucidare, rapere, falſis nominibus imperium, atque vbi ſolitudinem faciunt, Pacem appellant.

Hiſpanorum conſuetudine Indorum liberi corrumpuntur.

Idem Tyrannicus doctor præcipit, Nulla ratione melius ciuitatem aut prouinciam poſſe ſubigi quam ſi malis moribus impleatur: qua arte Cyrus, ſuadente Crœſo, Lydos magis quam vllis armis fregit. At ne iſtud quidem Machiauellus melius ſcriptis, quam Hiſpani facta expreſſere. Vulgaria hæc, Inſuetos vino Barbaros ebrietate mollire & vincere, quod ſæpe illis loco virtutis fuit: mulierum virginumq́ pudicitiam attrectare, vnde mox in Europam atq́ in totum orbem Indica lues ſparſa eſt: quum liberos etiam eorum, in diſciplinam acceptos, iuuare, ſacrum Dei nomen blaſphemijs proſcindere, aleari, furari, mentiri, ſcortari & ſicas vibrare, docuerint. Ac ne ea quidem gratuito: quando & aurum, & vniones, & libertatem, & cetera bonorum, ab illis gentibus accepere, quum ſua illis vitia traderent. Qua in re tamen illud percommode accidit, quod, præter naturalem lucem, Præcepta Dei, quæ vtcumq́ ab Hiſpanis didicere, cum eorum exemplis & factis componentes, horrenda ipſorum ſcelera & flagitia graui præiudicio damnent, donec in iudicio aduerſus eos conſurgant Barbari.

Hiſpani Barbaris quæ habent & quæ non habent extorquent.

Præter hæc Machiauellus docet, Nulla ratione facilius in pace ac fide contineri, & prohiberi à rebellione ſubditos, quam ſi inopia & labore cohibeantur. Mirum quam auide arreptum hoc dociles iſti ad vitia diſcipuli, in rem atq́ vſum verterint. Neque enim tantum quidquid circum brachia, colla, aures, braculas, auri habuere Barbari, cum ceteris delicijs excuſſere: ſed penitus ire in viſcera terræ, & paruo alioqui contentos, verſis montibus, ſcrutari abditas opes coegerunt. Hinc tributa, onera, metalla, ſeruientium pœnæ, Indis impoſita, & cetera, in quibus excogitandis nimio plus quam velimus ingenioſa Auaritia eſt.

Nec contenti eripere quæcumque habebant, etiam quæ non habe-

bant, miſeros homines vi, malo, tormentis inuenire ſubegerunt, & ijs locis vbi ne mica quidem auri eſſet, aurum ſuperbis dominis pendere: donec miſeri illi homines tot malorum exitum deſperatione & deformi exitu quærerent. Atq; hic quidem (niſi vniuerſo Chriſtiano nomini grauius iniuſtum eſſet dedecus, quam vt riſum mereri poſſet) operæpretium ſit cognoſcere, quam lepide Barbarorum nonnulli furioſam illã auri famem expleuerint: quum vt rex Mithridates Aquilio Romano duci capto, ita Hiſpanis iſti aurum in os infunderent. Imo quum Barbaros coegerunt, cum diris exſecrationibus, Aurum, Chriſtianorum Deum, palam vocare: quibus piaculis ſe ab tam graui noxa vmquam exſoluent? Barbari auaritiam Hiſpanorum mirifice explent.

Longum eſſet, omnia ad hunc modum perſequi, quibus impotentem illum & tyrannicum ſuum dominatum in India iſti fundarunt exercueruntq;, quum Chriſti imperium propagare velle prætexerent. Illud quidem præfractæ & inſanabilis auaritiæ ſæuitiæq; inſigne documentum eſt, quod abſumtis montium, amnium, terrarum & maris opibus, aut in Hiſpaniam tranſuectis, quum nil iam Indis præter nuda corpora ſupereſſet, corpora ipſa habere quæſtui cœperunt, nec tantum illis pro aſinis & mulis abuti, ſed liberos quoq; homines vndecumq; in ſeruitutem rapere, vendere, occidere: ſcilicet quia Chriſtiani fieri nollent. Ac, credo, Indiam & Hiſpaniam mancipiis repleſſent, ni vaganti auaritiæ frenos inieciſſet Carolus Quintus: cui tamen vſq; adeo obeditum non eſt, vt rebellare Coloniæ & arma ſumere in principem cum periculo, quam parere cum detrimento mallent. Hiſpani Indorum fortunis conſumtis, corpora ſerui tuti mancipant. Carolus V. Indos liberari iubet.

Miremur iam Indos Chriſtianam fidem reſpuere hactenus? Quo fructu prædicari Euangelium apud Barbaros ab ijs ſperes, quibus miſeros homines in India affigere ſaxis, lacerare tormentis, obijcere canibus, protercre equis, vrere flammis, iocus & ludus fuit? Itaq; his & talibus factis tam implacabile odium omnium Barbarorum non in ſe tantum, ſed in omne quoque Chriſtianum nomen, conciuerunt: vt vulgo Chriſtianos, non homines ex hominibus ortos, ſed purgamenta quædam maris & monſtra ex barbari elementi ſpumis concreta eiectaq; eſſe pro certo habeant: malintq; liberos ex ſe ortos trucidare ſua manu, quam mancipia tyrannis alere.

Hic nonnulli, etſi Hiſpanos in totum non excuſant, ſubleuant tamen, & maximam partem horum malorum in earum gentium vitia exonerant, quæ Deus ſcilicet ita vlciſci voluit. Nec ipſe quidem meritos abnuerim, niſi peiores y fuiſſent à quibus oppreſſi ſunt. Etſi enim iſti ſuis quoque vitiis, & quidem magnis, laborant, ſunt tamen in ijs nonnulla quæ non erubeſcamus imitari: & vtinam ex hac indole aliquid Hiſpani hauſiſſent, nec auidius aut gloriam aut caducas opes quam iſti concupiſcerent, Hiſpanorum excuſatio.

ſcerent. Certe, vt deeſſent illis alia, vel inſigni quiete vitæ, vel innocentiæ vmbra, vel hoſpitali benignitate in aduenas, non plane indignos iudico quibuſcum mitius ageretur. Quum vero etiam à litteris & religione non abhorrerent, alliciendi potius beneficiis quam vitiis abſterrendi erant.

CETERVM ne ipſe quidem tamen has diuinitus illis clades obtigiſſe dubito: immo Deum (cuius profunda ſunt iudicia & imperſcrutabiles viæ) vt quondam Gotthorum & Hunnorum opera Italiam, Saracenorum Gallias & Hiſpanias, Patrum noſtrorum ætate Gallicis armis Neapolitanos principes attriuerit: ita noſtris temporibus non tantum ad beluinas Indiæ gentes domandas, ſed Europæ quoq; laſciuiam caſtigandam Hiſpanis miniſtris vti. Sed an propterea (ô Gotthorum & Vandalorum ſanguis) quod patrum veſtrorum veſtigia ſequentes, ventis hodie admodum ſecundis vtimini: quod nauibus, armis, viris, equis, terras & maria conſternitis, Dei manum effugere vos poſſe exiſtimatis? Venient haud dubie, venient tempora, quibus ſtata vice vretur Hiſpania bellis, & vos qui alienis ſpoliis diuites eſtis, viciſſim ſpoliabimini: Vos qui non tantum quietas ſolicitaſtis gentes, ſed etiam afflictas premitis, & iam diu noſtrum quatitis orbem: aliquando & ipſi quoq; è calice irarum Domini, quem aliis hodie porrigitis, bibetis. Nondum ſtirps Maurorum plane exſtincta eſt, qui Hiſpaniam armis occupatam aliquot ſecula tenuerunt. Nondum omne Indorum genus funditus ſubſtuliſtis, qui omnes rebellandi occaſiones ſpeculantur. Viuit adhuc in Sicilia eorum ſoboles, qui quondam licentius alieno vtentes Gallos, vna literarum ſignificatione, vno die, omnes obtruncarunt. Atq; vt, fatali omnium ignauia, nulli aduerſum vos ſeſe arment populi, viuit tamen in cœlis Dominus, qui publicam Gentium inſaniam & inſolentiores triumphos ſuo tempore compeſcere conſueuit.

VERVM, vt ipſe quoq;, & quidem æquius quam Hiſpani, Hiſpanos ſubleuem, primum me nullo Hiſpanorum odio, Indorum patrocinium ſuſcepiſſe profiteor: ac ſi quid forte hic aſperius in eos dictum exciderit, in bonos & honeſtos eius gentis viros dictum id me nolle ſignifico: quos ſingulari beneuolentia complector: In primis fratres meos, pro Chriſto indigna multa atq; aſpera in Hiſpania perpetientes: pro quibus & nunc & quotidie Dominum oro, vt eos è fornace illa Babylonica mirabili potentia ſua liberet. Deinde quum multa præclara Hiſpanos in India geſſiſſe facile agnoſcam: ita, ſiue diuturna earum gentium conſuetudine, ſiue anguſtiis rerum, efferatos, multa ſane perperam, quorum pudeat, egiſſe non dubito: nec ipſos quidem, ſi quid veræ indolis ineſt, recuſaturos cenſeam, quominus in Hiſtoriis, quibus res eorum geſtæ narrantur, vt egregie facta, ita de ſuis vitiis nonnihil audiant: quando næuos & maculas ſi nudaueris, eluuntur: laudibus corrumpimur.

Po-

POSTREMO, *vt in ſingulis ſæpe perſonis, ita in Gentibus naturalis quædam & propria ad peculiare aliquod ſtudium animi propenſio eſt. Hanc noſſe & dextre regere homines debent: ſiquidem ſpecie virtutis ſæpe in vitium degenerat. Hiſpani, bellis nata gens, & magnos fere magis quam quietos gerens ſpiritus, otii impatientes ſunt, pigritiam odere. Laudabile id: ſed ex eo, dum non cauent, & currere ad Indos, & laceſſere quietos, nunc vero etiam ab Indis & Turcis in Chriſtianos arma vertere aſſueuerunt. Itaq; quando ad contractas, necdum expiatas in India culpas, hoc quoq; nefas addunt: patiantur ſe moneri, vt matura pœnitentia imminentem ſuis capitibus iram Dei anteuertant: diſcant operari manibus & terram colere, & ſuis contenti opibus intra Hiſpaniæ terminos, per laborem corporis & quietem animi ſecuram potius & tranquillam quam cruentam ſenectutem expectent. Me quidem hoc libello non minus eorum ſaluti quam memoriæ conſuluiſſe nunquam pigebit, ſi libenter hæc legant & reſipiſcant.*

DE AMBIGVO INDIAE nomine.

INDIA, proprie ingens illa Aſiæ ad Ortum regio vocatur, quæ Alexandri & Macedonum armis perluſtrata eſt. Hoc autem Orientalis Indiæ nomen Nouo huic orbi à Columbo primo eius iuuentore impoſitum putamus, quum Nouas illas inſulas primum repertas, Cipangon eſſe exiſtimaret, quæ ex aduerſo Sinæ & Cataii ſita, Orientali potius quam Occidentali limiti attribuitur: idque iuxta Ariſtotelis & Senecæ ſententiam, qui non procul abeſſe Indiam ab Hiſpania ſcripſerunt. Porro vt veterem illam Indiam ab hac noua nota aliqua diſtinguamus: illam Orientalem, hanc Occidentalem fere nuncupabimus.

EPI-

EPIGRAMMATA
ALIQVOT.

De Aurea ætate apud Indos Occid. in Ferream mutata.

QVAERITIS *vnde Nouum tot ferrea bella per orbem:*
Cúr ve quies illis non ſit vt ante locis?
Auro fœta Ceres, & ſæui neſcia Ferri,
Illic innocuas ſponte ferebat opes.
At ſimul Occiduos, quos nondum norat, ad Indos
Thuſca per incertas carbaſus iuit aquas:
Inde Auro rediere graues; Ferrúmq; tulere,
Hiſpani, & populis impoſuere iugum.
Hinc quondam atque diu, miſeris nunc gentibus, ætas
Aurea quæ fuerat, Ferrea facta fuit.

VRB. CALVETONIS.

EIVSDEM.

De Indorum conuerſione.

Hiſpanus, cæcis vt lumen redderet Indis,
Sciderat ignotas per freta longa vias.
Nec tamen vlla fides: nec lux promiſſa refulſit,
Nec cœpit miſeris clarior ire dies.
Quin ſibi Barbarus hinc, & clare & multa videnti,
Ereptos viſus iam prope conqueritur.
Quid mirum, exhauſtis opibus terraq; mariq;
Si minus, aut potius, ſi nihil Inde vides?

EIVSDEM

Celtiber Indorum ſitiens (vt fama) ſalutem,
Et Chriſto multas quærere certus oues:
It, redit, ædificat, templis imponit honorem,
Corporaq; infuſis Barbara luſtrat aquis.
Nec labor incaſſum: & quidni conuerteret Indos
Voce, manu montes vertere qui potuit?

¶ De

❡ De Hiſpanorum in Indiam Occid. naui-gantium conſilio.

CAptus opum ſtudio rabieq́; inſanus habendi,
Tentauit longas impiger Aſtur aquas,
Vt quondam iuuenes, Argiuæ robora pubis,
Sunt vetitas auſi per maris ire vias,
Ad ſæuum AEæten, rigidas & Phaſidis oras,
Auratum Colchis vellus vt eriperent:
Oceanum haud aliter penetrauit claſſis Ibera,
Vt raperet quas fert India diues opes,
India, quam memorant baccis auroq́; beatam:
Auro multa illic ſplendet arena micans,
Indica gemmiferis ſparguntur littora conchis,
Et caræ é terris offediuntur opes.
Ergo, Hiſpane audax, lucrum fuit vnica cauſa:
Tantæ Relligio non tibi cauſa viæ.

St. Tr

EIVSDEM.

VRBANVS *Latia perſtrinxit arundine claſſis*
Hiſpanæ in miſeros effera facta viros.
Et merito, miti quia nomen ducit ab vrbe,
Immites odit, nec fera facta probat.

PRIMI LIBRI SVMMA ET ARGVMENTVM.

INTER ſingularia huic ſeculo à Deo conceſſa beneficia & decora, Noui Orbis patefactionem merito numerare poſſumus. Ac primi quidem eius Inuentoris nomen pia memoria proſequi, gratitudinis pars eſt. Itaq; Benzo, poſtquam ſuſceptæ à ſe illuc nauigationis cauſas, curſum & appulſum breuiter expoſuit: quis primus in eas terras nauigare auſus ſit, diſcuſſis ea de re Hiſpanorum fabulis, aperit. Mox vt Hiſpani tantum Dei munus ſæuitia, auaritia, libidine & ſeditionibus corruperint: vnde inuſitati in Hiſpaniola inſula, quæ prima reperta eſt, turbines, indigenarum motus, & prædonum naufragia conſequuta ſunt. Inde varias Indorum de noua gente opiniones, quum Hiſpani ſe filios Dei eſſe paſſim iactarent: Barbari rem ex factis æſtimantes, adduci vt crederent non poſſent. Inter hæc tranſgreſſi in Indicam continentem Hiſpani, quum infenſos inquietæ ipſorum auaritiæ Barbaros in amicitiam pellicere non poſſent: eos vt inſociabiles apud Regem Hiſpaniæ criminantur. Itaq; ob id imponitur regio Edicto Indis ſeruitus, & mox abrogatur. Interea nihilo ſecius creſcere ſæuitia Hiſpanorum in eos, & eorum implacabile in Hiſpanos odium, quorum etiam tyrannidem vulgo quæſita morte fugerent. Ac ne ipſi quidem Præfecti Hiſpani ſatis inter ſe concordes, iam tum odiis, ambitione, & inuidia, omnia miſcebant, donec, tragicæ ſæuitiæ exemplo, generum ſocer ſecuri percuteret.

IN hæc egreſſus Benzo, ad Hiſpaniolam reuertitur (de qua proprie hoc libro: vt Secundo de rebus ab Hiſpanis in Caſtella aurea, Nicaragua, Guattimala, Indicæ continentis prouinciis, geſtis: Tertio, de iis quæ in Peruano regno acciderunt, peculiariter agit) & eius indigenarum peruicacem ſuperſtitionem, ritus, mores, fruges: Poſtremo Inſulæ ipſius ſitum, ſoliq; naturam & commoda deſcribit.

NO-

NOVAE NOVI ORBIS HISTORIAE, PRIMVM AB HIERONYMO BENZONE MEdiolanenſi Italico ſermone conſcriptæ, nunc vero in Latinum translatæ,

Liber primus.

Quæ cauſæ Benzonem ad nauigationem in Indiam Occid. ſuſcipiendam impulerint.

CAPVT I.

QVvm eſſem adoleſcens, annos viginti duos natus, & multorum exemplo, peragrandi orbis cupidus: præſertim viſendæ eius mundi partis nuper repertæ, cui Indiæ Occidentalis, & Noui orbis nomen factum eſt, explere animum ipſe tandem mecum conſtitui. Poſtquam igitur eo ire mihi ſententia ſtetit, Mediolano profectus, anno M.D.XLI. Dei ſummi gubernatoris ope fretus, terreſtri itinere Medinam campi, celeberrimam totius Hiſpaniæ emporium, perueni. Inde Hiſpalim progreſſus, ſecundo Bęri flumine ad oppidum S.Lucari de Berrameda, Lembo peruectus ſum: vbi omnium nauiũ ex Hiſpania in Indiam commeantium atq; inde redeuntium appulſus & portus eſt. Ibi forte nauim mercibus onuſtam nactus, ſoluere & in Magnam-Canariam vela facere parantem: quum breuior atq; expeditior traiiciendi ratio mihi non occurreret: præterea accepiſſem naues vino, farina, melle, caſeo, cęteriſque eiuſcemodi rebus inſtructas, quæ ad eas regiones neceſſariæ importantur, è Canariis inſulis in Indiam omni tempore decurrere: deſiderii mei velociter explendi auidus, eam nauim conſcendi. Bimeſtri ſpatio expleto, in Magnam-Canariam peruenimus: vbi quum audiuiſſem celocem vnam in inſula Palma (ea vna è Canariis eſt) vino onerari vt mox in Indiam traiiceret, protinus conſcenſo nauigio in eam inſulam biduo trauectus ſum. Inde, poſteaquam paucis diebus ea nauis omnibus rebus inſtructa eſt, ſoluimus.

Benzonis in Indiam nauigatio, anno M.D.XLI.

PORRO quum quatuordecim dies proſpero vento nauigaſſemus, ingentem vim marinarum auium repente conſpeximus: vnde non ſine incredibili animi voluptate nos haud procul abeſſe terra, iudicium faciebamus. Nocte quoque ſæpius volucres quidam piſces, longitudine palmi, in nauem noſtram volitantes cadebant, quibus haud multo ſecus atque ipſis veſpertilionibus ſpecies quædam alarum inerat. Iam Nauclerus nauigatoriæ artis peritus Solis altitudinem & declinationem explorare cœperat, quæ ex linea Meridiana deprehenditur: noctu polum Arcticum ſeruans, aut vicinam illi ſtellam (Tramontanam illi vocant) quæ iam multum nobis depreſſa erat. Ad eum modum nauigantes, poſt duos dies, Dominica quadam die mane ſub ortum Solis terræ conſpectum habuimus. Ibi magiſter nauis mihi affirmat inſulam eam ipſam eſſe, quam primam inuictus Chriſtophorus Columb. ſecunda ſua ex Hiſpania in Hiſpaniolam nauigatione vidiſſet. Eum enim, quum è Canariis ſoluens vigintiquatuor aut vigintiquinque totos dies nauigaſſet, abſque vllius occurſu terræ, quum aliquam conſpicere incredibiliter arderet, protinus oculo eam inſulam notaſſe, ac propterea Deſideratam vocaſſe.

Piſces volucres.

Deſiderata inſula.

IN eo tractu multæ ſparſæ inſulæ, quarum maximam Hiſpani Guada lupeam appellant, incolis Caribibus fere habitantur, qui humanis carnibus, id eſt hoſtium ſuorum, veſci conſueuerunt. Dum eas præteruehimur, lintrem quem Indi piſcatores agebant, obuium habuimus: ſed illi nobis cōſpectis aufugêre: nos inſtitutum curſum ſequuti, flexa in læuam prora, verſus AEquinoctialem lineam, alias quaſdam inſulas continenti obiectas, poſt octauum diem conſpeximus.

Cubagua inſula.

AD earum vnam, Cubaguam nomine, appellimus, qua in inſula tum forte erat Hieronymus Ortalus Cumanæ Præfectus. Is tantos animo meo ſtimulos admouit, ſplendidis me verbis & pollicitis onerans (ſicuti earum regionū Gubernatorib. facere ſolenne eſt) vt me ſecum manere ſubigeret. Quippe quum is propediem cum non ſpernenda Hiſpanorum manu in ſuam Prouinciam iturum præ ſe ferret (quam indigenæ Nautal, Hiſpani hodie Dorado, id eſt auream, nuncupant, vel eo vno vocabulo ſpem diuitiarum faciente) & nos breui ditiſſimos euaſuros alternis prope verbis ſponderet: vanis iſtis eius promiſſis, & multis aliis maioribus effectum eſt vt cum eo manerem, non minus videlicet rei faciundæ quam viſendi Noui orbis cupidus.

I. Ouiedus in ſua Epitoma Indiæ Occident. & cap V. lib. XIIII. Hiſt.

Hiſt. Naturalis, hæc de piſcibus iſtis volucribus ſcribit. Inueniuntur (inquit) horum nonnulli adeo puſilli vt exiguam apem non ſuperent, alij verò qui maiorum Sardarum magnitudinem æquent. Nauibus, plenis velis procedentibus, videas mari emergentes, & in aerem tollentes ſeſe magnos & mediocres horum piſcium greges, ex vtroq; illarum latere, in quas ſæpe viui decidunt. Alæ à branchijs procedentes, piſcibus ipſis non ſunt minus longæ, tenues & membranaceæ inſtar alarum veſpertilionis, vel vt piſcium fluuiatilium pinnæ. Singulis volatibus centum aut ad ſummum ducentorum paſſuum longitudinem emetiuntur, hoc eſt qamdiu humiditas aliqua in alis ſupereſt: illis deſiccatis in aquam relabuntur, tum denuo ſeſe attollunt, aut conſiſtunt, niſi alij piſces aut aues eos perſequantur: nulla enim quiete frui poſſunt miſeri iſti piſces. Memini ſemel vela faciens ſupra inſulam Bermudam, voluptatem capere ex alijs piſcibus, & marinis auibus hos piſces perſequentibus. Genus Auratarum erat ſumma aqua natantium, interdum etiam dorſum exerentium, & hos alatos piſces inſequentium ad deuorandum. Miſeri hi piſces magno impetu ſubito ex aqua ſe tollebant, vt volatu periculo ſe ſubducerent, Auratis tamen natatum proſequentibus, vt in aquam recidentes occuparent. Inde fulicæ, mergi, & aliæ aues marinæ in procinctu erant, ad eos volantes excipiendum: ſic vt neque in mari neq; in aere tuti eſſent. Viua ſane imago vitæ hominum, qui nullam ſecuritatem in hoc mundo habent, ſiue in ſummo gradu conſtituti ſint, ſiue in infimo. Atq; vna hæc res ſufficere debebat ad excitandos homines, vt aſpirent ad felicem illam & ſecuram quietem, quam Deus præparauit diligentibus ſe.

Elegantiſſima & vtiliſſima reuera eſt hæc Ouiedi conſideratio.

II. Caribe lingua Indica, ſtrenuũ ſiue audacẽ ſignificat. Et eo nomine dicuntur maioris Indiæ Occidentalis partis incolæ, optimi ſagittarij, qui ſemper Hiſpanis reſtiterunt, præſertim qui inſulas Borichen, Guadalupe, Dominicam, Matitino, Cibucheira (hodie S. crux nuncupatam) & alias in eo Climate ſitas inhabitant. Solebant antiquitus hi Sagittarii Caribes, gens bellicoſa, arcubus & ſagittis veneno tinctis cum ſuis Canois ſiue lintribus monoxilis bello petere Hiſpaniolæ inſulæ incolas. Arbitrantur quidam hos Caribes inſulanos, alio nomine Canibales appellatos, omnes humana carne veſcentes, exceptis Borichenis, originem ducere ex Prouincia quadam Continentis ad dextram Sinus Vrabæ ſita, Caribana dicta. Caraibe aliud ſignificat, vt quod nomen ſit Sacerdotum aut Pſeudoprophetarum Braſilianæ Prouinciæ.

Quomodo Hiſpani in India Occid. Barbaris, tum amicis tum inimicis, vtantur.

CAP. II.

PAVCIS poſt diebus quàm in Cubaguam appuleramus, eòdem Petrus Errera inſulæ Margaritæ præfectus duobus phaſelis triginta cum Hiſpanis applicuit, vt inde in aduerſum traiiciens mancipia aliquot è continenti raperet. Itaque eo conſilio paucis quàm eo venerat diebus mane duabus poſt lucem horis inde ſoluens, Hieronymum Ortalum & nos ſecum abduxit: & ſub eius diei veſperam Cumanæ fluuii oſtium inuecti ſumus. Eo loco ædificatum erat ab Hiſpanis propugnaculum è materia, ad tutanda nauigia, è Cubagua ad flumen illud aquatum commeantia. Exſtruxerat quidem ante aliud munimentum è ceſpite in eo littore Iacobus Caſtellio, quo tempore vnionem piſcatus vigebat: ſed paulo poſt actum continuis imbribus flumen plana camporum ad duo ferme paſſuum millia ita inundauit, vt eam arcem quoq; euerteret. Ibidem erant quatuor ferme aut quinq; tuguria fluuialibus cannis & arundinibus contexta, vnde (ſicuti poſt dicemus) Didacus Ocampus trib. mil. Toletum vrbem condiderat. Iam Hiſpani omnem eam oram prope deſolauerant: & ex tanta Indorum multitudine quanta olim erat, nulli ferme tum reperiebantur præter paucos aliquot & pauperes regulos, quibus Hiſpani pepercerant, vt iis ad operas ſuas pro mancipiis vterentur. Ceteri in ſolitudines & deſerta loca conceſſerant, tantum vt Chriſtianorum imperium fugerent.

Toletum noua Colonia 4. aut 5. tuguriis conſtans.

Indicę mulieris inuſitata ſpecies.

SED dum nos aliquot in Cumana moramur dies, eo venit Indica mulier præcipui eius prouinciæ reguli vxor, quaſillum patriis fructibus plenum ferens: ceterum eo oris corporiſq; habitu vt tam deformem ac prodigioſam ſpeciem neque ante neque poſt eam diem vidiſſe me vnquam meminerim: neque tum rei nouæ miraculo ſtupefactus eam intuendo explere oculos poſſem. Illa vt venit, ad Erreram præfectum ingreſſa, poſito ei ante pedes quod attulerat munere, tacita in ſcamno aſſedit, tali habitu ac ſpecie: Primum prorſus nuda exceptis pudendis, quæ velare eius prouinciæ conſuetudo fert: vetula, virgata toto corpore ac depicta nigro, promiſſis ad pubem capillis: præterea auriculis infimis adeo productis demiſſiſque vt in humeros vſque penderent, (fœdum viſu ſpectaculum) deinde per medium fiſſis, ac foraminibus inſertos anellos gerens, leuiſſimos, è ligno quodam elaborato, quod eorum lingua Cacoma dicitur.

tur. Vngues ei præter modum longi, atri dentes, os patulum, nares perforatæ inſerto annulo quem ipſi Caricori appellant: ita vt monſtri cuiuſdam potius quam humanam ſpeciem haberet.

BIDVO expleto, è Cumana ſoluimus & vſque oram legentes in Ortum per ſinum Pariæ, ad ea litora appellebamus, in quibus Reguli fœdere & amicitia cum Hiſpanis iuncti erant: quumque iis fere locis egrederemur in terram, pro paululo vino Hiſpanienſi, pro induſio, pro cultello & aliis eiuſcemodi minimi precii rebus, quibus Præfectus illos munerabatur, ipſi nobiſcum aliquot è ſuis clientibus & ſubditis mittebant, duces itinerum, qui loca & tractus indicarēt, vnde capitales ipſorum hoſtes Indos captiuos abduceremus, quum ipſi Chriſtianorum ſe amicos & ſocios ferrent. Itaque manente Præfecto cum octo Hiſpanis in Cariaco eius oræ litore, ceteri omnes iter ingreſſi, præeuntibus ducibus de gente amica datis, & commeatus ferentibus, prædabundo agmine, centum ferme paſſuum millia terreſtri itinere introrſus emenſi ſumus: montes, valles, flumina, ſaltus & cetera locorum aſpera multa cum vexatione tranſgreſſi, qua iter duces monſtrauerant. Tandem per inuias rupes & prærupta ſaxa, & foramina, quâ vulpes quoque ipſas tranſire dubitaturas exiſtimem, ſæpius noctu quam interdiu procedentes: ducentos & quadraginta Indos mares ac feminas, puberes atque impuberes, manu captos abduximus. Agminis noſtri ductor metuens ne alimenta deficerent (tametſi ex Indorum mapalibus aliqua cibaria contraherentur) ſignum receptui dedit. Quum retro vnde veneramus regrederemur, mane quodam ad primam ferme Auroram forte duos ignes eminus repente conſpicimus, vnum in monte, alterum in planicie: quum vtroque ire liberet, agmine in duas partes diuiſo, alii in planitiem, alii ad montem contendunt. Qui in plana ſeſe demiſerant, velocius quo deſtinabant perueniunt: ibique reperta tantum anu quadam cum filia, quæ infantem aleret, manus vtrique iniiciunt. Illæ ſomno correptæ facillime oppreſſæ ſunt, ſed improuiſo irruentium impetu excitatæ tantum clamorem ediderunt, vt qui in monte erant procul eam vocem exaudirent. Itaque priuſquam noſtri ad eos perueniſſent, clamorem & ipſi alte tollunt: vnde noſtri pauci Indorum multitudine territi, retro ſeſe ad ſuos recipiunt, vt iunctis cum reliquo agmine viribus, vbi nos eramus, hoſtem propulſarent. Interea hoſtes iuga & aditus qua ſubire nos oportebat, occupare feſtinant: ſed quum orta lux maiorem armatorum multitudinem quam quantam rati erant aperuiſſet, præſidio exceſſerunt. Nihilo ſecius interea abeuntes ſagittis venenatis configere noſtros, &

Hiſpani in India prædas hominum agunt.

& conuiciis inceſſere, latrones, canes, proditores, prædones vocando & probra alia obiectando: neque dubito quin, niſi ab amicis noſtris probiti & fugati eſſent, ingens clades accipienda nobis fuerit. Ita abſque vllo detrimento ſaltum illum ſuperauimus, relicta anu illa quam ceperamus, quum ambulare non poſſet: ac biduo poſt ad eum locum vbi præfectus erat, peruenimus: mox inde, refectis aliquot dierum quiete corporibus, & correptis aliquot lintribus quis indigenæ vulgo vti ſolent, octoginta ferme millia paſſuum eius oræ percurrimus. Indi alueis ex ſingulis arboribus cauatis nauigant, quas cymbas illi Piraguas vocant, & earum maximæ quinquaginta circiter homines ferunt.

Indica nauigia monoxyla.

PORRO quum per omnem eius oræ longitudinem Indorum aliqui è montibus ad mare diſcandi cauſſa deſcendere conſueuiſſent, nos eius moris minime ignari, aptis ad inſidias locis abditi, vnde minime conſpici poſſemus, totum ſæpe diem opperiebamur, ſi quos forte in æquum degreſſos excipere poſſemus. Mox vt Indi apparuerant, tum nos ſubito omnes ex ſuis quiſque latebris exorti, in eos, ceu lupi in agnos, vndique impetum faciebamus. Hac arte amplius quinquaginta mancipia, omnes ferme fœminas, cum liberis paruulis, cepimus: tandem tamen, quum ea omnia littora crebris exſcenſionibus infeſta feciſſemus, à quibuſdam inimicis Indis conſpecti ſumus. Illi vero piſcantes ſimulac nos viderunt, ingenti clamore ſublato aliis ſignum noſtri aduentus dedere. Itaq; quotquot circum ea litora erant, diffugiunt: nos vero in terram egreſſi nihil prædæ inuenimus, pręter ſiccos piſces qui craticulis ex arundinibus compactis impoſiti lento igne torrebantur, & locuſtas ad ſolem exſiccatas, quas indigenæ vt domi reconderent, linea tim filo traiecerant.

Alia venandorum mancipiorum ratio.

DVX noſter poſtquam detecta fraude prędam hominum ſe facere vltra non poſſe intellexit, retro iter flexit & ad domum pauperis cuiuſdam reguli Hiſpanis amicitia iūcti, applicans: poſtquam eum muneribus, phiala vini, induſio vno, & cultellis aliquot conciliaſſet, blandis verbis rogat velit ſe deducere in locum vnde prædari mancipia poſſit. Regulo Chriſtianos ſecum ducere in expeditionem non placuit, ſed ſumtis aliquot è ſuis abiit, & poſtridie eius diei reuerſus decem & ſex Indos adduxit manibus poſt tergum reuinctis, eoſque ductori noſtro dono dedit. Is ei multas gratias agens promiſſis hominem implet ſpondetque ſe aliâs ei maioris precii res & elegantiores allaturum. His geſtis, Cariacum reuertimur: die ſequenti in Cumanam peruenimus: Præfectus captiuos in Cubaguam

Hiſpani ad capiendos Indos Indorum opera abutuntur.

guam mittit,& Indis ſociis,qui eum proſequuti fuerant,domos ſuas redeundi poteſtatem facit. Illos abeuntes in itinere inimici adoriuntur & quatuor interficiunt : reliqui in Cumanam regreſſi prępfectum adeunt,&calamitatem ſuam querentes rogant vt ſecum Chriſtianos aliquot armatos mittat, qui communes inimicos vlciſcantur. Præfectus, quamquam vicem eorum vehementer dolere vultu & verbis præ ſe ferret,tamen quando præuertendum ei aliud maioris momenti inceptum eſſet,in pręſentia ipſis conſulere ſe non poſſe reſpondit:verum fidem interea dare, hoſtes non impune eam iniuriam laturos,ſed ſimulac facultas adfuiſſet,ſe meritas de illis pœnas ſumturum.Illi male admodum contenti & offenſi abeunt, diras in Chriſtianos & eorum rapinas iacientes,qui tot ipſis malorum autores & cauſæ eſſent.

¶ Indi captiui quomodo ab Hiſpanis tractentur. Parienſium mores,& arma.

CAPVT III.

PRæfectvs paucos poſt dies cum vniuerſo agmine è Cumana ſoluens & oram occaſum verſus legens ad Amaracapanam appellit. Oppidum eſt quadraginta fermè domuum , quod quadringenti Hiſpani aſſidue incolebant.Ii quotannis è ſuo corpore legebant ducem, qui dimidia militum parte attributa & multis eius ſinus accolis Indis quibuſcum ſocietas erat, aſſumtis,per multas eius oræ prouincias prædatum diſcurrebat. Ibi dum moramur,Petrus de Calice trib.mil.quatuor millia mancipiorum & amplius trahens,venit:multo etiam plures captos adducturus,ni partim labore,laſſitudine & alimentorum penuria,partim ægritudine animi & deſiderio patriæ, parentum ac liberorum, quos inuiti reliquerant, permulti in via defeciſſent. Nonnullis etiam, quum agmen raptim ductum facile ſequi non poſſent, ne ad bellum inſtaurandum ſupereſſent, Hiſpani latera & pectora ferro traiecerant. Spectaculum profecto fœdum ac miſerabile intuentibus calamitoſum agmen illud ſeruorum:nuda,lacera, mutilata corpora,fama & miſeria debilitatos viros feminaſque. Infelices matres cerneres duos treſve filios trahentes,aut collo atque humeris geſtantes,mœrore & lacrymis perditas : omnium ceruices, brachia, manus,funibus & catenis ferreis innexa erant : neque vlla inter eos adulta virgo,quam prædatores non ſtupraſſent : tam profuſa libidi-

ne, vt ea mox Hiſpanis in contagionem atque inde in perniciales morbos euaderet. Iſte tribunus mil. amplius ſeptingenta millia paſſ. à mari in mediterranea earum regionum penetrauerat, quæ ſub primum Hiſpanorum aduentum frequentes & incolis refertæ: quum ego eò veni, propemodum in vaſtitatem & ſolitudinem redactæ erant. Hiſpani equites qui aduerſus eos populos bellum gerunt, thoracibus goſſipio bene ſuffultis muniti corpora, lanceiſque & gladiis armati, prælia ineunt: peditum arma ſcutum, enſis, balliſta, tegmen quoque corporis equeſtri ſimile, ſed leuius. Tormentulis verò, loricis, aut thoracibus ferreis non vtuntur, non tantum propter humidos vapores qui è paluſtri & vliginoſo ſolo gignuntur, ſed quia quũ ſæpius in campis milites cubare neceſſe ſit, partim ſua ſponte abundantius humeſcente terra, partim roſcidis admodum noctibus, id genus armorum breui corrumperetur.

Hiſpani ſolitudinem in India fecerunt.

CETERVM, meo iudicio, totus ille tract9 & ingenti illi ſinui Parienſi adiacens regio quà meridiẽ ſpectat omniũ quotquot adii Indię terrarũ amœniſſima eſt & feraciſſima. Siquidẽ ibi ſpacioſa planicies eſt, fertilis terra & aſſidue flores fundens tum ſuauis tũ tetri odoris: arborib. velut vere ꝑpetuo, toto anno folia durãt, etſi paucæ ſunt ſalubres & frugiferæ: pleriſq; etiam locis magna vis caſiæ reperitur. Prouincia hæc in vniuerſum calida eſt & humida. itaque multa ex eo inſecta generantur: in iis culices, incolas noctu plurimum infeſtantes, & magna vis locuſtarum, quæ ſatis perniciem inferunt. Incolæ earum regionum penem tubo è cucurbitula, ceu theca aut vagina, includunt, cetera pendere extra ſinentes: quondam eiuſcemodi bracculas, aureas & vnionibus decoras geſtare conſueuerant, ſed Hiſpani hunc illis morem finierunt. Fœminę viris iunctę peplo aut caſtula (quam Pampanillam vocant) muliebria velant: virgines faſcia tantum aut vitta. Regulis quam multas libet vxores ducere licet: vna tamen tantum legitima habetur, eique in ceteras imperium eſt. Plebeii tres quatuórve ſibi pro arbitrio iungunt: mox vbi conſenuere, eas ablegant & iuniores aſciſcunt: & coniugum ſuarum virginitatem delibandam tradunt ſacerdotibus quos Piacchos appellant.

Parienſis regio Indiæ ferè amœniſſima.

Parienſibus quæ lex matrimonii ſit.

CETERVM Indos non in Parienſi tantum ſinu, ſed in aliis quoq; Indiæ tractib. piſcatus ferme alit: vinũ è Maizio, ꝙ pro frumento illis eſt, & aliis fructib. radicibuſq;, moliũtur. Humana quoq; interdũ carne, pediculis ſimiarũ ritu, ranis, vermib. & aliis eiuſcemodi ſpurcis alimentis veſcũtur. Vnguentũ quoddam ad confirmandos dentes cõficiũt hoc modo. Vnionum feraces conchas cum foliis Axi cremant: mox cinefactas modica macerant aqua, donec calcis candorem referant.

rant. Eo vnguento illitos dentes tam atros reddunt quam carbo eſt, & tali remedio eos ſemper abſq; dolore cõſeruant. Nares quoq;, labra, aures, proforare mos illis: & corpus variis herbarum ſuccis aliiſque rubris & nigris fucis diſtinguere: denique quo abſurdiore cultu ſunt, eo ſibi pulcriores videntur. Reguli lectis, ſtraguli aut toralis longioris quam latioris inſtar factis, vtuntur: plebii vero ferme omnes retis ad formam ſuos contexunt, omnes quidem pariter è goſſipio, & in iis ad duo tigilla alligatis atque in aere ſuſpenſis dormiunt. Qui in campis cubant, aduerſus nocturnum frigus, perpetuum ignem vna ex parte, altera lectum, habent. Atque hunc in vniuerſum cubandi vſum moremque ſeruant earum rerum regionum incolæ vſque ad fines [2] Nominis dei (id oppidum Panamenſis iſthmi eſt) neque alia dormiendi conſuetudo eſt in multis ſeptentrionalis Oceani inſulis.

Medicamen dentibus confirmandis, Parienſibus vſurpatum.

Cubandi mos.

ARMA illis prçcipua arcus & ſagittæ venenatæ. eas dupliciter fingunt, primum è palma, deinde arundinibus quibuſdam concinnis, quas in ripis fluminum enatas, inopia ferri duris piſcium ſquamis aut ſilicibus acutis aſperant, mox bitumine nigro vngunt: peſtiferum id virus eſt è radicibus, herbis, formicis, pomis, aliiſque fœdis ſuccis, permixtum, quod vetulæ cum ſerpentum ſanie multo labore & diligentia decoquunt, donec ad exactum modum adduxerint: nec pauci interea tetro vapore, qui ex dira illa colluuie exhalat, exanimantur. Si quis ſagitta eo liquore adhuc recenti peruncta ſaucietur, ei corpus intumeſcit, vi veneni adeo rapida vt breue intra ſpatium rabie correptus intereat : ſi vero venenum aliquanto ante aut dudum factum ſit, maximam partem lethalis efficaciæ deperdit. Veneni huius remedium præſentaneum eſt ferrum candens, inuſtum vulneri: & multos ego noui Hiſpanos, qui ea ope ſanati ſunt.

PORRO omnes ſerui qui ab Hiſpanis in iis prouinciis capiuntur, abducuntur in Cubaguam: ſiquidem in ea inſula Regii procuratores reſident, qui regia vectigalia colligunt, nempe vniones, aurum, mancipia, & cetera id genus, ex quibus omnibus quinta Regi penditur, id eſt, viginti è centum. Seruorum omnium faciei & brachiis ferro ignito, C. litera inſculpto, nota inuritur: mox præfecti & duces de illis pro arbitrio ſtatuunt : pars quoque militibus in prædam cedit, qui eos poſtea aut Hiſpanis aliis venumdant, aut de illorum capitibus inter ſe colludunt. Appellentibus quoque eò ex Hiſpania nauibus, mancipia iſta vino, farina, nautico pane & aliis rebus neceſſariis, permutant: & quamuis Indicç mulieres aliquæ ex Hiſpanis prçgnantes ſint, eas tamen quoque vendere nulla ipſis reli-

Indicis mancipiis quomodo abutantur Hiſpani.

gio eſt. Mercatores eos ſeruos inde auectos aliò, reuendunt. Alii mancipiis magnos quoſdam phaſelos ad formam celocium (quas Carauellas vocant) factos complent, & in Hiſpaniolam inſulam tranſmittunt. Sed præterquam quod mediterranei homines (quippe qui remotis ab Oceano terris fere capiantur) nauigandi tædium ægre tolerantes: ad hæc conferti ſtipatique in carinis ſub tabulatis nauium, inter putidas ſentinæ ſordeis, nauſeaſque & reliqua excrementa corporum, ceu pecora, in fæce ac ſtercore computreſcunt: etiam non raro, in ſumma maris malacia, tanta aquæ & ceteri victus penuria laborant, vt ferme omnes ſiti, fœtore atque æſtu anima interclusa fœdum in modum exſpirent. Quibus ex rebus hodie totus ille tractus & ora Parienſi ſinui circumiecta ab Hiſpanis deſolata eſt. Quum enim iam neque vniones, neque aurum ibi reperiatur, & piſcatio margaritarum finem ceperit, nulla Hiſpanis ſpes quæſtus, niſi ex mancipiis, ſupereſt, quę & ipſa hodie pauca ſunt. Earum enim regionum incolæ priſtinæ libertati Cæſaris beneficio reſtituti, aliò demigrarunt.

1 AXI, *planta vulgo nota in inſulis & continenti Indiæ Occid. cuius fructu Indi per totum annum, pro condimento & pipere vtuntur.*

2 DE *primo huius coloniæ conditore, & cur ita dicta ſit, infra huius lib. c. 22. De eius ſitu lib. 2. c. 9.*

¶ *Indi Hiſpanos mortales eſſe, quomodo deprehenderint, quum immortales eſſe crederent.*

CAPVT IIII.

NVNC ad Amaracapanam reuertor, quo, paucis poſtquam eo veneramus diebus, Regię San-Dominici curiæ mandatum allatum eſt. Ea iubebat Hieronymum Ortalum præfectum propter delictum ab ipſo commiſſum, corripi, & firmo cum præſidio tuto in Hiſpaniolam perduci. Quare expeditionem illam promiſſam affluere ſinens, ſpem quoque diuitiarum quam mihi ſæpe fecerat, ſecum abſtulit. Sed me præterea ex cœli mutatione, inſolentia ciborum & vehementiore æſtu affectum, quum adhæc male cubando multum humidi terreni traxiſſem, morbus corripuit: ac niſi vir vnus extitiſſet, qui meas miſerias reſpiceret, res meæ in perditiſſimo ſtatu hauddubie erant. Is Antonius Caſtellanus fuit, ſacerdos Gallus, nobilis, ſumma vir comitate ac liberalitate, quam decora & plena dignitatis corporis ſpecies honeſtabat, quæ res ei omnium beneuolentiam

Galli erga Italum in India benignitas.

lentiam ac reuerentiam conciliauerant. Is me in Amaracapanę portu naui impoſitum in inſulam Margaritam miſit, iuſſitq́; ibi aduentum ſuum opperiri, vbi maximam partem ſeruitiorum ſuorum & facultatum habebat: moxque vt eò venit, tanta in me charitate ac beneficentia vſus eſt, vt ſi ex eo natus eſſem. Neque enim tantum ſex menſes domi ſuæ me dilecti filii loco habuit & curauit, ſed recepta quoque valetudine inde abire volentem comiter dimiſit, rebuſque omnibus ad nauigandum neceſſariis copioſiſſime inſtruxit.

INDE quum carauella vna mancipiis onuſta ſoluiſſemus, & oram legendo promontorium ſeu Caput Veli circumuecti, altum non ſine magnis laboribus propter ſummam maris tranquillitatem traieciſſemus, tandem Boriquenam inſulam tenuimus: quæ ab Hiſpanis vulgo S. Ioannis dicta, etiam propter ingentem auri & argenti vim in ea repertam, S. Ioannis de Portu-ricco, id eſt diuite, nuncupata eſt. Quum primo Hiſpani eam inſulam ſubigere aggreſſi eſſent, inſulares eos immortales [1] eſſe pro certo habebant: eius rei periculum facere vnus è primoribus inſulæ regulis aliquando conſtituit: dat negotium famulis vt Hiſpanum quendam, hoſpitem ſuum, perlatum ad flumen, tandiu pede vno retentum ſub aqua mergi ſinerent, donec extingui poſſet ſi mortalis eſſet. Illi ſic demerſum & ſuffocatum Hiſpanum humeris ad herum deferũt: is quum haud dubie mortuum eſſe videret & tali experimento iudicaret ceteros quoque mortales fore, iniuriis Hiſpanorum accenſus, à quibus auare ac crudeliter habiti erant, in eos cum ceteris regulis coniurat. Illi in Hiſpanos nec opinantes vnà impetum faciunt, & centum quinquaginta trucidant, qui per inſulam palati & auro legendo intenti erant: ac ne vnus quidem cladi ſuperfuiſſet, niſi Didacus Salazar cum noua manu laborantibus ſubſidio veniſſet. Ex ea inſula, vbi dierum aliquot quiete recreati eſſemus, ſoluentes, breui in Hiſpaniolam appulimus, atque in ciuitatem San-Dominici venimus. Ea prima terra ab Hiſpanis in illis regionibus frequentata, & colonia [2] condita eſt.

Indi Hiſpanos mortales eſſe quomodo deprehenderint.

1. Inſulæ Borichen, (nunc & S. Iohannis de portu diuite nuncupatæ) incolæ, intelligentes Hiſpaniolam Inſulam ab Hiſpanis occupatam, quam non ignorabant magnam, & frequentibus hominibus habitatam, incredibile putabant, Chriſtianos illam ſibi ſubijcere potuiſſe, niſi immortales eſſent. Deinde cum audirent eos ex illa orbis parte adueniſſe ex qua Sol oritur (eſt enim noſtra Europa illis Orientalis) ſibi perſuadebant eam gentem è cœlo delapſam, & Solis prolem eſſe, fieriq́ non poſſe, vt vulneribus aut alia quacunq́ vi ab Indis conficerentur. Præterea conſide-

rantes, illos paulatim Inſulas ſibi ſubijcere, atq; iam in ſuam excendiſſe, licet ducentorum hominum armis præditorum numerum non excederent; valde moleſte ferebant ſuam libertatem imminui, & ſuam inſulam occupari à tam parua hominum manu, ſed memoria repetentes ſibi negotium eſſe cum immortalibus hominibus, animus illis langueſcebat.

Tandem poſt varias ſententias Reguli eius Inſulæ conueniunt deliberaturi de hoc negotio, atq; itum eſt in eam ſententiam, vt periculum facerent in Chriſtiano aliquo, ſi quem à reliquis ſeiunctum, excipere poſſent. Vnus Regulorum cui nomen Vraioan Dominus Prouinciæ Iaguaca, hanc in ſe curam recipit; & hac quidem ratione rem aggreſſus eſt. Forte adoleſcens quidam, Salſedo appellatus, per eius Prouinciam iter faciens, ad reliquos Hiſpanos contendebat. Vraioan eum humaniſſime in ſuas ædes excipit, cibum præbet, & diſcedenti quindecim aut viginti Indos, itineris futuros comites, & ad eius impedimenta ferenda idoneos addit.

Ad flumen peruenientes nomine Guarabo, parte Inſulæ Occidentali ſitum, Indi Hiſpanum compellunt, & an eum humeris ferre velint, ne madeſceret, interrogant. Annuit, nihil ſiniſtri cogitans, & ſibi admodum placens de tam frequentibus miniſtris. Validiſſimi ergo quiq; eum excipientes fluuium ingrediuntur, ſed quando in medium alueum peruenerunt, illum in profluentem abijciunt, atq; in ipſum omnes inſilientes ſuffocant. Deinde illum in ripam protractum compellant (tametſi conſpicerent immobilem eſſe) his verbis. Surge domine Salſedo, & ne nobis vitio vertas, nam noſtra culpa factum non eſt vt caderemus, atq; aliis eiuſmodi pluribus, ſubinde illum reuoluentes in hanc, aut alteram partem, ad obſeruandum an ſurgeret, atq; ita toto triduo apud cadauer hæſerunt, donec corrumpi & putrere inciperet: nihilominus tamen, eum mortuum, aut Chriſtianos mortales eſſe ſibi perſuadere non poterant. Tandem cum animaduerterent ſe ſurdo loqui, quid actum eſſet, ſuo Domino denuntiant, qui credere nolens, ſingulis diebus alios ſubditos mittebat qui viderent an Salſedo ſe non commoueret, imo tantem ipſe proficiſcitur, vt oculatus teſtis eſſet: ſed nec adhuc perſuadere ſibi poterat quin Salſedo tandem exurgeret, donec conſpiceret cadauer in dies magis corrũpi. Quum igitur ipſe & reliqui Reguli intellexerant Hiſpanos non minus mortales quam cæteros, nec ſibi cum Dijs negotium eſſe, ſed cum hominibus perinde vt ipſi mortalibus: tum animoſe arma ſumſerunt, & pluſquam mediam partem Hiſpanorum occiderunt.

2\. *Prima Colonia Hiſpanorum duce Chriſtophoro Columbo in prima ſua nauigatione in Americam facta eſt, ædificato propugnaculo quodam, cui Natiuitatis nomen impoſuit, & triginta Hiſpanos reliquit, ſub Præfectura Roderici d'Arana: ſed omnes ab Indis fuere cæſi.*

Altera

Altera nauigatione vrbem condidit, Iſabellam nomine, in honorem & memoriam Iſabellæ Reginæ, in qua coloniam traduxit mille & quingentorum virorum, quos aduexerat. Sed hæc priore non fuit magis firma: Anno enim M.CCCC.XCVIII. omnes Hiſpani qui inerant, ea deſerta, ad quinquaginta milliaria diſtantem locum alio Inſulæ latere, nempe S. Dominicum ſeſe contulerunt, vrbem recens conditam ad flumen Ozama, à Bartholomæo Columbo, anno M.IIII.XCIIII. vt cap. XXIX. huius libri latius explicabimus. Eam ob cauſam noſter Auctor vrbem S. Dominici vocat primam Hiſpanorum coloniam: nam reuera illa vrbs prima, in qua Hiſpani ſedes fixerunt in ea inſula, atq; conſtanter porro perſtiterunt.

¶ *Christophorus Columbus Genuenſis primus Indiæ Occid. repertor, vtcumque Hiſpani eam laudem alteri tranſcribunt.*

CAPVT V.

IAm vero quis incognitas quondam eas terras primus aperuerit, inter ſcriptores non ſatis conuenit. Primum Franciſcus Lopez de Gomara in ſecunda parte Hiſtoriæ generalis Indicæ in hanc ſententiam ſcribit: Nauclerus quidam in Oceano noſtro celoce nauigans, flante diu & vehementer Apeliote raptus, quum vento obſequi ei neceſſe eſſet, in regiones incognitas delatus eſt, quæ neque in Coſmographicis vllis tabulis notatæ, neque in indicibus nauigatoriis extarent. Inde ægre in Hiſpaniam reuerſus, tribus tantum aut quatuor nautis ſuperſtitibus, in ipſo portu morbo exſtinctus eſt, quem ex miſeria, fame, ſiti, ceteriſq; in tam longa nauigatione perpeſſis malis, contraxerat: neque vllam aut nominis aut patriæ ſuæ memoriam reliquit. Quamquam ne id quidem ipſius culpa accidiſſe putandum eſt, ſed aut quorundam malitia, aut eius inuidia quam Fortunam vocant. Eum nonnulli Turdetanum ſeu Vandalum fuiſſe tradunt, ac tum mercaturas factitare ſolitum in Canariis inſulis & Madera, quum ei longus ille & exitialis error obtigit. Alii Cantabrum ferunt, in Anglia & Gallia negotiantem. Sunt etiam qui Luſitanum fuiſſe contendant, qui tum ad Minam (vt vocant) vel in Indiam nauigaret, aut inde rediret. quod quidem commode quadrat nomini nouis hiſce terris impoſito. Præterea dicunt nonnulli Nauclerum iſtum carauella vna appuliſſe in Portugalliam: alii in Maderam,

Splendida fabula de primo Indiæ Occid. inuentore.

„ ram,aut aliquam Heſperidum: nemo tamen ea de re certi & explo-
„ rati quidquam affirmat. Omnes tantum in eo vno conſentiunt,
„ quod videlicet Nauclero illo apud Chriſt. Columbum exſtincto,
„ penes eum defuncti hoſpitis aduerſaria, chartæ, & indices omnes
„ remanſerint, atque in iis relatio tam longinquæ nauigationis cum
„ deſignatione Paralleli & Climatis eius oræ tum primum repertæ.
„ ET *paulo poſt:* Principio Columbus nauiculariam exercuit, &
„ multis annis Syriam aliaſque Orientis oras obiit. Inde indices mari-
„ nos ſeu chartas nauigatorias conficere aggreſſus, atq; eius artis pe-
„ ritiam conſequutus, vnde fortunam & opes poſtea nactus eſt, Por-
„ tugalliam adiit vt Auſtralia Africæ litora & quæcumque tum Luſi-
„ tani nauibus perluſtrabant, cognoſceret, atque ita non parua acceſ-
„ ſione auctis & illuſtratis Indicibus ſuis maiorem autoritatem preci-
„ umq; conciliaret. Poſtremo in eo regno vxorem ducit, vel (vt non-
„ nulli tradunt) in Madera inſula, vbi tum, opinor, commorabatur
„ quum dicta ante carauella applicuit. Ibi ergo quum eſſet, nauis eius
„ forte magiſtrum eò ex diuturno errore appellentem domi ſuæ exci-
„ pit: is Columbo omnem nauigationis ſuę hiſtoriam exponẽs, quid-
„ quid de oræ à ſe repertæ ſitu & parallelo compererat, aperit, conten-
„ ditque vt nauigatoriæ paginæ quam ab eo emebat, nouæ illius ter-
„ ræ ſpecimen ſimulque eius nomen à quo inuenta eſſet, adſcriberet.
„ Interea Nauclerus ille moritur: indicium & relationem eius terræ
„ Columbo relinquit. inde Columbus primum nouæ illius Indię no-
„ titiam habuit. *Idem ſcriptor poſtea ſubiungit:* Nequid intactum præ-
„ termittam, ſunt qui Columbum linguæ Latinę & Coſmographiæ
„ peritum fuiſſe affirment. Quumque Platonis Timæum & Critiam
„ legiſſet, vbi ille ingentis cuiuſdam inſulę Atlanteę meminit, & ob-
„ rutæ aquis terræ quę Africam & Aſiam amplitudine excederet, eo
„ impulſum ad veſtigandas Antipodum terras & auream illam Mar-
„ ci Pauli Cipangon. Adhæc legiſſe apud Ariſtotelem, vel Theophra-
„ ſtum, in libro De mirabilibus, negotiatores quoſdam Carthaginen
„ ſes, à freto Herculeo in Occidentem & Meridiem nauigantes, tan-
„ dem multis exactis diebus in vaſtam quandam inſulam perueniſſe,
„ deſertam illam quidem & incolis vacuam, ſed rebus tamen huma-
„ nę vitæ neceſſariis abunde inſtructam, & fluuiis nauigabilibus per-
„ fuſam.
„ MOX *idem autor ſatis fidenter:* Equidem Columbum (*inquit*) ſi
„ ſuo marte & ingenio vbi eſſet noua India cognoſſet, multo ante
„ quam in Hiſpaniam veniret, de ea perueſtiganda cum ſuis Genuen-
„ ſibus acturum fuiſſe exiſtimo, qui tum negotiandi cauſſa totum or-
bem

bem peragrabant: ſed tale quid aggredi ei nunquam venit in mentem, donec cum Nauclero illo Hiſpano egit, qui eam tempeſtate maris actus repererat.

SED hæc vt fabuloſa & indigna fide refellere, non magni operis eſt. Petrus quidem Martyr Mediolanenſis, in eo quem de his conſcripſit libello, Columbum ea de re cum ciuitate Genuenſi egiſſe ante omnia teſtatur, ſimulque cauſam commemorat quæ eum ad veſtigandas illas oras impulerit. Eius verba hæc ſunt: Quum Columbus (inquit) pro ſuo more ac inſtituto, trans Gades in Portugalliam & omnem illam Oceani oram nauigaret, ſæpenumero animaduertit, & quidem multa cum cura & diligentia obſeruans, ventos quoſdam ſtatis anni temporibus ab occaſu flare conſueuiſſe, qui multos dies conſtanti & æquabili tractu ſpirarent. Quos quum non aliunde quam ex tranſmarina aliqua ora, cuius halitu gignerentur, proficiſci poſſe iudicaret, tamdiu circa eam rem cogitando animum verſauit, vt eius certitudinem quærere aliquando conſtitueret. Ergo annos natus ferme XL. Senatui & populo Genuenſi coràm ſua conſilia exponens ſpopondit ſe ſi à ciuitate aliquot nauib. inſtrueretur, Herculis columnas prætervectum tamdiu in Occidentem nauigaturum, donec orbem circumuectus in aromatum feraces inſulas perueniret. Sed eius rei inceptio tum primum audita incredibilis videri omnibus, quibus videlicet nihil tale vnquam ne ſomniantibus quidem veniſſet in mentem, & nihil tamen eorum quæ ad nauigandi artem pertinent, ignotum eſſe videretur. Itaque omnes hanc Columbi commentationem, ceu inanem fabulam aut ſomnium, reſpuerunt: etſi forte accepiſſent veterum ſcriptorum alicui proditum de quadam ingentis magnitudinis inſula, quæ multorum dierum in Occidentem nauigatione à Gadibus diſtaret.

Chriſtophorus Columbus primus Indiæ Occid. inuentor.

Columbus quibus coniecturis Nouas terras deprehenderit.

HAVD equidem dubitem eam ipſam fuiſſe cauſam qua impulſus Columbus nouas illas terras quærere aggreſſus ſit: vnde facile æſtimare licet, Gomaram multis argutis commentis veritatem permiſcere ac corrumpere conari, & quidem eo conſilio vt immortalem Chriſtophori Columbi famam imminuat. Quippe ægrè multi patiuntur, peregrinum hominem, & quidem è noſtra Italia ortum, tantum honoris ac gloriæ conſequutum, vt non tantum Hiſpanicæ gentis, ſed & cuiuſuis alterius, homines ſuperauerit.

NON alienum fuerit hoc loco quiddam narrare quod Columbo in Hiſpania, vti accepi, contigit, poſteaquam iam Indiam repererat (etſi enim id olim quoque aliquando eſſet factum, recens tamen hoc inuentum, eius eſt) Quum forte Columbus celebri con-

uiuio cum multis nobilibus Hiſpanis adhibitus eſſet,& inter eos (vt fieri ſolet) de India ſermo ortus eſſet, vnus eorum ita eum alloqui „ cœpit: Domine Chriſtophore (inquit) etſi tu Indiam non reperiſſes, non defuiſſet tamen in hac noſtra Hiſpania, qui idem ac tu tentaſſet, vt quæ multis magnis viris & ingenioſis abundet, Coſmographis & literatis. Ad ea Columbus nihil prorſus reſpondit: ſed ouo afferri in triclinium iuſſo & menſæ impoſito, verſo ad omnes ſermo„ ne: Agedũ, inquit, domini mei, cum quolibet veſtrûm depoſito in „ cœnam pignore certo, neminem eorum qui hîc ſunt facturum ouo „ iſto quod ego facturus ſum, nempe vt nullo nixum adminiculo, „ ſtans & erectum in pedem ſuopte nutu maneat. Experti ſunt omnes, neque vlli eorum ſucceſſit: ſed quum circumacto orbe ad Columbi manus perueniſſet, ipſe ouum, altero eius faſtigio menſæ illiſo ac leniter quaſſato, rectum firmumque conſtituit. Ea res omnium animos verecundia pupugit, poſtquam vtique illis patuit quid ſibi tacitis ambagibus vellet: Nimirum, id poſtquam primus ipſe tentaſſet, iam apertum omnibus & factu facile eſſe: debuiſſe ipſos potius principes Indiæ quærendæ viam rationemque inire, nec ſe ridere qui primus id experiri auſus eſſet, ſicuti ante id cœptanti mirabundi illuſiſſent, quaſi rem impoſſibilem aggredienti.

Columbus mordaces inuidorum in ſe ſermones ingenioſe repercutit.

Conſaluus Ouiedo, Imp. Caroli V. Hiſtoricus, hanc lepidam fabellam etiam recenſet, tanquam rem auditam, non tamen aſſerit, vt iſte Gomara, qui eum ſequutus eſt, ſed modeſte ſuam opinionem in medium adfert his verbis.

„ *Sic ne res ſeſe habeat, an non (inquit) nemo aſſerere queat: vulgo ta-*
„ *men ita circumfertur. Ego nihilominus falſum eſſe hunc rumorem cenſeo:*
„ *& cum Auguſtino dico: Præſtat dubitare de re non certa, quam pertina-*
„ *citer affirmare rem dubiam, & quam probare non poſſimus.*

Hæc ſunt Ouiedi verba. Gomara tamen adeo confidenter hæc affirmat tanquam præſens ipſe adfuiſſet, cum & Naucleri nomen, & vnde fuerit oriundus ignoret, aut notabilem aliquam circumſtantiam, quaſi iam bis mille anni effluxiſſent à re peracta.

2. *Marcus Paulus Venetus in ſuo Itinerario, Cipango aut Zipangri hanc Inſulam vocat, à Luſitanis primum poſtea obſeruatam & Iapon dictam. E regione Sinarum Prouinciæ ad Orientem poſtremæ, eſt, circiter ducentas leucas à Continente, & ſexies mille leucis à Luſitania marino itinere, eiuſdem cum Hiſpania altitudinis. Rigida ſunt iſtis frigora & magni æſtus, pro temporis ratione. Niues, venti, pruinæ, & terræmotus iſtic frequentiores quam apud nos. Incolæ bellicoſi, laudis auidi, pro qua conſeruanda, vel in fruſta concidi præoptarint, aut ſeſemet con-*

ficere.

ficere. Varia eſt eorum Religio: nam quidam Lunam & Solem adorant, alij Cacodæmonem.

3. Is Solon eſt, vnus è ſeptem Sapientum Græciæ numero, quem Plato in Dialogis Critia & Timæo ſic loquentem inducit, tanquam id intellexiſſet à Sacerdotibus vrbis Sais in AEgypto, qui ſcripta apud ſe conſeruabant admodum vetuſta, continentia memoriam plurimarum rerum ante diluuium, vt ipſi referebant, geſtarum. Ad me quod attinet, arbitror non magis extitiſſe Solonis tempore, vlla monumenta continentia veram narrationem eorum quæ ante diluuium contigerunt, quam nunc, præter Moſis libros. Vt tamen non eſt æſtimandum Dei Spiritum nobis in illis ſcriptum reliquiſſe, quiquid actum eſt totis mille & amplius annis qui effluxerunt ante arcam Noe fabricatam: ſic à fide abſonum non eſt, liberis relictam eſſe à parentibus memoriam rerum quarundam particularium & ſingularium, & conſeruatam inter AEgyptios, aut alias nationes prophanas. Nam exempli gratia, etiam nunc in Occidentalium Indorum cantilenis, obſeruantur confuſa quædam veſtigia hiſtoriæ Diluuij vniuerſalis.

Sed vt ad noſtros ſacerdotes AEgyptios redeat oratio; Aiebant olim ingentem fuiſſe Inſulam Atlantidem nomine ad fretum Herculeum, latius patentem quam tota Africa & Aſia, in qua ampla eſſent regna, & potentiſsimi Reges, qui tum temporis non modo vniuerſam Inſulam poſsidebant, ſed in continentem egreſsi, tantum terræ in latitudinem occupauerant, quantum patet Africa in AEgyptum, & in longitudinem, quantum Europa in Tuſciam. Inuaſit etiam illos Reges cupido (dominandi enim appetitus non magis extingui poteſt, quam Auaritia) Aſiam inuadendi, & in poteſtatem redigendi omnes eas Prouincias quæ Mare mediterraneum cingunt vſq; in Pontum Euxinum. Itaq; coactis omnibus viribus ſingulis formidinem incuſſerunt: Hiſpanijs, Gallia, Italia, nemine reſiſtente, ſuperatis, penetrarunt in Græciam vſq;. Sed neque in Græcia quiſquam reſiſtere auſus, præter Athenienſes, iam tum temporis potentem Rempublicam, & totius Græciæ primariam vrbem, ad quam reliqui Græci confugerunt. Soli igitur Athenienſes totum onus belli ſuſtinentes, prœlio ſuperarunt hos tranſmarinos Reges, atque hac ratione non modo libertatem Græciæ propugnarunt: ſed etiam ſeruitute liberarunt omnes eas nationes quæ cis Herculeum fretum erant.

Sed coortis paulo poſt præter omnium ſpem magnis terræ motibus, & aquarum diluuio, diurno & noctis ſpatio terra dehiſcente, abſorpti ſunt omnes illi ſtrenui Athenienſes milites: atque eodem tempore perierunt etiam omnes illi Atlantidis Tyranni, ipſa itidem Inſula Mari ſubmerſa: vt deinceps totum illud mare Atlanticum adeo lutoſum euaſerit, vt nulla ratione nauigari poſſet.

Verum demus hæc ita ſe habere. Creditu tamen difficile eſt, Indiam Occidentalem, Inſulam illam Atlantidem eſſe, cuius Plato meminit. Nam licet non dubitem diluuium magnas in orbe mutationes induxiſſe, & alijs adieciſſe quæ alijs ademerat (ſcribunt enim quidam veterum, Siciliã Italiæ auulſam, Cyprum Syriæ, Eubœã Bœotiæ atq; alias plures: rurſus Inſulas mari ablatas iunctaſque terris) tamen non eſt veriſimile) tametſi Gomara non dubitandum eſſe cenſeat) Inſulam quæ penè Hiſpaniam attingebat, mille ducentis leucis ab ea receſſiſſe: totidem enim numerantur ab Hiſpania in eam regionem. Ad hæc recentium Nauigationibus obſeruatum eſt, eam non eſſe Inſulam, ſed continentem Indiæ Orientali coniunctum ab vna parte, ab altera, ijs terris quæ vtrique Polo ſubiacent: aut ſi ſeparatur, tam anguſto freto & interuallo id fit, vt propterea Inſulæ nomen non mereatur.

4. Etiam nunc extat libellus inter Ariſtotelis opera (licet nonnulli aliquem ex ipſius diſcipulis potius auctorem cenſeant quam Ariſtotelem) cui titulus De Mirabilibus. Quiſquis tandem auctor eius eſt, narrat Carthaginenſes quoſdam negotiatores, ab Herculis Columnis, in Atlanticum mare nauigantes, poſt exactos multos dies tandem in vaſtam quandam Inſulam perueniſſe ſiluis abundantem, & ingentibus altiſque fluminibus irriguam, procul ab omni continente ſitam: atque ipſos & alios præterea vbertate illius illectos, eò cum vxoribus & liberis commigraſſe, & Inſulam cœpiſſe colere. Verum Carthaginenſem Magiſtratum, cum animaduerteret ciuium ſuorum numerum paulatim imminui, pœna capitis vetuiſſe, ne quis in poſterum eò nauigaret, atq; nouas iſtas colonias inde exegiſſe: metuebant enim (ex quorundam ſententia n e illæ viribus cum tempore auctæ eos tandem opprimerent.

Non deſunt alij, qui de hac materia diſceptantes ex coniecturis æſtiment hanc nuper repertam Indiam, celebres illas Inſulas Heſperides, eſſe adeo à Poetis decantatas, & à Rege Heſpero appellatas, ordine duodecimo inter antiquos Hiſpaniæ Reges, CLXXI. annis ante conditam Troiam, & circiter M.DC.LVIII. ante natum Chriſtum: & eos falli qui Heſperides eſſe Fortunatas Inſulas (quas Canarias cognominant) cenſent. Solinus enim poſtremo ſuæ Coſmographiæ capite, ex veteris auctoris Sobeſi aſſertione ſcribit Heſperides vltra Gorgonas inſulas (nunc de cap. Verde cognominantur) eſſet circiter dierum quadraginta nauigatione, & in intimos maris ſinus receſſiſſe. Tantundem ſcribit Plinius lib. 5. cap. 31. Atque ſi recte obſeruemus tempus quod in nauigationem impenditur à Gorgonum inſulis in Occidentalem Indiam, reperiemus conuenire cum diſtantia, quam Solinus ponit inter Gorgonas & Heſperides, nempe quadraginta dierum nauigationem. Nam tantundem nunc temporis

poris impenditur, interdum paulo minus, pro nauigiorum videlicet bonitate & Nauclerorum præſtantia. Sed & Chriſtophorus Columbus ipſe, in ſecunda nauigatione, qua reperit Deſideratam, Marigalante & alias in hoc climate inſulas, tantundem temporis impendit. Hæc eſt quorundam opinio. Suppoſito igitur hoc argumento, Heſperides inſulas eſſe Indiam Occidentalem, concludunt, ante circiter ter millenos ducentos & triginta ſeptem annos iſtam Indiam Regibus Hiſpaniæ ſubiectas fuiſſe, vt nunc ſunt. Sed hoc difficile creditu eſt: non eſt enim veriſimile, Hiſpanos adeo peritos rei nauticæ fuiſſe illo æuo, vt ſine pyxide nautica & Aſtrolabio (cuius vſus non valde antiquus) ſeſe Mari ignoto committerent, ad inueſtigandas terras vnde nemo rediſſet. Nam mille & quingentis fere poſt annis, Alexandri magni Naucleri, ad oceanum obſeruandum miſſi, Indiæ duntaxat oram maritimam legerunt, neq; in altum vlterius progreſſi ſunt, quam ad Taprobanam Inſulam, quinque aut ſex dierum itinere à continente ſeiunctam.

¶ Chriſt. Columbi conſtans quærendæ Indiæ nouæ propoſitum, atque vt diu irrita ſpe, tandem à Ferdinando Caſtellæ rege claſſe inſtructus, voti compos fuerit.

CAPVT VI.

NVNC, vt ad inſtitutum reuertar & exequi pergam quomodo hæc India primum à Columbo inuenta fuerit: vt cognouit ipſe ad tam præclari operis inceptum ſuſcipiendum in Genuenſibus parum opis ſibi eſſe, tranſgredi vlterius in Occidentem ſtatuit: ſpe haud dubia fore vt ab aliquo principum, quorum ibi diuitię atque opes inclytæ eſſent, rebus ad eas quas ardenter deperiret terras explorandas neceſſariis aliquando inſtrueretur. Itaque in Portugalliam concedens, inde fratrem ſuum Bartholomæum ad Henricum VII. Angliæ regem mittit, qui fauorem & naues Indiæ veſtigandæ peteret: promittens ſe breui ex terris illis incredibiles diuitias allaturum. Sed Bartholomæus inde irrita ſpe & ſine ope rediit. Itaque cum Alphonſo V. Portugalliæ rege Columbus eam rem communicat, eumque ſupplex rogat, vt ſibi naues aliquot armis & commeatu inſtructas tradi iubeat: ſe vero fidem ac iuſiurandum dare, tamdiu in Occidentem nauigaturum, quoad ditiſſimas auri, gemmarum & aliarum deliciarum quibus precium eſt, prouincias inueniret. Verum

Columbi diuturna perſeuerantia in ſuo de quærenda India propoſito.

 ſicuti

ſicuti Columbus à Genuenſibus ſuis pro vano habitus erat, ab Anglis ridiculus, ita tum quoque à Luſitanis pro futili & deliro circulatore deriſus eſt. Erant tum in Luſitania homines, qui Coſmographicam artem profitentes, nullam ſe eius partem ignorare arbitrarentur. Itaque ſuperciliose Columbum deſpicientes, regi ſuadebant, ne quam peregrini hominis ſomniis fidem adhibere vellet. Quippe amentem eſſe: neque in Occidente aurum, aut diuitiarum quidquam exiſtere poſſe, veluti exploratum affirmabant. Imo neminem ſubiectam AEquinoctiali lineæ plagam tranſgredi poſſe, quin immodicis ſolis ardoribus torreretur, ſiquidem eo in ſpatio maiorem æſtus eſſe vim, quâ perpetua inter duos Tropicos ſolis orbita & curſus eſt.[1]

COLVMBVS vbi in Portugallia ſe ac verba ſua ludibrio eſſe vidit, in Caſtellam profectus aulam Ferdinandi & Iſabellæ regum adit, eiſq; ſuas cogitationes, vt ceteris, exponit, ſimulque eas quam efficaciſſimis poteſt rationibus, exemplis & teſtimoniis confirmat. Sed illis, etſi principia ipſa primo arriderent, incredibilia polliceri videbatur. Tandem conſumtis aliquot in aula annis, quum in propoſito conſtanter perſeueraret, & tantæ rei ſpem exemplis & demonſtrationibus euidentiſſimis confirmaret, ad extremum quorundam Hiſpaniæ procerum ope atque interuentu aditum ad Iſabellam reginam obtinuit. Itaque tempus familiariter cũ ea colloquendi nactus, adeo firmiſſimis rationibus eam labefecit, vt dictis ſuis aſſenſum fidemque præbere cogeret: donec tandem perſuaſa promitteret ſe ea de re cum Rege acturam, omnique ope atque opera enixuram nequid illi rei ad inceptum illud exſequendum neceſſariæ deeſſet. Quamobrem breui, Deo beneiuuante, & magnanimæ eius Reginæ ſupplicatu, Rex Ferdinandus liburnicam vnam & duas carauellas Chriſtophoro Columbo inſtructas & armatas tradit.

Prima Chriſt. Columbi in Indiam nauigatio.

IPSE, cum Bartholomæo fratre, ineunte Auguſto, anno M.CCCC.XCII. è Palos portu vela in altum faciens, Gomeram inſulam tenuit, quæ vna è ſeptem Canariis eſt. Ibi aliquot dies commoratus, vt aquam & cetera inde neceſſaria ſumeret, cœptum iter, Occidentem ſolem ſequutus, peragere inſtitit.

PORRO quum emenſa dierum aliquot nauigatione nondum terra vlla in conſpectu eſſet, milites in Columbum fremere incipiunt: ille mitigatis eorum animis, trigintaquinque dies nauigando extrahit, neque vlla tum quoque terræ nota aut indicium apparebat. Itaque ſocii aperte Columbo minari & probra pro ſe quiſque ingerere, Genuenſem impoſtorem & planum palam vocitantes. quippe

neſcire

neſcire eum quorſum tenderet aut quo appelleret, & ſe eius ductu in certam perniciem ruere. Hic Columbus pro virili ſimul rationes ſuas firmare, ſimul eos precari, orare ne animis per impatientiam deficerent: ſibi ſpem eſſe, Deo bene iuuante, breui terram nouam in conſpectu fore.

Columbi intolerãda Hiſpanorum impatientia inuictus animus.

His tum vocibus ſedati, quum aliquot præterea dies nauigaſſent, neque vlla tellus occurreret, fremitum in nauibus redintegrãt, & ſe reduci iubent: alioqui pertinacius vltra tendentem in mare proiecturos. quippe vlterius progredientib. non ſuffecturos commeatus, maxime aquam, quę in Hiſpaniam reuerſuris neceſſaria foret. Ad extremum eò res rediit, vt promitteret reuerſuros niſi intra triduum terram vidiſſent, interea perſpicue oſtendens non tantum ſuffectura ad reditum alimenta, ſi moderate vti vellent, ſed multo etiam longius. Itaque proſpere iter exſequi pergens, poſtridie eius diei demitti vela iubet: ac credibile quidem eſt, quum id diceret Columbus, haud procul terra affuiſſe, idque ex cœli conſpectu deprehendiſſe, aura, & nubeculis quæ circa orientem ſolem in horizonte apparerent: aut certe inſtinctu quodam ingentis & inuicti animi.

2. Nocte quæ eum diem ſequuta eſt, nauta quidam Lepienſis, è ſummo mali faſtigio alta voce proclamans, Ignem, inquit, ignem proſpicio. Tum eueſtigio excipiens adoleſcens quidam, Non diu eſt, inquit, quum mihi dominus meus Columbus id ipſum dixit. Nauta ipſe ingenti lætitia & ſpe auctus, haud dubius ſe, ſimulac Hiſpaniam attigiſſet, tam fauſti nuncii à Rege pręmia laturum, quod primus viſi ab ſe ignis è naui ſignum dediſſet: poſtquam indonatus abiit, ira & dolore victus profugit in Africam & Chriſti fidem exuit.

1. Videtur noſter Auctor Petri Martyris mentem non ſatis aſſecutus. Nam is de Columbi conatibus ſcribens, hoc non voluit, Luſitanos hanc rationem inter reliquas produxiſſe, vt Columbi conatus eluderent: ſed duntaxat, eo tempore fuiſſe in Luſitania Naucleros & Nauium Præfectos adeo arrogantes, vt neminem ſibi comparandum putarent in arte nautica: quia, inquit, totam Africo oram maritimam quæ" Meridiem ſpectat legerant, non tamen adeo in altum prouecti vt conti-" nentis conſpectum amitterent. Deinde addit. "

Primi Luſitani eam Nauigationem inſtituerunt quam veteres" tentare non ſunt auſi: quia certo credebant, tantum æſtum ſub Aequatore" eſſe, vt quiſquis eo penetraret, illico ſolis ardoribus conflagraret: atq; adeo" cum intelligerent inueniri qui à freto Herculeo ad mare rubrum naui-" gaſſent, & totam Africam circuiuiſſent, pro fabula habuerunt. Ita ex"

Mar-

Martyris mente hæc ad Veterum opinionem, non ad Luſitanorum diſceptationem referenda ſunt.

2. *Ipſe Petrus Martyr in quadam Narratione quam Italico ſermone conſcripſit, ait, Columbum triduo ante quam vllam terram conſpiceret, mirandam in ſomno viſionem habuiſſe: vt excitatus, lætabundus & alacris, omnes conuocari iuſſerit, eoſq; confirmauerit, breui terram conſpecturos. Præterea, iacta ſemel bolide in mare, ex terra inhærente agnouit non procul abeſſe ab aliqua regione, atque eo magis confirmabatur in ſua opinione, quod præcedente nocte ventos obſeruauerat ſolito inconſtantiores, hanc igitur ventorum inæqualitatem non aliunde procedere iudicabat, quam à terreſtri vento marinum repellente.*

3. *Is fuit Salſedo Columbi famulus, qui nautæ hæc proferenti re-« ſpondit. Thalaſſiarcha meus herus iam ante id dixit: tum Columbus fa-« muli reſponſum confirmans, Verum eſt, inquit, iam ante dixi, nec diu eſt « quod ignem illum, de quo eſt ſermo, conſpexerim. Atque adeo verum eſt, quodam die Iouis, duabus horis poſt mediam noctem, Columbum euocaſſe Nobilem quendam virum Hiſpanum nomine Eſcobedo, Regi Hiſpaniæ à cubiculis, & dixiſſe, Ignem video, nec procul à terra aliqua abeſſe, ſe ſuſpicari. Itaque ſolum Columbum manet gloria conſpectarum primum Indiarum Gonzal. Ouied. lib. 1. cap. 5.*

¶ *Columbus noua India reperta, primo ingenti Hiſpanorum gaudio, mox inuidia & calumniis excipitur. Cubam & Hiſpaniolam detegit. Indi Hiſpanos amiciſſime excipiunt. Hiſpani Indos auro & ornamentis, per ſpeciem amicitiæ, ſpoliant.*

CAPVT VII.

IAM quanta omnes voluptate perfuſi fuerint, poſtquam nouam eam terram conſpexere, nemo dicendo aſſequi poſſit. Alii vix præ gaudio mentium compotes, nouam oram intuendo explere oculos non poterant: aliqui perfuſi lacrymis Columbum amplectebantur: nonnulli venerabundi manus eius deoſculabantur, & qui eum offenderant, ignorantię petebant veniam: denique omnes ſeſe admirandæ ipſius virtuti humiles ſeruos ac deuotos ferebant. Interea Columbus demitti ſcapham in mare iubet: egreditur in terram: & deiecta arbore crucem ex ea factam in nomine D. Ieſu

ſu Chriſti crucifixi in litore ſtatuit.[1] & Noui illius mundi ius ac poſſeſſionem Regum Catholicorum nomine vſurpat. Hoc modo Columbus propria virtute atque ingenio, ſecundum Dei gratiam, primus Indiam nouam aperuit.

NEQVE minus tamen ex tam mirabili opere, cuius ipſe autor & effector extitit, mille in eum inuidorum calumniæ exortæ ſunt, vti mox dicam. Primum enim Regii fiſci procuratores, poſtquam in Hiſpaniam reuenerat, litem ei intenderunt, iam à fratribus Pinzonibus Martino & Franciſco duarum carauellarum magiſtris[2] apud Regem accuſato, quod, niſi ipſi à fœdo incepto deterruiſſent, regredi in Hiſpaniam ex itinere, non viſa India, paraſſet.

Columbo inuidia ex gloria oritur.

CETERVM, poſſeſſione Indiæ, vt diximus, vſurpata, quum ibi diutius morari Columbus operæ precium non duceret, quòd ea inſula in quam appulerat, exigua eſſet: regreſſus in naues vlterius prouehitur & multas alias inſulas detegit. Quum in Cubæ litora exſcenſionem feciſſet, eam Fernandinam in memoriam gratiamque Ferdinandi regis nuncupat. Ibi haud ſatis libenter ab inſularibus conſpectus eſt: quumq; interea forte mare turbari cœpiſſet, & ipſe quod in ſtatione non ſatis tuta & fida nauibus eſſet, metueret ne tempeſtas nauigia ad ſcopulos alliſa frangeret, ſubito ſoluendi ſignum dedit.

Ferdinanda inſula, vulgo Cuba.

INDE prouectus in Haytin inſulam appellit, quam Hiſpaniolam nuncupat: ſed ibi iactis in portu ancoris, quem Regium nominauit, Prætoria nauis ſcopulo icta frangitur:[3] quotquot tamen ea vehebantur homines cum maxima commeatuum parte, duarum carauellarum ope naufragio erepti ſunt. Indi complures per omnem litoris oram ſparſi naues mirabundi ſpectabant, ſed ſimulac egredientes in terram Chriſtianos viderunt, correpti formidine, celeri fuga dilapſi ſunt. Hiſpani curſu vnam ex iis feminam aſſequuti ad Columbum perducunt: ille mulierem cibo potuque expletam, eleganti & mundo induſio veſtiri iubet: mox ſignis edoctam iuſſam que ire ad ſuos eoſque hortari vt fidenter & ſine vllo metu ad naues venirent, dimittit. Illa abit: Barbari feminæ circumfuſi, eam inuſitato cultu veſtitam non ſine ingenti ſtupore aſpectabant. Illa Columbi comitatem & munificentiam in ſe inter populares prædicat: ceteri huius verbis adducti, prçterea nouę gentis barbatæ & veſtitæ videndæ cupidine, certatim lintribus ſuis carauellas circumdant.

Hiſpaniola inſula, vulgo Hayti.

IBI gaudium ingens pertentare Hiſpanorum animos cœpit, quum neminem in tanta Indorum multitudine viderent, cui non aurum & argentum in brachiis, collo & auribus fulgeret: mox eti-

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.

am ea petere ab Indis vltro incipiunt: & illi, qui eas res paruifacerent, cuilibet liberaliter & hilariter dabant. Columbus quum tantum Indorum in nauibus videret quantum vix illę capere poterant, in terram cum multis Hiſpanis euadit. Ibi quum ab eius loci Cacico (ita regulos patrio idiomate appellant) cui nomen Guacanarillus, ſumma comitate exceptus eſſet, muneribus inuicem datis acceptiſque ambo fidem futuræ amicitiæ ſanxêre. Eum Columbus indufiis, pileolis, cultellis, ſpeculis, crepitaculis, & tintinnabulis, donauit: Cacicus contra ſatis magno auri pondere eum remunerans, è ſuis aliquot miſit cum lintribus patriis (illi Canoas vocant) qui ad efferendas in terram res & onera fractæ nauis Hiſpanis operam darent. Quam quidem illi adeo amico animo & propenſo ſtudio præſtiterunt, vt ſi ſuæ illæ res eſſent.

Diomedis & Glauci permutatio.

1. Petri Martyris hiſtoria refert, Chriſtophorum Columbum ſimulatq; in terram excendiſſet (factum autem id eſt in Guanahani parua Inſula) in genua procidiſſe, atq; ſublatis ad cœlum manibus, fuſisq; præ gaudio lachrimis, hanc ad Deum orationem habuiſſe.

„ *Domine Deus æterne & omnipotens, ſacro tuo verbo cœlum, ter-*
„ *ram, & mare creaſti. Benedicatur & glorificetur nomen tuum. Laude-*
„ *tur tua maieſtas, quæ dignata eſt per humilem ſeruum ſuum procurare,*
„ *vt eius ſacrum nomen agnoſcatur & publicetur in hac altera mundi*
„ *parte.*

Egregium Columbi factum, qui ante reliquas actiones, gratias Deo egerit & agnouerit non propria ſcientia aut prudentia, ſed peculiari priuilegio atq; dono Dei, ſe primum omnium hunc Nouum orbem reperiſſe, in quo ipſius cognitio ſereretur. Si Hiſpani hoc exemplum imitati, Deo conſecraſſent omnes Prouincias quas poſtea obſeruarunt, non ſubſequuti fuiſſent adeo tragici exitus, quales infra videbimus.

2. Tres fratres quibus cognomen Pinzones è Palos Hiſpaniæ quodam portu oriundi & duarum carauellarum (id nauigij genus) quæ in prima Columbi nauigatione, in eius claſſe erant, magiſtri, inuidentes gloriæ Columbi adquiſitæ ex hac noui orbis apertione, ſimulatque in Hiſpaniam redierunt, ſeſe Columbo oppoſuerunt, accuſantes per eum non ſtetiſſe, quominus non conſpecta India in Hiſpaniam redirent: ſed ab ipſis compulſum vt vltra porro pergeret: eam ob cauſam Noui orbis aperti gloriam ſibi deberi, non Columbo. Vt verò hæc probarent, non defuerunt ipſis teſtes, quippe omnes quos habuerunt nautæ, & illis ſanguine iuncti, & ex eadem vrbe oriundi. In ſumma, tantum ſuis clandeſtinis conſiliis effecerunt, vt licet Columbus aperti noui orbis laudem auferret, & Talaßiarchi officium conſequeretur, implicarent tamen illum lite aduerſus

ſiſcum Regis, qua tota vita conflictatus eſt, & Dominus Franciſcus eius Filius natu maior, Patri in officio ſucceſſor, prius vita exceſſit, quàm litis finem videret.

3. *Amiſſa à Columbo Prætoria naue, cui nomen Gallega, plerique æſtimarunt de induſtria id factum, vt partem ſuorum in ea Prouincia relinqueret v:t reuera aliquos iſtic reliquit. Ouied. Lib. 11. Hiſt. Ind. ca. 6.*

¶ Indi de funeſto Hiſpanorum in ſuas terras aduentu dæmonum oraculis moniti. Prima colonia Hiſpanorum. Columbus in Hiſpaniam reuerſus præmiis augetur.

CAP. VIII.

MIRABILEM inſulares illi Indi cuiuſdam [1] oraculi memoriam tenebant, inde à patribus traditam, quo vera & futura prædicebantur: Non multis videlicet ab illinc annis venturam in eas barbaram gentem, quæ ſimulacra deorum terræ allideret, & filiorum ipſorum ſanguinem effunderet. Hoc ſi certe tum illis veniſſet in mentem, non tam feſto cum triumpho & lætitia aduenientes Hiſpanos excepiſſent.

CETERVM quum peteret Columbus vnde metallum illud fuluum nanciſcerentur, illi nutibus, & ſignis demonſtrabant, è quibuſdam fluminibus mediterraneis peti, qui ex altiſſimis montibus decurrerent. Affluebat interea quotidie ex omnibus locis noua eius gentis & copioſa multitudo, vt inuſitatas noſtrorum hominum barbam geſtantium formas cultumq; viſerent: fructus, piſces, aurum, panem & alia alimenta, vndique afferentes: ac ſimiarum more veſtigia rituſque Chriſtianorum imitantes, quoties hi genua flexerant, flectebant & illi: Chriſtiani reuerenter oculos in cœlum ſuſtulerant: Indi pariter & ipſi tollebant. denique quidquid ab Hiſpanis ad recitandum Aue Maria mane & veſperi conuenientibus fieri ſoleret, itidem ab iſtis fiebat.

Indi quamquam ſimiæ, ſemen tamen aliquod pietatis ſibi ineſſe oſtendunt.

COLVMBVS ipſe non mediocri lætitia affectus propter nouas illas repertas terras, auri adeo & argenti feraces, quum Hiſpaniam repetere & alterius inuenti mundi nuncium ipſe Regi ferre cuperet: cum bona Cacici gratia domum coctili laterculo exſtruit. Eo loco duodequadraginta Hiſpanos relinquit, qui ad reditum ſuum res inſulæ ſedulo & accurate explorarent: præmonitos vt in omnibus prudenter & modeſte ſeſe gererent. Hæc prima domus ab Hiſpanis in India exſtructa eſt: Columbus cum reliquis ſoluit, inde ſecum ſex

Primæ coloniæ in India Occid. ab Hiſpanis conditæ rudimentum.

Indos, omne aurum quod à Cacico acceperat, Pſittacos aliquot, Maizii paniculas (quæ vna Indicarum frugum eſt) & alia Indiæ peculiaria & noua referens. Proſpero curſu & incolumibus omnibus in Hiſpaniam peruenit, præterquam duobus Indis qui in itinere exſtincti ſunt. Appulſum Rex & Regina quam honorificentiſſime exceperunt, conſidere eum coram ſe iubentes: & in aula quidem Indos ab eo aduectos quod prorſus nudi eſſent, mirabundi omnes intuebantur: nec minus ipſi quoque Indi obſtupeſcebant, quum Regem & aulicos veſtitos cernerent. Rex vero Columbum inſignibus honorum titulis auctum ſummum Oceani Præfectum deſignat: (Almirantem vulgo appellant) & ei omnium regiorum ex India redituum decimam attribuit. Bartholomæum quoque ipſius fratrem Hiſpaniolæ inſulæ præficit.

1. QVOD *de Oraculo illo ſcribit, ita ſe habet. Cacici & Bohitij (id eſt Reguli & Sacerdotes) penes quos antiqua rerum quondam geſtarum vel dictarum monumenta à patribus ſine literis tradita manent, Chriſtophoro Columbo & Hiſpanis narrabant, Garionexij Cacici patri & alteri cuidam Regulo cupidinem quondam ortam ſciſcitandi è Zemibus (id eſt numinibus ſuis) quid poſt ſua tempora euenturum fata portenderent. Id porrò, vt extorquerent ab Idolis, quinq; dies continuos ab omni cibo & potu abſtinuiſſe, tempusq; illud perpetuo in luctu & lacrymis egiſſe. Ergo his ritè peractis, tandem reſpondiſſe Zemes, Quanquam fata in occulto teneri à Diis & futura celari homines ſatius eſſet, moueri tamen ſe ipſorum religione vt ventura panderent. Itaq; ſcirent venturam non multos poſt annos ad eam inſulam peregrinam gentem: viros veſtibus amictos, promiſſa barba, & gladiis micantibus accinctos, quibus medium hominem vno ictu ſecarent, qui vetera Deûm ſimulacra ſolo allíderent, priſcos ſacrorum ritus & ceremonias abolerent, liberos eorum vel mactarent, vel libertate ſublata in omne ſcelerũ genus corrumperent. Tam horribilis oraculi carmen memoriæ vt proderent, flebilem quandam cantionem (quam Areito vocant) velut elegíam, compoſuere: eam diebus atris & feſtis quibuſdam triſtibus lugubri & querula voce canebant. Ceterum ita poſtmodum euenere omnia vti prædixerant Zemes, & canebant Sacerdotes: ſicuti ſequentia docebunt.*

Se-

❡ Secunda Chriſtophori Columbi in Indiam nauigatio. Hiſpaniola ſanguine Hiſpanorum imbuta. Iſabella colonia à Columbo conditur. Indorum aduerſus Hiſpanos tumultus.

CAPVT IX.

COlvmbvs omnem Regi itineris & rerum ab ſe geſtarum ſucceſſum expoſuerat: & prȩterea gradu ex ea inſula facto, ampliſſimas & ditiſſimas alias oras aperturum ſe promiſerat. Itaq; Rex trium Liburnicarum & quatuordecim carauellarum claſſem inſtrui iubet, & in eam vltra mille ac quingentos homines imponi, maximam partem mechanicarum artium opifices, & quidem earum quæ illi terræ maxime neceſſariæ eſſent. Columbus præterea equis, bobus, ouibus, ſuibus, capris, fœminis maribuſque ad propagandam eius generis ſtirpem: deinde hordeo, frumento, leguminibus, & omnis generis plantis ac frugibus, in naueis prouiſis & collatis: ſecum etiam ſacerdotȩs & monachos abduxit, qui gentes illas Chriſtiana religione imbuerent. Poſtremo rebus omnibus neceſſariis munitus inſtructuſque, anno M.CCCC.XCIII. die ſecunda Septembr. è portu Calicio ſoluit.

[1] Colvmbvs, iam Almirans regius, in Indiam renauigans, multo alacrius quam prius ſecabat fluctus, quatuor Indos reuehens quos Rex baptiſari curauerat: & Canarias inſulas præteruectus, paulo magis læuorſum quam priore nauigatione curſu in Africum inflexo, Deſideratæ inſulȩ conſpectum habuit. Ea prima (vti ante dictum eſt) illi à Canariis occurrit tellus: ſed neque in vllam eius oram egreſſus, neque vllo eius portu tacto magna cum alacritate & Hiſpaniolæ deſiderio cœptum iter perſequutus eſt. Eam vbi claſſe tenuit, longe alio ſtatu reperit quàm reliquerat. quippe omnes Hiſpanos ab eo depoſitos Indi ad vnum mactauerant. Almirans eueſtigio legatis ad Cacicum Guacanarillum miſſis, ſciſcitari iubet, quænam cauſa mortis ſuis hominibus fuiſſet. Ille nutibus atque aliis ſignificationibus quibus mentem ſuam vtcumque exprimere poterat, reſpondens, multum & grauiter conqueſtus eſt: [2] Hiſpanos poſt eius diſceſſum, ſuorum coniuges ſtuprare, eoſque ipſos fuſtibus atque indignis aliis modis accipere cœpiſſe, neque illos tamen à ſuis vllo dicto factóve eſſe violatos: ſed veniſſe quendam nouũ Regulum, quales multos potentes haberet ea inſula, qui barbatos homines ſedes in ſuis finibus capientes atque ædi-

Hiſpani mature Indiam ſtupris & latrociniis, mox etiam ſuo ſanguine, nobilitant.

ficia molientes nactus, veritusq; ne inſulam totam aliquando ſubigerent, omnes ad vnum trucidaſſet. Se quidem, quum caſam Hiſpanorum conflagrantem vidiſſet, ad opem ferendam pro officio accurriſſe. Sed meæ vires (inquit) parum valuerunt: & graui vulnere ictus ſum, vt videtis. Simul hæc dicens, crus faſcia bombycina inuolutum oſtendit. Sed hæc ſimulata omnia & falſa erant, quemadmodum poſtea Columbus cognouit, Hiſpanis eo miſſis, qui faſciis ſolutis & inſpecto Cacici crure, nullum vulneris aut cicatricis veſtigium vidiſſe ſe retulerunt. Atque inde illis haud dubia ſuſpicio, Guacanarilli conſilio atque opera Hiſpanos interemtos & caſam incenſam fuiſſe, quod illi, aurum vi extorquendo, feminas conſtuprando, & alia fœda faciendo, nullis verborum ac rerum contumeliis in Indos parcerent. Plerique Chriſtophoro Columbo ſuadebant vt hanc iniuriam vlciſceretur: ſed ille veritus ne maius detrimentum acciperet, vt qui vires atque opes indigenarum nondum penitus noſſet, cohibere ſe maluit & vltionem meliori occaſioni ſeruare.

Isabella, colonia.

INTEREA è nauibus ſecundò in eam terram egreſſus, cum ſuis principium coloniæ dedit, quam in memoriam Iſabellæ reginæ Iſabellam[3] vocauit: mox ad Cibaui[3] aurarias (is locus eſt inſulæ vnde aurum effodiebatur) arce exſtructa, munimento valido & ad impetus Indorum arcendos idoneo, Bartholomæum fratrem inſulæ Præfectum relinquit. Ipſe tribus carauellis ad nouas terras veſtigandas profectus, Cubæ latus Meridionale, & Iamaicam & alias inſulas, aperuit. In aliqua earum litora exſcenſu facto, à nonnullis populis æquis oculis viſus eſt: mox inde Hiſpaniolam repetens, commodum nactus portum S. Nicolai nomine inſignem fecit. In eo portu iactis ancoris Almirans conſtitit, tum vt ſuis tempeſtiua quieta refectis, tum vt carauellis inſtauratis, quæ iam omnibus compagibus multam aquam acciperent, mox inde ad delendos Caribas, & exurendos eorum lintres moueret.

SED tum forte graui morbo correptus, eam expeditionem omittere in præſentia cogitur, & in Iſabellam valetudinis cauſa portari:[4] vbi multos Hiſpanis vita functos, alios morbis implicitos reperit. alii quibus valetudo integra ſupererat, Bartholomęi fratris eius imperiis parum obedienter acceptis, non paruum tumultum mouerant. Cacici pręterea aliquot propter iniurias, raptus, homicidia, rapinas, ceteraque ab Hiſpanis multis inſulæ partibus perpetrata flagitia facinoraque, ſumtis armis rebellionem cœptauerant.

Inſulares Indi Hiſpanis famem relinquunt.

QVINETIAM maxima pars Inſularium, non tantum inculta rura, nulla frugum ſuarum ſemente facta, reliquerat, ſed quidquid etiam

am in agris vſui eſſe poterat,id omne vaſtarant ac corruperant, vt nudum & ſterile ſolum Hiſpanis obiicerent:ſperantes peregrinam gentem,vbi nihil victui idoneum reperiſſet,tandem inſula exceſſuram: imo ipſi quoque adeo quum indignis modis habiti tam miſerabilem ſeruitutem pati non poſſent,abiecta ſpe & omnibus vitæ ſolatiis,vulgo inedia ſeipſos necabant. Columbus, ſumto à prudentia conſilio,in omnes Hiſpanos ſeditionum autores & ſcelerum compertos vltimo ſupplicio animaduertit 5 & Cacicos ipſos quacumq; ope potuit reconciliare ſibi ſtuduit. Ex ea ſeueritate, tantum Hiſpanorum in Almirantem odium ortum eſt, vt quum eorum flagitiis & latrociniis indulgere nollet,ne nomen quidem eius æquo animo ferrent. Qua ex re factum eſt vt multi de eo & fratre eius ad Regem dira & atrocia ſcriberent, itaque Columbus ſimulac conualuit, in Hiſpaniam regreſſus eſt.

1. Antequam ea claſſis ſolueret è portu, Catholici Reges Curſorem Romam ablegarunt,qui ſuis legatis, eò profectis vt Pontificem Alexandrum VI. ſalutarent, Relationem exhiberet earum Prouinciarum recens inuentarum: ea videlicet de cauſa, vt iuſtiore titulo, animi cogitationes in actum deducere poſſent,nempe vt promouerent fidem Catholicam. Pontifex hæc intelligens,proprio motu & ſpeciali authoritate dedit Regibus Catholicis & ipſorum ſucceſſoribus quaſcunque Prouincias inuenire poſſunt in India Occidentali, ducta pro limite à polo ad polum per diametrum linea centum leucis vltra inſulas Acoras, & totidem à Gorgadibus,quæ vulgo de Capo verde cognominantur. Vniuerſum orbem ſecabat hæc linea, & diuidebat ea quæ erant occupanda à Regibus Luſitaniæ & Caſtellæ, vt quidquid vltra lineam comprehēderetur verſus occidentem, Regibus Caſtellæ cederet, modo non poſsideretur ab vllo alio Principe Chriſtiano; & quidquid cis lineam eſſet, Luſitanis. Deinde, pactis factis Anno M.CCCCXCIIII. *inter Luſitaniæ Regem Joannem eius nominis II. & Regem Caſtellæ Ferdinandum linea tranſlata fuit trecentis ſeptuaginta leucis vlterius verſus Occidentem. Sed & alia controuerſia ſuborta inter prædictos Reges de Moluccis Inſulis Aromatum cauſa, quæ nondum deciſa eſt. Ouiedus lib. 11. Hiſtoriæ Indicæ: & Gomara Hiſtoriæ Generalis cap.* XCIX. C. *& ſubſequentibus.*

2. Triginta octo illi Hiſpani à Chriſtophoro Columbo in Hiſpaniola relicti ſub præfectura Centurionis Roderici de Brana & ſub Magiſtro quodam Joanne,nobili Chedrurgo,maxima ex parte nautæ erant, malè educati & vilis animi homines. Eam ob cauſam,ſtatim à Columbi diſceſſu,ſinguli (vt poſtea Columbo ipſi Incolæ retulerunt) eorum qui alij aliis ſubſtituti erant, ſi quid primis humanitus accidiſſet, imperare volebant:

lebant: itaq; inter ſe diuiſi, bini aut terni ſimul iuncti per inſulam vagari cœperunt, vim inferentes mulieribus & virginibus, & in ſumma licentia viuentes. Indi initio eorum facinora perpeſſi ſunt, quamdiu viderunt eos coniunctos: ſed per inſulam deinde diſperſos omnes trucidarunt.

3. Ditiſſimæ ſunt totius Hiſpaniolæ Inſulæ metallicæ venæ, apud flumen Giamico. Propugnaculum iſtic extructum nomen à D. Thoma accepit, quia qui primi venam aperuerunt, puri auri grana in ea inuenerunt. Eius rei rumore ad reliquorum Hiſpanorum aures perlato, fidem non adhibuerunt, donec oculis conſpicerent & manibus tractarent. Indi porrò ante Hiſpanorum aduentum iſtas venas ita contemnebant, vt niſi aurum ſupra terram ſparſum inuenirent, non dignarentur, ad illud inquirendum, terram vertere.

4. Inter reliquas calamitates quibus afflicti fuere Chriſtiani, dum Chriſtophorus nouas regiones inueſtigat, prima fuit quatuor nauium amiſſio ſecundum Inſulam Iſabellam, inter quas fuit prætoria anno XCIIII. *deinde, cum vrbem Iſabellam condere cœperunt, Indi indignati ſe tales habere vicinos, qui iſtic ſedes velle figere videbantur, rem adgreſſi ſunt admirandam nec ante auditam, vt illos iſtinc abigerent. Nam ſationem ſolitam intermiſerunt, & abſumpto ſuo Mayzo, iucca (genere plantæ illis in cibo vulgari) ſeſe ſuſtentabant, atq; deſerta regione à Chriſtianis habitata, in intimam Inſulam ſeceſſerunt. Hiſpani non animaduerterunt quamdiu annona abundarunt: ſed illa abſumpta, dum inter Indos requirere coguntur, mirati ſunt ſe nihil inuenire. Vnde factum vt miſeri Hiſpani Iſabellæ & D. Thomæ vrbium incolæ paulatim tabeſcentes, inedia & fame morerentur. Adhæc paſſim in agris iacebant Indorum fame extinctorum cadauera, quorum fœtore aër infectus peſtem generauit, qua maximus numerus fuit ſublatus. Acceſſere præterea lues venerea, & alij morbi incurabiles ex vſu mali ſucci ciborum. Magnum errorem admiſerunt primi illi Hiſpani, quod Incolarum animos ſibi non conciliarint, antequàm eorum regionem ſibi ſubiicerent: multo enim felicius rem geſſiſſent.*

5. Supplicium quo Columbus Hiſpanos affecit, præſertim Caſparem Feriz Arragonium, quem cruci affigi iuſſit, reliquos ita irritauit, vt monachus quidam Buil nomine, ordinis Benedicti, è Catalonia oriundus, eò miſſus cum aliis vt Indos ad fidem Chriſtianam cōuerterent, eius rei cauſa, ſacris interdiceret, & Columbum fulmine etiam feriret. Columbus contra vetuit ne quid ex ſuo penu huic monacho & reliquis eius ſodalibus, neq; etiam ſacerdotibus ſubminiſtraretur. Petrus Margarita D. Thomæ Præfectus, atq; alij Nobiles viri iſtic præſentes rem componere ſtuduerunt, ſed ad tempus duntaxat hæc cōciliatio durauit. Nam

ſimul-

ſimulatq; Columbus in Hiſpanum aliquem iuridicè agere volebat, opponebat ſe hic monachus, & Columbum à ſacris arcebat: Columbus verò monachum à cibo. Reges Catholici iſta intelligentes, eò ablegarunt Nobilem quendam virum Ioannem Agnadum regiis literis ſuffultum, quibus vtramq; partem in Hiſpaniam euocabat. Ouiedus lib. 11. cap. 13.

¶ Inuſitata vis turbinum in Hiſpaniola. Eius mali cauſam Indi Hiſpanorum ſceleribus & flagitiis tribuunt. Columbus Hiſpaniam repetit. Hiſpanorum ab ipſius fratre ſeceßio, & ſcelera.

PER eos dies mirabilis & prodigioſus quidam caſus in illis terris interuenit, quem quia conſideratione dignus eſt, non prætermittam. Nonnulli exiſtimabant humani generis hoſtem, quum ſibi eripi è faucibus tot animas, quæ per Baptiſmum ſeruandę eſſent, ægrè ferret, tantos turbinum furores, procelláſque emiſiſſe. Alii diſcordias ſeditioneſque ex Indicis ſpoliis & opibus erupturas, eo oſtento portendi arbitrabantur. Vulgi fermè opinio hæc erat, ſigno Crucis, quod in vexillum ſalutis erectum ibi fuerat, ex illis inſulis violenter eiici, & earum gentium diutina velut poſſeſſione detrahi tartareos ſpiritus, quos per tot ætates bruti illi homines pro patronis ſuis & numinibus coluerant. Itaque dum præcipiti fuga ruerent, tantas ſtrages & portenta edidiſſe.

PORRO caſus eiuſcemodi fuit. Ab Ortu tanta ventorum rabies coorta eſt, qualem nunquam antea Inſulares ſe vidiſſe aut audiuiſſe meminerant: in primis vehementiſſimus quidam Typhon, (quem Hiſpani Furacanum appellant) tanto impetu irruit, vt cœlum ſimul ac terras rapere ſecum & miſcere velle videretur. Omnes improuiſo malo attoniti præſentem mortem imminere ſibi ante oculos, confundi elementa, & finem rerum adeſſe, vulgo pauidi credebant. Tum vero ingenti ſono cœlum ſtrepere, & inter horrendos tonitruum fragores crebri micare ignes, aer incendi fulguribus: nox interdiu omnibus noctibus nigrior denſiorq; adeo vt per obſcurum alius alii occurſantes, mutuo intueri non poſſent. Errabundos homines, defixis præ formidine animis & lymphatis ſimiles per vias perque auia diſcurrere paſſim ac peruagari cerneres. Tanta vi interea furentium & horrendo cum ſtridore colluctantium ventorum, vt iis ab radicibus erutæ arbores, & auulſa montibus ſaxa magno cum fragore in planum prociderent: & ea ruina ingenti villarum

mapaliumq; ſtrage facta, multos mortales opprimeret. Solidas vero etiam cū incolis dom⁹ furioſi illi turbines ſublime correptas & abſorptas diſſipauere. Quib. ex malis grauis vndiq; earū gentium planctus & mœſti clamores exaudiebantur: paucis horis ingentia detrimenta accepta, vt ne tres quidē naues quæ ad portū ſecuræ in ancoris ſtabāt, eius calamitatis immunes eſſent. Ancoris .ni. ipſis, quamquā robuſtis, fractis, & ancoralib. firmis nouiſq; trūcatis cū omnib. nauticis profundo merſæ ſunt. Indi complures ſpeluncis abditi diſcrimen effugerunt: inde tamen rei tā nouę prodigio perculſi adeo & conſternati erepſerunt, vt vix animam reciprocare aut quidquam proloqui poſſent, adeo vocem inuſitatus pauor incluſerat. Sed vt ſe ex tanto terrore collegerunt inſulares iſti, longe aliter ea de re inter ſe diſceptantes ſentiebant ac Chriſtiani. Quippe eius cladis cauſam flagitioſis fœdiſque Hiſpanorum exemplis aſſignantes, cœlum infeſtum in eos ruere, & è ſuis terris illos eiicere velle dicebant. Sed hęcne vera fuerit eius rei cauſa, an alia quæpiam, ſapientiorum potius quàm meo vel illorum iudiciis exiſtimandum delego.

Indi de calamitatum cauſis verius quam Hiſpani iudicant.

QVINQVE ab illinc annis duæ aliæ eiuſcemodi procellæ inciderunt, ſed vltima inter paucas memorabilis, totam inſulam mirabiliter conterruit. Quippe omnibus fermè ſatis ſtragem intulit, maximam partem ædificiorum & torcularia ſaccarea euertit: armenta quoque propè omnia & greges fœdè interemit. Etiam Hiſpani fame periclitabantur, ni Deus eorum miſertus naues ex Hiſpania opportunè adduxiſſet, quæ farinam, nauticos panes, & ceteros commeatus abundè ſubueherent.

CETERVM Almirans priore illo turbine fractas Celoces extemplo refici iubet, quum eius rei peritos artifices multos & omnis generis fabros haberet: moxque vt illæ inſtauratæ ſunt, ipſe quâ ſtrage illa ventorum, quâ Indorum clade ſtupefactus & confuſus, vela in Hiſpaniam fecit. Quò quum ſecundo curſu perueniſſet, è Calicio portu, per diſpoſitos equos in Regiam profectus, Regi nouas ab ſe repertas terras expoſuit, aurum & alia rara obtulit: & narratis quæ in Hiſpaniola acciderant, iudicia quoque & proceſſus Hiſpanorum in quos legibus egerat, exhibuit: ſimul malignas obtrectatorum in ſe calumnias & falsò obiecta crimina diluens. Rex Columbi fide ſatis comperta, quòd tantum auri aduexerat, vt aliquot etiam palæ librales eſſent, deinde ex commentariis quæ attulerat actorum eius integritate ſpectata & probata, eum vltro conſolatus gratias quoque pro tantis eius in ſe meritis atque officiis egit: monuit tamen vt in poſterum, pœnarum acerbitate remiſſa, cum Hiſpanis, qui tam longinquas

ginquas terras ſui obſequii cauſa peterent, paulo mitius ageret.

Mox duodecim carauellas armari iubet, eaſque omni genere commeatus inſtructas Columbo ad nouam expeditionem attribuit. Ipſe confeſtim duo ex ea claſſe nauigia ad Hiſpaniolam rectà tendere iubet, & vt fratrem ſuum adeant edicit. Illa quum proſpero curſu eò perueniſſent, fortè ad Occidentalem inſulæ partem appulerunt, vbi tum agebat Roldanus quidam Ximenez: quem ex vili & obſcura perſona iuridicialem prętorem deſignatum, Columbus extulerat. Sed is tum multis Hiſpanis in partes tractis, ſeceſſionem fecerat: quum arrogantia contumaci Præfecti imperium exuiſſet, quo licentius omnibus legum frenis ſolutus latrocinia & quęlibet flagitia per Inſulam exerceret: quod Præfectus pati non ſuſtinuiſſet. Is appulſis eò vbi tum caſu erat duobus illis nauigiis, Hiſpanos qui in iis erant conuenit, ſolicitat, & Inſularium opes obuias parataſque oſtentans, docet, ſi ſecum facere vellent, liberrimè omnia barbarorum mapalia peruagaturos, atque inde, nullo impediente, egeſto auro ac rerum precioſiſſimis breui ditiſſimos euaſuros. Qua ſpe labefactatos facilè impellit vt omnem fortunæ ac rerum ſortem cum eo miſcere vellent. In primis ergo commeatu quem naues attulerant, auidius ipſe ac ceteri ſe explent: inde prædabundo agmine inſulam peruagantes, promiſcua licentia ſpoliare, verberare, occidere: denique nullum genus ſceleris, libidinis, auaritiæ, in indigenas prætermittere.

Sediti[illegible] & ciuili[illegible] belloru[illegible] Hiſpani[illegible] tentame[illegible]

Cacicus quidam, Garionexius nomine, quum ditionem ſuam omni belli clade à Chriſtianis vri & res ſuas ſuorumque ante oculos ſuos ferri agique videret, iunctis cum alio Cacico (Marabonesum vocabant) viribus, defendere ſe ab eorum iniuriis & latrociniis ſtatuit. Itaque ſępe cum Indorum manu, quos in ſocietatem adſciuerat, è montibus in plana degreſſus, vbi Hiſpani ſtatiua habebant: quoſcunque ex eis capere poterant ipſe ac ſocii, barbara rabie excarnificantes fruſtillatim diſcerpebant.

¶ Columbus tertiò in Indiam nauigat. Cubaguam inſulam Vnionum detegit. Fruſtra Hiſpanorum ſeditiones componere laborat. Indos perduelles domat.

CAP. XI.

Columbi tertia in Indiam expeditio.

DVM hi tumultus in Hiſpaniola agitantur, Almirans è portu S. Lucari ſoluens cum reliqua claſſe, anno M. CCCC. XCVIII. vigeſima octaua Maii, curſum in Maderam direxit. Ea vna eſt ex ſeptem Luſitanorum inſulis quas illi Azorias appellant. Illac autem nauigare multo tutius duxit, tum quia belli id tempus erat, tum maxime propter piratas Gallos, qui iam fama Indicarum opum exciti, prædandi ſpe maria illa infeſtabant. Inde præmiſſis recto curſu ad Hiſpaniolam ſex carauellis, ipſe trib. reliquis verſus Caput-viride ſeu Gorgades inſules deflectens, propius AEquinoctialem lineam iter ſuum direxit, & in ea nauigatione multis malis conflictatus eſt, tum ob maris malacias, tum ob immodicos ardores, quos menſe Iunio

Cubagua, inſula Vnionum.

media æſtas intenderat. Vix tandem quum Indiam attigiſſet, ſinum Parienſem ingreſſus in Cubaguam appulit, quam ipſe Perlarum inſulam nuncupauit. Cuius nominis origo hæc fuit. Almirans quum eum ſinum nauibus percurreret, forte quibuſdam Indis qui è lintre piſcarentur conſpectis è nautis ſuis aliquot ſcapha propius ad eos accedere iubet, & ſciſcitari quinam ii homines eſſent, & quas terras incolerent. Nautæ raptim lintrem aſſequuti & in eum tranſgreſſi, Indis ſeſe adiungunt: atque illi nil conſpectu tunc primum à ſe viſorũ hominum conterriti, eos etiam, vt pulcros viros, ſumma cum voluptate aſpectabant. Hiſpani oſtreas in piſcatorio illo lintre conſpiciunt: quas, eduleis eſſe rati, quum aperuiſſent, plenas vnionibus reperiunt, vnde maior illis lætitia orta eſt. Peruenerant ad littus: ibi in terram egreſſi, mulieres Indicas vniones pulcerrimos collo & brachiis geſtantes conſpiciunt: & illos quidem ei genti adeo viles, vt in vulgaribus & quotidianis feminarum ornamentis ſimpliciter haberent. Siquidem pro catino fictili, & eo quidem fracto, quem nauta Hiſpanus Indicæ mulieri dedit, ea illum contra quatuor margaritarum ſertis ſeu lineis munerata eſt. Ille munere lætus & diues ad naues rediit, omnibus vniones ſuos oſtentans. Qua ex re incredibili voluptate affectus Almirans, clara voce ceteras naues circumuehitur, & ſocios affatus: Nos, inquit, ad ditiſſimam mundi oram appulimus.

INDE

INDE propius terræ ſuccedens, Cumanæ fluminis oſtium inuectus eſt. Indigenæ quum viderent carauellas, tantæ molis opera & tam affabrè facta, deinde barbatorum hominum inuſitatam ſpeciem demirantes, inter ſe vulgò dicebant: Quinam aut vnde ſunt homines? Supernè, an ex aqua? Mox quibuſcunq; ſciebant aut poterant nutibus ac ſignis, per legatos ab Almirante contendunt vt in ea litora egreſſus, cum ipſorum Cacico congredi velit & ſui copiam faciat: quippe illum eius videndi ac cognoſcendi auidum eſſe. His auditis Columbus, etſi omnia beneuolentiæ ſigna atque indicia pręſe ferrent, doli tamen aliquid ſubeſſe ſuſpicatus, in terram egredi metuebat. Id poſtquam deprehenderunt Indi, multi eorum carauellas ingreſſi, Almirantis poteſtati ſemetipſos vltro permiſerunt, puram omnino ac ſinceram amicitiam demonſtrantes: neque nauigia tantùm ipſa, velut diuinæ potius quàm humanæ artis opera, intuebantur: ſed ad omnia armamenta, ancoras, vela, ancoralia, & ſingula nauium inſtrumenta, defixis præ admiratione animis obſtupeſcebant.

ALMIRANS verò ipſos poſtquam omni comitate excepiſſet, abeuntes quoq; cultellis, ſpeculis, & tintinnabulis, cæteriſque eiuſcemodi minimi precii rebus muneratus, quam accuratiſſimè potuit ſciſcitando exſequutus eſt, vndénam hæc baccarum & margaritarum decora peterent. Illi oram maritimam quæ Cubaguam ſpectaret ſignis indicabant, ibi ſe conchas vnionum feraces piſcari. Itaque Almirans Hiſpanos aliquot egredi in terram iubet: eos Cacicus domum ſuam inuitatos vino epuliſque more patrio apparatis, quamquam ſpurcis, hilariter excipit, quumq; ab illis vniones expeti intelligeret, dat magna copia, vt qui illis abundaret, nec pluris ea faceret quàm apud nos fiunt globuli illi vitrei, quos precatorios vocant. Hiſpani tantis diuitiis expleti, ad naues redeunt: Almirans mirificè eo commercio contentus inde ſoluit & Veli-caput circumuectus, mox traiecto mari breui in Hiſpaniolam appulit, vbi magnos motus & ſeditionum turbas inuenit.

IPSE vt omnia componeret, ſcriptis ad Roldanum Ximenem ſeceſſionis autorem litteris, monet hominem vt ſub imperium pręfecti volens redeat, neu delinquere pergat & prauis exemplis Indos ipſos auertere. Quippe non his factis neq; ea via ſperandum eſſe vt illi ad fidem noſtram adduci poſſent: neq; ampliſſimam illam Alexandri VI. pontificis bullam quæ Regibus Catholicis ditioni ſuæ adiicere eas terras permiſerit, eò ſpectare vt nouæ illæ gentes indignis modis habeantur: imò potius vt benignitate & honeſtis exem-

Columbus fruſtra ſeditiones ab Hiſpanis excitatas componere nititur.

plis alliciantur ad amplectendam ſanctam fidem Chriſti ſeruatoris & redemtoris noſtri.

Calumniæ Roldani in Columbos fratres.

HAEC Almirantis monita & preces aſpernatus Roldanus, ſectę caput ac principem ſe gerere perſeuerauit: mox etiam Bartholomæi Inſulæ præfecti actiones apud Regem per litteras criminatus eſt, ſæuitiam ei & tyrannicum imperium obiectans, qui videlicet minimis & leuiſſimis de cauſis homines in patibulum ageret: imò præfectos omnes illos ſuos, ambitioſos & ſuperbos eſſe: neque ſe ab illis ſeceſſionem feciſſe, niſi poſtquam eos tyrannos, ſæuos, & ſanguinis humani auidos expertus eſſet. Poſtremò Regem quoq; ipſum tandem aliquando reipſa cogniturũ, ſuæ Maieſtatis & dignitatis inimicum eſſe Almirantem, idq; vnum moliri vt Inſularum imperium occupet. Et iam aurifodinis ſolos eius familiares & clientes præeſſe: ceteris omnibus obſeptum eſſe & clauſum earum aditum. [1] Iudicia ipſa pro libidine & gratia, non iure & æquitate, ab iis exerceri. Ad hęc Almirantem quoque de reperta Vnionum inſula Regem quantum in ſe eſſet, celaſſe, vt clandeſtina præda ſolus ipſe frueretur, & circumuento per pactum aliquod Rege, ditiſſimam illam inſulam ſibi vni ſeponeret. [2]

ALMIRANS quoque ipſe contrà litteras ad Regem componens, peſſimam ſceleratorum iſtorum & flagitioſorum hominum mentem & vitam exponit. Quippe iſtis nihil prorſus penſi eſſe, niſi vt quotidianis latrociniis, feminarum ſtupris & omni ſcelerum genere, libidinem, ſæuitiam & auaritiam expleant: perduellionis quoque ac proditionis reos omni Dei metu ac pudore poſito, per omnem inſulam latronum inſtar vagari. Poſtremò duas carauellas quę ad fratrem ſuum Bartholomæum ex Hiſpania miſſæ eſſent, cum omni commeatu, auertiſſe, ac pellectis in ſuam ſocietatem nauium illarum hominibus, rapiendo & infanda omnia perpetrando certare. Ac tam fœdis facinoribus commotos multos Inſulæ Regulos cum maximo omnium damno defeciſſe, eoſq; etiamnum pro commiſſis pœnas metuentes, ſi ſub imperium redirent, pergere in inſania & ſolutos iugo viuere.

Columbus Indos perduelles, & ſub imperiũ redeuntes, clementer tractat.

DVM hæc vtrinque crimina & accuſationes in Hiſpaniam mittuntur, Almirans fratrem cum octoginta Hiſpanis, in iis equitibus aliquot, mittit aduerſus Cacicos perduelles, [3] Illi ſex millia armatorum & amplius in acie habebant: ſed vbi ad manus ventum eſt, violento equorum impetu conterriti, & fuſi, in denſiſſimas ſyluas ſe abdiderunt. Pugnatum deinde eſt aliquoties cum Garionexio & quatuor aliis Cacicis: ſed breui profligatis omnibus eorum

copiis,

copiis; Cacici montes fuga petunt: mox tamen capti omnes in Almirantis poteſtatem venere. Porrò quum promitterent ſe amicitiam ipſius colentes ſub Hiſpaniæ regis imperio futuros, tum vt clementiam erga eos ſuam commendaret, tum ne iniuriarum quas ab Hiſpanis accepiſſent, autorem ipſum fuiſſe exiſtimarent, benignè illos in fidem & gratiam recepit, & rebus noſtris donatos, in ditionem quemque ſuam remiſit.

1. *Detectis ab Almirante Chriſtophoro Columbo metallicis Prouinciæ Cibao venis, animaduertens Indos colligentes in fluminibus aurum magnis cum ceremoniis: licentiam Chriſtianis auri colligendi non dabat, niſi primum peccata confeſſi eſſent, & ad ſacram ſynaxin acceſſiſſent. Aiebat enim, ſi Indi tametſi barbari tali cum deuotione ad auri grumos quærendos proficiſcebantur, vt etiam viginti diebus à ſuarum coniugum amplexibus ante abſtinerent & ieiuniis ſe macerarent, affirmabant enim ſi cum coniugibus ſe miſcuiſſent, nullum aurum inuenire: æquum eſſe vt Chriſtiani ab alienis vxoribus abſtinerent, & ſe ad ſanctimoniam pararent: Deo enim recõciliatos, æquius & ſecurius bona temporalia & ſpiritualia adquiſituros. Verùm tam exacta ſanctimonia plerisq; Hiſpanis non placebat, atq; dicebant, ad vxores quod attineret longius ab illis ſe eſſe ſemotos quam Indi eſſent; ſe enim ſuas in Hiſpania reliquiſſe: multos etiam ſæpius ieiunare quàm vellent, quandoquidem interdum extrema inedia premerentur, & radicibus ſilueſtribusq; fructibus per agros quæſitis veſci cogerentur. Confeſſionem duntaxat ſemel in anno, videlicet ad Paſchatis feſtum eſſe mandatam: maximam tamen eorum partem ſæpius peccata confiteri. Nihilominus tamen Almirans nemini concedebat ad venas auri profectionem, niſi iis qui peccata eſſent confeſſi & ſacram ſynaxin ſumpſiſſent, & reliquos caſtigabat qui ſine eius venia metallicas venas adibant. Itaq; mirum non eſt ſi Hiſpani illi, ipſi indignabantur, vt qui auri grumum pluris facerent, quàm totius orbis confeſſiones & Hoſtias. Gonzal. Ouied. lib. 5. cap. 11.*

2. *Hæc fuit vna ex præcipuis accuſationibus (ſeu potius calumniis) quæ ab inuidis Almiranti Columbo fuerunt intentatæ. Sed qui nullo præiudicio occupati, & ſecundum veritatem iudicant, aiunt Admiralem, ſimulac iſtam Inſulam detexiſſet, illico nobilem virum Arroial ablegaſſe ad Reges Catholicos, qui hæc illis nunciaret, & ſimul illis offerret ſpecimen primarum margaritarum quas iſtic habuiſſet. Nam, quàm veriſimile eſt illum Reges celare voluiſſe tantas diuitias quæ in omnium conſpectu fuerant detectæ, etiam conſcia nautica hominũ turba, quæ omnia effutire ſolet? Ab his enim hominibus originẽ ſumpſit calumnia: quia cùm Hiſpani circiter tria margaritarum tum craſſiorum tum minutarum à*

Cubaguæ

Cubaguæ incolis redemiſſent, permutatione quarundam nolarum, & aliarum vilis pretij mercium facta, Almirans metuens ne Hiſpani his illecebris capti, inde diſtrahi non poſſent, diutius iſtic hærere noluit. Nonnulli ex eorum numero qui vniones redemerant, in Hiſpaniam redeuntes, ſtatim publicarunt eius Prouinciæ opulentiam, quæ fama multos excitauit vt eam adirent: atq; etiam quibuſdam inuidis anſam præbuit calumniandi Almirantem, quod aduentu nautarum qui ipſum in ea nauigatione comitati erant, & quorundam peculiarium litteris prius iſta eſſent intellecta in Hiſpania quàm ex ipſius Almirantis ad Regem litteris. Sed mera erat inuidia, quæ omnes Columbi actiones peruertere ſatagebat, licet ipſa veritas ab eo ſtaret. Gonzal. Ouied. lib. 3. cap. 6. Hiſtor. Nat. & lib. 9. cap. 1.

3. Tum temporis in Hiſpaniola Inſula quinq; præcipui erant Cacici, ſiue Reguli, quibus reliqui minores parebant. Horum nomina Guarionex, Beheccio, Goacanagari, Caiagoa, Caonabo. Primus occupabat planitiem in meditullio Inſulæ, ſeptuaginta aut amplius leucas patentem. Beheccio Occidentalem Inſulæ partem poßidebat, & Sciaragna Prouinciam.

Goacanagori, ſiue Guacanarillo (ſic enim noſter Auctor appellat) Dominus erat Borealis Inſulæ partis: atq; in eius regionem prima nauigatione Almirans appulit, & triginta octo Hiſpanos reliquit.

Caiagoa poßidebat Orientalem Inſulæ partem, vſque ad locum in quo S. Dominici vrbs fuit extructa, & Flumen Aina, ab altero latere eius poſſeßio extendebatur ad oſtia Fl. Iuna. Hic obiit paulo poſt quàm Hiſpani bellum aduerſus eum mouiſſent. Ei ſucceßit in Imperio ipſius vxor, quæ Chriſtianam religionem amplexa eſt, & Agnes de Caiacoa nominata.

Rex Caonabo montana occupabat, & potens erat. Habebat Cacicum quendam cui nomen Vſmatex, Regni vicarium, & Polemarchum, virum ſtrenuum, & qui ſuos milites adeo animoſos reddiderat, vt neque vicinos Cacicos, neque reliquos Inſulæ habitatores metuerent. Nam interdum exoriebatur inter illos bellum, tres tamen duntaxat ob cauſas, nimirum vel limitum iuriſdictionum cauſa, aut piſcationis, aut cũ aliarum Inſularum Caribes, ipſis bellum inferebant, ſed tum vtcunque eſſent diſcordes Cacici, denuo reconciliabantur, vt iunctis viribus peregrinum hoſtem expellerent. Gonzal. lib. 3. cap. 4.

Quantum ad bellum quod cum Chriſtianis geſſerunt, ortum id eſt, quia Chriſtophorus Columbus arcem nomine Diui Thomæ dictam extrui curarat apud venas metallicas Cibao: cui præfecerat Alphonſum Hoiedam cum quinquaginta Hiſpanis, cùm vt venas tueretur, tum vt

nomen Chriſtianis adquireret inter barbaras illas nationes. Sed ſimulatq́ intellexerunt Almirantem in Hiſpaniam denuo profectum, Indi arma ſumpſerunt, præſertim Caonabo qui eam Prouinciam poßidebat, & ægrè ferebat Hiſpanos adeo ſibi vicinos, & ita oberrantes, libidineq́ & omnibus ſceleribus per inſulam graſſantes. Collegit igitur ad quinq́ aut ſex hominum millia, atque inter reliquos, multos ſagittarios, Septentrionalis Inſulæ partis tum incolas; ea voluntate vt arcem obſidione cingeret, flammis vaſtaret aut omnino dirueret, in vltionem ſcelerum ab Hiſpanis commiſſorum in ſubditorum ſuorum coniuges & filias: exiſtimans ſe non minus facilè iſtos oppreſſurum, quàm Goacanagari octo & triginta illos Hiſpanos, quos Almirans prima nauigatione iſtic reliquerat. Obſedit ergo arcem menſis vnius ſpatio tam arctè, vt neminem obſeſſorum egredi pateretur. Sed Præfectus Hoieda, prudentior & magis vafer Caonabo, animaduertebat nō vi agendum eſſe cum iſtis hominib. furentibus, ſed temporis mora illorum furorem infringendum & bilem ſedandum. Ea de cauſa, diuturna aliquot menſium obſidione domandos cenſuit, leui eruptione interdum in illos facta, ad vires illorum periclitandum.

Tandem vt illos falleret, ſimulauit ſe viribus diffidere, & pacem cum illis inire velle: atq́ eadem opera, aliquorum Indorum amicorum miniſterio per hoſtis caſtra rumorem diſsipari iuſsit Almirantem Chriſtophorum aduenire cum magno Hiſpanorum militum numero, vt obſidione arcem liberaret. Is rumor Indos iam remiſsiores effecit vt ipſi cum ſuo Rege Caonabo facilius inclinarent ad pacem. tametſi alij Cacici diſſuaderent, pollicerenturq́ & milites & facultates ad exigendos ex Inſula Hiſpanos. Grauis ergo fuit eius error, quem conſequuta eſt etiam ipſius ruina. Nam ſub prætextu fidei quam illi Hoiada ſanctè iurauit, ſe in arcem cum primariis tribunis pertrahi ſiuit. Hiſpanus autem iam illum in ſua poteſtate habēs, cauſas prætexuit cur eum non dimitteret, ſed pro vade retinere vellet.

Fratrem habebat hic Caonabo virum ſtrenuum & Indis charum, qui fratrem vi liberare cupiens, & tot Chriſtianos ſe capere poſſe exiſtimans, quorum permutatione ipſum & eos qui cum fratre captiui detinebantur, redimere poſſet: collegit ad ſeptem millia ſagittariorum, quos in quinq́ acies diſtribuit, & D. Thomæ arcem denuo obſidione cinxit. Acceperat tum Hoieda aliquot equitum ſubſidium à Bartholomæo Columbo, ſic vt circiter trecentorum hominum numerum conficere poſſet. Parua hac manu tanto impetu in Indos irruit, vt illos facile profligaret: nam cum nunquam tale pugnæ genus experti eſſent, neque equites pyxidibus igniuomis aut lanceis armatos conſpexiſſent, attoniti ſunt iſta equitum

agilitate per medias ipſorum cohortes ruentium & eos cædentium, neque reſiſtere potuerunt, capto etiam Caonabi fratre.

His auditis Bartholomæus Columbus, ſtatuit conſultum fore, ſi Caonabo cum fratre & aliquot aliis Inſulæ primatibus in Hiſpaniam ablegaret: ſic enim reputabat, ipſos iſtic in inſula captiuos detinere, neque decorum, neque ſuo ſtatui commodum futurum; & deterius adhuc fore ſi illos liberaret: nam Caonabo vnus ex primariis & potentioribus inſulæ Cacicis ſiue Regulis eſſe, & quamdiu viueret, in Hiſpaniola inſula nunquam bellum defuturum. Itaque ſtatuit illos imponere in binas naues carauellas dictas, quæ anchoris firmatæ omnino paratæ erant vt velis ſublatis in Hiſpaniam curſum tenerent.

Sed vbi Caonabo atque eius frater intellexerunt in Hiſpaniam ad Regem Catholicum mittendos, tantus mœror eorum animos occupauit, vt frater moreretur decem aut duodecim diebus ante quàm naues ſoluerent: & ipſe Caonabo breui ſubſequeretur. Nam naui impoſitus mœrore etiam contabuit ante quàm in Hiſpaniam perueniret. Hac ratione totam eius prouinciam Hiſpani pacificè occuparunt: & Caonabi vxor Ana Caona nuncupata, acris pro Inda, ingenij, diſcedens ex mariti prouincia, in Sciaragua regionem ab ipſius fratre Cacico, cui nomen Behecchio, poſſeſſam, ſe contulit: apud quem ſummo in honore habita eſt. Poſtea Gubernator Nicolaus Ouandus anno M.D.III. illi gulam laqueo frangi iuſſit, qui cum aliis quadraginta Cacicis in necem (vt aiebant) conſpiraſſet omnium Chriſtianorum qui in Prouincia Sciaragua commorabantur.

Eodem fere quo Caonabo D. Thomæ arcē obſidione premebat tempore, Cacicus Guarionex reliquos Inſulæ Cacicos conuocat & ad quindecim aut amplius Indorum millium exercitum cogit, vt Chriſtianos qui cum Bartholomæo Columbo erant, opprimeret: nulla enim ratione ferre volebant, vt Chriſtiani pedem figerent in Inſula, vel metuentes rerum ſtatum ab illis immutatum iri, vel indignè ferentes ſuos ritus & ceremonias palam ab Hiſpanis ludibrio haberi. Animaduertebant præterea commodiorem occaſionem, quàm iſtam, ſeſe offerre non poſſe. Nam pauci in Inſula reſtabant, maxima eorum parte aut morbis aut laboribus quos pertulerant abſumpta. Deinde breui expectabatur Almirans Columbus qui in Hiſpaniam nauigauerat, vt ſupplementum militum adduceret. Itaque rebus Chriſtianorum ita afflictis, atque illo abſente, eos opprimendos eſſe cenſebant.

Bartholomæus Columbus his intellectis, cenſuit non eſſe expectandum, donec hi Cacici Iſabellam obſeſſum venirent: ſed vt Dux ſtrenuus, eductis ſuis militibus ipſe hoſti obuiam procedit, nullo loco quieſcens donec

nec proximus illi fieret. Cùm verò milites quos ducebat quingentorum numerum non excederent, & pleriq; aduerſa valetudine afflicti eſſent, aſtu potius quàm vi cum hoſte agendum æſtimauit. Animaduertens itaque hoſtes metu ſolutos, nullas excubias circum exercitũ collocaſſe, nunquam enim putaſſent Columbum noctu eos adoriturum: iſta occaſione vſus eſt. Suos itaque paratos eſſe iubens, primis tenebris mouit, & nocte intempeſta ad Barbarorum caſtra perueniens, facta duobus è lateribus impreſſione ea adoritur: illi altum dormientes ſtrepitu excitantur, fugam capeſſunt: velociſſimi quique noctis & tenebrarum beneficio periculum euadunt, plurimi conciſi, maxima pars capta: E captiuorum numero fuerunt ipſe Guarionex, cum quatuordecim aliis Cacicis. Hæc victoria contigit circa locum illum in quo poſtea extructum oppidulum Beno: tantumq; nomen hac victoria per eam inſulam adquiſiuerunt Hiſpani, vt incolæ ex eo tempore depoſitis armis, Hiſpanis ſe ſubiicerent. Verum quidem eam gentem, totius Indiæ occidentalis maximè imbellem fuiſſe. Eam ob cauſam animum ſtatim abiecerunt. Ouetacæ autem Braſiliæ, aut Caribes Veraguæ, non tam cito domiti fuiſſent.

Poſt victoriam, Bartholomæus Columbus exiſtimans ſe commodam occaſionem nactum, ad firmandam perpetuam pacem inter Indos & Chriſtianos, Guarionecem & alios Cacicos liberos dimiſit cum maximè tolerabilibus conditionibus. Ita vt iſte Guarionex Hiſpanos poſtea ſemper humaniter exciperet, quotieſcunq; per ipſius ditionem iter facere contingeret. Quidam negant hunc Cacicum prælio interfuiſſe: ſed ſuum vicarium, Cacicum Maiobanecem miſiſſe, qui captus fuerit: eodem autem bello Guarionecis vxorem captam etiam fuiſſe: cuius redimendæ cauſa ipſe Guarionex pacem cum Hiſpanis facturus aduenerit. Sunt etiam qui dicant, hæc omnia à Bartholomæo Columbo confecta abſente fratre. Alij, è quorum numero noſter Auctor, ipſum Almirantem præſentem fuiſſe affirmant, atq; auctorem fuiſſe vt Cacici humanius tractarentur. Gonz. Ouiedus. lib. 3. cap. 1. & 2. Gomara ſuæ Hiſtoriæ cap. 22.

❡ *Columbus inimicorum calumniis honore deiicitur. Bambadilla ei ſuccedit. Hic in Hiſpaniam reuertens, coorta tempeſtate, cum multo auro mergitur.*

CAPVT XII.

QVVM toti in eo eſſent Almirans & eius frater vt Regulos & rebelles populos in Regis fidem reducerent, eodem tempore literæ tum ipſius Almirantis, tum Roldani in Hiſpaniam perueniunt: quæ res non mediocri dolore Regem ac Reginam affecit, quum res Hiſpaniolæ adeo turbatas & miſerum inſulæ ſtatum intelligerent. Iam in Aula ſparſus rumor auri inter nobiles, & vulgatę opes quas ingenti copia flumina ipſa vltrò funderent, omnes auaritia incenderant. Nemo erat ex ipſis quin talem Præfecturam obtinere ardentiſſimè appeteret: nemini tamen ad id petendum ſatis audentiæ erat, propter ingentem opinionem quam de Almirante Rex & Regina habebant. Itaque alia via graſſari, & optata ad eum finem cui inhiabant, perducere inſtituunt. Ergo iſti Nobiles per omnem Aulam ſpargunt Columbum & eius fratrem, iam partis opibus quæ priuatum modum excederent, Inſulas vſurpare velle, & nuper repertæ oræ omnis principatum inuadere. Idque non obſcuris manare indiciis, quantum ex multorum & quidem dignorum fide hominum literis colligi poſſet: tum videlicet ex ipſa auri effodiendi ratione, tum quòd ex eo pauculum in Hiſpaniam mitterent. Adhæc, quod multò peius eſſet, quum Hiſpanos paulatim ſpecioſo prętextu alium alia de cauſa tollerent, quorſum id ſpectare, niſi vt iis de medio amotis, ſoli ſine arbitris deſtinata ſua facilius perficerent? Hæc & ſimilia frequentibus ſuſurris ac rumoribus per Aulam adeo increbuerunt, vt ad aures vſque Regis ac Reginæ deferrentur: nec deerant interea æmuli qui hæc occultis flabellis in Regum animis accenderent, quo grauior criminantium eſſet autoritas.

Hiſpani nobiles Columbo inuidentes non vera virtute, ſed aſtu & calumniis in eum graſſantur.

REX ipſe, ne quę ad ſtatus ſui detrimentum ſpectarent, lentius accipere videretur, totius rei veritatem cognoſcere & Prætorem eò mittere inſtituit, qui quæreret cur tantum auri allatum non eſſet quantum ſe miſſurum promiſiſſet Almirans. Cuius profectò intermiſſę penſionis non alia cauſa erat, quam quod inter domeſticas diſcordias, & ſociorum defectiones atque inde exorta bella, aurum effodi non potuerat.

HIS

His ita conſtitutis, Rex nouo Inſulæ præfecto Franciſco Bombadilla deſignato, quæſtionem de inteſtinis diſſidiis decernit, & de cauſis diſcordiarum Columbi & Roldani cognoſcere iuſſum, amplaque autoritate & poteſtate imperii inſtructum mittit. Is cum hac commiſſione & mandato Regio è Calicio portu anno M. CCCC. XCIX. quatuor carauellarum claſſe inſtructa ſoluens, in Hiſpaniolam traiecit. Almirans & Bartholomæus frater, noui Præfecti appulſu audito, ad eum honorificè excipiendum, vt regio miſſu venientem reuerenter obuiam egreſſi ſunt. In portum vt peruenerant, rati, vt ſibi, ſic aliis ſincerum animum eſſe, pro amica complexus ac ſalutationis vice, capti fratres in vincula traduntur. Mox iniectę vtrique catenę, & ſeiuncti alter ab altero, quò grauius dolerent, duabus Carauellis in Hiſpaniam mittuntur. Miſerabilis equidem caſus, ac mutationis rerum humanarum exemplum memorabile: eum qui paulo antè in maximo honoris faſtigio fuiſſet apud potentiſſimum Regem, propter repertas illi propria virtute & excelſo ingenio adeo nouas & diuites terras: cui, ſi Græcorum aut Romanorum veterum tempore vixiſſet, aut alterius cuiuslibet liberalis & munificę gentis, meritò ſtatua fuiſſet erecta, ac fortè, vt numini, templum & diuini honores decreti eſſent, eum (inquam) nunc malignitate atque inuidia hominum afflictum & vinctum adduci: cuique ob tanta in Regem merita vlla ſatis digna gratia reddi nequibat, eum tam atroci iniuria affici vt nullo nouo beneficio expiari poſſet. Simulac celoces in Hiſpaniam peruenerunt, & nunciatum Regi tam claros viros compedibus vinctos adeo fœdo ac miſerabili habitu adduci, motus in miſericordiam Rex curſore Calicium miſſo, emitti illos è cuſtodia & leuari vinculis iubet: deinde ſplendido comitatu cultuque vt talibus viris dignum erat, in conſpectum ſuum venire. Vt in Regiam peruenerunt, comiter excepti & auditi ſunt ac quum ibi obtinuiſſet veritas, pœnę in noxios decretæ.

Bombadilla ſua poteſtate aduerſus Columbum fœdè atque impotenter abutitur.

Regis Hiſp. pudor ingratitudinem Hiſpanorum damnat.

Postqvam gubernator nouus Bombadilla Columbos captiuos in Hiſpaniam miſerat, Roldanus cum aliis ſeceſſionis ſociis ſub imperium rediit. Ibi tum rurſum omnes vno conſenſu miſeros inſulares in aurifodinis demergere & immodico labore vexare: quibus videlicet nihil penſi erat, niſi vt horrendam illam auri famem quam maximè explerent & ingurgitarent. Dum ea geruntur, Rex Ferdinandus, cui hæc dudum animo cura inſederat, qua maximè ratione res Hiſpaniolæ Inſulæ turbatas, necdum bene ſedatas, pace & iuſtitia componeret: abrogato Bombadillæ imperio, Nicolaum" Olandam Proregis titulo & autoritate, eò mittit. Is è portu S. Lucari ſol-

Auaritia ſemper crudelis.

"Ouandum alii vocant.

uens triginta nauium, partim liburnicarum, partim celocium, claſſe, quadrageſimo demum die Inſulæ applicat. Bombadilla vbi maiorem poteſtatem & ſucceſſorem adeo potentem ſuperueniſſe videt, decedere illico prouincia, & iiſdem illis nauibus quas Prorex adduxerat regredi in Hiſpaniam, ſtatuit. Ergo, impoſito multo in naues auro, quod amplius centum quinquaginta millium ducatorum pretium æquaret: ac multos prẹterea rudis auri grumos, in iis vnum inuſitatẹ magnitudinis, & ponderis trium millium ducatorum, quem Reginẹ ſepoſuerat, ſecum referens, vela in Hiſpaniam fecit. Eum ſequuti ſunt Roldanus Ximenez & alii aliquot militares duces, cum amplius quadringentis Hiſpanis, qui omnes auro graues & locupletes cum eo ſoluêre. Hîc animaduertere operæpretium eſt, quantum vindicandis hominum ſceleribus Dei iuſtitia polleat, ac ſeriò cogitare omnes theſauros ac diuitias noſtras, in quibus tantopere ſpem ac fiduciam noſtram defigimus, ſomnia prorſus vana atque vmbras inanes eſſe. Ecce atrox in mari tempeſtas coorta rapit diſiicitque claſſem: vigintiquatuor fractæ naues & fluctibus ita hauſtæ ſunt, vt nemo in terram enauerit: demerſus Bombadilla, demerſus Roldanus, & maxima pars Hiſpanorum periere: ipſorum quoq; manubias & theſauros, ac ſepoſitum Regi Reginæque aurum mare abſorpſit: poſtremo iurgia, lites, & querelæ eorum, quemcunq; exitum habiturẹ eſſent, mature ibi finem inuenere. Inſulares Indi, quum naufragium Roldani & aliorum Hiſpanorum à quibus in eruendo auro duriſſime vexati erant, pro certo accepiſſent, lætari & hilareſcere, vulgò inter ſe dicentes: „Enimuero iſti quidem nos deinceps in aurifodinis non detinebunt, neque in tantis ærumnis, quantis ſolebamus, trahere animam cogent.

Bombadilla prouincia decedit.

Iuſta Dei vindicta in auaros & crudeles.

1. *Hic Franciſcus Boadilla ſeu Bombadilla vetus erat aulicus, eques ordinis Calatrauani. Sunt qui dicant eum nullum mandatū Amirallij capiendi à Rege Hiſpaniæ habuiſſe, ſed tantum miſſum fuiſſe, vt iuri dicundo præeſſet, ac inquireret quibus de cauſis Roldanus & eius ſocij ſeſe ab Amirallij obedientia ſubtraxiſſent. Sed vtut ſit, quum primum appulit, tres fratres Columbos, Chriſtophorum, Bartholomæum & Didacum comprehendi iuſſit, quos tribus nauibus ſeparatim impoſitos, ac compedibus vinctos in Hiſpaniam tranſportari curauit, vbi in manus præfecti Gadium traditi ſunt, donec Rex & Regina quid de iis fieri vellent indicaſſent, Acta proceſſus eorum ſimul cum ipſis miſſa ſunt, quibus continebantur cauſæ propter quas in vincula coniecti fuerant. Sed veræ cauſæ non proferebantur.*

His auditis Rex & Regina ſtatim iuſſere vt dimitterentur, atq; in aulam

aulam veniendi facultas ipſis daretur. Vbi Amirallius Rege Reginaq́ʒ ſalutatis, ac lachrymis obortis, ſeſe purgauit à calumniis, quibus grauabatur, veluti quòd voluiſſet inuentionem inſulæ gemmarum ſupprimere, & ab aliis non minus impudentibus. Statim à Regibus dignitates priſtinæ, reditus & ſtipendia, quæ ab eo tempore quo in carcerem coniectus fuerat ipſi ablata erant, reſtituta ſunt. Noluerunt tamen vt ad Indiarum gubernationem rediret, quoniam animaduertebant nimiam eſſe morum ipſius cum Hiſpanorum moribus antipathiam. Cum enim vir eſſet integer, & gratiam Dei in ſe collatam in orbe illo ignoto reperiendo agnoſceret, ægrè ferebat tam egregium donum libidine, vitaq́ʒ inordinata Hiſpanorum contaminari, atque Indos, quos ad Chriſtum adducere conabatur, inſtar aſinorum & mulorum haberi.

Quod ad Hiſpanos attinet præterquam quod illibenter imperium extranei patiebantur, multo iniquius ferebant, ſi quando per inſulam graſſati fuiſſent, aut Indum aliquem percuſſiſſent aut ſpoliaſſent, ſe iuſſu Columbi aut virgis cædi aut laqueo ſuſpendi. Reges ergo metuentes ne ex tanta naturæ & morum antipathia, diuiſio aliqua & diſtractio oriretur, vnde illarum regionum amiſſio & iactura tandem ſequeretur, Columbum à præfectura & gubernatione noui orbis ſubmouerunt, atque alium ſubſtituerunt. Qua in re forte Tiberij imperatoris conſilium ſecuti ſunt, qui cũ præfectos ad prouincias imperij regendas miſſurus erat, non eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat: ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat. Sic Reges iſti Catholici Chriſtophorum Columbum dimiſerunt tanquam nimis iuſtum & ſeuerum, ac cum Hiſpanorum moribus, qui omnia ſibi licere volebant, minus conuenientem: illumq́ʒ Bombadillã ſuffecerunt, qui indulgere ac eorum ſtudiis ſe accommodare nouerat. Sed res illis male ceſſit, nam ſimulac hic Bombadilla illuc perueniſſet, ita ſeſe illis accommodauit, vt breui inter ipſum & Roldanum (id eſt, inter iudicem & latronem) bene conueniret, totumque damnum in miſeros Indos recideret, quos tum ipſi tum alij multi priuati, ipſorum exemplo, in fodinis vltra modum laborare cogebant, idq́ʒ ab anno 1499. ad annum 1502. quo Bombadilla ab illius inſulæ gubernatione ſummotus, poteſtatem in Hiſpaniam redeundi accepit. Sed antequam eò perueniret, vltione diuina eum perſequente miſere periit, atque vt Roldanus ipſi in vita ſic & in morte obeunda ſocietate coniunctus eſt.

Cornel. Tac. lib. 1. Annal.

2. Anno 1562. Nicolaus d' Ouando magiſter equitum Larezi, Hiſpaniolæ præfecturam ſuſcepit, Bombadilla autẽ parauit ſe ad redeundum in Hiſpaniam cum Regis venia, pluſquam centies mille pondo auri fuſi ſecum deferens, ſimul & multa auri grana qualia reperta erant mirandæ

randæ magnitudinis, inter quæ vnũ erat quod cum minerali ſuo 37. pondo, hoc eſt circiter 3600. Caſtilianos aureos pendebat, detractisq́; tribus mineralis, quod inerat, pondo, 3300. Caſtilianos æſtimari poterat. Hiſpani viſa tali auri maſſa mirificè lætati ſunt, cumq́; porcellus aſſaretur, vnus ex iis ſocios ſuos ſic affatus eſt: iam dudum cupiui ex diſco aureo cibum ſumere, cumq́; hoc granum ſit eiuſmodi, vt ex eo multi diſci confici queant, imponamus ipſi porcellum noſtrum, quem eſuri ſumus. Conſenſerunt alij, ac porcellum de veru detractum impoſuerunt diuiti illi diſco, qui tantus erat, vt totum porcellum facile caperet, eumque ſic comederunt.

Hoc granum auri, in mari periit cum reliquis rebus quas ſecum deuehebat Bombadilla, qui ex Hiſpaniola ſoluit cum claſſe triginta nauium tempeſtate valde incommoda, contra Chriſtophori Columbi conſilium. Amiralius enim Columbus, qui ex Hiſpania profectus erat ad quærendum ſinum aliquem, quo in mare meridionale nauigari poſſet, (hæc autem fuit quarta & poſtrema eius in Indiam nauigatio) illuc forte fortuna appulit die vno aut altero antequam claßis illa ex S. Dominico ſolueret. Cumq́; vno tantum miliari à portu S. Dominici abeſſet, præfectus nauem ipſi obuiam miſit, nunciatum, caueret ne portum ingrederetur. Amiralius reſponſum tale illi referri iußit, ſe cum ita ipſi viſum ſit, obtemperaturum, ſed interim orare ipſum, ne ſinat vt claßis illa mari ſe committat: non enim opportunum ſibi videri tempus ad nauigandum: quod ad ſe attinet, ſe alium portum tutum quæſiturum, cum ille ſibi denegetur. Sic Columbus bonum pro malo rependit iis qui ipſum vinctum & compedibus conſtrictum in Hiſpaniam miſerant, ingreſſuq́; regionis eius quam repererat prohibebant.

Sed contemptum fuit eius conſilium: quod male ceßit illis. Vix enim octo vel decem milliaria in mare progreßi erãt, cum ecce horrenda tempeſtas oritur, ita vt ex triginta illis nauibus magnis, quatuor vel quinq́; tantum euaſerint, perierintq́; in illo naufragio plusquam quingenti Hiſpani. Inter quos inſigniores erant perditus ille nebulo Roldanus, qui aduerſus Amiralium ſeditionem concitauerat, item Antonius de Tortes copiarum militarium præfectus generalis, ac ipſe Bombadilla cum multis aliis, qui labores plurimos in terra ſpolianda ad mare ditandum ſuſceperant.

Ouied. lib. 3. c. 7. & 9.

¶ Alphonſi

Alphonſi Ninni in Indiam Occid. nauigatio. Quænam primò fuerit Indicarum gentium de Hiſpanis opinio. Hiſpani ſe Chriſtianos & filios Dei eſſe apud Indos venditant, ſed mox longe aliud reipſa & factis ſe eſſe produnt.

CAP. XIII.

IAM multis Hiſpaniæ locis de vnionum diuitiis, ab Almirante in Cubagua & Cumana repertis, rumor latè manauerat: & ea res multorum animos ea viſere cupientium commouerat. Id vbi cognitum Regi, expreſſo ipſe edicto, grauibus pœnis conſtitutis vetuit nequis nauium magiſter nauclerúſve CC. millia propius (id eſt L. leucas) oras à Columbo repertas, abſque ſuo permiſſu, nauibus accederet: liberam tamen interea poteſtatem omnibus faciens, quaſcunq; alias terras & Inſulas nondum cognitas pro arbitrio quærendi. Edictum regium.

ERGO per eos dies Alphonſus Ninnus, naue vnà cum triginta quatuor Hiſpanis, eo conſilio vela in altum dedit. Inter eos Hiſpanos fortè nonnulli Almiranti adfuerant, quum Cubaguam reperiſſet. itaque vt Indiam attigerunt, neglecto Regis mandato, diuitiarum cupidine Parienſem inuecti ſinum, Cumanæ, Amaracapanæ & omnem eius tractus oram iam ab Almirante repertam legere inſtituunt. Ibi etiam Alphonſus cum ſociis in terram egreſſus ab ea gente comiter exceptus eſt: mox inito quoque commercio, quum merces magna vnionum copia permutaſſet, diues in Hiſpaniam regreditur: ſed in itinere de vnionum partitione lis inter ducem & milites exorta eſt. Hiſpaniam verò vt videre, Hiſpalis portum fugientes, ne conſtituta à rege pœna plecterentur, quod oras à Columbo repertas tentaſſent, nauem in Galleciam dirigunt. Attamen ſimulac in litus exiere, nauales ſocii aliquot eius prouinciæ Præfectum adeunt, Alphonſum inſimulant, nec tantum ſpreto Regis edicto litora ab Almirante reperta circumuectum referunt, ſed peculatus quoque criminibus vrgent, quod fraudata Regis quinta, ingentem margaritarum vim interuertiſſet. Præfectus corripi hominem & cuſtodia claudi iubet: ac tandem, vbi in carcere maximam vnionum ſuorum partem conſumſiſſet, vinctum eum ad Ferdinandum Regem mittit. Alphonſi Ninni nauigatio.

ANTEQVAM vltrà progrediar, age hîc plenè exponere mihi libet, quænam eſſet earum gentium de Chriſtianis opinio, vbi primum Variæ Indorum de peregrina gente opiniones.

mum eos nouis illis terris appulſos vidêre. In primis ergo tenendum eſt, vbi principio Hiſpani in Indiam nauigantes ad eas prouincias ac præſertim nouæ continentis oram appulerunt, quâ ſeptentrionali Oceano alluitur, Indos, quum ad eos velut ſimulacra verſi defixis præ admiratione animis ſtarent, vulgò dicere inter ſe conſueuiſſe: Vnde aut quibus è terris gens iſta barbata venit? Mox quum enſes, veſtis & cultus ſpeciem, inde nauigia ipſa, vela, rudentes, ancoras & cetera nauium armamenta, intuerentur, tum planè obſtupefacti, poſtquam inuſitatam rerum ſpeciem iterum atque iterum fixis oculis contemplando hauſiſſent, de illis pro ſe quiſque alius aliter iudicium ferebant. Nonnulli dicebant tempeſtate aliqua eo fuiſſe eiectos: alii qui bombardarum fragorem audiiſſent, cientem tonitrua in nubibus gentem è cœlo in terras deſcendiſſe credebant: alii denique obturato ore incerti & confuſi reſtabant, quum de tam nouo hominum genere nihil affirmare haberent. Quos quidem pleriſq; locis æquis oculis indigenę, velut rem nouam intuebantur: alii contra haud ſatis libenter excipiebāt, quum ex ipſo vultu gentem aſperam & ferocem eſſe coniectantes, amicitiam eorum detrimento ſibi potius quàm emolumento futuram iudicarent. Itaque ſæpenumero vt appulſi & in litus egreſſi erant, eorum locorum accolæ ſagittis obuios configebant, ſaxis etiam eos & miſſilibus violenter ſummouentes, naues repetere trepida fuga compellebant. At in eas oras quum incidiſſent Hiſpani, vbi aduentus & conſpectus eorum indigenis gratus eſſet, ſummiſſi & ſupplices vltro Reguli obuiam illis ad fineis exibant, rogabantque per ſigna vt ſuas terras libentes inire vellent: nemo illic erat qui eos hoſpitaliter in mapalia ſua inuitatos appoſitis epulis ſumma cum lætitia non exciperet. Hiſpani vero coniectis in vniones oculis quos Indi vulgo brachiis & collo geſtabant, protinus concupiſcere & occulta cura incendi quomodo iis potirentur: quumque præterea Indis nares baccis onuſtas, eranis, ſmaragdis, & auro cernerent, petere tandem vltro audebant: & illi ſimplices ac parum aſtuti homines, quum & illa vilia haberent, libenter omnibus & magna copia dabant.

Barbari hoſpitales Hiſpanorum auaritiam inuitant.

DVM hæc amica commercia & congreſſus vtrinq; agitantur, alii alios, vt poterant, per ſigna & nutus variis de rebus percontabantur. Indi ſcire volebant, vnde venirent Hiſpani, & qua gente orti eſſent. Illi ad hæc ita reſpondebant, Se Chriſtianos eſſe, filios Dei creatoris cœli & terræ: in eas oras miſſos à ſummo viro Caſtellæ Rege & à Papa cœleſtis ſeruatoris vicario, vt res magnas & conſolationis plenas per orbem terrarum vulgarent: ac breui vnde veniſſent reuer-

Splendida verba ſi res & facta reſpondiſſent.

reuerſuros.Indi quum dictis eorum fidem haberent,& reuera ita eſſe crederent,rati ſe eorum aſpectu vlterius non fruituros, ad eorum ſpectaculum multi quotidie concurrebant, & qui eos contingere & aliquo munere donare poterant,felices ſe exiſtimabant. Mox verò Indi,vt diſgreſſis illis venire alios,& iam ædificia moliri,commorari in ſuis finibus, & infanda in ſe ac ſuos facinora & contumelias edere, aurum, vniones & gemmas inſatiabiliter flagitantes, viderunt:tum demum queri & dicere inter ſe: Hæc facta verbis non reſpondere. quippe illos ſe filios Dei vocaſſe: ſed apparere hauddubiè illis alium,& quidem malum,dominum ac principem eſſe: quando ab illis ipſius mandatu & priuarentur libertate, & in ſeruitutem redigerentur,& interficerentur:neque hæc eſſe opera eorum qui è cælis deſcendiſſent. Poſtremò non veros & bonos Dei filios eſſe, qui accepto beneficio maleficium redderent. Illos quidem bonis & commodis verbis vti,ſed facinora fœda perpetrare.

Indi de arbore ex fructib. iudicium faciunt.

ERANT etiam inter eos qui dicerent: Qualis,malum, Deus iſte eſt,qui tam impuros ex ſe filios & ſceleratos homines progenuit? Si pater quidem ille filiorum ſimilis eſt minimè bonum eum eſſe oportet.Hęc & ſimilia vulgò inter ſe colloquentes iactabant.

Nomen Dei blaſphematur inter Gentes,propter Hiſpanos.

EQVIDEM ſi Hiſpani vbi primum eas terras attigerunt, perinde vt crudelitate & auaritia graſſati ſunt,ſic iam inde ab initio benignitate & clementia earum gentium animos ſibi conciliaſſent, atque eodem tenore perſeueraſſent in iiſdem exemplis: haud profectò dubitauerim futurum fuiſſe vt agreſte illud hominum genus non tantum cum ratione viuere diſceret: ſed etiam virtutis atque honoris ſtudio,& Chriſtiani nominis vtilitati animum adiungeret: neque ſequenti tempore inde tot Hiſpanorum clades, nec tantæ Indicarum gentium vaſtitates accidiſſent,quantas poſtea memorabimus: ſed vt nunc implacabili odio alii ab aliis diſſident, ita ſocialem inter ſe cum mutua reuerentia amicitiam colerent.

Homines non vi & malo,vt feræ,ſed beneficio domandi ſunt.

Initio Hiſpani miſeris iſtis Indis multa abſurda perſuadere conati ſunt:atq; inter reliqua, animaduertentes illam gentem Idololatram eſſe, & Solem venerari, vt tanto melius exciperentur, Solis filios ſe profitebantur,atq; ex ea regione aduenire,in qua ille oreretur. Quod facile perſuadebant,quia obſeruabant venientes è regione ipſis orientali, deinde eorum tormenta ignìuoma eſſe.

Verum vt magis perſpecta fiat eorum (quantum ad hanc rem attinet) ſimplicitas & ignorantia: ne tædio adficiatur Lector lectione breuis dialogi habiti inter Indum quendam & Centurionem Hiſpanum, miſſum abs Domino Antonio Mendozza Prorege Hiſpaniæ nouæ, vt

Occidentalem Regni Menicani oram detegeret anno M.D.XL. Hæc igitur ſunt ipſius Centurionis verba.

,, *Meus (inquit) interpres intellexit eum, qui ad nos tendebat cymba*
,, *vectus, reliquis dicentem: percontatum eo quinam iſti ſint, vndenam ve-*
,, *niant, síntne ſub aqua nati, an ſupra terram, an cœlo delapſi. Audito eius*
,, *ſermone, maxima Indorum multitudo aduenit properans, tanquam ad-*
,, *mirans & attonita quod me loquentem audirent: iſte autem Indus ſub-*
,, *inde ad illos ibat & cum ipſis ſermones conferebat alia lingua meo inter-*
,, *preti incognita. Tandem renunciari iuſſi Indo qui de nobis percontaba-*
,, *tur, Nos Chriſtianos eſſe, è procul diſſita regione ad ipſos aduenire. Inter-*
,, *roganti verò, quis me miſiſſet: reſpondi, Solem, digitis innuens, vt ante,*
,, *ne me in ſermone variantem deprehenderet. Sed ille rurſus. Quî fieri po-*
,, *teſt vt Sol te miſerit, quandoquidem tam alte ſupra noſtra capita fertur*
,, *nuſquam quieſcens, ſed nec nos, nec qui inter nos maxime ſenes, vnquam*
,, *viros vobis ſimiles conſpeximus, nec vnquam de ſimilibus audiuimus:*
,, *nec Sol hactenus vllos vobis ſimiles, aut alios, ad nos miſit. Reſpondi, ve-*
,, *rum quidem eſſe, Solem valde alte iter conficere; ſed eos facile poſſe obſer-*
,, *uare, in ortu & occaſu magis vicinum eſſe illi Regioni in qua habitaret,*
,, *præterea ex eodem ſemper loco egredi. Ipſum me generaſſe in illa ipſa regio-*
,, *ne vnde exiret, vt etiam pleroſq; alios quos aliò ablegauerat: mandatum*
,, *præterea mihi dediſſe, vt hoc flumen & eius accolas inuiſerem, ipſos com-*
,, *pellarem, cum illis amicitiam contraherem, illiſq; donarem quibus care-*
,, *bant: deniq; monerem, ne amplius ſeſe mutuis bellis conficerent.*

,, *Ad hæc ille. Cur Sol te ad nos maturius non miſit ad componenda*
,, *noſtra bella iam inueterata, in quibus tot ciciderunt viri? Reſpondi, ma-*
,, *turius venire non potuiſſe ob teneram ætatem. Ille ad meum interpretem*
,, *conuertens ſermonem, interrogat, an bello à nobis captus ſit, an vi no-*
,, *biſcum illum pertrahamus, an vero ſponte nos ſequatur. Reſpondit, ſe*
,, *non cogi, ſed voluptatem ex noſtra conſuetudine capere. Rurſus interro-*
,, *ganti Indo, cur ipſum ſolum circumduceremus qui eorum ſermonem in-*
,, *telligeret, atq; quare ſermone vniuerſo orbi cognito non vteremur, quan-*
,, *doquidem filii Solis eſſemus, reſpondit interpres, ſe non minus Sole geni-*
,, *tum quam nos, & ab ipſo ſermonem accepiſſe, quo ipſi ab eo intelligeren-*
,, *tur, & ipſe eos, meq; & reliquos intelligeret: Præterea Solem non latere,*
,, *quod iſtic habitarent: ſed cum multa alia haberet expedienda, tum etiam*
,, *ob teneram meam ætatem, non voluiſſe niſi nunc temporis me ad ipſos ab-*
,, *legare.*

,, *Tum Indus conuerſo ad me vultu, Venisne igitur tu (inquit) vt*
,, *ſis noſter Princeps? & debemusne tibi inſeruire? Ego æſtimans ægre latu-*
,, *rum, ſi annuerem, reſpondi, Non eo veniſſe vt illis imperarem, ſed vt eo-*

rum

rum frater & amicus eſſem, communicaturus cum illis quæ haberem. Ad hæc ille rurſus. Genuitne te Sol, vt & reliquos de quibus modo loquebaris: & an eſſem illi ſanguine iunctus aut filius. Reſpondi filium eſſe. Ille ſermonem proſequens, interrogat, an mei comites etiam Solis liberi eſſent; negaui: illos tamen illuſtri familia natos, & ex eadem regione oriundos in qua natus eram.

Tum ille ſublata voce. Quandoquidem tam multa commoda præſtare noſti, & bella noſtra inteſtina abhorres, filiusq́ Solis es, te pro Principe noſtro agnoſcimus, tibiq́ ſemper inſeruire volumus; atq; eam adeo ob cauſam petimus ne à nobis diſcedas. Et ſubito conuerſus ad ſuos, refert, me Solis eſſe ſobolem, propterea debere eos vnanimi voce me pro ſuo Domino agnoſcere. Hæc audientes Indi, valde attoniti, ſinguli ex ordine me contemplaturi acceſſerunt.

Et paulo poſt. *Poſtridie mane, vnus ex eorum primoribus nomine Naguachato ad me venit, orauitq́ vt iſtic excenſionem facerem: habere enim ſe plurimam annonam qua me donare vellet. Nec abnui, animaduertens me tuto loco eſſe: ſimulatq́ pedem in continenti fixi, ſenex quidam liba ex Mayzi farina confecta geſtans, & paruas quaſdam cucurbitas, ad me acceſſit. Vicinus factus, altiſſima voce me compellat, multas geſticulationes brachiis & toto corpore faciens, iubetq́ me faciem conuertere ad magnam populi frequentiam, quæ in littore erat. Ille etiam ſeſe ad eos conuertens ait,* SAGVYCA *(hoc eſt, Iſte eſt veſter Dominus) omneſque reſponderunt,* HV, *quod eorum idiomate, Ita, ſignificat. Tum ſenex ille depoſitis humi quæ geſtabat, & quidpiam de ſingulis ſumens, primum Soli obtulit, deinde tantundem mihi (licet poſtea mihi omnia donaret) atq; conſequenter omnibus qui mihi aderant.*

Rurſus paulo poſt. *Alio etiam loco, Senex ad eundem, quo ſuperior, modum, in littore ſtans, mihi attulit cibaria iiſdem ceremoniis quibus alter: atq; adſtantibus dicebat: Hic eſt noſter Dominus & Princeps. Et vos ſcitis quanto iam tempore audiuerimus noſtros auos narrantes, in orbe eſſe nationem albam & barbatam: verum eos ludibrio habebamus. Sed nec ego iam ſenex, nec quiſquam eorum qui nunc ſenilem ætatem attigerunt, videre meminimus nationem huic ſimilem: quod ſi credere nolitis, conſiderate quæſo omnes eas quæ ſecundum hoc flumen habitant. Benigne ergo illos excipiamus, quandoquidem nobis communicant quæ habent: voluntarie h[illegible] Domino ſeruiamus, qui erga nos bene animatus eſt, qui nos vetat mutuis bellis nos conficere & qui nos omnes amplectitur. An non conſpicitis iſtos habere os, manus, oculos perinde ac nos, ac etiam vt nos loqui? Relat. Ferdinand. Alarch.*

Iſta ratione excepti ſunt nonnullis locis Hiſpani ab Indis æſtiman-

tibus illos tam ſinceræ fidei eſſe atq; ipſos. Sed alijs locis in quibus iam ipſorum mores erant cogniti, ſagittis excipiebantur, nec magis verebantur deuorare iſtos Solis filios, ſi quem nanciſci poterant, quam comites Vlyſſis, eius boues. Iſta ratione promontorij D. Mariæ incolæ amplexi ſunt miſerum Ioannem de Solis & ſexaginta eius ſodales, & pleroſq; alios alijs in locis.

¶ *Quarta Columbi in Indiam nauigatio. Veraguam & Vrabam Indicæ continentis prouincias detegit. Hiſpanos rebelles prælio vincit. In Hiſpaniam reuerſus moritur. Poſteritas eius.*

CAPVT XIIII.

NVNC ad Almirantem Columbum reuertimur. Is tres annos in Regia manſit, Regi ipſi acceptiſſimus, & in præcipuo honore habitus. Tandem triennio exacto, Rex ipſius ſupplicatu atque arbitrio quatuor Celoces inſtruit, eumque nouas alias terras veſtigatum remittit, & fretum aliquod peruium, quod ad mare Auſtrale pertineret. Id poſtea à Magellane quodam Portugallo repertum, i Magellanicum dictum eſt. Itaque è Calicio portu ſoluens nona die Columbi quarta nauigatio. Maii M.D.IIII. cum fratre ſuo, breui in Hiſpaniolam appulit. Memorant nonnulli eum à Bombadilla portus aditu prohibitum eſſe, & ea iniuria non mediocriter offenſum Columbum dixiſſe: Falli Præfectum, ſi eum à coloniæ ab ſe conditæ ingreſſu arcendo, gratum Regi obſequium præſtare ſe exiſtimaret.

Guanaxia inſula. ALII portum eum intraſſe referunt. Vtcumque ea ſe res habeat, curſum in Occidentem dirigens, Guanaxiam inſulam vicinam cõtinenti reperit, ingenti prouinciæ quæ ab indigenis Iguera, ab Hiſpanis Caput-Fondurenſe, dicitur. Ibi exſcenſu facto, benignè à Regulis exceptus eſt: multæ ei gallinæ patriæ, panes & fructus oblati: nullum tamen ibi auri ſpecimen aut indicium reperit, quamquam inuentis fodinis ditiſſimis, quarum nulla indigenis cura aut pretium erat. Almirans eos ſolitis minimi precii mercibus remuneratus, flexis retrò in Ortum proris, oram ſequens Veraguam repetit, & applicatis ad inſulas Zorobari nauibus, haud procul continenti, ex Inſularibus cognoſcit, omnem eam Veraguæ prouinciam abundare auro. Inde præteruectus & litora legens vſque ad ſinum Vrabæ peruenit:

nit:vbi in terram egreſſus, aliquot locis Auſtralis Oceani notitiam habuit.

DVM hæc noua litora perluſtrat, duas carauellas amiſit: duæ ſupererant, multam & ipſæ aquam accipientes. itaque inde retrò abeundi ſignum dat. Regreſſus primo Cubam inſulam, mox Iamaicam tenuit, amiſſis aliquot Hiſpanis, quos ærumnæ & labores abſumſerant, reliquis etiam ferè omnibus ægris. Ibi Franciſcus Poreſius vnius carauellæ prætor, cum fratre, & maxima militum pars, commota in eum ſeditione & contractis aliquot Indorum lintribus, in Hiſpaniolam profugiunt. Inſulares quum Chriſtianos inter ſe diſcordes, & de toto exercitu quod roboris eſſet à Poreſio abductum ſcirent, ceteros qui cum Almirante manſiſſent propè omnes ægros & imbecilles eſſe: non ſolum commeatus iis ſuppeditare nolle, ſed de ipſis quoque interimendis conſilia inter ſe inibant.

Hiſpani in Columbum rebellant.

ALMIRANS ob hæc ingenti animi ægritudine anxius, quum hinc Indos nec gratia, nec prece, nec precio vllo adduci poſſe videret vt cibaria exercitui prẹberent, nec armis ab ſe cogi propter infirmitatem ſuorum: alia via idem aggredi ſtatuit. Atq; id cœleſti quodam inſtinctu ei veniſſe in mentem, libens equidem crediderim, prouidente videlicet Deo ne tantus vir fame interiret. Id porro ita factum eſt. Forte in propinquo tugurium barbarorum erat: inde Columbus Indos foras euocans, monet ac prẹnunciat, ipſos, ni vitę ſubſidia ſibi ac ſuis ſuppeditarent, peſte à Deo cœlitus miſſa breui omnes perituros: Cuius rei id habituros ſigni, quòd duos intra dies Lunam ſanguine fœdatam viſuri eſſent. Id quum eadem die & hora qua Almirans prædixerat conſpicarentur Indi, (Lunæ autem defectus is erat) ſubitò victi formidine, quęcumque ei ad victum neceſſaria fuerunt, quoad in ea Inſula manſit, benigne prẹbuere, inſuper veniam culpæ orantes, neu ipſis iraſci pergeret. Ipſe ægros ſocios paupere illo & miſero victu, vt potuit, recreauit.

Columbus aſtuto conſilio commeatus à Barbaris impetrat.

INTER hæc Franciſcus Poreſius, quum tam exiguis lintribus impetum maris eluctari & traiicere fruſtra tentaſſet, in Inſulam regreſſus eſt, rapturus alteram ex carauellis Almirantis, ſi facultas daretur, vt ſi qua noua ope poſſet in Hiſpaniolam transfugeret: ſed vt portum attigit, vtramque depreſſam & merſam aqua reperit. Almirans audito eius aduentu, ſuos cum fratre in aciem educit: ventum eſt ad manus: cadunt nonnulli, multi vtrimque ſaucii: Franciſcus Poreſius cum fratre capitur. Hæc prima pugna inter Hiſpanos in India commiſſa eſt.

Columbus Hiſpanos ſeditioſos vincit.

EA victoria auctus Almirans, quum nullę ipſi naues ſupereſſent

ſent

ſent quib. inde ſolueret, poſtquam in ea Inſula menſes aliquot moratus, nulla ope, niſi contracta aliqua ex Hiſpaniola naue, abire ſe poſſe vidit: Didacum Mendez, œconomum ſuum & decem cum eo Indos lintre vno piſcatorio mittit, è monoxylis illis quibus indigenæ vti ſolent. Ipſe inſulares illos ſpe ingentium præmiorum onerat, ſi Didacum incolumem eò perducerent [2]: illi abeunt, & quò ſecuritati conſulerent periti locorum homines, circa ſcopulorum crepidines nauigium agendo notis ſibi vadis traiiciunt. Quippe puſilli illi lintres, niſi ſumma tranquillitate, alto prouehi nequeunt, & vel minimum verberati fluctibus facillimè ſubuertuntur. Ergo ægrè emenſo mari Indi, ex Hiſpaniola extemplo Iamaicam repetunt, & peruectum à ſe atque expoſitum Didacum Almiranti renunciant: ipſum pedeſtri itinere Dominicam petere. Almirans eo admodum lętus, multas illis gratias agit, & cultellis, crotalis & crepitaculis donatos dimittit. Illi, perinde hilares vt ſi ingens aliquod munus accepiſſent, domum abeunt.

" Nicolao Ouando ſc. Hiſpaniolæ tum Præfecto.

DIDACVS Mendez, vbi in Dominicam peruenit, "Commendatario maiori literas ab Almirante reddidit. Ille carauellam vnam ad eum reuehendum inſtrui iubet. Mendez pecunia Almirantis alteram comparat: mox ambas onuſtas commeatu in Iamaicam traducit. Vbi eæ appulerant, Almirans conſcenſa naui breui in Dominicam tranſuectus eſt. Mox paucorum inde dierum quiete ſumpta, quę primę naues ſoluerunt, iis cum fratre in Hiſpaniam traiecit, & Regi ſucceſſum itineris ſui & quæ nouæ ab ſe repertę eſſent terræ, non ſine admiratione totius aulæ regiæ, expoſuit.

Chriſt. Columbi obitus, & poſteritas.

SED paucis poſt hæc diebus, Columbus, feſſo ægroque tot itinerum laboribus corpore, in morbum incidit, neque multo poſt, graueſcente in dies eius valetudine, extinguitur. Quum ita honoratæ vitæ ſuę curſum clauſiſſet, octaua die Maii, anno M. D. VI. corpus eius, vt teſtamento cauerat, Hiſpalim delatum, in cœnobio Fratrum Certoſinorum humatum eſt. Filium reliquit; Didacum Columbum, qui nobiliſſimam feminam, Mariam, filiam Ferdinandi de Toleto, magni Commendatarii Legionenſis, habere in matrimonio ſingulari virtute meruit. Ortus eſt Almirans Columbus Cucureo Genuenſis ciuitatis municipio: maiores eius oriundi Placentia erant Liguriæ vrbe, nobili ſtirpe Piliſtrellorum: ipſe prima iuuenta nauiculariam artem exercuit. Iuſta ſtatura homo, firma & habili membrorum compage, iudicio ſano, ingenio excelſo præditus, læto & ingenuo vultu fuit. Acres illi & vigentes oculi, ſubflaua cæſaries, os paulo patentius: in primis iuſtitiæ ſtudioſus erat: iracundię tamen pronus, ſi quando commoueretur.

1. FER-

1. FERDINANDVS *Magallanus Nobilis Luſitanus, poſt adminiſtratam longo tempore præfecturam aliquot nauium Regiarum in Barbaria & Oriente, vbi fidelem ſuo Regi nauauerat operam: regreſſus in Luſitaniam, petijt à Rege vt ad ipſius ſtipendia dimidij ducati precium in ſingulos menſes accederet, in remunerationem ſuorum laborum. Rex abnuit, propterea duntaxat, ne illius exemplo alij idem peterent. Magallanus hac repulſa adeo offenſus eſt, vt deliberaret de hac repulſa vlciſcenda. Et hæc quidem ſeſe illi obtulit occaſio. Fuit illi tum in Moluccis Inſulis (vnde aromata aduehuntur) amicus ipſi etiam ſanguine iunctus, Franciſcus Serranus Luſitanus, Præfectus militum Regis Terrenate. Is frequentibus literis eum, (vt illuc proficiſceretur) euocauerat, ſi rem bene gerere vellet. Magallanus hanc commodam occaſionem non negligit, ſed vt, quemadmodum vulgo dicitur, vna fidelia binos dealbaret parietes, alia via, quam ad Orientem nauigatione Luſitanis vſitata Maluccas petere ſtatuit, Principis alicuius ſumptibus, cui grata futura eſſet eius opera, & qui illum remuneraretur, atq; inſuper vtilitatem eius negotiationis Luſitaniæ Regi adimeret, à quo indigne ſe acceptum æſtimabat. In Caſtellam itaq; proficiſcitur, Cardinalem Franciſcum Ximenium, totius Regni præfectum in abſentia Caroli, adit, huic, & omnibus qui Concilio rerum Indicarum præerant, exponit, Maluccas inſulas (quæ ſupra Calecutium, Malacam, atq; etiam Sinarum poſtremam ad Orientem Regionem ſunt) Caſtellanorum iuris eſſe, eaſq; ementito titulo poſſidere Emanuelem Regem Luſitaniæ, præter pactum inter vtramque nationem initum. Ad id porro demonſtrandum, comitem ſibi adſciuerat Rodericum Falerum, inſignem Coſmographum & Aſtrologum.*

Regi etiam Carolo (qui poſtea Imperator fuit huius nominis Quintus) illud ipſum demonſtrarunt, & ſignificarunt, non eſſe ſequendam longam illam viam qua Promontorium Bonæ ſpei ſuperandum eſt: ſed ſperare ſe Nauigatione ad Occidentem facta, fretum inuenturos in Occidentali India, per quod in mare Auſtrale penetrare, & inde ad Moluccas peruenire poſſent. Ea autem via minoribus ſumptibus minoriq; difficultate aromata, aliaſq; Orientis merces inuehi poſſe, quàm à Luſitanis.

Rex Carolus faciles aures illis præbens, ex conſilio eorum qui Concilio rerum Indicarum præerant, quinq; naues ſuis ſumptibus inſtruit, ijſq; Magellanum præficit. Soluit hæc claſſis Hiſpali 10. Auguſti anno M.D.XIX. & ſuperatis Canarijs, Prouinciæq; Braſiliæ maritima ora præteruecta, ad XLIX. gradum cum ſemiſſe curſum tenuit vltra æquatorem, verſus Polum Antarcticum. Deinde iactis iſtic anchoris, toto bimeſtri hærens, neminem mortalium interea conſpexit, præter Gigantem, qui ſe in littore obtulit, adeo magnum, vt Hiſpani vix ad cingulum eius

pertingerent: alterum poſtea cepit 10. pedes altum, qui panis biſcocti corbem vno paſtu voraret, & dimidiatam aquæ ſitulam vno ſpiritu exhauriret. Magallanus eam Prouinciam Patagonum nomine appellauit, quia quos conſpexit iſtic Gigantes, pedes ferarum pellibus inuolutos habuerunt calceorum loco, ſic vt vrſorum aut aliarum ferarum pedes potius referrent quam humanos. Hæc eſt ratio iſtius vocabuli Patagones, quam nemo (quod ſciam) adhuc expoſuerat.

Inde diſcedens, & huic loco, in quo quinque menſes hæſerant, Portus S. Iuliani nomine indito, vlterius verſus meridiem progreſſi ſunt, circiter triginta leucas, vſq; ad eleuationem quadrageſimi ſecundi gradus à Polo Antarctico, atq; tandem fretum inuenerunt centum & decem leucas in longitudinem patens, binas in latitudinem, interdū plures, cinctum vtrinq; præaltis montibus niue obſitis, & penetrans vſq; ad alterum mare, quod appellarunt pacificum. Huius freti obſeruatio Magallano tribuenda eſt: nam reliquarum nauium Præfecti fretum eſſe negabant, & Sinum duntaxat eſſe cenſebant. Magallanus tamen fretum iſtic eſſe norat, quia (vt fertur) in cartha marina adnotatum viderat, deſcripta ab inſigni quodam Nauclero, cui nomen Martinus Bohemus, quam Luſitaniæ Rex in ſuo muſæo adſeruabat. Propterea etiam id fretum appellationem à Magallani nomine ſumpſit, & Magallanicum dictum eſt: alij Patagonicum cognominant: nec deſunt qui Victoriæ fretum nominent, quia prima nauis quæ illud obſeruauit, idq; ingreſſa eſt, appellabatur Victoria, quæ poſtea orbem circuiuit.

Superato eo freto, vigeſima octaua Nouembris anni M. D. XX. ingreſſi ſunt mare Pacificum, in quo nauigarunt toto trimeſtri & viginti diebus, ante quam terram conſpicerent. Interea abſumpto pane biſcocto & reliquo commeatu, euerrunt locum vbi panis biſcoctus adſeruatus fuerat, micaſq; cum puluere & vermibus, qui frequentiſſimi erant, deuorant, etiamſi murium vrinam plane reſiperent. Eorum aqua adeo corrupta erat & fœtida flaueſcenſq;, vt quoties illam biberent, oculos claudere & nares obturare cogerentur. Deniq; tam ingens fames ſubſequuta eſt, vt coriacea cingula, ocreas, calceos, thoraces coriaceos, parmarum tegumenta coquerent & ederent: neque etiam abſtinerent ab ijs pellibus quibus rudentes inuoluunt. Nam licet duriſſimæ eſſent, quia Soli, Vento, & pluuiæ ſemper expoſitæ, illas tamen aqua marina macerantes per triduum aut quatriduum emolliebant, deinde in fictili elixas edebant. Quibuſdam gingiuæ adeo intumuerunt, vt longiſſimos etiam dentes integerent, nec mandere poſſent, è quorum numero decem & nouem perierunt: Alij in tam grauem morbum inciderunt, vt nec pedum, nec manuum beneficio vti poſſent.

Tribus

Tribus illis menſibus & viginti diebus confecerunt circiter quater mille leucas, nulla interea exorta tempeſtate aut ventorum turbine, (quam ob cauſam, mare illud Pacificum cognominarunt) & nulla conſpecta terra prætor binas paruas inſulas deſertas, in quibus nihil niſi arbores & aues conſpexerunt, ideoq; Infortunatas illas appellarunt, circiter ducentis leucis ab inuicem diſcretas, vna diſtante quindecim gradib. ab Aequatore verſus polum Antarcticum, altera nouem. Tandem ſuperato AEquinoctiale circulo, in plurimas inſulas inciderunt (quibus Archipelagi S. Lazari nomen indiderunt) in quarum aliquot excenderunt, & inter ceteras in Zubut, & Matan, in qua cæſus ab Indis ſtrenuus ille Præfectus Magallanus cum aliquot Hiſpanis, anno M.D.XXI. April. XXVI. antequam præſtare poſſet quod animo conceperat.

Reliqui eius comites vlterius progredientes ad Malucas perueniunt, aromatibus naues onerant: atq; inde diſceſſuri ſtatuunt, vt è duabus quæ ſupererant nauibus, magis integra, cui nomen Victoria, Hiſpaniam repeteret Luſitanorum via: altera, quæ aquam trahebat, in Occidentalem Indiam tenderet, vt Panamam veniret: aut aliquam Nouæ Hiſpaniæ oram.

In Hiſpaniam redituri, à Malucis diſceſſerunt ſub finem Decembris M.D.XXI. *& præteruecti multas inſulas, relictaq; ad dextram totius Indiæ Orientalis ora maritima, & Sinu Ormus, magnum illud Bonæ ſpei promontorium flexerunt (ſeptem tamen hebdomadibus circa illud errantes, antequam illud ſuperare poſſent, ob aduerſos ventos) atq; tandem ſeptimo die Septembris anni* M.D.XXII. *in Hiſpaniam appulerunt, & portum cui nomen S. Lucar de Barrameda ingreſſi ſunt ſoli decem & octo, reliqui ex numero quinquaginta nouem qui ex Malucis ſoluerant.*

Eo appulſi, compererunt ſe decies & quater millenas, quadringentas, ſexaginta leucas confeciſſe, diligenter ſupputatis in ſingulos dies quot vecti eſſent leucas, circuito totius orbis globo ab Oriente in Occidentem. Eam ob cauſam ſummus eius nauis Nauarchus, Ioannes Sebaſtianus de Cano, pro inſignibus ſumpſit Orbis typum cui inſcripta hæc verba, Primus circumdediſti me. Octaua Septembris Hiſpalim peruenerunt, & exploſis in ſignum lætitiæ omnibus tormentis, ſinguli, nudis pedibus, & ſolam ſubuculam induti, ardentemq; facem manibus ferentes, ſummum vrbis templum adierunt, ad agendas Deo gratias, cuius benignitate tale iter confeciſſent. Et hæc ſummatim de Magalanici freti detectione, & tota illa nauigatione. Diſcurſus Antonij Pigafetæ. Ozorius De rebus Emanuelis Regis Luſitaniæ Lib. II.

Nemo poſt illum (quod ſciam) orbem circumnauigauit, præter Franciſcum Drak Nobilem virum, qui comitibus VVilhelmo VVinter &

Humfredo Gilbert, Equeſtris ordinis viris, duarum aliarum nauium Præfectis, ſuis ſumptibus iter illud Magallani ſequi voluit anno Domini M.D.LXXVIII. *Humfredo, cum ad AEquatorem perueniſſent, in grauem morbum inciderunt quotquot eius naui vehebantur: eaq; de cauſa, curſum in Angliam conuertere coactus eſt. VVilhelmus autem VVinterus, & Franciſcus Drak, iter proſequuti ſunt, donec ad Fretum Magallanicum peruenirent. Conſumptis iſtic aliquot diebus, VVinterus longioris iſtius Nauigationis pertæſus, vlterius progredi noluit: ſed deſerto Drak, ſubſequente anno in Angliam reuerſus eſt. Solus Drak in ſuo propoſito conſtanter perſeuerans, ſuperato illo freto mare Pacificum ingreſſus, experiri voluit, an, facta nauigatione ad Septentrionem, fretum aliud inuenire poſſet, per quod in Oceanum Borealem penetraret. Verum cum ad Septuageſimi vſq; gradus altitudinem verſus Polum Arcticum perueniſſet, nimio frigore, quod nec ipſe, nec qui eadem naui vehebantur, ferre poſſent, vrgente, conuertere nauem ad Aequatorem coactus eſt, & iſtic in Terrenate & aliquot alijs vicinis Inſulis verſatus, ad Iauam maiorem peruenit, vbi cum paucos dies hæſiſſet, inde ſoluit Martio menſe* M.D. LXXX. *& ſuperato Bonæ ſpei Promontorio, totam illam Africæ oram maritimam prætervectus, Plemuthium ſequente Septembri appulit, amiſsis toto illius nauigationis tempore duntaxat tribus è ſuis: adeo felici ſucceſſu magnum illud iter confecit. Reducem comiter excepit Ser*[ma] *Regina Elizabetha, & Equeſtris ordinis honore illum affecit Martio ſequente, anno* M.D.LXXXI. *in illa ipſa naui qua vectus fuerat iam lacera, & in terram ſubducta ad pagum Det Sfordpaulo ſupra Grenvvicium.*

Fuerunt etiam qui ante Nauigationem illam Magalani, & poſtea, ſimile aliquod fretum ad Septentrionem inuenire ſategerunt, vt compendioſius iter ad Malucas inſulas facerent. Inter reliquos, Luſitanus quidam Caſpar Corteregalis dictus, naue ſuis ſumptibus inſtructa, curſum in Septentrionalem plagam direxit, Olyſippone ſoluens anno M. D. *eumq; primum eſſe arbitror qui in animum induxerit, vt quæ ad Septentrionem pertinebant regiones perluſtraret, licet Gomara ſuo more, hanc gloriam Caſtellanis tribuat, nullius nomine indicato. Nauigauit autem is Corteregalis, donec in flumẽ quoddam incideret niue plenum, cuius rei cauſa illud, Rio neuado, hoc eſt, Fluuium inuadem nuncupauit, ſitum ad altitudinem 60. graduum verſus noſtrum Polum. Ea re attonitus, & glaciei abundantia, longius progredi non eſt auſus, atq; in Luſitaniam redijt, contentus illa nauigatione circiter ducentas leucas à Fluuio illo niuali vſq; ad Promontorium de Maluas ſub 56. gradu ad Polum Arcticum ſitum perluſtraſſe, & multis inſulis quæ ſunt ſecundum maritimam illam oram, impoſuiſſe.*

Sequente anno nempe M.D.I. *denuo ad illa loca profectus, vt qui ſpe-*

rabat ſe fretum illud quod inueſtigabat reperturum: ſed quid illi acciderit, nunquam ſciri potuit: nec aliam ſui memoriam reliquit, quàm à nomine ſuo aliquot inſulas denominatas in ſinu Quadrato nuncupato ad altitudinem 54. graduum aut circiter.

Fuit illi frater Michael Corteregalis, qui amore fraterno ductus, vt fratrem inquireret, anno M.D.II. *duas naues inſtruxit, quibus in eaſdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Sic iſti duo fratres perierunt, vt nobis aromata vilioris precij facerent. Reſtabat tertius frater nomine Vaſcus Ioannes Corteregalis, qui ad requirendos fratres eandem nauigationem ſuſcipere inſtituebat: ſed à Rege Emanuele fuit prohibitus. Oſorius lib. 11. Nauigat.*

Anno M.D.VII. *Nauclerus quidam Venetus cui nomen Sebaſtianus Gabottus, ſumptibus Regis Angliæ Henrici* VII. *per Septentrionalem plagam ad Cataium penetrare voluit. Ille primus Cuſpidem Baccalaos detexit (quam hodie Britones & Nortmanni nautæ la coſte des Molues, hoc eſt Aſellorum marinorum oram appellant) atq; etiam vlterius vſque ad 67. gradum verſus polum arcticum: ſed frigora atq; denſa glacies qua Septentrionale illud mare conſtrictum eſt, ipſum re infecta regredi coegerunt. Sum. Petri Martyris.*

Decimo ſeptimo pòſt anno, celebris ille Nauclerus Ioannes Verazanus Florentinus, ter aut quater Nauigationem in eas partes ſuſcepit auctoritate Regis Galliæ Franciſci I. atque eius matris Regni Vicariæ tum temporis, totam illam oram à Brittonum Promontorio vſque ad Floridam legit (circiter quingentas leucas emenſus) vt obſeruaret, an Floridæ & Occidentalis Indiæ ab Hiſpanis habitatæ continens ad Polum vſque porrigeretur, an vero fretum aliquod eſſet per quod in mare Meridionale tranſitus eſſet. Sed poſtrema nauigatione, cum inter Canata & Floridam excendiſſet aliquot ex ſuis ſtipatus, ad regionem obſeruandam, cæſus fuit. Ex eo tempore Galli ſtudium illud fretum inueſtigandi depoſuerunt, atque contenti ſunt ea nauigatione quæ fit ad Terras nouas, æquali cum Gallia altitudine ſitas, ad Aſellos capiendos, Aromata tanto periculo redimere nolentes.

Anno M.D.XXV. *Nauclerus Hiſpanus Stephanus Gomez dictus, qui Magalano comes fuerat, inueſtigauit etiam fretum illud ad Septentriones Imperatoris Caroli V. ſumptibus. Sed nihil ex ſua nauigatione retulit commodi, præter mancipia, quæ amplam ridendi anſam præbuerunt. Nam ciuis quidam Corunnæ Portus Hiſpaniæ, intelligens Gomezium appuliſſe, atq; Eſclauos lingua Hiſpanica, hoc eſt, mancipia aduexiſſe, ſimilitudine vocabuli deceptus, & exiſtimans illum clauos, id eſt Caryophylla (vt pollicitus erat) adferre, per diſpoſitos equos in*

aulam properauit, vt primus hæc grata noua referret, vbiq; rumorem ſpargens Gomezium fretum inueniſſe atq; magnam Aromatum abundantiam retuliſſe. Sed triduo poſt re, vt geſta erat, intellecta, affatim riſum eſt. Fr. Gomara in Hiſt. generali.

Tandem Martinus Forbisherus Nauclerus Anglus, duabus celocibus nauigationem inſtituit ad extremum Septentrionem anno M. D. LXXVI. *quo nullus mortalium adhuc penetraſſet, vt inueſtigaret aliquod fretum, quo tranſitus eſſet ad Cataium. Sed cum ſerius eò perueniret irrita fuit ea nauigatio propter frequentem glaciem. Sequente anno Nauigationem ſumptibus Reginæ denuo inſtituit, & ex Orcadibus inſulis ſoluens, cum nauigaſſet inter Occidentem & Thraciam ab octaua Iunij ad quartam Iulij, detexit tandem continentem & canalem inter binas inſulas ſub eleuatione ſexageſimi primi gradus: in quem (diſcuſſa à Fauonio & Thracia glacie, & per Oceanum ſparſa) ingreſſus eſt* XIX. *Iulij cum quinq; nauibus. Vtrinq; claudebantur hæ anguſtiæ præaltis rupibus & montibus perpetua niue obſitis: in ſumma, verè erat Hiemis Regia. Vtcumq; tamen ſterilis, & penè omnibus commoditatibus, quæ temperatæ regiones abundant, deſtituta illa regio eſſet, inuenta eſt ab hominibus culta, & auro abundans, præter eorum opinionem, qui omnes orbis theſauros ſub Aequatore concludi exiſtimant. Forbisherus impoſita nauibus magna huius aureæ venæ * quantitate, curſum in Angliam conuertit, quo peruenit 17. Septembris eiuſdem anni.*

* meram porro fabulam de opulentis iſtis auri venis inuentis fuiſſe, tertia nauigatione deprehenſum eſt, magno quorundam mercatorum nimis credulorum malo.

Dicitur anno LXXIX. *inſtructa ſumptibus Serᵐᵃ Reginæ* XX. *nauium claſſe denuo nauigationem inſtituiſſe, vt penitius in hunc canalem penetret, & obſeruet, an nauigabilis ſit ad Auſtrale vſque mare. Si nauigabilis erit; iam Anglis per Occidentem in Orientem patebit iter, vnde ſummam auri, aromatum, reliquarumq; mercium ex Oriente, Sinarum regione, Cataio & alijs locis copiam referent.*

Sed quis noſtrorum hominum induſtriam & audaciam laudibus non efferat, qui Torridæ Zonæ æſtus, & glacies ſuperare auſi ſunt, vt nos in contemplationem magnitudinis & diuitiarum orbis adducerent, ſaltem propoſitis tabulis geographicis, ſi ipſi nauigationem inſtituere nolumus? Sed illud eſt incommodi, quod eorum maxima pars qui huiuſmodi peregrinationes adgrediuntur, (in quibus multi pereunt) nullum alium ſcopum ſibi proponunt, aut compenſationem tot laborum & difficultatum, quam caducas quaſdam opes, quæ centuplo pluris redimuntur quam valeant.

2. *Inſigne profecto & notatu dignum fuit id quod Nobilis hic vir ſuo hero præſtitit beneficium. Nam non modo credebat ſuam vitam fragili ligno quali ſunt hi Americanorum lintres, vt ſuperaret periculoſum*

hoc

hoc mare, ſed etiam ſalutem ſuam committebat hoſtibus, qui potuiſſent cymbam euertere, nullo ſubmerſionis ipſorum periculo, quandoquidem natatores ſunt peritiſſimi. Itaque Rex Catholicus hæc intelligens, non modo liberaliter hoc officium remuneratus eſt, ſed voluit vt in huius fidelitatis memoriam lintrem in ſuis inſignibus perpetuo geſtaret: propoſito ſane eleganti exemplo Regibus & Principibus, quorum eſt virtutem in quolibet non minus honore & præmio afficere, quàm vitia caſtigare.

3. *Alterum etiam filium reliquit Columbus Admiralis, Ferdinandum, qui inter nobiles pueros Principi Hiſpaniæ Domino Ioanni inſeruientes educatus, poſtea patrem tertia in Indiam nauigatione comitatus eſt. Vir ſtudijs addictus fuit, & egregie in varijs artibus verſatus, præſertim in Coſmographia. Elegantem inſtituit Bibliothecam duodecies aut tredecies mille voluminibus conſtantem, quam moriens Dominicanis D. Pauli legauit Hiſpali. Iacobus, ſiue Didacus Columbus poſt mortem Patris vixit annos circiter viginti; ei ſucceſſit filius Ludouicus Columbus, tertius Indiæ Occidentalis Admirallius.*

Ouideus & Gomara.

¶ *Mona-*

¶ Monachi & ſacerdotes in Indiam Occid. tranſgreſsi cœnobia exſtruunt. A Barbaris trucidantur. Didacus Ocampus trib. mil. Barbaros dolo circumuentos, ſupplicijs coercet. Toletum colonia.

CAPVT XV.

FERDINANDVS rex (ſicut antè retuli) quo tempore ab Almirante Inſula Margaritarum reperta eſt, edicto prohibuerat nequis propius terras à Columbo repertas CC. millia paſſ. (id eſt leucas L.) naueis admoueret: ſed quum in edictis atq; imperiis ſuis parum momenti eſſe intelligeret, & quotidie multos concurrere: Quæſtores & procuratores ſuos eo mittit, qui vectigalia regia colligerent. Hinc piſcationis vnionum initium ductum eſt.

Indi nec Hiſpanorum tyrannidem ferunt, nec pro paſtoribus lupos.

Eo tempore Monachi aliquot vt Indos Chriſtiana fide imbuerent, in Indiæ continentem tranſgreſſi, quo etiam multi Hiſpani permutandarum cum Indis mercium cauſa commeauerant, cœnobia ibidem exſtruxerunt. Sed Indi, iam tum Hiſpanorum commercia & dura imperia pertæſi, à quibus nimirum violenter correpti fuſtibus & plagis aſſiduis ad piſcandos vniones adigerentur, indignas contumelias & vim vi arcere ſtatuunt. Itaque mane cuiuſdam diei prima aurora in Hiſpanos irruunt, & eorum cruentam ſtragem faciunt: mox cum tripudiis & ſaltatu non laicos tantum (vt vocant) ſed Eccleſiaſticos ipſos & Fratres mandunt. Ex iis tamen aliquot, quum celocis ope quæ ad Cumanæ fluminis ripam deligata ſtabat, perniciem effugiſſent, Dominicam contendunt, & Bartholomæo inſulæ Præfecto Cumanenſium rebellionem enunciant. Ille trecentorum militum confeſtim manu ſcripta, Didacum Ocampum ducem illis præficit.

Hiſpanicum ſtrategema.

HIC cum ſuis è Dominicæ portu ſoluens, breui in Cumanam peruenit, & ad pelliciendos in naues Barbaros tali arte vſus eſt: ſuos omnes, exceptis ſociis naualibus, in aluum nauis conditos ſub tabulis deliteſcere iubet: vt Indi, quum tam pauci Hiſpani apparerent, promtius ſubirent nauim, & perſuaſum haberent ipſos ex Hiſpania, non ex Dominica, venire. Indi, conſpecta naue, ad ripam fluminibus obuiam effuſi, Hiſpanos interrogant vnde venirent. Illi ſe à Caſtella venire reſpondent: ſimul ſignis eos accedere ad nauim inuitant. Indis etſi tota res ſuſpecta eſſet, & Hiſpanos ex Hayti (id eſt

Hiſpa-

Hiſpaniola) venire contenderent, nonnulli tamen eorum vt ſe eo errore exſoluerent, haud dubii ex propinquo facillimè cognoſci poſſe vtrum ex Hiſpania an aliunde venirent, nauim vltro ſubeunt, margaritas ferentes per ſimulationem commercii. Ibi Chriſtianorum ab iſtis paucitas conſpecta errorem fecit. itaque quum iam pro certo haberent, venire illos ex Hiſpania, non ex Hayti, neque ad eos perueniſſe famam ſuæ rebellionis, ac iſtis ſe perinde vſuros vt aliis vſi eſſent, ſibi pollicerentur, taciti ſecum ipſi gaudebant.

Dvx Hiſpanus ſubeuntes benignè excipit, fit permutatio vnionum inter eos: ille ſe eorum quæ accidiſſent quidquam reſciſſe callidè diſſimulat: per ſigna etiam rogat vt, ſi commercium cordi ſit, plures vniones & ad maritimos vſus cibaria & cõmeatus afferant. Indi in litus regreſſi, paucos ſe in naui reperiſſe homines Cacico renuntiant: & omnes facillimè à ſe interfici poſſe. Itaque multo plures quam antea Indos nauem ingredi iubet: iis negotium dat vt quàm pauciſſimos Chriſtianos in litus exire patiantur, quo facilius deſtinata exequerentur. Simul Hiſpanorum duci renuncient, eius loci Regulum multos habere vniones, quos cum illo permutare cupiat. Cum his male orſis & cœptis conſiliis ad nauim regreſſi ſunt. Hiſpanus dux quum prædam opimam in caſſibus, neque maturiorem occaſionem vlterius exſpectandam eſſe duceret, ſignum dat exeundi è latebris militibus: illi improuiſo exorti Indos partim incautos capiunt, partim interficiunt: pauci in flumen deſilientes diſcrimen effugere: quotquot captiuos in poteſtate habuit dux, ſuſpendi ad nauis antennam iuſſit, quò ceteris terrorem incuteret, & his peractis in Cubaguam reuerſus eſt. Inſulanorum eo ſpectaculo fracta ferocia eſt, & attonitis animis hęſerunt.

Mox vero Didacus in Cumanam reuerſus, milites in terram exponit, & omni ſæuitiæ genere graſſatus, miſeram illam gentem ac prope deletam, vltro pacem petere cogit. Quæ quum ab eo ſupplicantib. data eſſet, & fœderis conditiones tranſactæ, Indi vigintiquinque caſas è ſtoreis paleíſve ad ripam fluminis, ipſo iubente, ſuis ipſi manibus exſtruunt. Id Toletum vrbem vocat, vti iam ante dictum eſt. Inde quidem rurſum frequentari Cubagua, & piſcatio margaritarum inſtaurari cœpit.

Indi ſuis manibus compedes ſibi fabricari coguntur.

Toletum colonia.

Inter hæc appulſi eò octo fratres Dominicani, duo monaſteria, vnum in Cumana, alterum in Maracapana, exſtruunt. Mox inde Chriſtianam fidem per eas gentes promulgatum ibant, Regulorum & primorum filios legere & ſcribere docentes. Ex eo Indi cum omnibus Hiſpanis amice & pacate viuere: ſinere etiam illos

 paſſim,

paſſim,quo ferret animus,ire:adeo vt ſine vllo metu per oram illam maritimam trecenta amplius millia paſſuum, aurum, vniones & alia quærentes,liberrimè vagarentur.

¶ Doctor quidam è ſacerdote tribunus mil. factus, dum Indos piſcandis vnionibus conuertere nititur, ſemet ipſe & ſuos euertit. Iac. Caſtellio in Barbaros ſæuit. Lampugnanus Mediolan. in piſcatione vnionum naufragium fortunarum & vitæ facit.

CAPVT XVI.

Doctor quidam & ſacerdos ſeruire ſimul Deo ac Mammonæ volens infelicem inceptorum exitum habet.

DVM hæc in Cumana viciſſitudines agitantur, Bartholomæus quidam de Caſis, ſacerdos idem & Doctor, quum fœcunditate vnionum & piſcatu nobilem Cubaguam eſſe accepiſſet, fertilitatis etiam earum terrarum & ſæuitiæ Hiſpanorum in eas gentes fama commotus, in Hiſpaniam traiicit, ad Regiam contendit. Hiſpaniæ regnorum heres, morte Ferdinandi Regis, tum erat princeps Carolus, qui poſtea Cęſar deſignatus Caroli Quinti nomen aſciuit. Eum adit ſacerdos, docet nullum eſſe ſceleris & auaritiæ genus quod Cumanæ indigenæ à militib. Hiſpanis paſſi non eſſent. ac propterea illos, quotidianis iniuriis ad rebellandum coactos, rupta fide quoſcunq; Hiſpanos in ſuis terris reperiſſent, interfeciſſe. Itaque eius prouincię adminiſtrationem ſibi dari poſtulat: quippe ſe, ſimulac eam attigiſſet, motus omnes breui compoſiturum: Indos vero etiam tam ęquo & moderato imperio habiturum vt omnium laudem mereri poſſet: ſed imprimis reditus regios aucturum, ſpondere.

Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.

DOCTOR Lodoicus Zappata, & alii qui rerum Indicarum curę pręerant, quum eum hominem vanum, ineptum, & tanto incepto minime parem, nulliuſque famæ & autoritatis eſſe iudicarent, adhæc imperitum rerum, morumque illius gentis, tali eius propoſito obnixè intercedebant. Verùm, nequicquam contradicentib. tantis viris, Belgarum quorundam procerum & aliorum fauore ſubnixus, in primis comitis Nanſouii, qui Cæſaris cubiculo præerat, quod petebat obtinuit, quòd Chriſtianæ religionis zelum præ ſe ferret, audacter denuncians ſe, ſi quiſquam alius, Indos tum ad Dei ipſius cultum, tum ad Regiæ maieſtatis obſequium verſurum, & vnio-

vnionum vim magnam miſſurum in Hiſpaniam. Mox trecentos ruſticos legit,qui piſcandis vnionibus operam darent, ne Indos fatigari opus eſſet: adhæc, quo libentius eam expeditionem ſuſciperent, Regiæ maieſtati ſupplicat vt eos Equeſtribus armis atque inſignibus inprimis Cruce rubra, decoret, qualis equitum Calatrauæ ordinis eſſet. Cæſar hoc Doctoris ſtudio & verbis commotus, ei quidquid peteret annuens,naues inſtrui,commeatus ceteraque expeditioni neceſſaria prouideri iubet.

ILLE Hiſpali ſoluit,& in Cumanam appulſus, Didaco Ocampo ibi fortè reperto diploma regium exhibet. Is ſe verò obſequuturum libenter ait:ſed inde decedere ſibi non licere niſi commeatu ab Almirante accepto,à quo coërcendis rebellibus &regendæ prouinciæ impoſitus eſſet,quoad mitteretur ſucceſſor. Ita eluſus ſacerdos: ac ne ipſi quidem poſtea ſatis inter ſe concordes procacibus verbis alter alterum exaſperabant. Tandem doctor vbi Regio mandato apud Ocampum parum momenti eſſe videt, & ſe vltrò ludibrio eſſe,Dominicam petere intendit, & de Ocampi contumacia, qui regiis imperiis parere nollet,apud Almirantem conqueri. Antequam abiret,quod Toleto vrbe ab Ocampo excluſus eſſet,ligneum ædificium raptim exſtruit:atque ibi depoſitis impedimentis & omni cõmeatu quem ex Hiſpania detulerat, Equites illos ſuos,quoad rediret,in præſidio relinquit. Inde abit: neque multo poſt Ocampus quoq; cum maxima militum parte decedit, quod ſpoliis Indorum onuſti ac diuites,in præda & vnionibus diuidendis in diſſenſionem veniſſent.

CVMANÆ reguli, quum Ocampum cum maxima exercitus parte abiiſſe cognoſcerent, neque vllosupereſſe ſimul Chriſtianos præter eos qui à Doctore pręſidio relicti eſſent: ceteros palatos & diſperſos per eas terras vagari vnionib. inhiantes & feminarum ſtupris,aliaque fœda edentes facinora, ſumtis armis rebellionem cœptant.Itaque omnes pariter Dominica quadam die manè Hiſpanos adorti,quoſcunque in Amaracapana & omni illa ora maritima Occidentem verſus reperiunt,trucidant.nullius vitę parcitur: Fratres ipſi inter ſacra mactati,Doctoris dom⁹ obſeſſa & capta: omnes propè Equites noui venenatis ſagittis confoſſi miſerabiliter periêre. Pauci cum monachis aliquot ſcapha euaſere, qui cum Sacramento (vt vocant) in Cubaguam raptim tranſgreſſi ſunt.

Hiſpani quas ſeuêre fruges, eaſdem mox metunt.

POSTQVAM exercendæ in homines iræ materia Barbaris defuit,ignem iniiciunt tectis,templa & monaſteria diruũt, campanas frangunt,ſtatuas ſolo allidunt: poſtremo Crucifixi ſimulacrum de-

iectum truncatumque in viam abiiciunt oſtentui & ludibrio. Gallinas quoq; & canes Hiſpanorum abolent: ac ne Indis quidem ipſis pepercere, quos vel monachi vel alii Hiſpani in miniſterio habuiſſent: terram ipſam ferientes exſecranteſque quod tam dirum ac peruerſum hominum genus ferre ſuſtineret.

Ea res tantum terroris ac trepidationis Hiſpanis iniecit, qui in Cubagua commorabantur, vt ſi continentis accolę Indi vim paratam lintrium habuiſſent, hauddubiè traiectu in Inſulam facto, quæ non plus XXII. millibus paſſ. continenti auulſa eſt, omnes Hiſpanos qui in ea erant ad internecionem cæſuri fuerint. Sed quum pauca nauigia eſſent, quanquam ingenti animo moliri cuperent, inceptum omiſere.

Regii procuratores, phaſelo confeſtim in Dominicam miſſo, rem vti geſta erat ſignificant. Almirans eo nuncio accepto, quadringentos milites ſcribit & iis Iacobum Caſtellionem ducem attribuit: in Cumanam ſoluunt. Doctor audita ſuorum Equitum cæde, ſubitò cucullam induens, in S. Dominici cœnobium ſe abdidit: quod eum facere, meo iudicio, præſtitit, quàm piſcatum margaritas in Cubaguam reuerti.

Interea Caſtellio octauo die quàm ex Hiſpaniola ſoluerat, Cumanam tenuit, & ſtrenuè cum omnibus militibus in litus egreſſus, totos quadraginta dies cum Indis pugnauit, & magnam eorum ſtragem edidit. Illi, quanquam fortiter ſe defenderent, & Hiſpanorum aliquos interficerent, tandem tamen, quum neque animo, nec viribus, nec ingenio pares eſſent, & omnibus præliis victi diſcederent, pacem vltro ſupplices petere coacti ſunt & Hiſpani ducis poteſtati ſe permittere. Caſtellio in deditos acerbe ſæuiit: ſeptuaginta Cacicos ſuſpendi iuſſit qui rebellionis autores fuerant: vulgus in naues impoſuit, miſitque onuſtas Indis in Hiſpaniolam, vbi pro mancipiis venum darentur. Inde ad tutelam nauium vti dictum eſt ſupra, arcem Cumanę fluminis ripæ imponit: Toletum vrbem dirutam inſtaurat. Mox creſcente Hiſpanorum multitudine, ſeptuaginta domus laterculo coctili in Cubagua ędificat. Id puſilli municipii inſtar, nouum Calicium appellat.

Appellunt poſt hęc è Dominica quatuor Franciſcani, & extructo monaſterio in Inſula ſiſtunt, quum metu Indorum traiicere in continentem fugerent. Veriti ſcilicet ne à Barbaris, quod aliis euenißet, aliquando & ipſi manderentur. Ita de integro piſcatio vnionum ab Hiſpanis frequentari cœpta eſt, & magna vis eruta. Ceterum Cubagua inſula X. millia in circuitu patet, decem gradibus & dimi-

Franciſcani pelliculæ timentes, loco ſibi cauent.

dimidio ab Aequinoctiali linea diſtans, omni ſui parte plana, ſterilis, nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris penuria eſt, quum propter contrarios ventos nihil è Cumana ſubuehatur, vt ſæpenumero cadus vini pari aquę cado permutetur. Cuniculis, ſale & piſcibus abundat.

Qvo tempore piſcatio vnionum feruebat, Lodoicus Lampugnanus, eius Lampugnani propinquus, qui Galeacium Mariam Sforciam, ducem Mediolani, interfecit, in eam Inſulam applicuit, Cæſareo diplomate & priuilegio fretus: quo ipſi per omnem illam Cubaguæ oram tantam vim vnionum, quantam viſum eſſet, piſcari abſque vlla contradictione liceret. Hic homo ex Hiſpania quatuor carauellis profectus, omni commeatu ad eiuſcemodi cœptum neceſſario inſtructis, qui ei à mercatoribus quibuſdam Hiſpanis ſpe hauddubiè quæſtus comparatus & collatus fuerat: Raſtellum ſeu euerriculum quoddam ea forma fabricari curarat, vt in quamcunq; maris partem deiectum eſſet, quidquid ferè concharum eſſet facillime corraderet. Verum Hiſpani Cubaguæ incolę, omnes pariter ei obſiſtere, neque priuilegio velle obſequi: dicentes Cæſarem de alieno plus æquo liberalem eſſe. Si largiri quid vellet, de ſuo largus eſſet: ſe omnem eam prouinciam magnis laborib. & periculis ſubactam ad eam diem tenuiſſe. itaque ſe eorum laborum fructum colligere quam peregrinum hominem, multo eſſe æquius. Lampugnanus, poſteaquam priuilegium ſibi conceſſum nullius momenti eſſe intelligit, tum ne Hiſpaniam repeteret, partim pudore irritæ ſpei, partim ingenti ære alieno impeditus eſt, breui obruentibus eius animum curis in amentiam incidit. Deniq; quum ex eo vulgò pro fatuo & inſano habitus omnibus ludibrio eſſet, quinto demum anno in ea Inſula miſerabiliter obiit.

Qui diteſcere volunt, in cupiditates damnoſas incidunt & ſeipſos transfigunt doloribus multis.

¶ Indi Hiſpanorum mores pertæſi, amicitiam eorum reſpuunt contra ius gentium, vt inſanabiles & Euangelio minimè obſequentes duriſsimæ ſeruituti addicuntur. idq́ regio edicto, & ſuadentibus Monachis.

CAPVT XVII.

Hiſpani tædium ſui apud Indos mouent.

PRIVSQVAM cetera exſequi pergam, res admonet expromere cauſas ob quas Indicę continentis indigenæ mancipati & in ſeruitutem addicti ſunt. Principiò vt ab Almirante Columbo poſt inſulas noua continens inuenta eſt, eò ſtatim Hiſpani diuitiarum cupidine confluere, & è prouincia in prouinciam tranſcurrere, donec crebris itionibus & concurſationibus inquieti homines apud Indos tædium & odium ſui mouerunt. Itaque, quum eos aſſiduis laboribus fatigarent tractarentque acerbius, aurum, argentum, vniones & ſmaragdos inſatiabiliter flagitantes: neque illi tam graueis ærumnas tolerare diutius vellent aut poſſent: omnes vbique Hiſpanos tollere funditus atque exſtirpare è finibus ſuis ſtudebant, ipſi ſemet exſecrantes quod non omnes initio trucidaſſent.

HISPANI vero tum Eccleſiaſtici tum laici (vt vocant) quum morum eius gentis vſu & peritia, eos neque amicitiam Chriſtianorum neque Chriſti fidem accipere velle cognoſcerent: quinetiam hæc ab eis derideri dicendo, Eas forte res Caſtellanis conuenire, ſibi verò minime: ob hæc tranſgreſſi in Hiſpaniam Dominicani aliquot monachi, ad Regiam contendunt, & Ferdinando regi barbaræ illius ac brutę gentis morem fœdaque inſtituta referunt. Denique multis rationibus, quarum exemplum infrà eſt, ei perſuadent dignius æquiuſq́; eſſe iſtos homines pro mancipiis vendi quàm liberos viuere. Earum ſententia hæc erat:

Hilpani poſtquam Indos fortunis ſpoliarunt, libertare quoque exuere conantur.

INDI continentis incolæ idololatriæ & maſculę veneri dediti ſunt, vani, mendaces, ſpurci, bruti, iudicii expertes, conſilio vacui, rerum nouarum auidi, feroces, inhumani ac ſęui: veneno ſagittas perungunt, adeò noxio vt qui iis vulnerantur correpti rabie intereant. Nudi incedunt, pudoris omnis exſortes: ne pubertatem quidem vllam aut barbam gerunt: ac ſiqui fortè pili erumpant, volſellis radicitus exſtirpant. Humana carne, & animalium ſpurciſſimis ranis, pediculis, lumbricis aliiſque fœdis inſectis, veſci apud illos ſuetum eſt. Summam voluptatem in ębrietate collocant: neque in matrimo-

trimoniis fidem aut iura vlla ſancta habent: neq; ad mutandos mo- „
res peruicacem gentem vlla ratione adduxeris. Nulla aduerſum æ- „
grotos ſuos miſericordia mouentur, & quamuis arctiſſima cogna- „
tione coniunctos, deſerunt: aut ita vt ſunt ægros & ſemiuiuos, vt „
procul à conſpectu amoueant, in ſiluas & montes deferunt & ex- „
ponunt, vbi ferarum ritu miſerrima morte extinguantur. Poſtremò, „
vt in pauca conferam quod pluribus exponi poſſet, affirmo nullam „
deteriorem aut immaniorem gentem ſub cœlo viuere. „

HIS Rex tam tetris barbaræ gentis morib. auditis, magnum Conſilium ſuum (vt vocant) conuocat, & in eo refert illa omnia quæ Monachorũ relatione ipſum accepiſſe diximus: rogatq; vt quid de tam importuna & agreſti barbarie ſtatuendum ſit, libere ſententiam dicant. Ibi non rei certitudine vlterius quæſita neque accuratiori conſideratione adhibita, decretum fit: Placere Indos continentis incolas in ſeruitutem addici, niſi equidem grauiſſimis erroribus abdicatis, Chriſtiani eſſe & ab Hiſpanis humanum viuendi morem ediſcere vellent.

Hiſpanorum in Occid. Indos iniuriæ, triſti S.C. & Regia autoritate comprobatur.

HOC Senatuſconſultum ita factum Rex autoritate ſua confirmat, & obſignato diplomate ſancit: mox Didaco Niqueſæ & Alphonſo Hoiedæ, qui primi in eas prouincias titulo Gubernatorum miſſi ſunt (Niqueſa videlicet Veraguæ, Hoieda Carthaginis) tradidit: additis mandatis, vt priuſquam bellum illis gentibus & arma oſtenderent, ſacrum Euangelium ante omnia annunciandum curarent: mox etiam admonerent vt fœdiſſimis moribus flagitiiſq; relictis, cum honeſtis viris compoſitè & pacate viuere vellent, & Hiſpanorum amicitiam ſincere colere. Quas ſi conditiones acciperent, & mandata ſeruarent, Regem Caſtellæ non tantum ſuam illis permiſſurum libertatem: ſed eos quoque pro amicis & vaſallis ſuis habiturum. Sin minus, iubere eos capi & trahi in ſeruitutem: denique in eorum corpora, fortunas & vitam, ferro, flamma & omni belli clade ſęuiri.

EQVIDEM, credo, ſi ſeruator & redemtor noſter Ieſus Chriſtus, quum ſanctos ſuos Apoſtolos per Orbem ad promulgandum Euangelium dimitteret, talibus eos inſtruxiſſet mandatis, numquam tot regna, tot gentes, tot potentiſſimos principatus humilitati crucis ſubieciſſet, quæ alioquin vltrò verbo eius ſe ſummittebant, & diuinam eius legem toto pectore adorabant. Itaq; vel hinc exiſtimare licet quantum ſit diſcrimen inter Dei iudicium & ſententias hominum.

¶ *Dida-*

¶ Didacus Niqueſa & Alphonſus Hoieda primi ad Indicam continentem ſubigendam mittuntur. Monachi quod ſuaſerant diſſuadere coguntur & Indorum ſeruitutem damnare. Ea tandem Bulla pontificia & Cæſareo edicto abrogatur. Reclamant diuites Hiſpani. Monachi irritatos malis exemplis Barbarorum animos, fruſtra verbis mulcere conantur.

CAPVT XVIII.

DVo iſti Gubernatores, anno M.D.IX. è Calicio portu ſoluentes, proſpero curſu Hiſpaniolam tenuere. Ibi Hoieda comparatis ſua impenſa quatuor nauibus & amplius CCCC. militibus ſcriptis, è Dominicæ portu ſoluit, Prius tamen negotium dat Martino Anciſo baccalaureo (qui regio mandatu ſummus Iuridicialis Prætor ampliſſimæ illi prouinciæ impoſitus erat) vt cum reliquis militibus, equis, tormentis, & omni genere commeatus, quam ocyſſimè poſſet in ſubſidium veniret. Quum ad Carthaginem appuliſſet in terram egreſſus, Regium edictum publicè Indis per interpretem enunciat, orans vt pacifice viuere & Chriſtianorum amicitiam colere vellent, & abiectis nefandis ſuis moribus Chriſti fidem ſuſciperent. Id ſi facerent, Regem Caſtellæ illis clementer vſurum & pro amicis cariſſimis habiturum ſpondebat.

Indi Hiſpanorum amicitiam repudiant.

INDI paucis verbis reſpondent: Caſtellæ regis amicitia ſibi nihil eſſe opus. Itaq; reuerterentur Hiſpani vnde venerant. quippe ſe quidem in ſuis finib. bonos & manſuetos aduenas ferre poſſe: ſed cum iis qui nihil niſi male agere ſciant, nec inferendis iniuriis vmquam ſatientur, nullum ſibi eſſe commercium. Hoc tam abſciſſo reſponſo accepto, Gubernator milites omnes in litus exponit: illi omnem eam oram peruagati, quotquot Indos reperiunt obtruncant.

Duri concionatores Euang.

CETERVM promulgato per omnes eas prouincias Regio illo Edicto, nec cuiquam ignotum eſſet, omnes omiſſa & ſepoſita Euangelii prędicatione, capiendis Indis quos minus obedientes deprehendiſſent, & mancipiis contrahendis intendere: ac quamquam ea lex ſolos Caribas, humanis veſcentes carnibus, conſtringeret, promiſcuè tamen in aliis Indiæ partibus, vbi feralibus illis moribus locus non erat, Hiſpani Indis ad metalla effodienda, ſeruiles operas &

vſuum

vſuum neceſſaria omnia pro mancipiis abutebantur[1]. Inde gliſcere barbaris ſeruitus,& ea vſq; eò progreſſa eſt, vt niſi monachi aliquot obſtitiſſent,qui zelo ſtudioque charitatis incenſi infeliciſſimæ gentis libertatem procurarunt, breui genus omne Indorum interiturum fuerit.

Monachi vulnus ab ſe illatum ſanare conantur,ſed ſero.

MONACHI illi Dominicani erant, qui quum in noua Hiſpania commorantes,quàm acerbis & indignis modis Indi ab Hiſpanis aſſiduè haberentur,palam ipſi cernerent,& tantas eorum iniurias tum pro concione tum priuatim vbique reprehenderent,monentes,venire aliquando ipſis in mentem debere, tantę immanitatis, quantam erga Indos exercerent,reddendam Deo eſſe rationem. Itaque imponerent modum ſæuitiæ, & Indos deinceps mitius tractarent, quo videlicet illi Euangelii iugo libentius ſe ſubmitterent. Hæc(inquam)& talia quum monachi Hiſpanis ſubiicerent, parum proficiebant,vltro irridentibus illis dicentibuſque, quum nihilo ſegnius in conſueto perſeuerarent, Barbaros iſtos eſſe indignos Chriſtianiſmo canes.Ita verba & monita odium non fructum pariebant.

QVARE coniuncti iſti Patres,quum eorum ſcelerum plenam & authenticam inquiſitionem egiſſent, eam Romam ad Pontificem mittunt per F.Rodericum Minaiam Dominicanum, eique negotium dant vt expoſito Indicæ ſeruitutis præpoſtero & pudendo abuſu,quæque inde damna conſequuta eſſent, Bullam à Papa edi procuraret,qua Indi priſtinæ libertati reſtituerentur. Apoſtolicam ſedem tum regebat Papa Paulus III. Is cauſa & iniuriis Indorum auditis,veraque iis de rebus inquiſitione comperta, Bullam conceſſit qua Indos ſuę libertati reddi iuberet. Eam ſecum in Hiſpaniam Rodericus referens,cum aliis monachis Regiæ maieſtati earum rerum initium,ordinem,finem,vt geſtæ erant,exponit: docens, Indorum peccata ab ignorantia expreſſa & pura,non à militia proficiſci: illos quidem creatos eſſe à Deo homines, non beſtias: liberos, non ſeruos: & ad fidem Chriſtianam adduci debere bonis exemplis, non ſæuitia aut tyrannide.Itaque cogitaret regia maieſtas, prouincias illas ſub imperio & pedibus ſuis ſubiectas eſſe: ac proinde pium fore prouidere,ne intolerandis malis atque iniuriis quas paterentur ab Hiſpanis,breui ad vaſtitatem & ſolitudinem redigerentur. Quippe nullum pudorem eſſe Hiſpanis,miſeros illos homines ſub oneribus gemere & exſpirare cogere,terram è fodinis aſſiduè egerere,aliiſque ſeruilibus & parum honeſtis operibus illaborare: adeò vt multi eorum, tædium & miſerias fugientes, dilapſi in ſiluas ſibimet ipſi gulam deſperati frangerent.

Indorum ſeruitus abrogatur.

CÆSAR,ea relatione audita, doctorem Figueroam in Indiam mittit,eique mandat vt ex monachis & præfectis ſedulo verum inquirat.Ille abit,mandata exſequitur,quæ cognouerit refert. Cæſar extemplo, nullo pręterea adhibito conſilio, Indos liberos eſſe iubet,grauiſſimis pœnis in eos conſtitutis qui illis deinceps pro ſeruis vterentur.Lex profecto ſanctiſſima,& illuſtriſſima,ab optimo Imperatore & clementiſſimo profecta.

ANNO M.D.XLIV.quum in Hiſpaniola eſſem,licentiatus Ceratus pro præſide in Inſulam venit, Edictum illud Cæſareum afferens: idque mox per omnes Indiæ Inſulas & prouincias, magno indigenarum ſolatio gaudioque & ſummo Hiſpanorum dolore,promulgatum eſt.Nec difficulter in Hiſpaniola, Cuba, Iamaica, San-Ioannis inſula,&in vniuerſum omni illa ora quæ vulgo à nauticis Terra firma dicitur à Nomine-dei vſque ad Parienſem ſinum,edictum illud obtinuit. Sed in Mexico haud perinde acceptum eſt, ditiſſimis quibuſdam viris, quorum omnes prope fortunæ in mancipiis ſitæ erant,ei legi parére abnuentibus. Quippe contra afferebant, Indos à Ferdinando rege publicè ſeruituti addictos fuiſſe, idque poſtea à Cæſare confirmatum,& illis quintæ vectigal penſum eſſe: proinde ſi vellet Cæſarea maieſtas Indos libertati reſtituere, eadem opera ſibi nummos redderet,quos in id mercium genus erogaſſent. Hæc & ſimilia omnes vulgò querebantur exſecrantes monachos damni illius ſui autores.

Mendozza ſolerti conſilio Hiſpanorum auaritiam eludit.

EA in re tum Antonii Mendozzę proregis ſingularis prudentia apparuit:qua niſi opportunè vſus eſſet,res haud ſatis feliciter caſuræ videbantur. quippe ſe quoque ei legi aduerſari & ipſis aſſentiri ingenti ſollertia ſimulans, de ea abroganda ſcribere & ſupplicare eos Cæſari iubet: vero tamen eum officio functum exitus demonſtrauit.Neque enim Cæſar aut ſententiam mutare,aut eorum voluntati obſequi voluit, ſed debere eos dicto ſuo audientes eſſe reſcripſit. Itaque Prorex, Mexicanę ciuitatis primoribus conuocatis, nouum Cæſaris edictum exhibet,ſed vbi locupletes dominos duriores, neque ſeruos manumittere velle animaduertit, ne turba inde aut tumultus oriretur,legis rigorem prudentia temperauit, eamque omnes tali forma acceperunt:nimirum vt quicunque ſeruos haberent, quotannis pro rata portione, viginti ex omni numero manumitterent.Qua ex re factum eſt vt omnes Indi breui in libertatem vendicarentur.Equidem ſi Blaſcus Nunez Vela,quum Regiis illis mandatis inſtructus , Peruanam prouinciam Prorex iniit,ad eum modum ſeſe agitaſſet,nec quem vitæ exitum nactus eſt,habuiſſet, nec, quot poſtea exponentur,inde eueniſſent mala.

RESTITVTIS in libertatem Indis, monachi ſupplicant Cęſari, & poteſtatem illò commeandi fieri ſibi poſtulant: vt quando Indicam linguam didiciſſent, eas gentes benignitate alliciendo, prædicationibus & concionibus conuerterent: ſibi enim quidem ſatis eſſe animi, vt iuuante gratia Spiritus ſancti eos ad fidem adducerent. Id conceſſum illis: quinetiam tum vetuit Cæſar vllas deinceps prouincias vi & armis ſubigi: ſed bonis potius operibus ad Chriſtianiſmum allici. Cum ea autoritate & mandatis octo monachi in Indiam profecti, ad Floridam appellunt: quatuor ex iis in terram egreſſi concionari cœpere. Indi iam antè ab Hiſpanis malè habiti, monachos fuſtibus excipiunt, & interfectos pro ſuo more comedunt. Duo alii ad fineis Gattimalæ prouinciæ appulſi, ad prædicandum exſcenderant: ſed idem iſtos, qui & priores illos, exitus habuit. His experimentis deterriti ceteri, inceptum illud commodiori tempori reſeruarunt. Verùm equidem ſi iam inde ab initio pro turpitudine ac flagitio conciliandis eorum animis adhibita eſſet benignitas,[2] non dubito quin proſperè ceſſura fuerint omnia, quippe fœdas illas & atroces iniurias, veluti exempla ad male agendum non habuiſſent.

Monachi Barbaros allicere ad fidem prædicatione conantur, ſed fruſtra, iam malis Hiſpanorum exemplis exaſperatos.

1. OCCVPATA *Regum Catholicorum nomine à Chriſtophoro Columbo Indiæ occidentalis poſſeſsione, incolas ſuæ libertati reliquit: idem fecerunt nonnulli poſt eum Gubernatores. Franciſcus tamen Bondilla, qui poſtea in mari periյt, Rolandus Ximenez, & quidam aliյ, ijs tanquā mancipijs vti cœperunt, ad colendam terram, ſcrutandas metallicas venas, onera ferenda & alia opera ſeruilia exercenda, tametſi miſeri iſti homines ſua ſponte ſatis proni eſſent ad illis inſeruiendum. Sed anno* M.D.IIII. *Caribes, id eſt, ſagittariј illi feroces, qui Hiſpanos iaculis veneno tinctis conficiebant, deinde craticulis, quas ipſi Barbacois appellant, imponebant, pro mancipijs declarati, & expoſiti quibuſcunque capere illos poſſent.*

Iſta permiſsio poſtea ad tantam licentiam peruenit, vt Hiſpani ſine diſcrimine bonos & malos in ſeruitutem traherent. Atq; vt hæc licentia legitima cenſeretur, Thomas quidam Ortiz Dominicanus, & aliյ eiuſdem ordinis, nihil aliud in ſuis concionibus vociferabantur: imo in Hiſpaniam traijcientes, Diſcurſum quendam Indicarum rerum Conſilio obtulerunt, in quo vita miſerorum iſtorum Barbarorum graphicè exprimebatur, multis lepidis rationibus adductis quibus probarent, eos ad nullam rem vtiles eſſe quam vt mancipiorum vicem ſupplerent. Præſidebat tum ei Conſilio, Cardinalis Loaiſa, ſummus Inquiſitor, Commiſſarius Cruciatæ, & Præfectus Dominicani ordinis: illi facile perſuaſerunt vera eſſe quæ dicerent venerandi iſti patres. Ea de Cauſa Impera-

K 2 *tor*

tor decreto,facto Madritii M.D.XXV. *ſanxit,vt Indi pro mancipiis haberentur.*

Poſtea tamen, mutata ſententia, Dominicani iſti debacchari cœperunt in eos,qui Indis tanquam mancipijs vterentur: ſic vt denuo deliberandum fuerit, decennio poſt, de hac ipſa materia. Inter reliquos Frater Rodericus Minaia,allata à ſummo Pontifice Bulla, & frater Bartholomæus & Caſas Dominicani ordinis, valde interceſſerunt pro Indorum libertate. Ita Carolus V. Imperator, voluit Conſilium Indicum, ex ſententia multorum Iuriſconſultorum, Canoniſtarum,& Theologorum, Edictum promulgaret,quod contineret XL.articulos: quo breuiter decernebatur,vt omnes Indi in libertatem vindicarentur, remitterentur in eas Prouincias ex quibus erant oriundi; & Chriſtianam religionem edocerentur.Hoc edictum magnas turbas per vniuerſam Indiam occidentalem,præſertim vero in Peruana Prouincia,excitauit;vt in tertio huius Hiſtoriæ libro apparebit.

2. *Gomara de inſtituto horum Monachorum ex euentu iudicium faciens,hanc humanitatis & clementiæ viam valde damnat, vt nimis exoletam, & qua ab iſtis feris nationibus nihil impetrare poßis. Hæc enim eius ſunt verba* XLV. *cap.ſuæ Hiſtoriæ.* ,, *Qui Monachorum opinionem probabant,nunc agnoſcunt, operam ludere eos, qui tali via has nationes ad noſtram amicitiam pertrahere volunt, multo vero minus ad noſtram fidem,tametſi,forſitan,potior eſſet.*

Eiuſdem ſententiæ erat Nunnius de Guſman Panuci Præfectus in eo Diſcurſu, quem ad Carolum Cæſarem mittebat ex Prouincia Mechuacan Magnæ illius Hiſpaniæ nouæ anno M.D.XXX. *Nam in loco quodam ſuæ Hiſtoriæ, recitatis aliquot velitationibus aduerſus Indos habitis,addit.* ,, *Decurſo dimidij miliaris vlterius ſpatio,nec vlla re obſeruata: valde enim defatigati erant meus & reliquorum comitum equi, ſubſtiti,vt meos omnes colligerem. Bini ex meis famulis in eo miniſterio occupati, & hac illac diſcurrentes, in magnam turbam Chichimecarum (populi ſunt Nouæ Hiſpaniæ contermini) Indos nobis confœderatos perſequentium.Hac re intellecta,ſtatim me conuerti, vt pleno curſu illos inſequerer. Præfectus caſtrorum & alius nobilis à me educatus, incitatis equis reliquos præcedentes,perueniunt in quendam locum, vbi latebant plus quam quater mille feminæ& pueri cum impedimentis.Illi conſpectis equitibus,protinus fugam capeſſunt, & cum eò aduenirem,eorum veſtigia adhuc conſpexi.Paulo vlterius progreſſus, quarundam feminarum & puerorum ſanguine conſperſum locum offendi, quos Indi nobis confœderati mactauerant,& ſacrificauerant. Nulla enim ratione inhiberi poſſunt,vt ab iſta praua conſuetudine deſiſtant, etiamſi corripiantur &*

caſti-

caſtigentur: maxima tamen eorum pars bonos Chriſtianos ſe profitentur. Oro tamen V. Ma^tem, vt ſibi perſuadeat, illos eadem nefanda committere quæ prius ſolebant, clam nobis tamen, quantum poſſunt. Itaque tum ob has cauſas, tum ob alias iuſtas occaſiones quas ad V. Ma^tem perſcripſi, mea ſententia, non debebat illis concedi tanta libertas, ſed imminuenda pro vitæ illorum & ſtatus ratione. Alioqui præbebitur illis maior anſa peccandi, & homines ſacrificandi potius, quam vllam aliam rem: nam neq; virtute vlla, neq; humanitate ſunt præditi, neq; veritatis amantes, neq; apti ad diſciplinam aliquam percipiendam, aut vitam reformandam, ſed potius in deterius vergunt. Addo, talem eorum eſſe naturam, vt ſub metu contineri debeant, ſi quis probos Chriſtianos ex illis efficere velit. Atque certo perſuadeat ſibi V. Ma^tas, me veritatem proloqui.

Hæc erat ſententia Gubernatoris illius Nunnij de Guſman qui crudeliter in miſeros illos Mechoacan, Xaliſco, & Panuco incolas, & alios, imperium exercuit, quamdiu iſtis regionibus præfuit, ſed ſingulare crudelitatis & barbari furoris exemplum edidit in miſerum quendam Prouinciæ Mechoacan Regulum, nomine Caconcy: eum enim cremari iuſsit, ne apud Cæſarem, aut eos quos Iuri dicundo iſtic præfecerat, conqueri poſſet, de latrocinijs in ſe & ſuos ſubditos à Guſmanno commiſsis: & hac crudeli morte illum affecit, cauſam prætexens, quod rebellionem molitus eſſet in Cæſarem, & multos Indos atque Chriſtianos ſacrificaſſet, perinde vt facere ſolebat antequam baptiſaretur: & varias alias calumnias in miſerum commentus eſt.

Sed his duobus Hiſpanis, qui rigidum imperium laudant, binos alios opponam, primum Hiſpanum, alterum Gallum, qui ipſa experientia probant, humanitate plus effici poſſe apud eas nationes, licet barbaras, quam vi & crudelitate.

Primus Aluarus Nunnez, nomine, cui cognomen caput vaccinum, in diſcurſu quodam miſſo ad Carolum Cæſarem, de itinere quod comitibus aliquot Hiſpanis confecit nouem annorum ſpatio per continentem Indiæ Occidentalis, à Panuco aut paulo ſupra incipiens vſq; ad mare Auſtrale, longè aliter loquitur quam Gomara. Ego quædam in medium adferam ad hanc rem facientia.

Primum habita longa narratione de regionibus quas peragrarunt per bis mille circiter leucas, & quam humaniter ab incolis fuerunt accepti, pro natura earum regionum, quia morbis medendi artem profiteban tur, hinc inde errabundi, & requirentes loca aliqua ab Hiſpanis habitata in quæ ſe recipere poſſent: cum tandem circiter triginta leucis ab Auſtrali mari abeſſent, non procul abeſſe Hiſpanos intellexerunt: Itaq; addit.

„ His,inquit, intellectis, Deo gratias ex animo egimus, deſperaba-
„ mus enim amplius quidquam de Chriſtianis intelligere: tamen valde
„ metuebamus ne iſti Chriſtiani,de quibus referebant Indi, littus illud Au-
„ ſtralis maris luſtrandi & obſeruandi gratia duntaxat percurriſſent. Sed
„ cum nobis certiora indicia adijcerent, iter noſtrum vrgebamus, & quo
„ longius progrediebamur, plures reperiebamus, qui nobis de Chriſtianis
„ verba facerent: nos autem illis perſuadebamus, ideo ad illos Chriſtianos
„ properare, vt moneremus, ne Indos in poſterum occiderent, mancipia fa-
„ cerent, ex ipſorum ſedibus eijcerent, aut eis nocerent: qua de re magna læ-
„ titia afficiebantur miſeri iſti.

„ Multa loca inueniebamus ab incolis deſerta, qui in montes con-
„ fugerant, & iſtic latebant, quia ob metum Chriſtianorum in ſuis ædibus
„ conſiſtere, aut agros conſerere non audebant. Magno ſane dolore afficie-
„ bamur, cum videremus adeo fertilem regionem, & limpidis riuulis, &
„ fluuijs rigatam, ita vaſtatam & incendijs corruptam, atq; incolas adeo
„ miſeros & attonitos. Præterea fames ita inualuerat, quia miſeri neque
„ ſerebant, neque plantabant quidpiam, vt arborum cortices & radices
„ quaſdam rodere cogerentur. Nos etiam toto illo itinere famem perpeſſi ſu-
„ mus, quia incolæ neceſſaria nobis ſubminiſtrare non poterant, cum tam
„ maligne exciperentur, imo inedia vitam ſibi adimere velle videbantur.

„ Nobis narrabant, vt aliquando Chriſtiani in illam Prouinciam
„ ingreſſi, eam vaſtam reddidiſſent, pagos & hominum ædes incendio ab-
„ ſumentes: & dimidiam incolarum, quos iſtic inueniſſent, partem, cum
„ vxoribus & liberis abripientes: qui elabi potuerant, in ſiluas & montes
„ ſe contuliſſe. Animaduertentes autem illos eſſe adeo perturbato animo vt
„ nuſquam conſiſtere auderent, neq; velle aut poſſe ſerere terrámve colere,
„ ſed potius conſtituiſſe ſemel mori, quam diutius perpeti vt tam crudeli-
„ ter haberentur, atq; hactenus fuerant, eos quantum poteramus ſolaba-
„ mur: & ſatis apparebat ex vultu, ipſos libenter nobiſcum verſari. Nihil-
„ ominus, plurimum verebamur, vt, ſi quando ad eorum limites perueni-
„ remus, qui continua bella cum Chriſtianis exercent, in nos irruentes vin-
„ dictam ſumerent de omnibus iniurijs quas à Chriſtianis accepiſſent. Eò
„ tamen Dei beneficio peruenientes, incolas adeo mites inuenimus, vt non
„ minus nos metuerent & reuererentur, quam illi per quos iam feceramus
„ iter: quod ſumme admirati ſumus. Inde facile iudicari poteſt, illas natio-
„ nes bonis exemplis, & honeſta conuerſatione, ad Chriſtianam fidem am-
„ plectendam, & ad Maieſtatis Cæſareæ obedientiam præſtandam, eſſe
„ pelliciendos: & nullam eſſe viam, iſta magis ſecuram.

„ Illi nos perduxerunt in pagum in ſummo montis vertice ſitum, cu-
„ ius aſcenſus valde aſper & difficilis. Iſtic inuenimus plurimos, qui ob me-

tum

tum Chriſtianorum eò confugerant. Miſeri iſti beneuole nos excipientes, “
nobis obtulerunt quæ habebant, & inter reliqua plures quam bis mille “
ſaccos Mayzi nobis attulerunt, quod miſeris iſtis famelicis qui nos eo “
vſq; deduxerant, donauimus. “

Sequente die quatuor viros ablegauimus per eam regionem qui “
ſparſos hinc inde colligerent, & quotquot inuenirent, deducerent in pa- “
gum quendam trium dierum itinere iſtinc diſtantem. Deinde poſtridie “
illinc diſceſsimus, cum omnibus quos ibi repereramus, & ſemper recentia “
veſtigia agnoſcebamus in quibus. Chriſtiani illam noctem traduxiſſent. “
Circiter meridiem incidimus in eos quos ablegaueramus, qui referebant “
neminem tota illa prouincia potuiſſe inuenire, quia omnes fugerant, & in “
montibus ſe abdiderant, metuentes ne à Chriſtianis occiderentur, aut in “
ſeruitutem abriperentur: atque nocte præcedente Chriſtianos quoſdam “
conſpexiſſe trahentes Indos quoſdam catenis vinctos: ſe autem poſt arbo- “
res latuiſſe, vt obſeruarent quid agerent. “

His auditis, incolæ illius regionis qui nos comitabantur, adeo per- “
turbati fuerunt, vt quidam ex eorum numero regrederentur, ad aliјs ſi- “
gnificandum, Chriſtianos aduenire: & haud dubie plures diſceſsiſſent, “
niſi illos admonuiſſemus ne metuerent, quibus verbis valde confirmati “
ſunt. Nam tunc nobiſcum erant nonnulli Indi quorum habitatio plus “
quam centum leucis inde aberat, qui nos etiam inuitos ſequuti erant, li- “
cet obnixè illos rogaſſemus vt domum repeterent. Atque vt magis confi- “
dentes illos redderemus, ea nocte iſtic perſtitimus. Poſtridie perreximus, “
& in via pernoctauimus. Tertio die quos hinc inde ablegaueramus, de- “
duxerunt ad locum in quo Chriſtianos conſpexerant: ſub noctem eo per- “
uenientes, facile deprehendimus verum nobis retuliſſe. Nam ex duobus “
ſtipitibus telluri infixis, quibus alligati fuerant equi, agnouimus equites “
iſtac iter feciſſe. “

Certis igitur Chriſtianorum veſtigijs deprehenſis, ex quibus intel- “
ligebamus non procul eos abeſſe, Deo gratias egimus, illum orantes, vt à “
tã miſera captiuitate nos liberaret. Eadẽ nocte quoſdam ex meis comiti- “
bus rogaui, vt Chriſtianos, qui per ea loca, in quibus ipſorum veſtigia “
deprehenderamus, iter faciebant, & tridui itinere à nobis forte abeſſe po- “
terant, ſequerentur. Sed omnes ſummam laſsitudinem cauſati, abnue- “
runt, tametſi me multo iuniores & robuſtiores eſſent, & eo officio multo “
me melius fungi potuiſſent: intellecta tamen eorum voluntate, poſtridie “
ſummo mane adſumptis mecum Aethyope & vndecim Indis, ſequutus “
ſum Chriſtianorum veſtigia, & tria loca deprehendi in quibus noctem “
traduxerant. Emenſis eo die decem leucis, poſtridie mane incidi in qua- “
tuor equites Chriſtianos, qui me conſpecti tam peregrino habitu ami- “

ctum,

„ ctum, & Indos comites habentem, adeo attoniti fuerunt, vt & multo
„ tempore ne verbum quidem effari poſſent. Ego vero illos oraui, vt ad
„ ſuum Tribunum me deducerent. Appellabatur is Tribunus Diego, id
„ eſt Iacobus de Alcaraz, qui, me audito, reſpondit, ſemet adeo eſſe attoni-
„ tum, vt quid ipſi agendum eſſet ignoraret, quia iam diu per eam regio-
„ nem vagatus erat, nullum tamen Indum deprehendere potuiſſet: itaque
„ non perſpicere quonam ſe cum ſuis conuerteret, quia iam magna annonæ
„ penuria laborare incipiebat. Tum illi ſignifico Durantem & Caſtiglium
„ reliquiſſe cum magna Indorum qui eos deduxerant, turba, circiter de-
„ cem ab eo loco leucis. Hoc intellecto, illico tres equites ablegauit cum quin
„ quaginta Indis ex eorum numero quos ſecum trahebat. Illis adiunxi me-
„ um æthiopem, qui index itineris eſſet: ego vero iſtic perſtiti.

„ Poſt quintum diem Andræas Dorante et Alphonſus de Caſtiglio
„ adueniunt comitantibus eos pluſquam ſexcentis Indis, qui, Chriſtianos
„ fugientes, ad montes ſe contulerant & varijs locis ſe abdiderant, & redu-
„ centibus reliquos omnes (qui nos comitati erant ad eum vſq; locum vbi
„ eos dimiſeram) vt Chriſtianos comitarentur. Tum Alcaraz orat nos,
„ vt euocaremus eos qui ſecundum flumina habitabant, & alios qui in
„ montibus ſeſe abdiderant, iuberemuſq; annonam adferre: tametſi non eſ-
„ ſet neceſſe hæc illis præcipere, quandoquidem ipſi ſponte hac onuſti adue-
„ niebant. Noſtros tamen curſores ablegauimus, qui quotquot potuerunt
„ euocarunt. Itaque ſexcenti ſimul aduenerunt, ferentes quidquid Mayz
„ habebant in fictilibus vaſis argilla tectis, in quibus illud ſub terram con-
„ diderant: præterea quæcunq; penes ſe reliqua erant: ſed, reſeruatis dunta-
„ xat quæ neceſſaria eſſent, reliqua Chriſtianis dedimus, vt inter ſe diſtri-
„ buerent.

„ Deinde altercatio nobis fuit cum noſtris Chriſtianis, quia in ſerui-
„ tutem trahere volebant Indos qui nos comitabantur: & cum indignatio-
„ ne illinc diſcedentes, multos arcus & ſagittas quarum quinque inſignes,
„ cuſpidem ſmaragdis armatam habebant & peras nobiſcum ſumere obli-
„ ti, amiſimus. Sed maxima difficultas nobis oborta, volentibus partem
„ Indorum à nobis dimittere, & illos hortantibus vt nihil amplius metue-
„ rent, ſed ſinguli domum abirent atque ſuam ſementem facerent. Sed ſur-
„ dis canebamus, nec à nobis diſcedere cupiebant, donec reliqui etiam Indi
„ dimiſſionem impetrarent, prout conſuetudo eorum ferebat, nam metue-
„ bant ne occiderentur ſi ſine alijs abirent: in noſtro autem comitatu, neque
„ Chriſtianos, neque eorum lanceas formidabant.

„ Hæc grauiter ferentes alij Chriſtiani, per interpretes illis ſignificari
„ iuſſerunt, nos quidem ex eadem gente eſſe ſecum, qui iam multo tempore
„ aberraueramus, vilis tamen generis & conditionis: ſe vero rerum eſſe
Domi-

Dominos, & qui ſoli eſſent obſeruandi. Indi nihili facientes eorum dicta, ita inter ſe aiebant. Magni nugatores eſſe debent illi Chriſtiani, exploratum enim habemus hos ab Oriente Sole venire: illi vero ex locis in quibus Sol occidit. Præterea dicebant nos ægros curare, illos autem ſanos occidere: nos nudos & ſine calceis incedere, illos cum veſtibus & lanceis equitare: nos non eſſe auaros vel alieni cupidos, imo quidquid nobis donabatur, ſtatim alijs elargiri, illos vero nihil aliud quam furari & rapere quidquid poſſent, nec quidpiam alijs donare. Hæc erant Indorum de nobis iudicia collatione facta cum alijs Chriſtianis, & ita de toto vitæ noſtræ curſu diſcurrentes, contraria prorſus referebant de Chriſtianorum vita, exiſtimantes nos ex eorum gente non eſſe. Sed neque hæc inter ſe duntaxat muſſitabant, verum ſermone etiam Hiſpanico deſerte & alta voce reſponderunt: & ſuis, communi quadam inter ſe lingua, ſignificarunt. Illud idioma vulgari apud ipſos in vſu eſt, quadringentarum plus leucarum ſpatio, qua nos iter fecimus, & apud quos in vſu eſt Primhaitu appellantur.

Tandem nunquam iſtis Indis perſuaderi potuit, nos ex illorum aliorum Chriſtianorum natione eſſe, qui ita regiones deprædabantur: & ſumma cum difficultate illis perſuadere potuimus vt domum repeterent, præcipientes vt cum ſecuritate reliquos ex ſuis hinc inde diſperſos in plana reuocarent, terramq́; colerent quæ à ſuis incolis deſerta, iam ſilueſcebat, tametſi natura ſit totius Indiæ fertiliſſima. Nam ter quotannis ſata, vbertim fructus profert: deinde elegantiſſimis fluminibus & alijs aquis dulcibus & potulentis irrigatur. Habet etiam venarum auri & argenti indicia Incolæ bene habito corpore ſunt, & Chriſtianis, quos habent amicos, voluntariò miniſtrant, & Mexici incolis longe robuſtiores. Breuiter, terra eſt in qua nihil, quantum ad vbertatem attinet, deſiderare queas.

Diſcedentes à nobis Indi, polliciti ſunt ſe noſtris mandatis obſequuturos, & curaturos vt ſinguli ſuorum hominum in proprios pagos redirent, modo Chriſtiani ipſos moleſtia non afficiant. Quantum ad me attinet, affirmo, niſi id fecerint, culpam in Chriſtianos eſſe reijciendam. Vix illi dimiſſi erant, cum noſtri Chriſtiani, me & comites, cuidam Zebrero rerum capitalium præfecto, atq́; tribus alijs Hiſpanis tradiderunt abducendos. Iſtic experientia didicimus, quam fallacia ſint hominum iudicia: nos enim quietem & libertatem inter Chriſtianos quærentes & illam iam adeptos eſſe exiſtimantes, prorſus contrarium experti ſumus Itaque illi, vt nos ab indis ſegregarent per montes & deſerta loca nos abduxerunt, ne videremus quam male miſeros incolas exciperent: nam iam inter ſe conſilium inierant de opprimendis Indis quos pacifice & cum ſe-

,,ſecuritatis ſpe dimiſeramus,quod etiam poſtea fecerunt.
,, Qui nos abducebant,biduo integro,per montes illos difficilima via
,,trahebant,in qua neq; aqua,neq; ſemita vlla apparebat,vt ſiti nos extin-
,,ctos iri putaremus: noſtrorum ſane quinq;, & plurimi Indi amici, quos
,,iſti Hiſpani deducebant,ea perierunt.In his igitur difficultatibus verſa-
,,ti,tertio die circa meridiem,aquam inuenimus;confecimus cum illis, vi-
,,ginti quinq; leucas, deinde in pagum quendam Indorum pace vtentium
,,peruenimus,in quo nos reliquit ille Zebrero,& tres leucas vlterius pro-
,,greſſus eſt in pagum Guliazzam, in quo commorabatur Melchior Di-
,,az eius Prouinciæ Præfectus. Is audito noſtro aduentu, illa ipſa nocte nos
,,inuiſit,& noſtræ miſeriæ indoluit,gratias tamen agens Deo de ipſis in nos
,,miſericordia,atq; Gubernatoris Nunni de Guſman, & ſuo nomine, ob-
,,tulit quæcumq; haberet in ſua poteſtate, indignè, vt apparebat, ferens,
,,Alcaraz & ſuorum in nos inhumanitatem. Et plane nobis perſuademus,
,,ſi ipſe adfuiſſet,neq; nos,neq; Indos tam inhumaniter fuiſſe excipiendos.
,, Poſtridie mane,iſtinc abire cupientes, vt Auhacan peteremus, ro-
,,gauit Præfectus Diaz,ne excederemus,inſigne enim ſeruitium Deo & V.
,,Mati facturos(quia regio deſerta eſſet ab incolis,qui pagis ſuis deſertis,ad
,,montes confugerant,nec redire volebāt)ſi illos reuocaremus ,atq; Dei &
,,Veſtræ Matis nomine præciperemus,vt in plana redirent, & terram co-
,,lerent. Arduum initio viſum eſt nobis hoc negotium ,nullum enim eorum
,,Indorum qui nos comitati fuerant, & quorum opera in ſimilibus rebus
,,vti conſueueramus,amplius habebamus. Tandem tamen ſuccurrit,vt
,,binos Indos è captiuorum numero liberaremus, qui illius regionis incolæ
,,eſſent,& cum Chriſtianis erant,quando primum in eos incidimus,vide-
,,rantq; magnum nos comitantium numerum, & ab alijs Indis intellexe-
,,rant,quantam exiſtimationem & auctoritatem adepti eſſemus per eas
,,prouincias,tum ea quæ à nobis iſtic acta eſſent,ægros curando, & quæ po-
,,teramus beneficia in eos conferendo. Cum illis igitur, etiam alios pagi
,,Culiazzan incolas ablegauimus reuocatum Indos per montes diſperſos,
,,& fluminis Patachan accolas,apud quod Chriſtianos inueneramus,atq;
,,mandatum dedimus,ipſis dicerent,nos eorum colloquium expetere, eam
,,ob cauſam ſine formidine ad nos venirent. Vt vero hi alacrius hoc iter
,,ſuſciperent,& alij aduenirent; ſingulis horum tabellariorum magnam
,,cucurbitam (ex earum numero quas geſtabamus) in manum dedimus,
,,magnæ exiſtimationis apud ipſos indicium & ſignum.
,, Abeuntes igitur hi feciales,poſt ſeptimum diem demùm reuerſi ſunt,
,,adducentes tres Regulos Indos ex eorum numero qui in montes profuge-
,,rant,quos comitabantur quindecim alij Indi, qui multa monilia, gem-
,,mas quas vulgus Turqueſas vocat,pennaceas criſtas, & aliam pluma-

ceam

ceam ſupellectilem abunde adferentes. Fluuij vero Patachan accolarum nullum reperiſſe aiebant, quia Chriſtiani denuo illos erant perſequuti.

Tum Melchior Dias noſtrum Interpretem rogauit, vt eos Indos qui noſtra cauſa aduenerant alloqueretur, ipſiſq; ſignificaret: nos à Deo, qui in cœlis eſt, miſſos, per integros nouem annos errabundos orbem peragraſſe, admonentes quotquot inueniebamus, vt in Deum crederent, & ipſi inſeruirent, totius enim orbis & quidquid in eo continetur eſſe dominum, qui bonos viros morientes ad ſe recipit in cœlum, vbi neq; mortem amplius metuunt, neq; frigore aut penuria vlla affliguntur, ſed tanta gloria fruuntur, quantam nulla hominis mens capere poſsit. Contra, eos qui ipſi obſequi non volunt, ſub terram deprimere in conſortium Diabolorum, atq; in ingentem ignem abijcere, in quo perpetuo torquerentur. Deinde, ſi vellent Chriſtiani fieri, & Deo ſeruire eo ritu quo à nobis edocerentur, Chriſtianos, illos pro fratribus habituros, ipſiſq; nos imperaturos, ne in poſterum eos diuexarent, aut ex ſuis habitationibus pellerent, ſed eorum amici eſſent. Quodſi conuerti nollent, ſibi perſuaderent, Chriſtianos peſsime illos diuexaturos, & in exteras regiones tanquam mancipia abducturos.

Reſponderunt interpreti, ſe Chriſtianos futuros, & Deo ſeruituros. Interrogati, quiſnam ille eſſet, quem adorarent, cui ſacrificarent, & à quo pluuiam peterent ad ſementem rigandam vt melius creſceret, deniq; reliqua ipſis neceſſaria, Reſponderunt, viro cuipiam in cœlis commoranti: quod autem eſſet eius nomen, AGVAR, *aiebant, & ſe credere, illum orbem creaſſe, & quidquid in eo contineretur. Sciſcitati à quo iſta accepiſſent: dixerunt ſe à patribus didiciſſe, & iam multis ſæculis talem notitiam inter ipſos eſſe vulgarem, ſe ſcire ipſum aquam è cœlis demittere, & reliquas res bonas. Ipſis porro ſignificari iuſsimus, eum quem ipſi* AGVAR *vocarent, illum ipſum eſſe, quem nos* DEVM *appellaremus, quem ſi adorarent & colerent, eo quem nos doceremus, ritu, bene cum ipſis actum iri. Reſponderunt, quidquid dixiſſemus probe intellexiſſe, & id acturos. Monuimus autem, neceſſe eſſe, vt montibus relictis, planam regionem habitatum redirent, ſuas ædes reſtaurarent, atq; etiam vnam Deo extruerent, in cuius veſtibulo crucem figerent, illi ſimilem, quam nos iſtic habebamus. Deinde, quando Chriſtianos iſtac iter facientes animaduerterent, vt ſine arcubus & armis, ſed cum ſola cruce & labaro, iis obuiam procederent, & in ſuas ædes deducerent, genialiterq; exciperent. Iſta ratione Chriſtianos nunquam illis nocituros.*

Concione finita, & fide ab ipſis data, ſe quæcumque dixeramus facturos, Præfectus ſingulos veſte donauit, laute habuit, & domum dimiſit, Deo votum faciens, ſe nec excurſiones facturum in ea loca, quæ ab Indis

,, noſtra admonitione reducibus colerentur, nec paſſurum vt alius quiſpi-
,, am faceret, aut mancipia inde abriperet, donec Maieſtas Veſtra, aut Gu
,, bernator Nunnius de Guſman, vel Maieſtatis Veſtræ Vicarius, ſtatu-
,, iſſet quod exiſtimarent commodum, ad Dei & Matis Veſtræ ſeruitium.

,, Et paulo poſt: Cùm ad vrbem D. Michaelis perueniſſemus, adue-
,, nerunt etiam Indi narrantes, vt ſingulis diebus pleriq; è montibus deſcen
,, derent, magnaq; cura templa exſtruerent, & cruces erigerent. Poſt quin-
,, tum & decimum diem, aduenit etiam Tribunus Alcaraz cum Hiſpa-
,, nis quib. præerat: referebant autẽ illi Præfecto Diaz, Indos, ſuos pagos re-
,, parere, in planicie, & magnum Indorum numerum inueniſſe, quacunq;
,, iter feciſſent, etiam ijs locis quæ ante deſerta erant. Imo Indos ipſis obui-
,, am progreſſos cum Cruce & Labaro, ad ſuas ædes inuitaſſe, & quidquid
,, haberent ipſis adpoſuiſſe. Ea nocte inter ipſos dormijſſe, valde admiratos
,, talem mutationem. Indos autem illis ſignificaſſe, nunc ſecurè ſe viuere,
,, quia Præfectus Dias præcepiſſet, ne inpoſterum quiſquam illis noceret.

,, Deum autem oramus, concedere dignetur V. Mti, vt ipſa viuente
,, & ſub protectione veſtri Imperij, iſtæ nationes reducantur ad veram
,, Dei agnitionem, qui illas creauit & redemit. Quod exiſtimamus futu-
,, rum; nam non adeo difficile factu eſt, atq; quis exiſtimet. Per bis mille
,, enim leucas quas nouem annorum ſpatio mari & terra emenſi ſumus, &
,, decem inſuper menſibus, à noſtra miſera captiuitate huc illuc ſine inter-
,, miſsione diſcurrentes, nullum ſacrificij ritum, nullam Idololatriæ ſpeciem
,, in miſeris illis nationibus deprehendimus.

Hæc eſt Hiſpani hominis Narratio, qui ipſe eas Prouincias peragrauerat, nec vllum ex mendacio compendium expectare poterat. Nunc Gallum hominem in medium proferamus, Tribunum, de Braſilia loquentem, quam primi Luſitani detexerunt, & ſui iuris eſſe aſſerunt. Totis tamen ſeptuaginta & amplius annis, quibus cœperunt eo nauigare, nondum duodecimam eius partem occuparunt, quia nimirum magis ſeduli fuerunt in exportandis regionis diuitijs, quam incolarum animis ſibi deuinciendis.

,, Is igitur ſic ſcribit. Si Luſitani, qui ſe illius Prouinciæ Dominos
,, venditant, vere fuiſſent Chriſtiani, & honorem Dei ſuo quæſtui prætu-
,, liſſent, dimidia eorum populorum pars iam Chriſtiana facta eſſet. Multi
,, enim ex ipſis noſſe deſiderant quid ſit Deus, & valde ſunt dociles. Sed Lu-
,, ſitani quantum poſſunt impediunt, ne miſeri iſti ad noſtræ fidei cognitio-
,, nem perueniant, & multa illis perſuadent longè à ſalute illorum aliena, vt
,, in perpetua ignorantia retineant.

,, Si quis autem me interroget, cur Luſitani ferre nequeunt, vt Galli
,, Braſiliam, aliaq; loca ab ipſis frequentata, veluti Guineam, Taproba-

nam,

nam, adeant, nullam aliam rationem proferre poſſum, quàm inſatiabi- "
lem eorũ auaritiam in cauſa eſſe. Nam licet minima pars orbis ſint, nimis "
tamen anguſtus videtur, vt eorum cupiditatem explere poßit. Arbitror "
ipſos potionem hauſiſſe cui inſperſus fuerit puluis cordis Regis Alexan- "
dri, quæ illis tantam ſitim excitauit, vt ipſis videatur ſe pugno poſſe com- "
prehendere, quod ne vtraq; quidem manu amplecti poßint. Perſuadent "
ſibi, vt opinor, Deum, terram & mare ipſorum duntaxat gratia condi- "
diſſe, nec reliquas nationes dignas eſſe quæ nauigent: atq; ſi repagulis mare "
claudere poſſent ab Artabro Promontorio, in Hyberniam vſq;, iamdu- "
dum mare illud intercluſiſſent. Si nauigando Prouinciæ alicuius mariti- "
mæ prætervecti ſunt, illico ſui iuris eſſe pronunciant. Sed talis adquiſitio "
facile fieri poteſt, nemine præſertim reſiſtente. Gratias autem agere poſ- "
ſunt Franciſco I. Regi Galliæ: nam ſi licentiam dare voluiſſet mercatori- "
bus ſui Regni incolis, eò nauigandi, Luſitani potuiſſent valedicere illi re- "
gioni. Plures enim Prouincias noui iſtius orbis commercia exercendo "
cum inquilinis, & ſola beneuolentia nullam vim inferendo adquiſiuiſſent "
quatuor aut quinque annis, & longius penetraſſent, quam Luſitani in "
quinquaginta fecerunt: ſic vt ne vnus quidem Luſitanus tota illa Pro- "
uincia remanſiſſet. Hæc vna eſt ex primariis rationibus, cur Luſitani "
nolint Gallos commercia iſtic exercere. Nam ſimulatq; eius regionis in- "
colæ Gallorum conſuetudinem deguſtarunt, cum Luſitanis nihil ſibi ne- "
gotij amplius eſſe volunt, ſed eos odio habent & contemptui. "

Nunc Lectori liberum relinquo deligendi vtram magis probabit opinionem. Ad me quod attinet, maiorem fidem tribuo experto nauis Præfecto, aut Viatori conſtanter aſſerenti quæ vidit, & longo tempore mores earum quas adijt nationum obſeruauit, quàm ſacerdoti, qui nunquam eas regiones vidit niſi in tabula Chorographica, vt Gomara, aut Præſidi militari qualis Guſmannus, cui vnicus erat ſcopus explere ſuam auaritiam, & Cæſari ſuas ſanguinarias actiones probare, qui tamen poſtea eius Prouinciæ Præfectura illum merito ſummouit.

¶ Hoieda & Niqueſa Gubernatores ferro & flamma in Indos continentis incolas ſæuiunt. Hoieda vulneratur, & fame è prouincia eiectus, ex vulnere in Hiſpaniola moritur.

CAPVT XIX.

DVM circa nouam Carthaginem moratur Hoieda cum Indis bellum gerens, ecce Niqueſa ſuperuenit liburnicæ vnius, ſeptem carauellarum, & duorum phaſelorum claſſe inſtructus, & cum amplius ſeptingentis militibus prouinciam ſuam petens. Is ſocium ſuum Hoiedam infauſto quodam caſu ictum & afflictum reperit. Ille paulo ante à Carthagine XII. millia in mediterranea progreſſus, ingentis prædæ ſpe & cupidine illectus, genti cuidã infeſta arma intulerat, quum Indis credidiſſet affirmantibus eo loco magnam vim auri reperturum. Sed ex ea expeditione nihil præter vulnera & detrimentum ingens retulit. Eius enim populi Cacicus, haud dubius aduentare Hiſpanos, Indorum multitudine excita, paratus in armis hoſtium aduentum exſpectabat. Qui vt apparuere, tanta in eos vi irruerunt Barbari, vt Hoieda fugam capeſſere, amiſſis ſeptuaginta quinque militibus, & ad mare regredi coactus ſit.

HIS auditis qui ſuperuenerant, conſilium ineunt, & iunctis viribus in eius gentis fineis impetum facere ac ſuorum cædem vlciſci ſtatuunt. Itaque ſub veſperam maxima militum pars ſilentio è caſtris profecti, modico ac ſuſpenſo gradu medio itinere confecto, ſub auroram Indos ſecuros & ſomno torpidos opprimunt. Illi excitati vulneribus & ad necopinatum tumultum pauentes, inſuper etiam mapalium incendio perterriti, præcipiti fuga velut cæci euadunt: ſed obſeptis à milite itineribus incidentes in armatos cæduntur alii, alii incendio perire quàm Hiſpanorum manibus pręoptantes, in igneis ſemetipſi pręcipitant. Erant ei populo centum fermè caſæ contextæ arundinibus & foliis palmarum contectæ. Omnes ferro flammaque abſumti ſunt, præter paucos, quos dubiæ adhuc lucis obſcuro, fuga diſcrimini eripuit. Sex modo capti ſunt & Hoiedæ in ſeruitutem traditi: victores, quum frigefactis cineribus aurum quærentes perpauxillum inueniſſent, eluſa auaritia nec præda pro ſpe inuenta, male alacres Carthaginem regreſſi ſunt.

INDE ſoluens Niqueſa & directo in Occidentem curſu oram præterlegens, Prouinciam ſuam quærere inſtitit. Hoieda quoque &

ipſe pręter oram nouæ Carthaginis vectus, ducenta ferè millia à Carthagine ſinum Vrabenſem ingreditur, & ibi equis, machinis, omnique commeatu in litus expoſita, ædificia moliri & crebris excurſionibus eas gentes infeſtare cœpit. Indi ſatis gnari quid Chriſtiani quęrerent, rudis auri maſſas & monilia per vias ſpargebant: mox intentis arcubus abditi Hiſpanos, ſimul vt ſeſe ad colligendum aurum demiſerant, venenatis ſagittis figebant.

Barbari Hiſpanorum auaritiam eludunt.

DVM eius prouinciæ fineis Hiſpani populantur, Indi cuiuſdam reguli vxorem fortè inter ceteros captiuos abduxerant. Is Gubernatorem adit, aliquot amicis comitantibus, vxorem ſe redimere velle ſimulans, & dare quidquid ille peteret: ſed vt in eius conſpectum venit, magnificè exorſus, non eum tantum contumelioſis verbis, ſed re ipſa quoque violat, & ſagitta venenata configit. Milites audito clamore accurrunt, & circumfuſi Regulum cum coniuge & ſociis obtruncant. Gubernatoris femur ſaucium, igni (vt fieri conſueuit) medicatum eſt, & veneno non ſatis valido vtcunque ſanatum.

Magnanimi viri exemplum & minime barbaræ virtutis.

HISPANI tantam in hoſtibus animi magnitudinem demirantes, & ab illis dum animosè libertatem ſuam defenderent, multos iam ex ſuis interfectos: alios ex intemperie cœli vulgatis morbis quotidie interire, de Gubernatore conqueri incipiunt: Se videlicet ab eo in eum locum deductos, vbi propter impeditos ſaltus & denſiſſimas ſiluas nequicquam arma & vires experirentur.

PER eos forte dies ex Hiſpaniola nauis viris & commeatu onuſta eò appellens, recreandis omnibus plurimum profuit: nec propterea tamen fremitus militum & ſeditioſi clamores leniebantur. Quinetiam quum vehementius quam antea ardeſcerent, Gubernator circumiens omnium vicem conſolabatur, bono animo eos eſſe iubens: breui Anciſum baccalaureum ex Hiſpaniola cum ſubſidiis & commeatu adfuturum. Sed verba fruſtra erant, & ſurdis hæc canebantur, metuentibus videlicet ne tandem Indos paſcerent. Itaque maxima eorum pars phaſelis inde fugere clanculum moliebantur.

HIS auditis Gubernator, tum vt ſeditioni obuiam iret, tum ne irrito incepto ditiſſimam prouinciam relinquere cogeretur, nauem quæ venerat conſcendens, legatum in ſui vicem Franciſcum Pizarrum reliquit: pollicitus breui ſe ex Hiſpaniola cum commeatu & recentium militum ſupplemento reuerſurum: ac niſi quinquageſimum intra diem rediiſſet, poteſtatem ſociis faciens, vt quomodocunque viſum eſſet, rebus ſuis conſulerent. Is fuit [2] Pizarrus, qui poſtea cum Didaco Almagro ampliſſimum ditiſſimumque

regnum

regnum Peruanum reperit & ſubegit.[3] Hoieda multis conflictatus laboribus vix tandem Hiſpaniolam tenuit, vulnere nuper accepto admodum grauis: vnde paucos intra dies ſummo cum dolore moritur.

1. De *venenatis Indorum ſagittis: & remedio vulnerum, vide ſupra hoc libro cap. 3.*

2. Hic *fuit Pizarrus, qui poſtea Carolo V. imperium noui eius orbis Peruanis prouinciis ampliauit, Attabaliba Rege capto & interemto: mox Marchionis titulo auctus & conſortis impatiens, Didacum Almagrum, quicum fortunarum & periculorum ſocietas ei erat, Ferdinandi Pizarri fratris ſui opera, de medio ſuſtulit: ac viciſsim ipſe ab Almagri filio, Ioannis Radæ & aliorum coniuratorum opera, Limæ domi ſuæ interfectus eſt, Anno* M.D.XLI. *De eo fuſius lib. 3.*

3. Hoieda *iſte, poſtquam in Hiſpaniolam peruenit ſeu dolore vulneris retentus, ſeu deficientibus ad reditum neceſſariis: tandem, abiecta & prouinciæ & vitæ ſpe, Franciſcanorum ordinem ſubiiſſe (velut vltimum deſperatorum perfugium) & in eo cultu mortuus, fertur.*

¶ *Franciſcus Pizarrus Hoiedæ legatus, è continenti Indiæ cum ſuis fame expellitur. Ab Anciſo Prætore reuerti cogitur. Anciſus, victoria aduerſum Indos potitus coloniam condit. Valboat, ractis in partes Hiſpanis aliquot, ab Anciſo ſecedit.*

CAPVT XX.

Hiſpani fame ex Indiæ continenti expelluntur.

IAm duo præterierant menſes, nec redibat Hoieda. Itaque Pizarrus, ſubigente fame, cum LXX. Hiſpanis (qui ex trecentis reliqui erant) duobus inde nauigiis ſoluit. Sed quum circa eius oræ litora erraret, ſicunde alimenta expedire poſſet, mox repetendæ Hiſpaniolę propoſito, ingruente procelloſo ventorum turbine, è duobus phaſelis alter, cum omnibus qui in eo erant, id eſt, dimidia ſociorum parte, hauſtus aquis periit. Nonnulli ab inuſitatæ magnitudinis piſce eius gubernaculum frangi & excuti viderunt.

Fortis, inſula.

Inde Pizarrus in Inſulam Fortem eiectus eſt, in cuius litus quum aquatum egredi vellet, etſi pacis amicitiæque ſigna ederet, ab Inſulanis prohibitus eſt. Itaque deſperabundus, quum ſuper omnia ſæua atque aſpera, cœlo ac terra infeſtis, fatigatos etiam ſitis exureret,

ret, litus aliquod tutum quò exſcenderet quærebat.

SED iam mitiore & mutata in melius fortuna, ecce in baccalaureum Anciſum incidunt, qui liburnicam vnam & phaſelum viris commeatuque onuſta Hoiedæ ſubſidium ducebat. Pizarrus eo occurſu mirificè lætus, ei primum ſuos caſus, deinde vt quò ire vellent permiſiſſet Gubernator, exponit. Anciſus primò non credere, iſtos ob maleficium profugiſſe ab Hoieda ſuſpicans: mox vt ea vera eſſe comperit, ingemuit, & illos ponè ſubſequi iuſſit. Pizarrus ad hęc ſupplex orare vt has infelicis exercitus reliquias afflictas & ægras in Hiſpaniolam perduci à ſe ſineret. Quod quum Anciſus abnueret, tum infirmi milites idem precari, & L. auri libras offerre: quas haud grauatè accepiſſet, ni crimini id ſibi verti metueret. Ergo gratias agens munus repulit: ipſos vtique conſolatus, breui redituras illis vires & priſtinam valetudinem, noui ſui commeatus ope: quum non aliunde morbos contraxiſſent quàm ex miſeriis & fame. Ita haud procul Carthagine naueis applicans, in Comagræ litus ad aquandum egreditur.

INDI quum nec Niqueſæ nec Hoiedæ eas naues eſſe agnoſcerent, aquari Hiſpanos, ceteraque inde ſumere quę neceſſaria eſſent, multum mirantibus omnibus, permittunt. Mox inde ſoluens Anciſus in Vrabam venit, vbi quum in eundem locum appuliſſet, in quem antè Hoieda exſcenderat, Naucleri imperitia, nauis prætoria ſcopulo illiſa eſt, & ea mox aquis hauſta, equi cæteraque animalia periere: milites ipſi ægrè, nulla propè re præter vitam incolumi, euaſerunt, quam & ipſam ne breui fame amitterent, omnes metuebāt. Hoc nimirum neſciebant Indi, Ex vno noſce omnes.

IPSE Anciſus, naue amiſſa & hauſtis commeatibus, quum iam milites herbis & agreſtibus pomis, quæ in maritima ora reperiebant, veſcentes cerneret, in mediterranea progredi ſtatuit, ſatius fortiter pugnando occumbere dictitans quàm turpiter fame tabeſcentes mortem expectare. Itaque cum centum Hiſpanis profectus eſt: ſed vix quatuor millia paſſ. progreſſi erant, quum occurrens ſagittatorum agmen Hiſpanos audacter inuadere & ſagittis configere incipit. Itaque illi ſubacti terga vertere, & terram ipſam & gentem, tam lethales ſagittas mittentem, exſecrantes trepida fuga litus repetunt.

MOX quum nulla inde alimenta expediri poſſe Anciſus videret, cognouiſſetque è captiuis ex aduerſo, non procul ſinu, campeſtrem eſſe planiciem, frugibus, fructibus aliiſque vitę ſubſidiis abundantem, cum centum Hiſpanis & duobus phaſelis in aduerſam ſinus partem traiecit. Indi primò aliquandiu nouam gentem & eorum conſilii euentum quieti ſpectabant. Mox verò vt apparuit illos

ibi ſedibus locum legere & ędificia moliri, ad eos arcendos arma capiunt. Altera parte quoque Baccalaureus aciem inſtruit, nilque barbarorum audaciam & ſagittas metuens, impreſſionem facit, nũcupato prius voto, ſe ſacram ædem è Cacici domo facturum. Manus conſerunt, fit atrox pugna, vtriſque fortiter dimicantibus: tandem Indi, quum hoſtium vim ſuſtinere non poſſent, in fugam vertuntur. Ea res Hiſpanis iam fame cæcis robur & audaciam accendit: fuſos hoſtes perſequuntur & omnia cædibus complent.

Egregium votum ſc. quaſi Deus præda & manubiis delectetur.

HISPANI ea victoria potiti, eius gentis pagos inuadunt: vbi panis, fructuum, radicum aliarumque rerum copiam nacti, barbaricis cibariis corpora ſtrenuè reficiunt. Poſthæc vicini fluminis ripam ſequentes, in arundineto lodices, ſtragulas, fictilia & lignea vaſa & amplius duo mille & quingenta pondo auri laborati reperiunt, quod Comaccus, eius populi Regulus, ne in manus Chriſtianorum veniret, abdiderat. Neq; profectò ab illis repertum eſſet, niſi vbi lateret, Indos tormentis fateri & prodere coegiſſent. Baccalaureus multas de victoria Deo gratias agens, locum [1] Antiquam Darienis appellat: mirificè quoque lætis militibus ob tantam auri copiam repertam, quippe ſine eo male alacres & parum expleta cupidine reuertebantur.

Auaritia ſagax.

Antiqua Darienis, colonia.

INTEREA Baccalaureus miſſis phaſelis Hiſpanos, quos in aduerſa ſinus parte reliquerat, accerſit, qui vt venerãt, breui in factiones diſceſſere: quũ videretur Baccalaureus in diuidẽdo auro & ſpoliis partiũ magis & priuati emolumenti curam agere quàm Iudicẽ deceret. Itaq; [2] Vaſcus Nunez Valboa, procax homo & ſeditioſus, cũ factionis ſuæ popularibus ſeceſſit in partes, ac ſe Hoiedæ iuriſdictioni non vltra ſubiici dictitans, licere omnibus Præfectis eſſe contendebat: nec ſe Baccalaureo pariturum, qui in iure dicendo priuato magis quęſtui quàm communi omnium vtilitati conſuleret, nihilque præter literati nomen haberet, reipſa vulpem aſtutiſſimam referens.

Factiones inter Hiſpanos etiam in mediis calamitatibus.

DVM Anciſus & Valboa ita inter ſe altercando & iurgiis tempus terunt, ex Hiſpaniola ſoluit Rodericus Colmenares, duabus carauellis nouum hominum ſupplementum & commeatus ſubuehens, Hoiedę militibus auxilium, quos in ſummis rerum omnium anguſtiis verſari acceperat. Inde continentis oram tenuit ad prouinciam Carthaginis, & aquæ penuria laborans, ad fluminis oſtium applicuit. Simul quinquaginta milites, qui nauticis aquantibus præſidio eſſent, in litus exponit. Illi egreſſi in terram, vt ſi in tuto & pacato eſſent, veluti per iuuenilem laſciuiam ſaltare alacres & vitulari cœperunt. Sed Indi, qui carauellas fluminis oſtium ſubeuntes conſpexe-

ſpexe-

ſpexerant,frequentes cum arcubus & ſagittis,ſubire ſiluas,atq; inde in Hiſpanos in litore ſecuros ac ſolutos de improuiſo impetum facere,tanta ac tam feſtinata vi, vt ne vni quidẽ ad euadendum quidquam ſpacii relinquerent.Eodem veſtigio ſcaphas confringunt, ferociter etiam aliis qui in carauellis erant minantes, procul ſignificant,quantopere illis potiri cuperent.

COLMENARES Indos adeo acres bellatores expertus, ſitim aliquandiu pati quàm Barbarorum manibus interire præoptans, ſublatis ancoris,inde in Vrabam propere vela dat. Ibi, repertis tantùm quibuſdam coloniæ ab Hoieda poſitę veſtigiis,multum obſtupefactus,ac ne omnes à barbaris laniati eſſent metuens: tandem ad naueis regreſſus,ſub noctem, vt ſi fortè aliò migraſſent, ſuum ipſis aduentum ſignificaret,tormentum vnum diſplodi iubet. Quo ſigno edito Hiſpani,qui in Antiqua erant,præfectum ſuum adeſſe rati,crebris & ipſi extemplo ignibus excitatis in montium & collium ſpeculis,ſe non procul abeſſe admonent. Indi Hiſpanis formidabiles.

ORTA luce Colmenares,qua fumum euolutum conſpexit,eò flectens ad Antiquam appellit. Tum inter eos ingenti lætitia conſalutatio facta,& mutuo alii alios amplexantur,diuerſis vtrinq; cupidinibus, illi ciborum deſiderio, hi auri fame ardentes: & (ſicuti dictum eſt) Indi maximam colonorum partem trucidauerant: ceteri petere ab indigenis cibaria, aut procul quæritando victum expedire non audebant,tantus ſagittarum timor inceſſerat. Itaque tegminibus laceris,ſeminudi, ſtrictis arborum frondibus, agreſtibus pomis,& herbarum radicibus,aliiſq; ſimilibus, ægrè inopiam ſuſtentabant.

1. Vouerat Anciſus Virginis ſimulacro,quod ſub nomine B. Mariæ Antiquæ Hiſpali ſacratum eſt, non tantum aurea argenteaq; dona è manubiis: ſed ſe ædem quoq; illi ſacram è Cacici domo, & Coloniam mox eo loco extruẽdam ipſius nomine inſignem facturum. Ergo voti damnatus,impoſitam ripæ fluminis coloniam (quod Darien vocant) Antiquam Darienis nuncupat. Ea,quum Anciſi auſpiciis Hiſpanis colonis frequentari cœpiſſet,paulo poſt peſtifero paludum halitu & inſalubrium aquarum potu infamis,ab incolis deſerta eſt.

2. Hic poſtea Mare Auſtrale (vulgò Mare del Sur) primus reperit: moxq; eius oræ Præfectus deſignatus,à Petro Aria,ſocero ſuo, ſeditionis reus peractus,& capitali ſupplicio affectus eſt. Vide infrà hoc libro, capite 24.

¶ Didacus Niqueſa in Veraguam prouinciam ſuam tendens aberrat à curſu, & naufragium facit. Reuectus ad ſuos Veraguam, vt infauſtam relinquit.

CAPVT XXI.

Niqueſæ errores.

PRIVSQVAM enarrandis iſtorum Hiſpanorum diſcordiis finem faciam, Didaci Niqueſę errores & caſus exponere hîc me neceſſe eſt. Is quum Carthaginis ora ſoluens in prouinciam ſuam tenderet, carauella vna & duabus biremibus præuectus ceteras naueis ponè ſubſequi iuſſit. Sed dum nauigat, noctu coorta tempeſtas biremes diſiectas à carauella abripuit. Luce orta quum biremes in vnum coiiſſent, nec carauella in conſpectu eſſet, & ignota regio, quò aut quà irent, incertum faceret: tandem retrò proras vertere rectores ſtatuunt. Ita terrę applicant naueis, & oram præterlegentes vſque ad os Ciagri fluminis, ceteram ibi claſſem & ſocios reperiunt. Vbi quum nihil certi de claſſis Præfecto cognouiſſent, eum tandem ſe inuenturos rati, omnes inde abeunt. Centum millia emenſi, quum vlterius progredi non placeret, iaciunt ancoras, & explorandi aditus gratia & quà commodè terra prehendi poſſet, ſcapham ad litus & octo nauticos mittunt. Sed quum fortè commotum mare eſſet, & nautæ remis pertinacius euerberantes vndas ſuperare contenderent, obruta gurgite ſcapha cum ſeptem nautis demergitur. Octauus fluctibus ſeſe ſtrenuè euoluens, nando ad terram euaſit. Nauium magiſtri, ſcapha in omnium oculis amiſſa, dum omnis pelagi furor caderet, exſpectant: mox ſequenti die, æſtu poſito, phaſelis & biremibus, equos, machinas, & commeatum omnem, in litus expoſuere.

"Olanum alii vocant.

INDE Lupo "Olando, dum Niqueſa rediret, ſummam imperii deferunt. Is quò omnem ſociis ſpem fugæ tolleret, naueis fluctuantes temere ad litus ferri atque allidi ſinit: mox, nimis feſtinati conſilii errore animaduerſo, è fractarum nauium tabulis carauellam vnam, ad ſubitos & neceſſarios vſus fabricari iubet. Inde caſas moliri, Maizium ſeminare, & aliquot eius oræ loca peruagari, cœperunt: ſed omnes ferme pagos incolarum fuga deſertos reperiebant. Quippe Indi formidine in montes refugerant: & eæ profectò gentes, quum id ſibi minus conducere arbitrentur, elici ad certamen nequeunt, neq; cum noſtris hominibus manum conſerere curant: nuda videlicet ac ſterili terra ſatis pro ipſis aduerſus aduenas pugnante, quibus nihil præter famem relinquunt.

Indi famem quàm ſe aduerſus Hiſpanos pugnare malunt.

DVM

DVM hæc Olandus agitat,ecce tres nautæ ſcapha eò appellunt, qui ab Niqueſa præfecto aufugerant. Illi de Niqueſa interrogati renunciant,illum,carauella amiſſa,in Zorobarenſem quandam inſulam eiectum,& iam tertium menſem per montes ſiluoſos,& ſolitudines auias ſine vllo humani cultus veſtigio,errantem, victu infelici,ſilueſtrib.pomis,& vulſis herbarum radicibus vitam trahere. Olandus extemplo biremem ad eum aduehendum mittit:ea vbi Inſulam attigit, nauim conſcendit Niqueſa cum paucis illis qui ſupererant militibus,& ad exercitum ſuum venit.Ibi plurimum de Olando conqueſtus,proditionis eum inſimulans, quod neglecta præfecti ſui ſalute & omiſſa eius veſtigandi cura, naues litori illiſiſſet vt ſummũ eius prouinciæ imperium inuaderet:mox ſe ex illis ſedib.excedere velle militib.denunciat.Illi haud procul abeſſe maturitatem frugum quas ſeuerant monentes,paululum ſpatii ad metendum orabant:ſed ipſe frugum iacturam quàm vitæ facere malle reſpondit, neq; diutius tam infelici terra conſidere velle. Niqueſa quũ in Veragua pro theſauro carbones repeririſſet, inde excedit.

PLACET nonnullis ita loquutum Niqueſam vt Olandi gloriam minueret:verum opinor eiuſcemodi ſcriptores, ſi eam prouinciam perambulaſſent,vt à Niqueſa & aliis multis,& à meipſo quoq;, peragrata eſt, nunquam fuiſſe ſcripturos eam editam à Præfecto vocẽ, velle ſe inde excedere, vt alterius gloriæ officeret. Sed ne ſi velim nunc plenam horridæ illius & aſperrimæ prouinciæ deſcriptionem edere,longius ab inſtituto abſtrahar, eam commodiori loco reſeruo. Lib.2.cap.10. & ſeq. Quippe id mihi propoſitum, breuem hanc meam Hiſtoriam quàm accommodatè fieri poterit, pro exiguo ingenii mei modulo, cõtexere,quò facilius res maximè memorabiles viſas à me,aut quomodocumq; cognitas, quæ illis in terris accidére, ordine exſequar: tum peregrinationis meę caſus & errores exponam quæ mihi quatuordecim annorum ſpatio per infrà ſcriptas prouincias exacta eſt. Primum enim in Inſulam Vnionum appulſus, mox Parienſis ſinus tum orientalem tum occidentalem partem perluſtraui. Inde Inſulis Margarita, S. Ioannis, Hiſpaniola & Cuba peragratis, in continentem regreſſus, ad prouinciam Carthaginis applicui: & oram ſinus Vrabenſis præteruectus,in Achlam: vnde Auſtrali mari traiecto Panamam(quæ prouincia ab Hiſpanis "Caſtella aurea dicitur) & ex Nomine-dei Veraguam & nouam Carthaginem, Coſtamriccam, Caput-Fondurenſe, Vallem Olanchiam, prouinciam Cuattimalam,& Nicaraguam adii. Pòſt denuo in Panamam tranſgreſſus, regnum Peruanum ad extremum obii aliaſq; pręterea Inſulas,vt quouis loco planum faciam. Summa Indicæ peregrinationis, à Benzone confecta. "De eius nominis ratione, vide huius lib.cap.23.

Niqueſa Veragua relicta, Nominis dei coloniæ fundamenta ponit. A Darienenſibus colonis ad componendas rixas arceſſitur. Mox ob inconſultè iactas voces probroſè expellitur ab Anciſo & Valboa, factionum ducibus. Mors eius.

CAPVT XXII.

POSTQVAM Niqueſæ ſententia ſtetit Veragua excedere, tanta militum & nautarum multitudine, quantam carauella noua & duæ biremes capere poterant, conſcendere iuſſa, ceteros fortunæ arbitrio permiſit, fide tamen illis data, ſe ſimulac idoneum colonię cōdendæ locum nactus eſſet, illico ad eos arceſſendos miſſurum. Sed poſtea rebus illi vndique improſperè cadentibus, id præſtare non potuit.

Portus bellus.

INDE ſoluens, portum tenuit, cui Bello, id eſt Pulchro, nomen eſt, ſic antè ab Almirante Columbo nuncupatum, quòd amœno & opportuno ſitu pulcherrimę condendæ vrbi ſedem præbeat: ſed Indi Niqueſam eò appulſum, maxima militum parte amiſſa, regredi ad naues coegerunt. Itaq; ad promontorium Marmoris prouectus, feliciorem ſibi rerum curſum quàm antea promittens, In nomine Dei (inquit ſuis) egrediamur in terram. Inde nomen poſtea loco manſit: ipſe quò ſe aduerſus Indos infeſtantes defenderet, propugnaculum è ligno raptim exſtruit.

Nominis-Dei coloniæ origo.

INTEREA dum Niqueſa, circa ea loca variis ærumnis moleſtiiſque conflictatur, inter Hiſpanos Darienis colonos diſcordię ſtudiis accenſæ in dies magis ac magis creſcere, aliis ad Valboam, aliis ad Baccalaureum Anciſum imperium trahentibus. Alphonſi Hoiedæ milites omnia ita agitari miſceriq; ægrè ferentes, priuſquam res ad vltimum diſcriminis certaminibus veniret, mittere in Veraguam ad arceſſendum Niqueſam ſtatuunt, qui imperio ſuſcepto, donec à Rege alius præficeretur, ſimultates Hiſpanorum & ſeditiones finiret. Itaque, quamquam ne id quidem niſi ęgrè obtineri potuerit, intercedentibus aduerſariis neque aſſentiri volentibus, honeſtorum tamen aliquot virorum paciſq; ac quietis publicę amantium interuentu effectum, miſſuſq; ad Niqueſam arceſſendum Colmenares.

Niqueſa finiendis Darienenſ. colonorum ſimultatibus arceſſitur.

Is duobus phaſelis oram præterlegens, eum tandem debilem, ſqualidum, ſeminudum & victus egentem ad Nomen-dei reperit. Niqueſa, qui quiduis ſibi potius euenturum quàm illud auxilium ſperaſſet,

ſperaſſet, magnam vim lachrymarum profundens Colmenarem amplectitur, & tanti beneficii ingentes gratias agit: mox infelicem hactenus ſuam ſortem miſeratus, mala & ærumnas quîs conflictatus erat, expoſuit. Colmenares viciſſim ſui ad eum itineris cauſam & quibus moti Antiquenſes eum accirent, aperit: deinde ſpe eum ſolatur & bono animo eſſe iubet: quippe ditiſſimam eſſe prouinciam in quam vocaretur, ibique eum ſuperioris temporis damna & incommoda futuri prouentu facillimè ſarturum.

ITAQVE Niqueſa cum ſeptuagintaquinq; Hiſpanis, quos ex omni exercitu reliquos habebat, nauim conſcendit: & dum nauigant, multa vana de Baccalaureo, de Valboa aliiſq; multis ſtolidè iacere cœpit, haud dubiè præ ſe ferens, ſimulac prouinciam attigiſſet, animaduerſurum in eos, alioſq; abdicaturũ dignitatibus, alios auro & pecuniis multaturũ. quippe id habere ipſis non licere ſine ſuo vel Hoiedæ permiſſu, qui à Rege Gubernatorũ titulum atq; in vtramq; prouinciam imperiũ accepiſſent. Multa pręterea alia inconſultè effudit, quæ plurium auditu excepta, exitium ipſi attulere. Nam vt in Antiquam appulerant, ſubitò egreſſi in terram aliquot Hiſpani ad Conſilium ciuitatis verba & minaces Niqueſæ in eos voces referũt. Inde maxima fermè omnium aduerſus eum indignatio coorta. itaque vix naui egreſſum certatim minas probraque ingerentes pręcipitem Antiqua expellunt, & inhumaniſſimè cum ſuis LXXXV. Hiſpanis, ſoluere cogunt. Ipſe multum mœrens abiit, & eam oram præternauigans quum ad aquandum fortè in littus exſcendiſſet,[1] ab indigenis cæſus cũ omnib. ſociis & comeſtus eſt. Hunc Didac. Niqueſa vitę & ſuſceptę in Veraguam expeditionis cũ exercitu exitũ habuit.

Temerè iactę voces Niqueſæ exitium afferunt.

Niqueſæ exitus.

1. NIQVESA *iſte, linguæ & iræ impotens, quam mala exaſperauerant, Dominicam rectà petere, atq; ibi apud Regiæ curiæ Iudices Vaſcum & Anciſum de vi reos agere, in animo habebat. Creditur in itinere merſus fluctibus, cauſam omnem & ſua iuſta ſecum ad piſces tuliſſe. Prodidere alij, quum Veraguam iterum cogitaret, applicuiſſe ad quendam eius oræ fluuium: mox aduerſo flumine inuectum & in terram egreſſum cum omnib. ſociis, à Barbaris mactatum eſſe: atq; ex eo caſu inditum flumini nomen, quod non procul Zorobarenſibus inſulis Fluuium Perditorum, vulgò Rio de los Perdidos, vocant. Cui opinioni cauſam præbuit, quòd in huius fluuij ripa hæc verba arbori inſcripta reperta ſunt* : Hac, miſero errore feſſus, Didac. Niqueſa infelix tranſiit. *In tanta prodentium varietate, nihil habeo quod affirmem. Sed vtcunq; ea res ſit, iſte, cum collega ſuo Hoieda, infelici exitu inſigne documentum prodidit mortalibus, quantum malum ſit Auaritia.*

¶ *Anci-*

Anciſus à Valboa in vincula conijcitur. mox ſolutus in Hiſpaniam concedit. Valboa Auſtrale pelagus detegit. Petrus Arias Gubernator ex Hiſpania in Antiquam mittitur. Is auarè & crudeliter habitos Indos aduerſus Hiſpanos odio implacabili inflammat.

CAPVT XXIII.

Hiſpanorum fœda inter ſe certamina.

POST diſceſſum Niqueſæ, inter Antiquenſes colonos renata ſubito fœdior priore ſeditio eſt. Valboa ſatis gnarus ſe viribus Baccalaureo ſuperiorem eſſe, veſpera quadam in eius domum irrumpens, hominem corripi iubet, & pecunias eius fiſco addicit, Prætoriam poteſtatem priuato conſilio ſine autoritate regia vſurpaſſe inſimulans. Neque Baccalaureus Regii diplomatis & mandati exemplum proferre poterat: quippe amiſſum inter alia quum prætoria eius nauis in ſinu Vrabenſi frangeretur. Valboa verò poſtquam aliquandiu Baccalaureum in cuſtodia habuerat, tandem emiſit: moxque diſceſſum apparantem, ſummiſſis qui rogarent, oblata ſummi Prætoris iuridici dignitate, retinere conatus eſt. Ille verò remiſſo ſtomachosè beneficio, in Hiſpaniam conceſſit, libellum accuſatorium plenum querelarum in Valboam ſecum ferens: quem quum Indico ſenatui obtuliſſet, atrox in Valboam ſententia lata, ſed cuius nulla exſequutio poſt ſequuta eſt, propter mare Auſtrale ab eo repertum.

Barbari Hiſpanorum auaritiam caſtigant.

BACCALAVREVS abierat: Valboa auri cupidine in mediterranea progreſſus, cum aliquot regulis amicitiam contraxit: in iis cum Panchiaco quodam, à quo pelagi Auſtralis notitiam habuit, & ab eodem illo deductus eſt. Eum poſtea, quum baptiſandum curaſſet, Carolum nuncupauit. Is ipſe Cacicus quum Valboæ grandem auri vim dediſſet, ortęque fortè inter Hiſpanos in eo diuidendo rixæ eſſent, libram & lances pugno ita feriit vt omne aurum humi diſpergeret, ſimulque addidit: „NON parum equidem vos miror, Chriſtiani, quòd de re adeo vili tanta inter vos oriantur certamina, perinde „vt ſi ea res eſui aut potui eſſet vtilis. Verùm quando vilis metalli tanta cupido vos tenet, in eum locum deducere vos volo, vbi auri ſitim abunde expleatis. Secundum hæc dicta, eos ad mare Auſtrale deduxit. Valboa ingentes in ea prouincia opes nactus, Caſtellam auream ex eo nuncupauit, in qua nunc ſita eſt Panama ciuitas.

INDE

INDE varia eius prouinciȩ loca perambulans, felici ſemper ſucceſſu, ſępenumero per iuris ſpeciem ſæuitiam aduerſum Indos auri cupidinȩ exercens, magna cum auri & vnionum vi Antiquā Darienis regreſſus eſt, ibiq; decretis ſupplicationibus, propter repertum ab eo ingentibus cum diuitiis Auſtrale pelagus, feſto apparatu & ſolenni pompa à coloniis obuiam egreſſis exceptus. Mox naui in Hiſpaniam miſſa & ſcriptis ad Regem literis, rerum à ſe geſtarum ſucceſſum ſimul & pręſentē ſtatum expoſuit: Auſtrale iam mare ab ſe apertum: proinde ſuppliciter ab ipſius Maieſtate petere eius prouinciæ præfecturam ſibi concedi & mille homines mitti, quo facilius eas gentes ſubigere & regere poſſit: cæterū polliceri ſe breui ingentem vim opum reperturum, vt facilè ex ipſis initiis ac documentis colligi poſſet. In cuius rei ſpecimen vigintiquinque ingentis magnitudinis vniones ad eum mittit, & triginta millia ducatorum, collecti auri quintam Regi debitam, aliaque præterea munera: quū iam antea quoque magnam pecuniæ vim miſiſſet, ſed nauis qua ea deferebātur, cum hominibus omnibus demerſa perierat.

REX munus, & vectigal quintæ & Valboæ literas, læto animo accepit, ex quibus quum intellexiſſet repertum ab eo Auſtralē Oceanum, ſententiam aduerſus eum latam antiquat, eique attributa noui maris præfectura, mille Hiſpanos in ſupplementū mittit. Ceterum Antiquæ Darienis [2] Petrum Ariam Abulenſem præficit: epiſcopum verò deſignat fratrem "Gobatum, ordinis Franciſcanorum, concionatorem ſuum. Inter alia verò quæ Præfecto in mandatis dedit, diſerte edixit vt clementer ageret cum Indis, pacemque illis ante arma offerret. Denique ex prȩſcriptis Hoiedæ & Niqueſæ mandatis ageret: ſemperque prędam ac res quæſitas cum ſacerdotibus & monachis participaret, qui ad eas gentes conuertendas commmeabant.

"Io. Cabedā vocant alij.

HIS mandatis atque imperio inſtructus Petrus Arias, è portu S. Lucari, anno M. D. XIIII. quatuor nauibus & carauellis vndecim ſoluit, cum mille & quingentis Hiſpanis. Ad Antiquam vt appulit, Valboa cum omnibus amicis obuiam egreſſus, eum ſumma alacritate excepit, & apud ſe in hoſpitio habuit. Mox quæcunque animo incepta deſtinabat, ei penitus aperiēs, ſimul qui prouinciarum ſtatus eſſet expoſuit. Lætiſſimo animo audiuit Gubernator, maximam earum gentium partem Hiſpanorum amicitiam colere: itaque in Tumanama ædificia moliri cœpit.

INDE Ioannem coſtam cum quadringentis Hiſpanis in Comagram ad quærendum aurum duabus carauellis dimittit. Is non tantam copiam nactus, quantam inſatiabilis ipſius auaritia concupiſceret, quotquot regulos in poteſtate habuit, omni genere cruciatus vexare inſtitit: vt cogeret fateri vbinam aurum abdiſſent. Quinetiam ne Panchiaci quidem ſubditis pepercit: & ſpolijs ac manubijs in eos graſſatus ſocij reguli animum adeo ab Hiſpanis alienauit, vt tantum illis infenſus eſſet, & quidem meritò, quantum antè amicus fuerat. Præterea quum magnam eius clientium partem lapidibus obruiſſet, Indos rei indignitas adeò accendit vt concurſu facto & ingenti ſublato clamore in Hiſpanos irruerent, ſubinde iterantes, Impij iſti, ſcelerati, ac perfidi Chriſtiani pereant, indigni quos terra viuos ſuſtineat. Simul Hiſpanos complures trucidant. Tribunus ipſe cum reliquis militibus & ſpolijs carauella vna imminentem peſtem effugiens, Antiquam repetit, non ſine maxima Gubernatoris culpa, qui tanta ſcelera inulta atque impunita omitteret.

Panchiaci humanitas indigna mercede ab Hiſpanis penſatur.

Chriſtianum nomen ob Hiſpanos malè audit.

IPSE poſtea alios Tribunos militares & duces per diuerſa eius oræ litora dimiſit: in ijs Bartholomæum Vrtadum in Achlam, qui egreſſus in terram, per ſimulationem pacis, quotcumque Indos aſſequi potuit, rapuit & pro mancipijs vendidit. Fernandus Valeſius in Caribanam cum octoginta militibus profectus eſt: ſed vix in litus exſcenderat, quum ecce Indi audaciter impetu in Hiſpanos facto, quinquaginta interfectis, ceteros regredi ad nauim & inde excedere cogunt.

ITA Hiſpani, propter aduerſam famam atque opinionem quam de ſeipſi apud omnes cõmouerant, tanto vbique odio flagrabant vt ne eorum quidem cõſpectum indigenæ ferre poſſent: & vtrinque quidem, dum Hiſpani Indis libertatem eripere ſtudẽt, Inde eam acriter defendunt, ad extremam propè perniciem atque internecionem ventum eſt. Ac, quamquam omnis eius fermè oræ accolæ humanis carnibus veſci conſueuerint, ex ijs tamen nonnulli Hiſpanorum cadauera qui prælio ceciderant, ceteris mandẽtibus, à tali cibo abhorrebant: veriti nempe, ne etiam tum eæ carnes corporibus ſuis aliquid damni adferrent.

QVOSCVNQVE capiebant viuos, militares præſertim duces, reuinctis manibus pedibuſq́e proijciebant in terram: mox auro in os iacentis infuſo, cum hac exprobratione auaritiæ, EDE, ede aurum Chriſtiane: ad maiorum cruciatum ac probrum cultellis lapideis alius brachium Hiſpani, alius humerũ, alius crus, abſcindebant

Barbari Hiſpanis captis, cũ fœda exprobratione auaritiæ, aurũ in os infundũt.

debant,& ſubiectis prunis torrentes cum cantu & tripudijs mandebant: oſſa verò ſuſpendebant in delubris & principum ac Regulorum domibus, tropæum & monumentum victoriæ.

1. Auſtrale pelagus hic intellige; non quo recta in Auſtrum nauigatur, aut quod polo Antarctico ſubeſt: ſicut nec per Septentrionale intelligi debet mare Glaciale, & quod arctico vertici ſubiectum eſt. Sed quum Indica continens duplici vtrinq; alluatur oceano: qui in Meridiem & Occidentem vergit, Auſtralis, vulgo Mare del-Sur: qui in Orientem & Septentrionem, Septentrionalis appellatur, vulgo Mare di-Tramontana.

Chriſtophorus porro Columbus primus de Auſtrali Mari intellexit, quarta ſua in Indiam nauigatione, cum continentis littus detexit, & fretum inueſtigauit per quod in mare illud penetrare poſſet. Primus tamen conſpectum eius habuit is Tribunus Valboa, cui ab Indo quopiam indicatum fuit hac ratione. Valboa cum irrequieti eſſet animi, bellum inferebat Regulis Indis, donec perueniret in Prouinciam Reguli cuiuſdam cui nomen Comogro, cum quo fœdus inijt opera alterius Reguli amici, & trium Hiſpanorum, qui idioma illius regionis callebant. Habebat Comogro ſeptem filios, quorum primogenitus minime ſtupidi ingenij, vt ſolent eſſe Indi, patrem compellauit his verbis. Hi peregrini barbati, qui ad te venerunt, omnibus promiſcue bellum inferunt, & duntaxat ex præda viuunt: itaq; expedit, illos bene excipere, & liberaliter tractare, ne ijs præbeatur vlla occaſio tibi & tuis nocendi, vt illos alijs nocuiſſe intelligo.

Hoc probato conſilio, Comogro & Panchiaco eius filius, perbenigne Hiſpanos exceperunt: & cum animaduerterent eos ſupra omnia aurum expetere, miſerunt Valboæ & Colmenari eius comiti aurum elaboratum in vaſa & monilia, ad æſtimationem quatuor millium caſtellanorum, & ſexaginta mancipia in eorum vſum. Dum aurum hoc pendunt Hiſpani rixari cœperunt inter ſe, adeo vt eductis gladijs alter alterum ferire vellet. Quod conſpicatus Panchiaco, aurum cum tru-,, tina euertit, & per interpretem eos alloquitur: Pudetne vos Chri-,, ſtianos, pro re tantilla rixari, & hæc pocula & monilia tam affabre ela-,, borata, ſic corrumpere? Si tanta auri cupiditate ardetis (apparet enim,, illius ſolius cauſa vos ita vagari, & turbare vniuerſi orbis quietem,,, relicta veſtra patria, & tot difficultates tolerando) regiones vobis de-,, monſtrabo, in quibus abundantiſsime aurum inuenietis. Maiore ta-,, men numero vos eſſe oportebit, vt Regulos quoſdam potentes, per quo-,, rum regionem aperiendum vobis erit iter, ſuperare poßitis, præſertim,, quendã, Tumanama nomine, Regem potentem, cuius prouincia val-,,

"de diues eſt eius rei quam maxime expetitis: qui haud dubie vobis ob-
"uiam progredietur. Eius Prouincia ſex Solibus duntaxat hinc abeſt
"(hoc eſt ſex dierum itinere: ſolent enim Indi diurni itineris ſpatia per
"ſoles numerare, non per Leucas noſtro more.) Deinde vobis ſuperādi e-
"runt montes illi quos conſpicitis ad Meridiem ſpectantes, in quibus ha-
"bitant feri quidam homines, Caribes appellati, ἀνθρωποφάγοι, nulli Princi-
"pi, nullis legibus ſubiecti, & in otio viuentes. Deſeruerunt iſti ſuas ſedes
"olim vt aurum vbicumq; poſſent, adquirerent, quod cum captiuis &
"mancipiis commutarent, ab ipſis, ſi quæ nanciſci poſſent, deuoranda: in-
"telligentes autem, aurum in illis montibus inueniri, eo profecti, inqui-
"linos exegerunt, & montes occuparunt. Quos autem ex inquilinis pri-
"marios apud ſe retinuerunt, etiamnum hodie cogunt aurum ex ſuis ve-
"nis eruere, deinde vel in elegantes ſtatuas, vel pocula, vel alia opera
"conflandum dant ſuis aurifabris, quæ tandem huc & in vicinas Pro-
"uincias permutanda adferunt, vt quod volunt obtineant. Aurum
"enim infectum & quale è ſua vena eruitur ſi adferrent, operam lude-
"rent. Nam quod ad nos attinet, non magis æſtimamus aurum infe-
"ctum, & non conflatum, quam terræ glebam: ſed quando nobis adfe-
"runt vaſa aliqua diligenter elaborata vel inaures, aut bombicinas
"culcitras, permutatione accipiunt vel mancipia, vel captiuos, quorum
"valde auidi ſunt, aut panem, cuius magna apud eos eſt penuria, quia
"nullum Mayſum inter illas rupes & ſcopulos creſcit. Vobis itaq; per-
"ſuadete, illac tranſeundum, & ferro vobis iter aperiendum. Cum vero
"ad ſuprema montium iuga perueneritis, inde conſpicietis mare, in quo
"ſunt naues velis præditæ vt veſtræ: ſuperatis montibus, deſcendetis in
"regionem adeo opulentam, vt iſtic non minus vile ſit aurum, quàm
"apud vos ferrum eſſe dicitis.

Quanta lætitia perfuſi fuerint Hiſpani, audita tanta auri & opum abundantia, nemo eſt qui dubitet, præſertim Valboa & Colmenar, quibus id in mente perpetuo verſabatur, & vnus dies inſtar mille annorum illis erat, donec Panchiaco polliceretur, ſemet viæ ducem futurum. Interea Antiquam redeunt, maioris militum numeri delectus gratia, & ad reliqua neceſſaria paranda. Quod factum eſt prima Septembris anno M. D. XIII. Nam Valboa (præterquam quod noctes inſomnes duceret, donec quod animo deſtinarat, perficeret, & frequenter ſomniaret ſe è ſummo montium illorum ipſi demonſtratorum vertice mare conſpicere auro conſtratum) intelligens Regem Hiſpaniæ, nouum ſucceſſorem mittere qui eam Prouinciam gubernaret (is erat Petrus Arias, qui cum magna claſſe & non contemnendo Hiſpanorum numero adueniebat) & metuens ne is gloriam de-

tecti

tecti Maris auſtralis ſibi vſurparet: ſtatuit nihil vlterius expectandum, ſed fortunam tentandam, cum exiguo hoc quem paratum habebat, militum numero celocem conſcendit, ducens ſecum viginti Indicas cymbas ex vnico ligno conſtantes, cum multis Indis confœderatis, inſtructis, frequentibus ſerris, ſecuribus, & alijs ferreis inſtrumentis ad aperiendam & complanandam viam in rupibus illis & denſis ſiluis, per quas ipſis eſſet iter.

Interea porro quæ Valboæ in iſta profectione acciderunt memoratu digna, prætermittendum non eſt, quod ſuperato & cæſo Regulo in Eſquaragua, cum ſexcentis & amplius Indis, ingreſſus eſt pagum Eſquaragua, in quo inuenit Reguli fratrem, & alios quoſdam muliebri veſtitu ornatos. Valde admiratus, cauſam ſciſcitatur ab incolis qui frequentes aduenerant Chriſtianorum conſpiciendorum gratia, tanquam è cœlo delapſi fuiſſent. Reſponderunt cæſum Regulum, & omnes eius aulicos nefando illo peccato naturæ aduerſo infectos: cuius rei cauſa Reguli frater & omnes eius comites muliebri ornatu eſſent amicti, quibus neq; arcus, neq; ſagittas tractare liceret, vt reliquis viris, ſed in ſeruilibus officijs, in quibus aliàs feminæ ſolerent eſſe occupatæ, vitam traducere neceſſe eſſet. Quàm attonitus fuerit Valboa hæc audiens, non eſt diſquirendum, & præſertim quod adeo deteſtabile ſcelus ad iſtos Barbaros penetraſſet, montes aſperos & denſiſſimas ſiluas incolentes, vbi neq; vinum, neq; fructus vllius precij: neq; aucupium, neq; ferina eſſet, neq; aliæ delitiæ, quæ alioqui in alijs Indiæ Prouincijs inuenirentur. Corripi igitur iubet omnes iſtos Sodomitas, numero forte quadraginta, & canibus quos circunducebat, lacerandos obijcit. Pagi incolæ, conſpecta caſtigatione à Valboa facta, comprehendunt quotquot huic crimini nouerant obnoxios, & illorum conſpuentes faciem, ad Valboam adducunt, ipſum orantes, vt Prouinciam ea peſte liberet. Inter reliquos, ſenex quidam ſublatis ad cœlum manibus & oculis, & conuerſo ad Solem vultu (quem iſtæ nationes adorant) inquit, merito aduerſus ipſos iratum eſſe ob nefandum hoc ſcelus: cuius rei cauſa, tam horrenda tonitrua, tam frequentia fulgetra & fulmina in eam prouinciam iacere, tam crebras aquarum illuuies ex montibus cadere, quæ ipſorum agros eluerent & Mayſum corrumperent, vnde fames ſubſequeretur per vniuerſam regionem. Nunc autem, his monſtris ſublatis, ſperandum eſſe Solem iram mitigaturum, & ſe fruges ſine noxa collecturos.

Hæc oratio valde placuit Valboæ, itaq; quotquot monſtra huiuſmodi ad ipſum adducebantur, è medio tollebat: omnes autem erant Principes aulici, nam vulgus illa labe non erat infectum. Nunc ſi mi-

ſeri iſti Barbari ſolo naturæ inſtincta agnoſcunt Deum iuſte ipſis iratum ob talia peccata: quid dicemus de noſtra Europa, quæ tam multis locis male audit ob infames & furentes iſtos amores? nihil, niſi expectandum eſſe cœlitus horrendum aliquem ignem in iſta monſtra, prurientia in adeo prodigioſas cupiditates, vim naturæ facientes, & in eas regiones, vbi ſimilia tolerantur; quemadmodum olim ſupra Sodomam & Gomorrham.

Sed ad Valboam redeamus: is coactus in Eſquaragua partem ſuorum relinquere, cum difficultatibus itinerum, tum penuria adeo defeſſorum, vt vix conſiſtere poſſent, robuſtiores ſecum ducens, & aliquot viæ duces, iter facit verſus montium illorum faſtigium, vnde mare Auſtrale conſpici poterat. Cum fere eo perueniſſent, ſuos ſubſiſtere iubens, ſolus in montis verticem contendit, vnde in late vicina circum loca eſſet proſpectus, & oculos ad Meridiem conuertens, Mare vidit. Illico in genua procidens, Deo egit gratias, quod dignatus eſſet ipſi tam vilis & abiectæ ſtirpis homini concedere, vt primus Chriſtianorum tam laudabilis conatus & inſtituti gloriam aufferret. Et ter deoſculatus terram ſurrexit, Mare ſalutans his verbis. O Mare Auſtrale, Regina reliquorum marium, conſiderata opulentia qua abundant tua littora, ſis in meo aduentu tranquillum & placidum, ne iraſcaris, ſi tuum nomen hactenus incognitum & abditum, hodie celebre reddo ſupra omnes aquas, quæ terræ ſuperficiem rigant. Deus pro immenſa ſua ſapientia te reſeruauit, vt noſtro tempore agnoſcereris, ad inſigne aliquod opus peragendum, ab ipſo præuiſum, & ipſi ſoli cognitum. Itaq; te denuo ſaluto, ô Mare, cui nullum eſt par opulentia, noue Oceane, & Rex ſupra reliqua maria.

His peractis, ſuis comitibus innuit vt conſcenderent, & Mare hoc viderent. Illi non minus læti, quam ſi ſinguli Regnum adquiſiuiſſent, certatim conſcenderunt, voces alacritatis plenas & clamores vſque adeo tollentes, vt rupes & montium vicinorum faſtigia perſonarent. Deinde ad memoriam poſteritatis, ipſos primos fuiſſe qui mare illud detexiſſent, binos ingentes lapidum aceruos congeſſerunt, in quorum medio magnam crucem fixerunt, in ipſo montis vertice. Deinde deſcendentes, corticibus arborum, quas inueniebant, caſtellæ & Regis Hiſpaniæ nomen cultellis & pugionibus inſcribebant, quaſi titulum & poſſeſſionem illius regionis, Regis nomine capientes. Petrus Martyr, & Gomara Hiſt. general. cap. 62.

2. Hic Arias, Segouienſis ciuis, gladiator erat, ſeu (vt Petrus Martyr Mediolan. vocat) haſtiluſor. Itaq; nihil mirum, ſi eo laniſta, ab eius legatis Indi crudeliſſime vexati ſint, quando ne genero quidem ſuo pepercit.

3. Indi

3. *Indi quum infinitos Hiſpanos trucidarint, eos tamen eſui ſatis aptos negant. quippe duriore & exſucca carne, niſi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur. Cuius rei epiſtola à milite quodam ad medicum Hiſpanum è Lima in Perumiſſa, anno 1568. teſtis eſt.*

¶ Petrus Arias & Valboa diſſidentes, domeſtico fœdere conciliantur. Mox male cohærens amicitia diſſilit. Valboa criminibus à ſocero ſtructis circumuentus, ſecuri percutitur. Petro Ariæ imperium abrogatur.

CAPVT XXIIII.

EX eo quum omnia Petri Ariç incepta fœdum atque improſperum exitum haberent, Valboæ riſui apertè & ludibrio eſſe: quæ res in eum Gubernatoris irã adeò accendit, vt mox in rixas iurgia erumperet. Epiſcopus fœda inter eos diſſidia ægrè ferens, ad reconciliandos eorum animos omne ſtudium adhibet, tantumque perficit, vt firmandæ concordiæ Gubernator filiam Valboæ matrimonio iungeret. Et connubij fœdere pacto, nemo erat qui pacem inter eos firmam ac ſtabilem fore non crederet. Ariæ & Valboæ diſſidia parum efficaci fœdere cõciliantur.

PERFECTIS nuptijs, Valboa conſenſu ſoceri, cum dimidia parte Hiſpanorum quos ex Hiſpania adduxerat, ex Antiqua in ſuam prouinciam conceſſit: neque ei per quoſdam improbos homines, gloriæ ipſius inuidentes, ea diu frui licuit. Illi enim falſis in eum ſtructis criminibus Gubernatoris aures occupant, deferuntque Valboam occultè per amicos tẽtare animos militum, & partem exercitus Ariæ ſubductam in ſuam prouinciam pellicere. Id vbi Ariæ cognitum, literas ad Valboam componit, quarum hæc ſumma erat: Vt ijs viſis, nulla interpoſita mora ad ſe veniret: conſultandum maximis ſuper negotijs, quæ ad vtroſque pertinerent.

VALBOA, qui tum ad maris Auſtralis oram nauigijs moliendis intentus erat ad nouas veſtigandas terras, his literis acceptis, cum quinquaginta militibus in Antiquam feſtinat: eò vbi peruenit Gubernatoris ſoceri ſui iuſſu correptus in cuſtodiam traditur. Mox recitata accuſatio, & crimina eius morte quoque Niqueſæ & Baccalaurei Ancifi vinculis onerãtur: ad hæc ſeditioſum, ſceleratum & aduerſus Indos immitem eſſe obijcitur, denique reum peragit Gubernator & capitis damnat. Valboa contrà obiecta ne-

Socer generum, capite damnatū, ſecuri percutit.

ſta negare,ac deierare de pellectis ad ſeceſſionem militibus falſo & immeritò ſe accuſari.Itaque videret etiam atque etiam Gubernator,quid de ſe ſtatueret:ſe quidem,ſi eius rei tentatæ ſibi conſcius eſſet,numquam in eius conſpectum fuiſſe venturum. cetera quoque crimina,vt poterat, diluebat:ſed vbi vis plus poteſt, parū in iure & ratione præſidij eſt. Poſtremò audire vlterius hominem negat ſe velle Gubernator, & peracto iudicio abduci cum quinque alijs Hiſpanis ac ſecuri percuti iubet.

FINXERE nonnulli Valboam magnum quendam & illuſtrem victorijs ducem fuiſſe, felicitate etiam armorum quolibet Romanorum imperatorum præſtantiorem,propterea quòd omnium quæ cum Indis geſſit bellorum ſemper victor extiterit. Sed immodicæ illæ eius laudes riſum magis quàm admirationem merentur.quippe Romani quondā cum bellicoſiſſimis & ferociſſimis Orientis gentibus bella geſſerunt: Hiſpani verò in Occidente nihil præter bruta animalia & beſtias ſubegere.

QVÒD quidem eques quidam Hiſpanus optimè intellexiſſe videtur.Is quum in Africa ad Argeriam Carolo quinto Imperatori militaret,eſſetq; vnà cum alijs aliquot equitibus, in ijs Ferdinando Corteſio(is eſt qui regnum Mexicanum aperuit & ſubegit, quod ab indigenis dictum Themeſtitan, ipſe nouam Hiſpaniam nuncupauit) quum inquam vnà eſſet, ac fortè Maurorum globus hominum multitudine ſuperior in eos irrueret, ipſi verò ad reſiſtendum hoſti ſe impares eſſe cognoſcerent, dant ſeſe in fugā. Ibi Corteſius clamore fugientes ſiſtere,& hortari ſocios vt in hoſtem verſi eum ſtrenuè exciperent. Tum Hiſpanus ille eques,Belua iſthæc,inquit, putat ſibi rem eſſe cum ſuis Indis, quorum vigintiquinque millibus fundendis decem equites ſuffecerint.

Ferd. Corteſij faciles de Indis victoriæ.

ALLATO in Hiſpaniā de Valboa nuncio,grauiter mortē eius Indicus ſenatus tulit,propter pręclara eius in ſe officia ac merita,& opes Regi ac Regno Caſtellę ab eo partas, reperto videlicet Auſtrali Oceano,& inde ingenti auri & vnionum copia in Hiſpaniā miſſa.Quamobrē tum ob id,tum maximè quòd Antiquenſes coloni præter hæc multa ad regē in Petrum Ariam ſcripſiſſent, abrogatū ei imperium eſt: etſi Nominis dei & Panamæ colonis originis ſuæ initia dediſſet,[1] patefacto ex altero loco ad alterum itinere.

1. Etſi enim Niqueſa primus Nominis-dei conditor fuerit, & Panamam Indi incolerent: tamen vtramque coloniam Arias Hiſpanis repleuit, & quinquaginta millium paſſ. ſpacio, à mari ad mare iter, antè ſiluis, lamis, rupibusq; inuiis obſtructum, & leonibus, tigribus, vrſis & ſimiis infeſtum, primus aperuit.

¶ Hiſpa-

Hiſpanorum præfectorum in Indiæ continenti clades. Alſingeri & Georgij Germanorum cædes. Coloniæ ab Hiſpanis in Caſtella Aurea condita Hiſpaniolenſes Indi Hiſpanicam tyrannidem pertæſi, ſibimet ipſi mortem conſciſcunt.

CAPVT XXV.

MVLTI præterea alij Gubernatores & duces eas Indicę continentis prouincias adiere, omnes vna quærendarum opum & diuitiarum cupidine incenſi, ſed eorum nonnulli ab Indis comeſti ſunt, alij ab ipſis Hiſpanis trucidati, quòd ipſorum aduerſus Indos rapinis & latrocinijs indulgere nollent. Non pauci quoque fluctibus hauſti: & aliqui præterea longius à mari progreſſi auri fame, in mediterranea adeo ſeſe immerſerũt, vt in locis auijs & vaſtis terræ ſolitudinibus deprehenſi, quum eius cœli naturam & tempeſtatum morem ac præſagia ignorarent, quæ illis in regionibus cum atrociſſimis imbribus hyeme ruere conſueuerunt, neque verò progredi vlterius aut regredi poſſent, cum omni exercitu interierint. Auaritia, vt meretur infelix.

CETERVM Hiſpani in ea ora continentis infrà ſcriptas vrbes condidere, Nomen-dei, Antiquam, Carthaginem, San-martham, Caput-veli, Valentiolam, ditiſſimæ prouinciæ oppidum, quam Cæſar anno 1528. Velzaris mercatoribus Germanis oppignorauit. Illi primum in eam prouinciam Gubernatorem Ambroſium Alfingerum miſere, qui auri reperiendi cupidine crebras in eas gentes excurſiones, multa ſæuitiæ exempla, edidit. Sed eo tandem ab Indis occiſo, ſuffecère alterum ſtirpis ſuæ Præfectum, cui Georgio nomen erat. Hunc Hiſpani qui ei aderant, noctu per inſidias incautum in lectulo adorti vulneribus confoderunt: mox excarnificatum & domo extractum, multis cum probris ac contumelijs per viam raptarunt: poſtremo eius cadauer in proximum ſaltũ abiecere: donec orta luce humaretur. Verùm haud ita multo poſt, Cæſaris mandatu, noxij vt nouiſſima exempla meriti, exquiſitiſſimis pœnis affecti ſunt. Hiſp. ſæuitia in Germanos in India peregrinantes.

IAM quum breuem hanc meam Hiſtoriam quam accurratè & commodè fieri poterit contexere pollicitus ſim, redeundum eò vnde deflexeram, & ſi quæ de Hiſpaniolæ & vicinarum inſularum rebus ſuperſunt, exſequenda mihi hoc loco iudico. Almirante Columbo mortuo, Ferdinandus Rex Didacum filium eius, ea-

Hiſpanorum in Chriſt. Columbi filium ingratitudo.

dem autoritate auctum qua patrem ornauerat, Proregis titulo Hiſpaniolæ præfecit: ſed imperium ei haud diuturnum fuit. Quippe Hiſpani, quum ſibi imperari à peregrino pati nō poſſent, multa in eum ad Regem ſcribunt. Itaque Rex exutum magiſtratu in Hiſpaniam reuocat. Ibi de ſuis priuilegijs multos annos cum Rege litigans, tandem pendenti adhuc lite & incerto euentu iudicij moritur.

Barbari Hiſp. tyrannide oppreſſi, vim vitæ ſuæ afferunt.

POST hæc alij Gubernatores, tum Eccleſiaſtici, tum laici, in Hiſpaniolam miſſi ſunt: ſed Inſulani, poſtquam ſe vndique perpetuis atque intolerandis laboribus opprimi ſentiunt, neque vllum finem adeſſe malis, aut ſpem recuperandæ libertatis, in planctus omnes & ſuſpiria effuſi crebris votis vltrò mortem optabant. Itaque multi abiecta omni ſpe, abeuntes in ſiluas ex arboribus ſemet ipſi ſuſpendebant, interfectis prius liberis, dicendo: Multo optabilius eſſe illis ſemel mori quàm adeo miſerè vitam trahere, eiuſcemodi latronibus teterrimis & ferociſſimis tyrannis ſeruientes. Feminæ, poſtquam herbæ cuiuſdam ſucco fœtus ſibi ipſæ abegerāt, ne videlicet Hiſpanis mancipia parerent, virorum veſtigia ſequutæ laqueo vitam finibant. Denique quum per omnes lethi vias mortem laceſſerent, alius ex edito monte iacto in præceps corpore, alius in mare, alius in profluentum demerſus: nonnulli etiam voluntaria inedia vitæ finem inuenere. Erant etiam qui acutiſſimis è ſilice cultellis, aut mucronatis vallis pectora & latera tranſfigerent.

QVIBVS tandem malis effectum eſt vt ex duobus Indorum millionibus, id eſt vicies centenis capitum millibus, quibus ea Inſula incolebatur, alijs ſua manu interemptis, alijs ſęuitia Hiſpanorum & acerbitate operum enectis abſumtiſq;, vix hodie centum quinquaginta ſuperſint. Hoccine eſt barbaras gentes ad Chriſtianam fidem conuertere? Nam nequis putet cum aliarum inſularum incolis mitius actum eſſe quàm cum Hiſpaniolenſibus idem plane in Cuba, Iamaica, Portu-riceo & alijs locis, contigit: immo quęcumque poſtea vindicandis ab ſolitudine inſulis deportata ſunt è continenti mancipia, quamquam incredibili multitudine, ad extremum tamen propè omnia ęrumnis & miſerijs confecta interiere. In ſumma hoc affirmo, quibuſcunque locis Hiſpani vexilla ſua & ſigna fixerunt, ibi ingentibus ſæuitiæ exemplis editis, ęterna implacabilis in ſe odij monumenta indigenis reliquiſſe.

Indorum

¶ Indorum Occid. religio, Satanæq́; in faſcinando ipſos verſutia. Sacrorum ritus. Arbuſti cuiuſdam accenſi fumo inebriantur.

CAPVT XXVI.

QVOD ad Religionem earum gentium attinet, non ſolùm in ea inſula, ſed & in alijs omnibus noui illius Orbis prouincijs, adorabant atque etiam nunc plures & diuerſos deos colunt, depictis ſimulacris ſigniſque, quorum alia è creta, alia è ligno, nõnulla ex auro & argento, ficta ſunt: & quibuſdam indię nouę locis, maximè in Peruano regno, effigie auium, tigriũ, ceruorum aliorũq; animalium expreſſa vidi: immo etiam quędam deformi ſpecie, cauda ad pedes vſque promiſſa, quales vulgò apud nos pingi ſolent dæmones aut lemures nocturni.[1] Ac quamquam ſacerdotes & monachi omni ope conati ſint & quotidie conentur ea idola abolere, multa tamen eorum ſacrorum antiſtites defoſſa ſpecubus ſubterraneis aſſeruant. Quibus clam ſacrificantes aſſiduè ſupplicant, petuntque qua ratione & via Chriſtianos in perpetuum è ſuis finibus expellere poſſint.[2]

Indicarũ gẽtium pertinax idololatria.

QVINETIAM deorum ſuorum nomine quemque proprio inuocantes, ſingulis ſua officia tribuunt, & huic huius rei alteri alterius procurationem aſſignant: vti olim factitatum Ethnicis, qui vulgò victorijs pręeſſe terra Martem, mari Neptunum, Æſculapium medicinę, Herculem diuitiarum atque opum arbitrum eſſe credebant, illiq; decimam fortunarum ſuarum vouebant, quò cetera tueretur atque augeret. Ad eum modum nihil ferè à ſuis numinibus petunt hæ gentes præter largum ciborum & potus copiam, bonam valetudinem, & de hoſtibus victoriam. Sæpenumero illis illudit Satan & alia atque alia ſpecie viſendum ſe prębet: ſacerdotibus nonnulla eorum quæ precibus expoſcunt annuens ac promittens. Ac ſi fortè promiſſis ſucceſſus non reſponderit, illique de eo conquerantur, continuò excipit: Mutaſſe ſe ſententiam propter grauiſſimum aliquod peccatum ab ipſis commiſſum: ita fallaci excuſatione miſeros eludit pater ille mendacij.

Satanæ ludibria quibus Barbaros faſcinat.

QVVM Cacicorum Hiſpaniolæ aliquis præcipuo ſuo numini ſacrum & feſtum diem celebrare inſtitueret, omnibus ſubditis & clientibus ſuis, tam viris quàm fœminis, diem ad conueniendum dicebat: illi vbi vndique ad ſolenne illud, conſueto loco, conflu-

Sacrorum ritus apud Indos Occid.

confluxiſſent,omnes aptè in ordinem ſeſe diſponebant. Cacicus ipſe agmen antegreſſus,princeps templum inibat, vbi ſacerdotes adorando idolo intenti erant.Ingreſſus vt conſederat,tympanum 3 pulſabat:mox ſequebatur vniuerſa multitudo præeuntibus viris, qui nigro,rubro & flauo diſtincta corpora,verſicoloribus etiam pſittacorum & aliarum auium pennis ornauerant: colla, brachia, crura,coronis, torquibus atque armillis ex concharum marinarum teſtis redimiti:fœminę puro corpore & nullis pigmentis fucato,virgines quidem prorſus nudæ: quibus viri erant, peplis aut caſtulis muliebria velatæ,ſicut in ſinu Parienſi & alijs continentis prouincijs fieri ſolet. Tali cultu habituque ſaltantes & patria quædam carmina in laudem Idoli canentes templum ſubibant: Cacicus tympani ſonitu ingredientes ſalutabat: mox demiſſo in guttur bacillo vomitum ciebant:vt Idolo palàm oſtenderent, nihil ſe in pectore mali occultum gerere.

His tam abſurdis ceremonijs peractis omnes complicatis pectinatim cruribus humi conſidentes, alios quoſdam hymnos cum murmure quodam lugubri concinebant: ac tum ſuperueniebat aliud fœminarum agmen caniſtra geſtantium, popanis & panibus plena,& roſis floribuſque odoratis conſperſa: illæ ceteris canentibus circumfuſę orationes quaſdam illis inſuſurrabant. Alij vt inuicem reſponderent, ſeſe erigebant: donec cantionibus illis peractis, mutato concentu nouam quandã in Reguli ſui laudem ordirentur :poſtremò panem Idolo offerebant.4 Eum ſacerdotes acceptum & ritè ſacratum diuidebãt inter omnes, velut ſanctum aliquid,& fauſti ominis reliquias. Peracto ſacro, omnes admodum alacres atque hilares domos quiſque ſuas reuertebantur.

CREDEBANT pręterea Solem & Lunam è quodam antro prodiiſſe:& cucurbitam velut ſacrum monumentum habebant, vnde dicerent mare & piſces profluxiſſe:Duo ſimulacra lignea colebant,velut omnis abundantiæ largitores & præſides deos, quorum delubra quotannis Indi peregrinabundi frequentare cõſueuerant.Erat inſuper illis Idolum quadrupes inſtar canis, quod (vt fertur) quoties illi bilis commota erat,in ſaltus ac montes aufugeret:ipſi verò ſolenni pompa, ſollicitè quæſitum atque inuentum humeris in fanum reportabant.

Abſurda de Solis & Lunæ origine opinio.

IN hac Inſula,vt & alijs noui eius Orbis prouincijs, arbuſta quædam naſcuntur modicę magnitudinis,arundinum fermè ſpecie:folia vt nucis habent,aut paulo maiora, quæ ab indigenis (apud quos hic mos inoleuit) plurimi fiunt, & ab ipſis quoq; mancipijs,

cipijs, quæ Hiſpani ex Africa eò deuexere. Vbi maturum eſt, ea folia ſtringunt & in faſciculos collecta ligataq; in fumario ſuſpendunt, donec inaruerint: quumque illis vti volunt, Mayzi, ſeu frumenti patrij folio reſiccata folia inuoluunt fiſtulæ aut tubi inſtar: & eius capitum altero igni admoto, alterum ori inſerunt, & ſpiritum flatumq; ad ſe retrahunt.

DENIQVE tantùm fumi ſorbent, vt ora, guttura & capita impleant: tantam interea patientiam præſtantes duranteſq; quoad voluptatis quam inde percipiunt non pœniteat: ſeque immiti illo fumo adeo inebriant, vt penitus ſopito omni ſenſu è mentis poteſtate exeant. Reperiuntur etiam qui adeo auidè ac furenter eum hauriant, vt tanquam exanimes in terram concidant, ibique maximam diei partem aut noctis, velut ſtupefactis ſenſibus & capti mente, iaceant. Nonnulli temperantius & hactenus tantùm ſorbent, quoad vertigine capitis corripiantur: neque vlterius progrediuntur. Quàm peſtiferum, obſecro, & noxium hoc Tartareum venenum eſt? Mihi quidem perſæpe vſuuenit per Guatimalam & Nicaraguã prouincias iter facienti, vt domum Indi alicuius ingrederer, qui eam herbam deguſtaſſet (quę Mexicano idiomate *Tabacco* dicitur) & ſimulac fœtor acutus tetri illius & verè diabolici fumi nares meas contigiſſet, cogerer prępropere inde excedere & aliò migrare. Fumus inebrians.

1. Quæ noſter Auctor hoc loco de Indorum Religione ſcribit, conſona ſunt cum ijs, quæ, quotquot de Hiſpanorum in eas regiones nauigatione ſcribunt, referunt: cum his præſertim quæ memoriæ prodita reliquit Conſaluus Ouiedus, qui diu in illis Indijs verſatus, & qui Occidentalium iſtarum nationum ritus diligenter obſeruauit.

Nullam, inquit, in illis nationibus picturam aut ſculpturam inueni antiquiorem, aut maiore reuerentia cultam, horrenda dæmonis effigie. Pingunt enim eum & ſculpunt quam horrenda poſſunt ſpecie, non catenis adſtrictum, aut ſupinum, vt apud nos pingitur ſub pedibus D. Michaelis aut D. Bartholomæi: ſed in ſua maieſtate, interdum ſedentem in tribunali, nonnunquam ſtantem, aliquando alijs modis. Videas aliquos quinque aut ſex capitibus, & totidem caudis præditos, oblongis dentibus, ampliſsimis auribus, ardentibus oculis, draconis oculorum inſtar, atq; alios alijs ſpeciebus, quarum elegantiſsima terrorem incutit aſpicientibus. Eſt autem hoc illis adeo familiare, vt non modo ſimilem aliquam effigiem in obſcuro quodã ædium loco ſemper habeãt, ſed etiam ex auro conflent, aut ſcamnis, quibus inſident, inſculpant, aut alijs omnibus materijs quæ ſculpturam aut inciſionem ferre poſſunt. ,,

‘‘ *Eum etiam pro Deo agnoſcunt, petentes ab eo, aquam, ſolem,*
‘‘ *MayZum, victorias, breuiter quidquid deſiderant. Solent iſti Zemes*
‘‘ *noctu illis apparere vt phantaſmata, & perſuadere quæcunq; cupiunt.*
‘‘ *Continentis incolæ non modo conflatas ex auro, vel ex ligno, lapi-*
‘‘ *de, & terra, fabrefactas habent iſtas imagines Diabolicas: ſed etiam*
‘‘ *hanc impuram effigiem proprijs corporibus adpingunt, & ne ea pictu-*
‘‘ *ra elui & deleri poſsit, puluere quodam nigro ſeſe fricant, qui cutem pe-*
‘‘ *netret, maneatq; velut ſignum perpetuum eius rei quam in animo ſcul-*
‘‘ *ptam habent.*

Præterea ſenes quoſdam falſos vates habent (Hiſpaniolæ incolæ eos Buhiti; qui littora Vrauæ incolunt Tequina, hoc eſt, Magiſtros: Braſiliani Caraibes appellant) qui ſe prædicere poſſe profitentur, & illis perſuadent: Satanam, (cuius effigiem ſemper circumferunt) cœli & terræ eſſe dominum, & quæ futura ſunt, noſſe: ipſum pluuias, ventos & tonitrua immittere, Solem & Lunam regere, atq; anni tempora, & poſſe etiam illos ſub terram deprimere, niſi ipſi rite inſeruiant. Propterea miſeræ iſtæ Nationes illum colunt tamquam Deum, & quidquid pretioſæ ſupellectilis habent ipſi offerunt, vt ne hominum quidem vitæ parcant, quos ei ſacrificant, imo etiam proprium ſanguinem. Quibuſdam locis illum placant ſuffumigijs odoratis, interdum etiam valde fœtidis. Tametſi autem falſorum iſtorum Prophetarum prædictiones non eueniant, retinent tamen priſtinam autoritatem (aliquando enim euenire ſolent, prout Deo libitum eſt Satanæ dare efficaciam erroris) nam vel prætexunt peccata populi: aut aiunt, ipſorum reſponſa, quæ plerumq; ſunt ambigua, non fuiſſe probe intellecta.

Ad hanc rem refertur quidpiam de Atabaliba magno illo Rege Peruanæ Prouinciæ, ex quo apparet offenſum fuiſſe reſponſo cuiuſdam ſacerdotis qui ipſum fefellerat. Nam Hiſpanis in eius regnum ingreſsis, ad oraculum quod in templo quodam ſuæ ditionis erat, decem dierum itinere à Caxiamalca vrbe diſtans, ſciſcitatum, an bellum aduerſus Chriſtianos gereret, an vero eos benigne exciperet, miſit. Summus eius templi ſacerdos reſpondit, vt ſtrenue aduerſus illos pugnaret, futurum enim vt omnes cæderet: idq; præceptum eſſe ſui Dei. Atabaliba ſequutus hoc conſilium, captus fuit. Aliquanto poſt tempore, hic ſacerdos Caxiamalcam venit cum duobus Cacicis, vt cum Gubernatore PiZarro agerent de redemptione ſui Regis: quod intelligens Atabalida, Gubernatorem rogauit, curaret illi catenam adferri, ſe enim velle plectere ſacerdotem illum ob ſua mendacia, cum illi conſuleret vt bellum gereret ex Dei ſui mandato. Nec ſemel ſacerdotem ipſi impoſuiſſe. Nam dum adhuc viuus ipſius pater lethali morbo correptus eſſet in vrbe Cuſco: interrogatus

terrogatus

terrogatus quis futurus eſſet illius morbi exitus, reſponderat, bene ſperandum, nec eo morbo moriturum. Allatam catenam ipſe Atabaliba ſacerdotis collo iniecit. Peruerſe nebulo, inquit, nunc te teneo, nec te dimittam, quin prius adferri iuſſeris quidquid auri eſt in tuo templo: volo enim id omne Chriſtianis dare: ſtat enim ea ſententia, quādoquidem tuus Deus mendax eſt, & impoſtor. Non profecto, nihil ipſi, nec tibi relinquam. Deinde videbimus an tibi hanc catenam adimet, quandoquidem tuus Deus eſt, & illum adeo potentem aſſeris. Verum eam ingenij præſtantiam non habent omnes Indi, quam habebat Atabaliba.

Hiſpaniolæ incolæ, idolum illud Cemi (quidam Zemis) appellant: Caſtellæ aureæ, Vraua, Carthaginis, & aliarum prouinciarum ad littus illud ſitarum accolæ Tuira (imo quibuſdam locis, Chriſtianum ſalutare volentes, illum Tuira vocant, exiſtimantes ſe magno honore afficere, perinde tamen eſt, ac ſi quis diceret, ſalue Domine Diabole) Canadæ incolæ Cudruaigny nominant: Braſiliani, Aignan, aut Kaagerre: Peruani, Pachacama: Patagones, id eſt qui fretum Magallanicum accolunt, Setebos nominãt: Maxicani Horchilouos, Chuemila, Quecadcaal: & alijs regionibus aliter. Sed quocunq; tandem nomine vocetur, ſemper eſt Satan, qui Dei nomen ſibi attribuit, & iſtis miſeris nationibus vera Dei cognitione deſtitutis, metum incutit.

Canadenſes referunt ipſum frequenter eos alloqui, & prædicere commodas & malas tempeſtates. Atq; cùm ipſis indignatur, coniecto in ipſorum oculos puluere abire.

Prouinciæ Auanares incolæ, Hiſpanis quibuſdam circiter annum 1528. admirabile quiddam narrabant, quod fortaſſe quindecim aut ſexdecim ante annis contigerat, vt ex ipſorum indicijs colligi poterat. Quendam ſcilicet virum, cuius nomen Infortunium ex eorum lingua interpretari licet, erronem, & iam multo tempore per eas regiones huc illuc vagantem, breuis ſtaturæ & barbatum: tametſi, vt referebant, nunquam ſe aperte conſpiciendum præbuiſſet. Accedente illo ad ædes quaſpiam, nemo tam audax & conſtantis animi inerat, cui comæ non erigerentur, & pectus formidine non tremeret: & ſubito titio ardens ante ædium illarum veſtibulum apparebat. Id indicium erat, Herum non procul abeſſe, cum tedifer præſto eſſet. Tum ædes ingrediebatur vir ille, & quemcunq; libuiſſet corripiens, ter in eius aluum adigebat lapideum cultrum ſeſquipedem fere longum, palmum latum: deinde manum per hæc vulnera in aluum immittens, inteſtina educebat, & inde reciſum vnum aut alterum fruſtum ſupra prunas torrebat. Poſtea ter alterutrum brachium eodem cultro feriebat, ex quo multus emanabat ſanguis, vt quidem videbatur. His peractis inteſtina, & toſta illa fruſta, in

ſta, in ventrem hominis ſic laceri denuo inferebat, & vulnera curabat; ita vt momento temporis conſolidarentur.

Addebant præterea, hoc phantaſma frequenter ipſis ſaltantibus apparere, atq; ipſis ſe commiſcere, modo muliebri forma, modo virili. Nonnunquam ædes in quibus verſabantur in aerem ſubleuare, tum cum iiſdem cadere facto etiam ſtrepitu. Sæpe etiam illi obtuliſſe cibum, ſed nihil ediſſe: & cum interrogarent, vnde veniret, & vbi commoraretur, magnum hiatum in terra oſtendere ſolitum, ſub quo domicilium eius eſſet.

Quibus hæc referebantur, Hiſpani, ridebant tanquam fabulam; quod animaduertentes Indi, multos producunt, ex eorũ numero, qui ab illo viro correpti fuerant, & cicatrices vulnerum acceptorum oſtendunt. Tum Hiſpani monere, peſſimum illum eſſe virum, aut potius Satanam, ex inferis prodeuntẽ vt illis illuderet: ſi crederent in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt ipſi, nullam futuram cauſam cur virum illum metuerent: neq; adeo audacem futurum, vt ipſos moleſtia afficeret, neq; appariturum quamdiu ipſi in ea Prouincia verſarentur. Hæc oratio nonnihil illos confirmauit, & partem formidinis ademit. Relat. Aluar. Nun.

Braſiliani aiunt ſe ab Aignan (ſic Diabolum vocant) torqueri, qui interdum illis apparet animalis effigie, aliquando alia forma: & eos adeo crudeliter verberat, vt dum de ea re loquuntur, aut memoria duntaxat repetunt verbera quæ ſunt paſſi, præ anguſtia toti ſudore madeſcant. Si Galli qui eam regionem adierunt, dicebant ſe Aignan non metuere: reſpondebant hi miſeri barbari, ſuam conditionem deplorantes: ó nos felices, ſi vobis ſimiles eſſemus. Lerius cap. 16.

Qui Magallanum ad fretum illud, quod poſtea ab eius nomine Magallanicum nuncupatum eſt, comitati ſunt, Gigantem in Patagonum regione, freto vicina ceperunt. Is inter alia referebat, morituro quopiam ex ipſis, decem aut duodecim Diabolos apparere ſaltantes circum mortui cadauer, qui toto corpore variis coloribus depicti viderentur, vnum autem inter reliquos maiore corporis mole conſpici, valde exultantem & in cachinnos etiam erumpentem: Illum Setebos, appellabant, minores autem Cheleule. Addebat præterea ſe ex minoribus illis vidiſſe, binis cornibus in capite præditos, & longa coma ad pedes vſq; demiſſa, ignem per os & per poſticum euomentes. Ecce quomodo Satan pro arbitrio miſeris illis nationibus imperat, deſtitutis omni Dei cognitione. Sunt tamen homines nobis non diſſimiles.

In Prouincia Carthaginis, quando Tuira vult incolis terrorem incutere, minatur ſe Huracan immiſſurum, hoc eſt Tempeſtatem. Et

certe tantas interdum excitat, vt domus transferant, arbores radicitus euellant, & montes quaſi euertant. Conſaluus Ouiedus ſcribit ſe iſta diabolica opera ſemel conſpexiſſe, cum per montem quendam Indorum in continenti ſitum iter faceret. Erat ille mons, inquit, omnino tectus arboribus vaſtis & paruis altera ſuper alteram confertim euerſis, ad leucæ fere ſpacium, quarum nonnullæ prorſus cum ſuis radicibus euulſæ, tantæ magnitudinis, vt reliquam arborũ molem æquarent. Ideo horrendum erat hoc ſpectaculum, vt aſpicientibus etiam metum adferret; æſtimantibus Satanæ potius opus, quam naturale.| Epitome Ind. Occid. cap. 11.

Porro teſtatur Petrus Martyr, omnes Indorum Cemi & reliquas illuſiones diſparuiſſe, ſimul ac Hiſpani pedem in Hiſpaniola inſula fixerunt: vnde ſeniores eius regionis iudicarent, Inſulam breui ſub alterius poteſtate futuram.

Referunt Peruanæ Hiſtoriæ ſcriptores, Satanam, qui ſe Pachacama, hoc eſt, creatorem appellabat, cuiusq́; templa & oracula quatuor in vrbe Lima erant, multis ſeculis inter eas nationes verſatum fuiſſe, & conſpiciendum ſe præbuiſſe ſacerdotibus, quibus reſponſa dabat eorum quæ petebantur, ſed illico ad Chriſtianorum aduentum diſparuiſſe, nec eum poſtea conſpectum.

Non dubium eſt, quin tantillum boni, quod Hiſpani in eam regionem intulerunt, Satanæ, qui veritatem & lumen odit, quietem turbarint. Nam antea libere dominabatur ſupra eas nationes, tanquam in Regno tenebrarum, paulatim lumen illud naturale quod reſtabat in eis extinguens, omne diſcrimen boni & mali adimens, & illis ſuggerens animales & feros appetitus.

Deinde Hiſpani aduenientes, docuerunt eos Dei mandata, loquuti ſunt de Ieſu Chriſto, adminiſtrarunt illis Baptiſmum: nec dubium eſt, quin Satan, audito Ieſu Chriſti nomine in his nationibus, valde turbatus ſit, quemadmodum Latro in denſiſſimis etiam ſiluis abditus, tremit commemorato duntaxat Iudicis nomine. Biblia deinde à Ieſuitis eo illata, maximum metum illi incuſſerunt.

Quanquam autem Conſalui Ouiedi tempore, ceſſarint aliquamdiu in Hiſpaniola & alijs locis hæ Tempeſtates: ſi tamen fides pro ipſius merito Authori noſtro adhibenda eſt, impuri ſpiritus qui has tempeſtates excitant, nõ diu feriati ſunt. Nam cap. 10. huius libri diſertis verbis ſcribit, ipſo in continente Indiæ verſante, vnam in Hiſpaniola Inſula exortam eſſe, quæ omnes fere quadrupedes occiderit, totam ſementem corruperit, & plurima ædificia euerterit. Id accidit circa annum 1548.

Præterea triſtes & tragici euentus, quos tempus in ijs regionibus

abbinc ſeptuaginta annis produxit, ſatis declarant, Satanam non procul receßiſſe; vt inſatiabilis Hiſpanorum auaritia, Indorum deſperatio, & illorũ in mancipia vendicatio, atq; ciuilia bella, quæ plura quam quadrageſies aut quinquageſies centena hominum millia conſumpſit. Singula hæc ſatis teſtantur; Satanam non fuiſſe eiectum, licet ad tempus latuiſſet. Sed vt olim craſſas iſtas & ſtupidas nationes, craſſo modo ſub Imperio ſuo detinebat: nunc aliam viam ingreſſus eſt, & quocunq; tandem res ſe conuertant, ſuum regnum vt antea retinet, imo duplum auxit.

Nam quantum ad Hiſpanos attinet, captiuos detinet auaritia, quæ Idololatriæ ſpecies eſt: & ita detinet, vt nulli remiges nauis Præfecto magis ſint obſequẽtes, quam ipſi Satanæ, illiq; ſeruient montes euertendo, & vim naturæ inferendo, quamdiu aliquod aurum in Peruana regione reliquum erit.

Ad Indos quod attinet, licet initio aliquantum ſimularint ſe baptiſari velle, & mandata Dei edoceri: cum tamen animaduerterunt, Hiſpanorum vitam ex diametro pugnare cum eorum doctrina, & ſe ab illis crudelius tractari ipſis beſtijs, adeo in eos exarcerbati ſunt, vt omnes Chriſtianos internecino odio proſequantur, & Ieſu Chriſti nomen, quod ſuper nos inuocatur, contumelijs proſcindant, ſibi perſuadentes ipſum eſſe auarum, inclementem, & crudelem; qua de cauſa ad ſua Idola conuerſi ſunt, & Satanam magis quam antea colunt, in deſpectum Hiſpanorũ, vt ex totius huius Hiſtoriæ decurſu intelligemus.

Breuiter Princeps huius mundi, ita nouit rem ſuam agere, vt licet Hiſpani multas terras occuparint in illis regionibus, Chriſtianiſmi tamen limites non longe propagarint: & verendum eſt, vt Satan dominium ſuum retineat, niſi Dominus noſter Ieſus Chriſtus (qui ſolus & verus hæres eſt mundi) illum ſpiritu oris ſui potenter eijciat.

Deniq; quiſquis hæc fundamenta, nimis ſane vera, præſupponet, Idololatriam videlicet hominis cordi eſſe inſitam: atq; Satanam, qui inducit hominem ad colendum & adorandum creaturas (non eas ſolum, quæ elegantes & honoratæ ſunt, quales ſunt Sol & Luna, ſed maxime etiam impuras: quemadmodum Ægyptij, tametſi valde ſapientes ſe æſtimarent, antiquitus adorabant feles, allia, cepas, ibin auem quæ podicem ſuo roſtro purgat.) Quiſquis inquam præſupponet hoc theorema, Quod Satan, reperiens cor hominis inclinatum ad Idololatriam, & illi proponens creaturas adorandas loco creatoris, ſemet non negliget: facile credet quæ dicuntur de Idolis & abominandis ſacrificijs barbararum harum Occidentis nationum. Nam ſi Satan adeo impudens fuit, vt Dei Filio Regna mundi offerre non ſit veritus, ſi eum adoraret: cui mi-

cui mirum videbitur ſi colendum ſe præbet tanquam Deum his feris nationibus, ob leuia promiſſa, aut dona: Impoſuit noſtris primis parentibus, cum adhuc in ſua integritate eſſent, illecebris fructus prohibiti, perſuadens illis ſe commodi ipſorum ſtudioſum eſſe: Quanto facilius illi eſt corruptam naturam miſerorum iſtorum cæcorum flectere quo velit, poſtquam ipſis perſuaſerit ſe fructus terræ dare, & omnium bonorum originem eſſe?

Minus adhuc admirandum erit, feros iſtos homines adorare forma viſibili Satanam, ſi perpendamus quale genus hominũ inter Chriſtianos hodie toleretur, vt qui toxica miſcere ſolent, ſicarij, blaſphemi, Apoſtatæ, Athei, Naturaliſtæ, Libertini, Lucianiſtæ, Simoniaci, Necromantici, Incantatores, Sodomitæ, Epicurei, Sardanapali. Nam quem quæſo Deum iſti adorant, niſi eum, quem D. Paulus Deum huius mundi appellat? Et, ſi Deus miſeras iſtas Occidentales nationes adeo ſeuere caſtigauit (quæ ſola quadam naturali luce in ipſis reſtante conuinci poſſunt) propter peccata illis minora: quid futurum eſt de Chriſtianis, qui ſic contemnunt inſignes illas gratias quas Deus liberaliter ipſis largitus eſt?

2. Interrogata ſemel idola à Niçaragenſibus, prouinciã quandam Indiæ Occidentalis ad mare Auſtrale ſitam incolentibus, qua ratione poſſent Hiſpanos ex ſua Prouincia eijcere, qui adeo crudeliter eos haberent, vt vxorum etiam conſuetudine abhorrerent, ne Hiſpanis mancipia parerent. Satan reſpondit, ſe facile id effecturum, ſi vellent, nimirum maris ſupra terram effuſione, ſed eos etiam vnà perituros. Tale autem reſponſum intelligentes: maluerunt Hiſpanorum iugum ferre, quam inundatione cum illis perire.

3. Illorum tympana è candicis arborei trunco ſunt fabrefacta, pro humana, aut ea, quam ipſi cupiunt, craßitudine: cauato vna ex parte trunco nullum corium aut pellẽ inducunt, ſed fiſſuras duntaxat & foramina in trunci latere ad cauum vſq; penetrantia faciunt, deinde caua trunci parte & terræ impoſita, alteram non cauam baculis pulſant, ſonum ea reddunt obſcurum, qualẽ fere tympana mauritanica. Conſul Ouiedus lib.5.cap.1. Hiſt. Indiæ Occident.

4. Qui diligenter inquiſiuerunt qua ratione nationes illæ, rerum geſtarum memoriam conſeruent, vt ad poſteritatem peruenire poßit, affirmant ipſos neq; libros habere, neq; characteribus rem aliquam ſignificantibus vti: ſed patrias tantum cantiones (quas Hiſpaniolæ incolæ areitos nominant) poſteris per manus tradere: eas illis Librorum & Hiſtoriarum vicem ſupplere. Eas in feſtis ſolennibus canere ſolent, in quibus ſuorum olim Cacicorum ſeu Regulorum facinora recitant,

victorias quas ex hoſtibus retulerunt, & mortis genus quo perierunt, atq; intermiſcent dicta quædam de felicibus ſucceſſibus aut infortuniis præteritis, imo etiam Diluuij vniuerſalis mentionem facientes, & aliarum Hiſtoriarum antiquarum, quarum memoriam perire nolunt.

5. Veteris & purioris religionis fugientia veluti quædam veſtigia & imitamenta. Iuſsit Deus in lege offerri ſibi panes, vt eo ſymbolo admoneret Patres alimenta quibus ſuſtinetur hominum vita, ſacra eſſe ipſi Deo. Exod. 25. Atq; ita primi homines, tradito diuinitus ritu, è fructibus ſuis ſacrificia Deo obtulerunt, vt profiterentur ſe eius eſſe, & omnia illi ſua accepta ferrent. Geneſ. 4. Cuius rei mox adulterina imitatio etiam inter barbaras Gentes propagata eſt. Sed, præterquam quod illæ erant inanes abſq; fide ceremoniæ, longe aliud eſt Deo viuo, aliud idolis ſacrificia offerre.

6. Regulus quidam, Gamaretus nomine, Zemis idolum bombycinum habuiſſe fertur (Corocottum appellabant.) Hic Corocottus è ſummo domus culmine, vbi vinctus aſſeruabatur, ſæpenumero exire atq; inter fœminas regij pagi ac totius circa viciniæ, Satyri aut Incubi inſtar, oberrare, & cum iis etiam ludere familiariter, epulari & coire, conſueuerat. Mox quum ab eo congreſſu fœminæ partus gemina corona aut alia illuſtri nota inſignes eniterentur, nemo ex Corocotti ſtirpe ortos eſſe dubitabat. Interdum etiam indignabundum deliteſcere ferebant, quod à Cacico aliquid ex quotidiano eius cultu & ſacris prætermiſſum eſſet. Alteri præterea cuidam Cacico (vt ferè ſinguli peculiaria numina habebant) Zemen fuiſſe ligneum memorant, quadrupedem (Epilguanitam appellabant) qui ſubinde, quoties irritaretur, in ſiluas ſe proriperet. Moxq; vt eum abeſſe ſenſerat Cacicus, multos è ſuis mittebat qui eum ſtudioſe conquiſitum & placatum venerabundi humeris referrent. Ita nimirum inter miſeras illas Gentes delicias faciebat Satan. Donec Chriſtianis in Inſulam aduentantibus, & iſte & ceteri Zemes aufugerent, nec quæſiti reperirentur. Quibus rebus mutationem ſtatus & peregrinæ gentis dominatum portendi auguratos fuiſſe Inſulares, ſcribit Petrus Martyr Mediolan. Decad. 1. lib. 9.

¶ Indorum

¶ Indorum Occid. medendi mos. Matrimonij leges. Auaritia inde exulat.

CAPVT XXVII.

IN Hiſpaniola atque alijs inſulis, quum eorum medici aliquem ægrotum curandum ſuſciperent, ad fumigandum, vti diximus, ingrediebantur. Quumque eo ad ſatietatem inebriatus eſſet, tūc præcipua curatio fiebat: donec ad ſe reuerſus mille rerum ſpecies ſibi obiectas, & ſe ex concilio deorum redijſſe referret. Deinde illi ægrotum ter aut quater circumeuntes, corpus illius, maximè renes, manibus leniter demulcebant: multiplici interea oris habitu geſtuq;, os lapidemve intra buccas tenentes. ea oſſa & lapillos feminæ, velut ſacras reliquias, ſtudioſè condebant, perſuaſæ ijs amuletis adiuuari puerperia. Si æger medicū rogaret, quid de ſe futurum eſſet, breui ægritudine liberatum iri reſpondebat: ſi fortè ex eo morbo eum mori contingeret, non deerant excuſationes, ſed hæc longè omnium optima, Mortalis nempe erat. Si quis medicus omiſſis illis rebus & conſuetis ceremonijs ægrotum inuiſeret, in eum grauiſſimè animaduertebatur. Quaſcunque prouincias adire mihi licuit, quantumque intellexi, ijdem medici ſunt & ſacerdotes: & in alijs earum terrarum oris ita ſe habere facilè equidem crediderim: eos patrio idiomate Bohitios appellant, maximæ vbiq; illos autoritatis: quorum tamen opera & arte nulli ferè, præter primores, vtuntur.

Medici ijdem & ſacerdotes apud Indos.

APVD illos vxorum indefinitus eſt numerus: quàm multas libuit, ducunt: vnam tamen præ ceteris eximiam habent, quæ in ceteras imperium obtinet. Quum Regulus aliquis ſine liberis moritur, in principatum ſuccedunt ſororum filij non fratrum, quum ſui ſanguinis haud dubiam ſtirpem planiùs conſtet eſſe quos ſorores peperere, quàm hos non ſatis certa origine genitos. Cuius rei cauſa eſt, quòd illis parua pudicitiæ cura & pleriſque locis filiæ & ſorores inuiolatam caſtitatem vix retinent, quum permixti virginibus pueri, vt galli gallinacei cum gallinis, nullo pudore tum humi, tum ſuſpenſis in aere cubilibus, iaceant. Feminæ partus enixæ, ad mare aut ad flumen deferunt, abluuntque, & deinceps ſine vlla cura liberos educant.

Indorum Occid. polygamia.

NONNVLLI iſtos maximè latrocinijs deditos eſſe, ac minima furta legibus eorum ſuſpendij pœna coerceri dicunt.[1] Verùm

Indi neq; auaritię, neq; furto dediti.

quis credat iſtos furari, quando neque auari ſunt, neque diuites, nihilque vilius ducunt quàm argentum & aurum? quibuſque ſi habere libitum eſſet, liceret quantum vellent è fodinis, velut aquam è fonte, nullo impediente petere. Quod ad cultum attinet, nudi omnes incedunt: quod ad victum, nemo eſt qui petenti & domum ſuam ineunti vltro non det. In ſollennibus verò ac feſtis quibus conuenire illis mos eſt, cibaria vulgo conferunt, ſimulque omnes & promiſcuè epulantur, cantant & ſaltant ad ebrietatem & laſſitudinem vſque. Ita dum liberi eſſent, inuicem ſe his lubricis oblectabant. Quamobrem inducere in animum non poſſum vt credam vlla inter eos eſſe latrocinia, niſi fortè furari didicerunt à primis, ſecundis & tertijs Hiſpanis, qui principio eas terras colonijs occuparunt. Vtinam à Deo nobis conceſſum eſſet, ne magis bonis temporabilibus affixi eſſemus quàm illi ſunt: equidem Chriſtianum nomen per omnes terras celebre & cæleſte eſſet, ſi à nobis exularet Auaritia.

1. Hi Buhiti magna ex parte herbarum erant peritiſſimi, magnámq́ simplicium multorum, & plurimorum naturæ arcanorum notitiam habebant. Ac quoniam multos hac ratione ſanabant, apud Indos Hiſpaniolæ quaſi omnium ſanctiſſimi habebantur, vtpote qui & Medici ſimul, & Aſtrologi & Prælati ipſorum eſſent. Atq́ etiam plerunq́ hi erant, qui ſuffitus illos de quibus præcedenti capite egimus hauriebant ad ecſtaſin excitandam & Diabolum de re qualibet interrogandum. Indi enim bellum aut quippiam aliud alicuius momenti ſuſcipere non ſolebant, quin prius Diabolum interrogaſſent, qui per os falſorum iſtorum Prophetarum fumo illo inebriatorũ illis reſpondebat. Cumq́ iſti ab illo animi deliquio ad ſe rediјſſent, prout immundus ſpiritus eis ſuggerebat, pronunciabant, num bellum ſuſcipiendũ eſſet aut differendum: an æger ſanitatem recuperaturus eſſet necne, & ſic de reliquis de quibus interrogabatur.

Braſiliani quoq́ ſuos habent chirurgos ſeu Medicos, quos Pages nominant (alios tamen ab ijs quoq́ Caraibas vocant, qui ipſorum falſi Prophetæ ſunt) qui locum, de quo queritur ægrotus & in quo dolorem ſentit, ſugunt, atq́ ipſis perſuadent ſe hac ratione non ſolum morbum tollere, ſed & ipſis vitam prolongare. Vide Hiſt. Braſil. cap. 19.

Idem faciunt Piacchi in prouincia Cumana, qui etiam loci illius preſbyteri ſunt. Nam non tantum herbas & radices cum auium & piſcium aliorumq́ animantium adipe contuſas, lignum aliaq́ pharmaca vulgo ignota loco affecto applicant: ſed etiam voces peregrinas, quas ne ipſi quidem forte intelligunt, demurmurant, ad Diabolum ex ægri corpore, ſi

pore, ſi forte inſit, expellendum: deinde locum in quo æger dolorem ſentit, lingunt & ſugunt. Multis præterea alijs ceremonijs vtuntur, quas Gomara cap. 83. lib. 2. hiſtoriæ ſuæ generalis prolixe deſcribit. Vbi credo eum plura quam nouerat narrare.

2. Quod ad coniugia attinet, qui cum eis frequenter verſati ſunt, animaduerterunt in tota India Occidentali aliquos conſanguinitatis gradus obſeruari. Filius enim matrem, frater ſororem, pater filiam in vxorem non ducet. Sed in alijs gradibus veluti Patrui & neptis, nepotis & amitæ, patruelis & cæteris, nullo diſcrimine vtuntur. Quod à quibuſdam abſtinent, id non fit quod lege aliqua expreſſe inter eos conſtituta prohibeantur, ſed tantum inſtinctu quodam naturali, ac quod ſi quis cum matre aut ſorore aut filia ſua coierit, eum miſere perituru͂, pro certo ſtatuant, ſiue experientia aliqua edocti ſiue aliter.

Cæterum Polygamia inter eos vulgaris & vſitata eſt, præterqua͂ in quibuſda͂ continentis prouincijs, vbi tenuiores vnam tantum vxorem ducunt nec plures. Sed eas cum volunt dimittunt, & alias ducunt, nec magna opus eſt occaſione ad coniuges dirimendos: Satis eſt, ſi vna aut altera pars id petat, vel vtraq;. Veruntamen etſi tam liberum ſit diuortium, raro tamen eo vtuntur: ac præcipua cauſa cur maritus aliquando vxorem dimittit, eſt ſterilitas, quod ſcilicet ex ea liberos ſuſcipere nequit.

Caciqui autem, ſeu reguli aliquando ſeptem vel octo vxores habent, quot gallus gallinas. Et quamuis inter tot vxores ſæpe vna cæteris præeat, & à marito in amore coniugali præferatur, illud tamen nullam Zelotypiam ſeu æmulationem inter eas parit, nec impedit quominus omnes ſimul cibum ſumant, ac ſub vno tecto iuxta vnum maritum pacifice viuant ſine vllo murmure vel co͂tentione. Quod inſigne eſt exemplum concordiæ, ac familiæ bene inſtitutæ hac in parte, in coniugio alioqui illicito: Cum rariſſime accidat etiam inter Chriſtianos, vt ſocrus & nurus, vel etiam duæ ſorores ſub eodem tecto habitantes diu ſine iurgio & lite ſimul maneant. Quid ergo fieret, ſi ſinguli tres vel quatuor vxores haberent?

Peruani & Mexicani tot vxores ducunt quot alere poſſunt, inſtar Maurorum. Sed inter eas vna eſt primaria, & quaſi domus hera. Huius liberi bonis paternis ſuccedunt: reliquarum, quæ ſunt inſtar concubinarum, liberi ab hæreditate excluduntur, ac ſpurij habentur. Solēt etiam Mexicani quibuſdam ceremonijs vti cum primariam illam & legitimam vxorem ſibi deſpondent, quas in aliarum nuptijs non obſeruant. Relat. Themiſt.

3. Quod ad pudicitiam mulierum & puellarum illius regionis attinet,

tinet, iam ante dictum eſt, circa ſinum Pariæ, in Cumana & in aliis continentis prouinciis, patres filias ſuas antequam matrimonio iungant, venerandis illis preſbyteris quos Piacchi vocant, proſtituere.

In Breſilia primo obuio eas proſtituere non grauantur, (ſicut & in quibuſdam Orientis prouinciis) tamen cum ſemel nuptæ fuerint, ſedulo ipſis cauendum eſt ne in adulterio deprehendantur, ne forte vel morte afficiantur, vel ignominioſe à maritis dimittantur, qui vtrouis modo eas puniendi poteſtatem habent.

In aliis continentis regionibus vbi Hiſpani frequenter verſati ſunt, mulieres non tantam ſui honoris & pudicitiæ rationem habent, præſertim nobiles fœminæ: non tamen cum quibuſuis indiſcriminatim coeunt, ſed tantum cum iis in quibus aliquam ſtirpis aut virtutis nobilitatem animaduertunt. Hinc fit quod libenter Chriſtianis ſeſe proſtituant, quoniam eos viros fortes & magnanimos eſſe conſpicientes, omnes vulgo nobiles exiſtimant, ac maxime eos, quos in alios imperium aliquod habere vident, quos magni faciunt, ſummiq; honoris loco habent, ſi ſe ab aliquo ex ipſis coli & amari ſentiunt. Multæ etiam ex illis, ex quo cum Chriſtiano aliquo coierunt, quamuis diſcedat, fidem tamen ipſi ſeruant non ſecus ac in legitimo matrimonio, modo reditum diu non differat. Non ſunt enim ex numero illarum, quæ in viduitate diu permanere volunt, aut monialium, quæ perpetuam caſtitatem vouerunt.

Hiſpani harum fœminarum nobilium Indicarum laſciuia commode vſi ſunt, partim ad libidinem ſuam explendam, partim ad multa regionis arcana detegenda, ac pauci præfecti fuerunt inter eos qui primi has regiones occuparunt, qui tres aut quatuor eiuſmodi concubinas Indicas ſecum ſemper non habuerint. Vaſco de Valboa vnam habuit, quæ proditionem quandam Indorum aduerſus ipſum & ipſius copias ſuſceptam ipſi detexit. D. Dietericus de Almagra vnam etiam habuit ex Panama, ex qua filium eiuſdem ſecum nominis ſuſcepit. Marchio Franciſcus Pizarrus ex ſorore Regis Atabalibæ, & ex altera quadam Cuſcana liberos ſuſtulit.

Interea Hiſpani non eandem ipſis fidem ſeruant, quam ipſæ Hiſpanis, præſertim ſi in bello aut inter prædandum captæ fuerint. Non enim eſt ipſis religio, poſtquam iis vterum impleuerint, eas vendere atque à ſe abalienare.

Cæterum etſi hic coitus Hiſpanorum cum Indis fœminis, nihil boni protulerit, tamen Europa multum illis debet, quod inde luem veneream attulerint: Flagellum reuera aptum & conueniens ad ſupplicium de hodierno luxu & intemperantia ſumendum. Hoc accidit in ſecunda Chriſtophori Columbi in Inſulam Hiſpaniolam nauigatione, vbi Hi-

ſpani

ſpani ita intemperanter fœminis illius Inſulæ abuſi ſunt, vt multi inde morbum illum contraxerint, eiusq́ꝫ ſemen in Hiſpaniam attulerint, quod poſtea Neapoli ſparſerunt, vnde deinceps in totum orbem diſſeminatum eſt. Gonz. Ouied. lib. 2. cap. 14.

In prouinciis Colima & Quirama virgines antequam nubant, cum viris vllo modo nec verſantur nec loquuntur, ſed ſeſe vel domi continent, vel agris colendis occupant. Quod ſi forte quæpiam cum viro concubuerit antequam nupta ſit atque id poſtmodum innoteſcat, maritus eam deſerit, atque alio ſe confert. Illæ autem quæ in eiuſmodi peccatum inciderint, perpetua infamia notantur, nec vnquam honeſtarum fœminarum cœtui intereſſe audent. Viciſſim ſi quis maritus in adulterio deprehendatur, primores illius vici, in quo ille habitat, (qui ſolent eſſe maiores natu & generoſiores) cum morte mulctant. nec licet cuiquã pluſquam vnam vxorem habere, niſi forte clam id fiat.

Quod ad cæremonias attinet quibus matrimonia ſua celebrant, valde ſimplices ſunt. Qui filiam habet nubilem, per pagos et loca alia in quibus ſit aliquis conuentus hominũ ambulat dicens. Filiam habeo nubilem, nulluſne veſtrum eam vult vxorem ducere? Si quis iuuenis ibi reperiatur, qui eam velit, reſpondet, Volo. Tunc ſimul colloquũtur, & matrimonium contrahunt. Deinde pater eius qui eam ducere vult, ad virginem ſe confert, illiq́ꝫ munus aliquod adfert. Ab eo tempore, abſq́ꝫ vlla alia cæremonia ratũ habetur matrimonium: reſtat tantũ nuptiarum celebratio. Ad nuptias autem celebrandas, cõſanguinei, affines & amici vtriusq́ꝫ partis in ſponſæ pago congregantur, vbi cantant, ſaltant & potant toto die. Dein veſperi conſanguinei ſponſum & ſponſam in loco aliquo vbi nemo eos videre poteſt concludunt, ac eos ambos ſolos ibi relinquunt. Relat. Fernand. Alex.

Breſiliani etiam in nuptijs celebrandis paucis cæremonijs vtuntur. In hoc ab illis differunt quod apud hos qui virginem aliquam ſibi matrimonio copulare voluerit, poſtquam ipſius conſenſum habuerit, ad patrem, aut ſi orphana fuerit, ad propinquiores cognatos eam petiturus ſe confert. Si conſenſerint, exinde abſq́ꝫ vllo alio cõtractu, eam pro vxore habet & ſecum deducit. In hoc etiam differunt, quod Breſiliani tot vxores habere poſſunt quot volunt: Illi vero vnam tantum ducunt. Hiſt. Braſil. cap. 17.

Quod autem in hiſce barbararum matrimonijs exiſtimo maximè obſeruandum, hoc eſt, nempe quod etſi Satan harum gentium barbararum mores & naturas mirè variauerit, tum hac in re, tum & in reliquis: tamen ex eorum animis hanc legem natura delere non potuerit, nempe, viros & fœminas non debere confuſe & diſcriminatim, inter ſe

coire inſtar brutorum, ſed hanc coniunctionem coniugij honeſtate velandam eſſe, atque oportere vnumquemq; habere ſuam vxorem, & vnamquamq; fœminam maritum ſuum, ſicut à Deo conſtitutum eſt, non obſtante pluralitatis abuſu.

Item, quod apud has gentes Occidentales Satan id obtinere non potuerit, vt probarent adulterium, quod in plurimis earum regionum locis mortis ſupplicio punitur. Ita vt ad arguendos eos qui concubinatum conceſſerunt, prohibito matrimonio, alijs doctoribus opus non ſit, quam his miſeris barbaris Sibollanis aut Americanis.

Quicquid ſit, tantum abeſt, vt Indi vxores ſuas Hiſpanis proſtituant ad eorum beneuolentiam ſibi conciliandam (ſicut inter Chriſtianos ſæpe fieri videmus, vt viri vxorum ſuarum pudicitiam proſtituant ad comparandas ſibi opes vel dignitates) quin potius ſi quando Hiſpanos tale quid tentantes inuenerunt, eam iniuriam ſeueriſſime vlti ſunt. Teſtes ſunto primi illi Hiſpani qui in Indiam cum Thalaſſiarcho Chriſtophoro Columbo transfretauerant. Nam ſimul ac Columbus naues conſcendiſſet ad redeundum in Hiſpaniam, triginta illi & octo viri quos in Inſula Hiſpaniola reliquerat, fœminas illius Inſulæ rapere cœperunt. Præſumendum eſt id ab ijs factum, ad linguam Inſulæ illius ab ipſis addiſcendam, aut potius ad docendum ipſas linguam Hiſpanicam. Interea quocunq; animo id fecerint, Inſulani non libenter viderunt ſuas vxores tam familiariter ab iſtis nouis amaſiis Hiſpanis palpari, ſed tam ſerio ira exarſerunt vt ne vnum quidem viuum reliquerint.

Inſigne eius rei exemplum quoq; habuimus cap. 19. huius libri, de quodam Principe Indo, qui præfecto Hoiedæ quod vxorem ſuam rapuiſſet, eiuſmodi vulnus inflixit, vt ab eo tempore nunquam bene valuerit, ſed tandem ex eo vulnere inſanus obierit.

Ex ſimili facinore exorta eſt ſemel periculoſa Indorum ſeditio in Inſula Hiſpaniola anno 1519. duce regulo quodam nomine Henrico. Hic Henricus baptiſmum ſuſceperat, ac legendi ſcribendiq; artem didicerat. Quum ad maturam ætatem perueniſſet, vxorem duxerat, Hiſpaniſq; inſeruiebat qui in vico quodam illius Inſulæ S. Ioannis de la Maguana vocato habitabant, vbi etiam nobilis quidam nomine Petrus de Vadiglio Amiralij Didaci Columbi legatus morabatur. Hic regulus cum animaduertiſſet vxorem ſuam ab Hiſpano quodam amari, de eo apud legatum illum conqueritur: qui non tantum reum pro merito non puniuit, verum etiam Indum illum contumelia affecit, ac in carcerem coniecit. Dein aliquanto poſt tempore eum dimiſit, adiunctis minis niſi à tali querimonia abſtineret. Indus ad Curiam

riam Parlamenti quæ erat S. Dominici ſe confert, & ibi ſuas querimonias exponit: remittitur ad iudicem ſuum, nempe Petrum illum de Vadiglio, cùm expreſſo mandato vt breui tempore ipſi ius reddatur: Vadiglio rurſus in carcerem eum conijcit, ac peius tractat quam antea. Henricus dimiſſus iniuriam quantum potuit diſsimulauit, donec opportunitatem nactus eſſet omnes iniurias quas pertulerat ſemel vlciſcendi. Quod tam ſeuere executus eſt vt per tredecim integros annos, quotquot Hiſpanos reperire potuerit trucidauerit cum exquiſitis tormentis, nec vnquam Hiſpani eum comprehendere potuerunt.

4. Qui cupiet ſcire quomodo Indi, ſaltem Americani, infantes ſuos ſimul ac nati ſunt alant & tractent, legat 17. cap. Hiſtoriæ Braſilianæ ſub finem, vbi Lerius prolixe diſſerit de ijs quæ ipſemet vidit.

5. Gomara lib. 1. Hiſtoriæ ſuæ generalis cap. 28. ſic ſcribit, inter leges ipſorum (loquens de Hiſpaniolæ incolis) hæc eſt maxime inſignis, quod fures cuiuſcunque furti reos palo transfigunt. Si Gomara ſolus hoc diceret, vix crederē: Autor enim ille mihi admodum ſuſpectus eſt: primum quia de his rebus magna ex parte tantum ex relatione aliorum diſſerit: ſecundo quia vt plurimum Indis multa imponit & affingit de quibus ne cogitarunt quidem vnquam: ſuos autem Hiſpanos fere ſemper extollit, eorumq; vitia diſsimulat: quod ab officio boni hiſtorici alienum eſt. Sed D. Gonzalluus Ouiedus cum ipſo conſentit de furti pœna cap. 3. lib. 5. hiſtoriæ Indicæ, vbi ſic ſcribit, Grauiſsimum peccatum, quod Indi iſtius Inſulæ, (loquens de Hiſpaniola) magis deteſtabantur, quodq; ſeuerius puniebant, erat furtum: ita vt quicunq; minimi furti conuictus eſſet, palo viuus transfigeretur, quod vſitatum in Turcia ſupplicium eſſe dicitur, atque ita transfixus ibi relinqueretur, donec per ſe moreretur. Hoc tam crudele ſupplicium efficiebat vt rari inter ipſos fures reperirentur. Quod ſi quis in illud crimen incidiſſet, nec diſſimulabatur nec celabatur, nec ipſi vllo modo ignoſcebatur: nulla conſanguinitas aut amicitia eum à morte liberare poterat: imo pro crimine ferè habebatur, ſi quis auſus eſſet pro fure intercedere aut procurare vt pœna ipſi vel remitteretur vel mitigaretur. Hæc ille: cui ſi fidem adhibere voluerimus, dicendum erit, homines illos furtum non ſic puniuiſſe, quod bona huius ſeculi magnifecerint, aut tot ſerras, claues, ciſtas habuerint ad diuitias ſuas à furum manibus tuendas, ſicut in his locis fieri videmus. Sed quoniam Occidentales illi ſunt magna ex parte liberales, parcosq; & ſordidos capitali odio proſequentes, fieri poteſt vt Hiſpaniolæ incolæ furtum ſic punierint, tanquam rem prodigioſam atque ab auaritia proficiſcentem, quam natura deteſtantur. Adde quod furtum ſolet ſeuerius puniri inter

eas nationes, in quibus nemo de altero diffidit, nec quicquam eſt clauſum aut intra ædes repoſitum, quoniam nullus eſt furum metus: quemadmodum in multis Germaniæ locis.

Ego tamen potius inclinarem in autoris noſtri ſententiam: nempe, vbi auaritia non habitat, ibi nec furtum locum habere poſſe, ac de hoc idem fere reſponderem, quod ille qui interrogabatur qua pœna afficerentur adulteri Spartæ: Nulli (aiebat ille Lacedæmonius) reperiuntur Spartæ. Sed ſi quis reperiretur (dicebat alter) qua pœna multaretur? Tum ille, daret, inquit bouem tantum, vt porrecto vltra Taygetum montem collo, biberet ex Eurota: cumq́ alter ridens dixiſſet, fieri non poteſt vt tantus bos inueniatur. Nec, inquit Lacedæmonius, fieri poteſt vt Spartæ exiſtat adulter, ex qua deliciæ exulant. Sic quomodo poſſent fures inueniri, vbi non eſt auaricia, & omnia fere ſunt communia?

Præterea non memini me legiſſe nec in Ouiedo nec alibi, hoc genus ſupplicij vſitatum fuiſſe apud Indos Occidentales præterquam hoc in loco. Ac poſſet hæc hiſtoria poni inter eas, quas Ouiedus conqueritur alibi ſe certo & cum veritatis fide deſcribere non potuiſſe, quod ſuo tempore iam valde pauci Indi reſtarent ex ſtirpe illorum veterum Inſulæ incolarum, ex quibus antiqui eorum mores vere cognoſci poſſent.

¶ Indorum

Indorum Occid. fruges. Panis faciendi mos. Potus. Pomorum & fructuum variæ ſpecies.

CAPVT XXVIII.

HAE gentes frugem ſuam vulgò *Maiz* vocant (quæ ab Inſula Hiſpaniola, prima à Chriſtianis reperta, conuehitur) vt vinum Chichia: lintres Canoas: enſes Macanas: regulos Cacicos, nominăt. Ad ſementes faciendas terram non arant: ſed modicæ altitudinis ſcrobibus effoſſis, tria quatuorve grana in vnam dimittunt, terraque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onuſti adoleſcunt, quarum ſingulæ grana centum & amplius fundũt. Maizij ſcapus hominis altitudinem exſuperat, & quibuſdam in prouincijs bis in anno colligitur. **Sementis faciendæ in India ratio.**

FOEMINAE piſtrices, quæ Maizij coquendi curam habent, prius ſub veſperam frigidam eius frugis quantæ viſum eſt menſuræ affundunt: ita maceratam, mane ſequentis diei duobus ſilicibus paulatim tundunt & frangunt, quædam erectę in pedes, quędam flexis humi genibus: ſedulò interea cauentes nequid pilorum aut pediculorum in opus decidat. Maſſa confecta, poſtquam aqua paulatim cõſperſerunt, panes modicos aut longa aut rotunda figura vt libet faciunt, & folijs arundinum inuolutos, rurſuſq; leuiter aſperſos, coquunt. Hic vulgaris panis eſt, & poſt duos dies mucéſcit. **Panis faciendi mos.**

NOBILES verò ita parato veſcuntur. Maizij grana in pilis fœminæ tundunt & frangunt: mox aqua calida macerata ita folliculis deglubunt vt ſolus farinæ flos remaneat. Eam quoad fieri poteſt ſubigunt, pinſuntque, & maſſa confecta atque in paſtillos diſtributa, liba aut ferracea modica conficiunt: quæ teſto rotundo impoſita lento igne percoquunt. Genus id teſtuacei panis operoſum eſt, quum recenti ſubinde ſit opus: atque vt calidus, ita vetus & frigidior, parum vtilis ſit: medio verò temperamento ſalubris, quum neque nimium recens nec vetus eſt. Quum per earum terrarum inculta & deſerta iter facerem, neceſſitate magiſtra pinſere id frugis genus didici, ne illud videlicet crudum aut toſtum deuorare cogerer. Sed duriſſimi eius grani piſtura molituraq; immenſi laboris eſt: ac quum ſæpe ad ſatietatem mihi non ſupereſſet, Indorum nobilium more corticem non eximebam, neque vero ad

illud multùm pinſendum lacerti mei fame debilitati pares eſſe poterant.

ALIVD etiam genus panis habent, quod Cazabi vulgo appellant. Id ex Iucca conficitur: radix eſt napi craſſitudine, quæ nullum ex ſe ſemen fundit, ſed cannas tantùm quaſdam nodoſas & ſolidas, viridibus folijs, vt cannabis. Eas cannas, vbi maturitas adeſt, in taleas duos palmos longas exſecant, quas in tumulos quoſdam (Conuchos appellant) digeſtas, terra obruunt. Ex illis intra biennium radices miræ amplitudinis creſcunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum viſum eſt eruunt, paucas tamen vnaquaque vulſione, quia breui corrumpuntur. Mox purgatas acutis ſilicibus, quos ad littus maritimum legunt, velut cultellis, exſecant: ac ex ijs ſegmentis panno inuolutis ſuccum exprimunt (id præſentaneum venenum eſt, ſi bibatur) deinde Iuccam ita ſubactam inferentes foco, ingenti teſtæ fictili, velut libum farraceum, impoſitam igni tamdiu torrent quoad omnia cohæreant. Poſtremò inde ſublatam maſſam ad ſolem exſiccant, eamque in modicos & maiores veluti paſtillos diſtribuunt.

Cazabi, ſecūdarius panis Indorum.

ID cibi genus, meo iudicio, admodum aſperum atque infœlix eſt: ſi loco ſicco & ſudo recōdatur, tres quatuorve annos incorruptum durat. Sed fere quū eſtur, guttur humore aliquo collui neceſſe eſt: alioqui propter aſperitatem fauces angit, atque ægrè deglutitur. Mihi quidem, quum eo ſicco & minimè humecto vterer, videbar terram mandere: ſi iure carnium diluatur, iucundius eſt, ſed ne ita quidem multo melius. Omnes naues quæ ex Hiſpania in eas oras traijciunt, rediturae eius panis commeatu onerantur, prȩter eas quæ à Vera-cruce, nouæ Hiſpaniæ portu, ſoluunt: ſiquidem in omnibus "Septentrionalis Oceani oris, inſulis & prouincijs quæ ab Hiſpanis incoluntur, ne vnum quidem frumenti granum colligitur, Nauigia verò farina & biſcoctis ſeu nauticis panibus inſtructa è Mexico veniunt: atque inde ducentorum fermè millium ſpacio mulis & carris varias in partes exportantur.

" De eo mari vide ſupra pag. 104.

Battatas & Haiæ radicū ſpecies.

DVO prȩterea radicum genera illis ſunt, quarum alias Battatas alteras Haias vocant, indiſcreta propè ſpecie ſimiles, niſi quòd Haiæ minores & ſapidiores ſunt alteris. Porro plantantur, & ſextum intra menſem fructum edunt: ceterùm ſapore quidem aliquantulum dulci, ſed ſatietatem mox & faſtidium inducente, exigui etiam admodum ſucci ſunt, ventoſq; ac ſuperuacuos flatus gignunt: & vulgò ſub prunis coctæ edi ſolent. Sunt qui dicant eas radices

radices panem ſacchariten (vulgò Martium ſeu Marzapanem vocant) aut caſtaneas ſaccharo conditas guſtu repræſentare: verùm mei palati iudicio, vel ſine ſaccharo meliores ſunt caſtaneæ. Gomara 2.lib. Hiſt.Gen.

QVANDO in eum ſermonem de Indico pane incidi, haud alienum erit de eorum quoque vino agere, ac præſertim de eo potu quem ex Maizio moliuntur. Feminæ illæ panificæ de quibus antè, eius frugis quantum viſum eſt pro modo vini quod facere inſtituerunt, capiunt: id vbi triuêre & pinſuêre, in ampla quædam vaſa aquæ plena demergunt: tum illæ quæ potus eius faciendi curam habent grana aliquot depromũt, & in ollam infuſa aliquantulum macerant atque emolliunt: mox alijs feminis quibus id muneris commiſſum eſt, tradunt. Illæ ea grana in os accepta, paulatim conficiunt, comminuuntq; deinde vi quadam & veluti tuſſiendo excuſſa folio ad id comparato aut fortè ſcutella excipiunt: tum in amplum vas coniecta reliquo humori admiſcent, nempe quòd ſine hoc velut fermento nulla ei cæliæ vis inſit, & tres quatuorve horas igni fufferuefaciunt: poſtremò inde ſublatum liquorem poſtquam deferbuit, refrixitque, linteolo colatum in vaſa infundunt, ita perfectum ac temperatum vt non minus ſuccus ille quàm verum vinum inebriet. Indici potus conficiendi ratio.

ALIA præterea potus genera excogitarunt ex melle, pomis, radicibus, ſed quæ, vt hoc, non inebrient. Magnam etiam arborum vim habent eæ terræ, quæ vuas quaſdam agreſtes ferant earũ acini prunorum ſilueſtrium ſpecie quæ è ſpinis & arbuſtis naſcuntur, nigro folliculo veſtiuntur: ſed quia multum illis ligni, parum pulpæ, ineſt, ex ijs indigenæ vinum non faciuut. Sunt & ibi arbores oliuarum feraces, ſed inſuaui odore, tum ſapore etiam peiore ſunt. Vuæ agreſtes apud Indos.

VARIAS fructuũ ſpecies, & eas abundè habent: quales ſunt Houi, Platani, Pineæ, Guaiauæ, Mamei, Guanauanæ. Houi prunorum damaſcenorum craſſitudine, pauca carne, grandiore ligno: vbi maturuêre flaueſcunt, ſubacidi ſaporis. Arbor eum fructum ferens, magna eſt, folia verò modica. Platani longiores quàm craſſiores ſunt: minores multùm maioribus præſtant. Arbor ipſa folia ſeſquipalmi latitudine, quatuor palmorum longitudine porrigit: inter quæ ramus enaſcitur, qui cẽtum ac plures platanos minores fundit: ſin verò maiores, viginti quinqne aut paulo amplius. Tenera eſt hæc arbor, nec niſi ſemel fructum fert qui annuo ſpacio perficitur: & ex ipſis radicibus alij ſtolones fruticãt. Vbi maturuit fructus, legũt: immaturum adhuc & acerbum non Variæ pomorũ & fructuũ ſpecies.

decer-

decerpunt, ſed exciſſam arborem loco calido reponũt: ibi platani celeriter matureſcunt flaueſcuntque. Corio veſtiuntur obtuſa cultelli partis craſſitudine: quod ſupereſt, pulpa eſt, ſapore in dulcedinem vergens.[1] Pineæ arbuſculis quibuſdam proueniunt, flaui coloris vbi maturuerunt, iucundi odoris, & ſaporis longi optimi. Itaque in delicijs ſunt: mihi certè cõtigit, ſicut & multis alijs, vt æger ceteros omnes cibos faſtidirem præter hunc: &, mea quidem ſentẽtia, haud quiſquam fructus alius per omnes terras hoc amabilior ſuauiorque eſt. Demto cortice, quidquid ſubeſt pulpa eſt: dulcis in vniuerſum ſapor, ſubauſtero aliquantulo temperatus.

Arbores frugiferæ Indicę, nobis ignotæ.

GVAIAVVS arbor Perſici aut Armenij ſpecie, folijs vt lauri, ſed craſſis & longioribus, celerrimè ſeneſcit: fructus eius, meſpili ſimilitudine, ſed multo craſſior, pendens in arbore matureſcit: niſi maturus decerpatur, vermes gignit. Hi fructus multa ſemina & grana clauſa habent: purpurei candidis pręſtant & optimi ſaporis ſunt. Mamei arbor eſt mediocris nucis magnitudine, longiore quã latiore folio. Fructus eius in inſula Hiſpaniola rotundi: in continenti verò longi & craſſiores, & guſtu iucundiore, ſunt. tres qua-tuorve acinos, ſeu interiora ligna habent: pulpa in ſpadiceum colorem vergente, tenui tunica, ſapore aliquantulum dulci.

GVANAVANVS arbor modica & gracilis, fructũ fert cordis effigie, corio viridi & ſubtili, ſquamarum in morem veſtitum, introrſus candidum. Exſtant etiam, paulo diuerſæ ab his formæ, orbiculares eius arboris fructus, crocei coloris & prioribus illis longè meliores, omnes verò intus acinos exiles ſpadicei coloris gerunt.

1. Pinea, fructus Indic: genus, ſpecie, odore, & ſapore omnium longe nobiliſſimum: cardui altilis: aut nucis pineæ figura; vnde nomen accepit: mediocris melonis craſsitudine. Odorem ex ſe fragrantiſſimum fundit: guſtum mali cotonei, perſici, & pyri muſchati, ſimul referens. Eſtur ſublato illo quo, veluti ſtrobili, ſquamatim compacto, (quamquam non ligneo) cortice includitur. Gõzall, Ouiedus Hiſtoriæ Indicæ lib. 7. ca. 13. Eundem plane fructum eſſe puto cum eo quem Braſilienſes Indi Ananas *vocant, quantum ex deſcriptione D. Ioannis Lerij, amici mei, colligo. Hiſtoriæ Nauig. Braſilienſis, nuper ab eo Gallice editæ, cap. 13.*

2. Hobus, ſeu Houus, procera & pulcra arbor: vmbræ quidem ſalubritate adeo commendata, vt quoties Indi in militiam aut peregre euntes, aut greges in pecuarijs paſcentes, cubare ſub dio neceſſe habent, Hobum ſemper, vmbræ tantum gratia, expetant & quærant. quippe ſub ea dormientibus caput nunquam grauari, vt aliarum arborum vmbra-

vmbraculis, ferunt. Mirum præter ea de hac arbore proditur. Si forte in ſqualidis ſiccitate campis, aquarũ penuria peregre euntibus ſitim accenderit: atque illi caſu in Hobum inciderint, ablaqueato arboris pede, è radicibus eius taleam exſcindunt. Mox alterum taleæ caput ori inſerentes, velut gutti aut ampullæ epiſtomium, altero manu elato, tantam inde humoris vim exſugunt, vt facillime ſitim reſtinguant. Guttatim videlicet primò inde ſtillante aqua, mox tractim & continuo velut i filo defluente, vt quamuis ſitibundos expleat. Id ſe expertum ſcribit Ouiedus Hiſt. Ind. lib. 8. cap. 2.

Indiæ Occid. peculiaria inſecta. Hiſpaniolæ breuis deſcriptio. Cur vino & tritico prope inepta ſit. Sacchari ferax eſt. Mercaturæ, quæ hodie ibi exercentur.

CAPVT XXIX.

IN omnibus ſuprà memoratis inſulis nullum quadrupedum animalium genus repertum eſt, præter exiguos quoſdam cuniculos, canibus haud abſimiles. Sed peſtiferis inſectis maximè infeſtantur: inter alia Niguæ [1] magnitudine pulicis, citra vllum ſenſum inter carnem & vngues, præſertim pedum, ſeſe immergunt, aluntur que in puluere. Sæpenumero accidit vt nullus ex ijs dolor ſentiatur, donec in magnitudinem cicerum aut lentium excreuerint: ac tum iam ingenti lentium copia fruticante, acu aut ſpina ægrè euelluntur: atque id mali cineribus calidis ſanatur. Porro Numidica mancipia, quę Hiſpani in familijs habent, quòd non habeant vnde calceis pedes muniant, ea peſtis peruicaciſſimè infeſtat: tantaq; copia eorum pedes appetit, vt nulla cura aut arte, prȩterquam igni aut ferro, arceri queant Itaque multi ex eo digitis pedum aut pedibus integris mutilatis ſuperfuere. Ego verò etiã in ea Peruani regni prouincia, quam Portum veterem appellant, præterquam quod, propter immodicos labores terra mariq; perpeſſos, totum corpus & crura fœda porrigine obſeſſa ægrè trahebam, ſæpe intra pedes meos tantam vim Niguarum iſtarum reperi, vt nec opinata ea res non parum formidinis mihi incuteret. Ac certè, niſi ſumma ſollicitudine abluendo corpori flumina ſubinde adijſſem, malè haud dubie rebus meis proſpexiſſem: quemadmodum pleriſque Hiſpanis vſuuenit, qui ter quaterve in die abluendi aqua corporis & eluendæ eius peſtis pigritia, exeſa mox & truncata membra circumtulêre.

Indici pulices, infeſti & noxij.

Hiſpaniolæ deſcriptio.

IAM à me ſuprà dictum eſt, inſulam Haytin ab Almirante Columbo Hiſpaniolam dictam fuiſſe: quę mille & ducenta millia paſſuum in circuitu patet. Ea portubus, fluminibus, piſcibus & ſale abundat: ſed in ea duo celeberrimi lacus, vnus ſalſas, alter dulces aquas egerens. Ceterum omnium fluminum quæ ab Hiſpanis in ea inſula reperta ſunt, vnus maximè auro abundat Cibaus. Pręcipua inſulæ vrbs San-dominica, [2] eſt à Bartholomæo Columbo condita & ab eodē ita appellata, quòd quum litora inſulæ perluſtrans tutum aliquem & commodum portum appulſis eò ex Hiſpania nauibus quæreret, ad eum fortè locum S. Dominici die applicuit: atque ex eo tota etiam inſula San-dominici nomen retinet. Sita eſt ea vrbs in planicie maritima, & meo tempore quingētis focis & domibus conſtabat. AEdificia ibi bene ſtructa neque aliter quàm in Hiſpania ſunt. Ad Occidentalem eius partem ‘‘ Ozonea fluuius in mare delabitur, atque ibidem bonus & tutus portus eſt, ac multarum nauium capax: ibidem profundiſſimæ & latiſſimæ ſiluæ: in circuitu mille & ducenta paſſuū millia excedēs, latitudine ducenta & viginti implet. Arcticus polus ei gradus 22. & dimidium: Antarcticus vndeuiginti & paulo ampliùs, eleuatur. Lōgitudo eius ab ortu in occaſum porrecta ſexcenta circiter paſſuum millia patet & totius in vniuerſum inſulæ forma folij caſtaneæ figuram exprimit.

‘‘ Ozāmam alij vocant.

Gomara Hiſt. Gen. lib. 1. cap. 35.

NONNULLI dicunt in ea inſula frumentum facilè naſci, parum tamen colligi propter nimis luxuriantem vbertatem ſoli: deinde abundantia Maizij & indigenarum frugum fieri vt de ſeminando tritico non multum laborent Hiſpani. [3] Verùm ego dico, ibi nec parum nec multum frumenti colligi. Atq; huius rei cauſam quum ex Hiſpanis quibuſdam natu grandibus ſciſcitatus eſſem, reſponderunt mihi, immodicis caloribus fieri vt generandis noſtris frugibus illud ſolum ineptum ſit. atque id toti inſulę commune eſt. Principio quidem, quum primùm ab Hiſpanis incoli cœpta eſt, coloni aliquot in montibus Cibao vicinis paululum frumenti ſeminarunt. Inde, quòd planis locis montana frigidiora ſunt, circiter medimnos quatuor retulêre: ſed quia in aſperis illis & montoſis ſaxetis agricolarum cultus cum vberrimo prouentu elaborare non poterat, in ijs ſementem facere deinceps cura non fuit. Itaque ex Hiſpania farinæ annonam ſibi prouident, quæ folliculis & cadis conuehitur. ac ſi fortè tardantibus nauibus panis defecerit, Cazabi Indico pane veſci Hiſpanos colonos neceſſe eſt, quum non multam Maizij copiam ſeminare ſoleant ob aduectitiæ illius farinæ ſpem.

Cur Indicum ſolū frugibus noſtris ineptū ſit.

EARUM

EARVM arborum quæ ex Hiſpania eò tranſportatæ ſunt, paucæ coaluerũt: Malus Punica videlicet, Aurantia, Citria, Medica, & aliquot fici duntaxat. Vites ibi plantatæ exiguas quaſdam vuas malignè fundunt, quarum libra dimidio ducato æſtimatur. Ipſi Didaci Equitis ſecretarij vineam vidi multis vitibus & palmitibus cõſitam: quam quum vel optimè coleret, vix ad 40. vuarum libras colligebat. Ac ne ipſi quidem botri admodum iucundi ſaporis ſunt, & ferè Februario & Martio vindemiari ſolent. AEſtatis enim initium à Ianuario vſque ad exitum Aprilis: Hiems incipit à menſe Maio, Decembri deſinit. Neque ea tempeſtas anni Hiems dicitur, quia tum frigus ingruat: ſed proprer imbres continuos. alioqui enim æſtate ipſa calidior eſt. Quippe tum remittentibus ventis, terra humidi calidiq; vapores exhalant, & multos morbos afferunt. AEſtate contrà inſulam Aquilones continuè perflant, perpetuaq; cæli ſerenitas conſpicitur.

Vites in Hiſpaniola ægrè coaleſcunt.

Qualis hiems in Hiſpaniola.

HORTENSIA olera, quales braſicæ vulgares & capitatæ, raphani, lactucæ, cucurbitæ, & melones, magna copia ibi luxuriant: ſed cępæ & allia vix vnquam bona euadunt. Itaque eorum olerum vim magnam naues ex Hiſpania deuehunt, cum aliarum rerum commeatu, id eſt fabis, ciceribus, lentibus, amygdalis, nucibus, ficis, vuis paſſis, oleo, oryza, melle, caſeo, ampullis, catinis, ſcutellis, aromatis, pannis, ſericeis, aluta, vino, pane biſcocto, alijſque eiuſmodi rebus quæ ea tellus non fert.

IBIDEM omne genus quadrupedum, pecudumque ex Hiſpania tranſuectum ad propagandam ſtirpem, magno prouentu ſoboleſcit[4] & Hiſpani nonnulli ſex octove millia animalium in pecuarijs atque armentis poſſidēt: Quàm multa viſum eſt eorum cuilibet in ſuum vſum mactare licitum eſt, modò pelles ad dominum referat.

IN ea præterea inſula magna Sacchari[5] copia fit, ac dum ibi commorarer triginta quatuor machinæ ſiue torcularia eliciendo ſaccharo occupabantur. Duę quidem hæ res Saccharum videlicet & Coria, ſeu pelles, præcipuæ ſunt eius inſulæ merces: ac mercatores qui hodie ex Hiſpania eò nauigant, redeuntes nihil ferè præter hæc inde reuehunt. Quippe Hiſpani effodiendis metallis, argento & auro adeo feruidè incubuerunt, vt vix iam granum vnum reperiatur, & maximi precij moneta, quæ hodie in San-dominici oppido percutitur, quatuor tantùm marauedis valet, id eſt ſolidũ noſtratem. Itaque ſi mercatoribus aurum & argentum comparare libeat, ex eo licet quod nunc tantum è Peruana & Cap-fondu-

Hiſpaniola ſacchari ferax.

Negotiatorũ in Hiſpaniola mercaturæ.

Aurũ iam rarum in Hiſpaniola.

renſi prouincijs, aduehitur à negotiatoribus qui ad equorum, mãcipiorum, & mulorum mercatum in Hiſpaniolam veniunt: ex eo, inquam, auro poſſint emere, niſi intertrimentum ingens & iactura eos à tali mercatu deterreret. quippe [6] ducatus ex auro puro putoq; duorum alterius monetæ precium æquat. Itaque non alijs ferè mercibus quàm corijs, ſaccharo, caſia, & [7] Guaiacano, id eſt ligno ſancto, naueis onuſtas reuehunt.

1. Ab iſtis Niguis valde afflicti fuerunt Hiſpani primum in Hiſpaniolam Inſulam appellentes, antequam malum detegerent, aut neceſſarium remedium edocerentur: vt etiam pleriq; pedum vſum amiſerint. Hoc inſecti genus toto fere Indiæ Occidentalis continẽte reperitur, præſertim regionibus planis quæ vt plurimum calidæ ſunt & humidæ Braſiliani Ton appellant, vt ex eorũ ſcriptis liquet qui illius Regionis Hiſtoriam deſcripſerunt.

2. Secunda Chriſtophori Columbi in Indias nauigatione, vrbẽ cui Iſabellæ nomen indidit, in Septentrionali Hiſpaniolæ Inſulæ parte condidit 1493. Sed circiter quadriennium aut quinquennium poſt, deſerta eſt ea Colonia, Hiſpanis in aliud Inſulæ latus quinquaginta Leucis inde diſtans, ſeſe conferentibus, quo loco Bartholomæus Columbus. Hiſpaniolæ præfectus, vrbẽ condidit D. Dominici nomine dictam. Huius mutationis cauſa ex tali occaſione orta. Adoleſcens quidam Hiſpanis Arragniæ Prouincia oriundus Michael Diaz nuncupatus, è Gubernatoris familia, orto diſſidio, alteri Hiſpano tria aut quatuor vulnera inflixit, quæ tametſi non eſſent lethalia, & eſſet Gubernatoris domeſticus, iſtic tamen hærere non eſt auſus, metuens ne in vincula coniectus puniretur. Diſcedit itaq;, comitantibus quinq; aut ſex alijs Hiſpanis, qui huic pugnæ interfuerant, & Inſulæ littus legentes Orientem verſus, illam ambierunt, donec in Auſtrale Inſulæ littus peruenirent, quo loco vrbs D. Dominici nunc condita. Iſticq; conſtiterunt, quia pagum inuenerunt ab Indis cultum.

Temporis ſucceſſu accidit, vt verſante familiariter cum Incolis Michaele Diaz, Nobilis quædam Matrona Inda, illius amore corriperetur, & aliquot etiam proles ex eo conciperet. Huic vero, quæ poſtea baptiſata, Catharinæ nomen accepit, adeo charus erat iſte Diaz, vt illius cauſa, reliquos Hiſpanos perhumaniter exciperet, & illi etiam detegeret auri metallicas venas ſeptem Leucis à D. Dominico diſtantes. Deinde illum rogabat, vt omnes Chriſtianos ipſi amicos Iſabellæ habitantes euocaret, ſe illis quæcunq; ad victum, & aliàs neceſſaria eſſent, præbituram pollicita. Illi inſuper probans, tota ea Inſula nullam eſſe regionem vel elegantiorem vel fertiliorem ſua: quæ ve amœniorem haberet flu-

ret fluuium, aut portum ad excipiendum naues commodiorem. Michael Diaz, cum vt ſuæ amicæ petitioni ſatisfaceret, tum vt tam plauſibilibus nouis Bartholomæi Columbi gratiã promereretur; iter ſuſcipit, & Indicibus itineris ab amica acceptis, per tranſuerſam Inſulam progreſſus, tandem Iſabellam peruenit, quinquaginta Leucis ab eo, in quo amica degebat, loco diſtantem.

Iſtic amicorum, cum quibus clam loquutus, opera Gubernatori ſe ſiſtit cum iſtis nouis. Gubernator non modo libenter illi quod actum erat remiſit, ſed ipſum etiam locum videre voluit. Amœnum deprehendit, quemadmodum adoleſcens illi deſcripſerat, & vrbi condendæ valde aptum. Ozamæ fluuij, qui D. Dominici vrbem ſecat, & Portus altitudinem exploratus, Iſabellam redijt. Iſtinc omnes ſuos terreſtri itinere, eorum autem impedimenta duabus carauellis impoſita mari conduci curauit. Peruenerunt ad Ozamæ fluminis oſtium 5. Auguſti, Dominico die, & D. Dominico ſacro, anno 1494. & vrbis D. Dominici fundamẽta iacere cœpit, non eo loco vbi nunc vrbs ſita eſt: ſed in ripa Occidentali fluuij Ozamæ: iniquum enim cenſebat Dominã Catharinam, è ſuis ſedibus, aut Incolas Indos eijcere. Illi autem vrbi D. Dominici nomen indidit, à die videlicet quo iſthuc appulit, tum etiam ab ipſius & Admiralij Chriſtoph. Parentis nomine, qui Dominicus appellabatur.

Poſtea tamen commendator Dn. Nicolaus Ouandus, in alteram fluminis ripam tranſtulit, vt in eam induceret aquam fluuij Houcia, tribus leucis inde diſtãtis, quia Ozamæ aqua potui apta non eſt, ob maris reciprocationem quæ illam ſalſam reddit.

3. Noſter Auctor certo ſibi perſuadet, magnam iſtarum Indiarum partem, eius eſſe genij, vt neq; frumentum, neq; vinum in ea prouenire poßit. Sed Gonzal Ouiedus longus longe aliter ſentit. Nam hoc vitium non tribuit terræ imperfectioni aut naturali antipathiæ, ſed incolarum negligentiæ, qui in alijs rebus ſe occupant. Hæc enim ſcribit 11. cap. lib. 3. ſuæ Hiſtoriæ naturalis, amplo primum diſcurſu facto de rebus ex Hiſpania eo tranſlatis, vt iſtic multiplicarint. Deniq;, inquit, ſi omnia quæ ex » Hiſpania illuc tranſuecta ſunt, non aucta ſint tali quantitate, quam ſoli » fertilitas requirere videtur, Incolarum culpa eſt, qui tempus impen- » dere malunt in res maiorem quæſtum ipſis adferentes, vt breui opulenti » fiant, præſertim qui iſtic hærere non cogitãt. Nam hi aut negotiationem » exercent, aut metallicis venis operam impendunt, aut piſcationi vnio- » num indulgent, aut alijs ſimilibus negotiationibus, nihil aliud animo » voluentes, quam vt in patriam reuertantur, ſimul ac opulenti euaſe- » rint. Hinc fit vt pauci vel triticum ſerant, aut vites colere velint, adde » quod eorum maxima pars qui eo proficiſcuntur, ſolum illud habent in- »

" ſtar Nouercæ, tametſi plurimis indulgens mater fuerit. Propterea, ſi
" interdum contingat, vt neq; vinum neq; frumentum creſcat hac in re-
" gione, ſoli vitio minime id adſcribendum, ſed incolis, qui in alijs rebus
" ſeſe occupant, quam in terræ cultura. Rem autem ita ſeſe habere ipſa ex-
" perientia docet. Nam frumentum ſatum egregie prouenit & etiam co-
" pioſe. Idem iudico de vitibus, quas ſi quiſpiam plantaret & coleret, du-
" bium non eſt, quin facile creſcerent: exemplo nobis eſſe poſſunt elegantes
" pergulæ bonis & ſuauibus vuis onuſtæ, in hac vrbe (S. Dominici vide-
" licet) conſpicuæ. Imo etiam ſi nulli palmites ex Hiſpanijs huc tranſuecti
" eſſent: ſatis multæ vites ſilueſtres per vniuerſam Inſulam ſponte creſcũt,
" quæ cura & cultura mitigatæ, bonum vinum præbere poſſent: arbitror
" enim quotquot in vniuerſo orbe ſunt generoſæ vites, à ſponte naſcenti-
" bus originem ſumpſiſſe.

Eas continentis Indiæ regiones quæ ad Septentrionem vergunt, qualis eſt Florida, Canada, Norembega, (à nonnullis Francia noua appellata) & aliæ à Gallis detectæ, qui inde redierunt, affirmant valde fertiles eſſe & ad culturam aptas, atq; eiuſdem prope temperiei & altitudinis cum Gallia.

Braſiliæ Prouincia calidior eſt, vt quæ octo duntaxat gradibus ab Æquatore diſtat verſus Auſtrum, & protenditur ad triceſimum quintum, ſupponentes, illius limites eſſe Flumen Argenteum. Propterea Galli qui ſub Tropico Capricorni habitarunt, ſcribunt vitem quam eo tranſtulerant facile comprehendiſſe & in multos palmites luxuriaſſe amplis folijs præditos, ſed vuas acerbas produxiſſe, quæ tantum abfuit vt matureſcerent, vt potius induratæ exſiccarentur. Frumentum autem & ſecalem, in herbam luxuriaſſe, ſed quum ſpicam produxiſſent, grana ad maturitatem non perueniſſe: Hordeum autem vbertim & ad frugem perueniſſe. Eam ob cauſam nonnulli cenſebãt ſolum illud nimia pinguedine ſua frumentum & vites maturius protrudere quam ſit neceſſe (nam apud nos antequam ſua germina protrudãt, diutius ſub terra latere volunt quam hordeum) & cum nimium adoleſcunt, minus habere efficaciæ, ad formandos fructus: Propterea, qui vellet ſimilia grana ad maturitatem conducere, non fore ſtercorandum ſolum vt in Gallia ſolemus, ſed potius frequentis ſeminis iniectione macrum reddendum & defatigandũ. Hordeum ſi vbertim proueniat nihil mirum, pingue enim ſolum deſiderat, & eius ſatione terra macreſcit. Alij hoc vitium tribuunt partim glebæ nimis putri & tenui, partim ſolis Meridiani calori. Vtut ſit, ipſa experientia teſtis eſt, quibuſdam Peru Prouincijs & aliis, quæ frigidiuſculæ ſunt (veluti in Prouincia Quito) frumentum ſatis feliciter prouenire, in aliis minime. Propterea conceſſit

illis

illis Regionibus grana & fructus temperiei illorum & ſoli qualitati accommoda.

Qui D. Thomæ inſulam luſtrarunt ſub Æquatore ſitam, Aphricam ſpectante idem referunt quæ de Braſilia dicuntur (ſunt enim eiuſdem fere altitudinis) nempe ſe ſæpius, & diuerſo anni tempore frumentum ſeuiſſe, ſed nũquam ad frugem perueniſſe, quia tota facultas in gramen luxuriat. Idem etiam tentarunt qui iſtic ſedes fixerunt? ſed operã luſerunt: atque diligenter examinatis huius rei cauſis, nullam aliam dare norunt, quàm ſolum nimis pingue eſſe, ſtatimq́; germen producere, non conceſſo ſtipulæ ſpatio quo ſemen perficere queat. Idem vitium ſtirpibus quæ in quorundam hortis repoſitæ ſint ad pergulas veſtiendas (alias enim tota Inſula non reperias) euenit: vt licet vuas ferant, vix tamen, cum tempeſtiuum eſt, bina aut terna grana matura in illis reperias, reliqua ſunt acerba & immatura, quædam etiam vites florem duntaxat proferunt, qui ſiccatur antequam in granam efformari poſſit. Idquæ bis ſingulis annis euenit Ianuario & Februario, deinde Auguſto & Septembri: gemina enim eſt in ea Inſula Æſtas.

4. Refert Ouiedus ex reliquis animalium mitium gregibus qui in Hiſpaniolam tranſuecti fuerunt, ſuum multitudinem adeo auctam fuiſſe, vt plurimi eorum gregatim per ſiluas oberrarent, & ex domeſticis feri eſſent redditi. Quod ad armenta attinet, etiam adeo frequentia eſſe, vt ſint nonnulli iſtic Hiſpani, qui decies ſexies millena boum capita poßideant, carnemq́; bubulam ſuo tempore tam vilis fuiße precij in vrbe S. Dominici, vt Relde (ponderis genus eſt 32. vncias pendens) duobus marauedis (ærea eſt moneta cuius 32. regalem argenteum conficiunt, hoc eſt binos batzios germanicos) duntaxat æſtimarentur. Imo adeo negligi propter frequentiam, vt qui huiuſmodi armenta habent per agros vagantia, ſæpenumero quadringentos aut quingentos boues & vaccas occidi curent, quorum coria (abiectis carnibus) duntaxat recipiant, & in Hiſpaniam tranſuehi curent.

5. Hiſpaniola & alijs Inſulis occupatis, Hiſpani nonnulli ſacchariferas harundines ex Canarijs Inſulis eo tranſtulerunt & plantarunt. Sed primus omnium Baccalaureus quidam Iuris Gonſalus de Veloſa nominatus quæſtum ex eius cultura facere cœpit, licet iam ante ſuccum alij extraxiſſent. Is enim propriis impenſis Sacchari conficiundi peritos artifices ex Palma Inſula euocauit, Molamq́; conterendis Sacchari harundinibus idoneam fabricari iußit in ripa fluuii Niguæ: deinde plures alii ipſius exemplum ſequuti. Sed fœde hallucinatus eſt, qui Gomaræ Generalem Indiarum Hiſtoriam, Gallicam fecit, nec Gomaræ mentem aſſequutus eſt.

Sed vt facilius intelligi queat quales ſint iſtæ molæ ſiue prala: ſciendum eſt ea eſſe duorum generum. Molæ enim fabricantur ad fluuij alicuius ripas, vt earum rotæ fluuij labentis decurſu impulſæ voluantur, non ſecus ac frumentaceæ & papiraceæ apud nos molæ. Vbi nulla aquæ commoditas: Prala longè maioribus expenſis fabricantur, & difficilius tractantur. Nam opus eſt æthiopibus mācipiis aut equis ad rotas verſandas, perinde ac fit in noſtris truſatilibus molis, aut Prælis ad oleum exprimendum.

Contritis & probe compreſsis harundinibus, ſuccum expreſſum in magnos lebetes transfundunt, & coquunt paulatim concreſcit is, ſalis inſtar quod cum muria coquitur. Colligunt deinde & in formas quaſdam metæ inſtar factas reponunt, atq; in panes ſiue metas cogunt decem, quindecim, aut viginti libras pendentes, ſuper iniectis cineribus quibuſdam aut cretacea farina, ad purgandum; alioqui nigrum maneret, & impurum.

Harundines autem ſic contritas ex quibus expreſſus ſuccus, abiicere non ſolent: ſed nonnulli ſuibus dant. Nulla autem eſt glans vel fagina vel cuiuſcunq; alterius generis, quam auidius vorent iſtis harundinibus & vnde magis pingueſcant. Inſuper iſto paſtu caro adeo delicata & ſuauis redditur, vt pleriq; caponis carni longe præferāt. Propterea ſolet ægris etiam præſcribi.

Exemptæ porro ex ſuis formis ſacchari metæ depuratæ, alio loco reponuntur, ad reſiccandum & conſeruandum. Eſt autem is locus capax admodū inſtar horrei tectus, & vndiq; ita obturatus & occluſus, vt neq; ventus penetrare, neq; pluuia permeare poſsit: caret enim feneſtris, & ſolam habet ianuam. In eo ædificio longum tabulatum ſtruunt ſeptem aut octo pedes à terra ſubleuatum ligneis fulcris quatuor aut quinque pedes inter ſe diſiunctis: His omnibus aſſeres imponunt, in quibus ſacccharaceæ metæ ordine & ſerie collocantur: ſicciſsima deinde ligna ſub tabulatis illis reponunt, & ignem ſubiiciūt. Hæc ligna neq; fumum, neq; flammam emittunt, quia locus nullum aerem recipit, ſed paulatim abſumuntur inſtar carbonum. Hac ratione indurantur illæ ſacchari metæ, pen. in aeris penuria qui calidus & humidus eſt in illis Inſulis maxima anni parte, & illius regionis hiems rite nuncupari poteſt, videlicet à Maio menſe in Decembrem vſq;. Nam reliquo anni tempore, quo iſtic æſtas eſt, nulla arte ſed ſolius aeris beneficio reſiccantur.

Cæterum vt hæ ſaccharo parando idoneæ molæ ſummum adferunt quæſtū, præ reliquis negotiationibus, ingentes etiam ſunt faciendi ſumptus. Nam antequam quis molam rebus omnibus inſtructam ſibi comparare poſsit, dena aut duodena ducatorum millia impendere illi neceſ-

ſeerit, & tantundem (vt minimum) ad illam ſartam tectam cõſeruandã. Alendi enim illi ſunt perpetuo octoginta aut centena æthiopica mancipia, vel etiam centena vicena, qui harundines cædant, colligant, conuehant, rigent cum neceſſe eſt, purgent, & alias ad molam neceſſarias operas præſtent. Opus deinde eſt vicina duo ampla ſtabula, in quorum ſingulis bis aut ter mille vaccæ alantur, ad tot operarũ ſuſtentationem. Deinde multi carri neceſſarij ad cõuehendas ſacchari arundines, ligna, ſaccharum etiam hinc inde tranſuehendum, & multa alia vſui neceſſaria. Quæſtus tamen impenſas bene rependit. Præterea tanta eſt aquarum & lignorum commoditas (quæ duo maxime requiruntur) in Hiſpaniola Inſula, vt nullam negotiationem ita exerceant Hiſpani atque iſtam: & naues, quæ ex Hiſpanijs biſcoctum panem, farinas, & alias merces conuehere ſolitæ, vacuæ redibant: nunc extructis molis, onuſtæ ſaccharo remittuntur, ita vt maiorem in reuehendis, quam aduehendis mercibus quæſtum faciant.

6. Auri, etiam in illis terris, raritatem hodiernam & precium his verbis deſignat. Quum enim aurũ primæ notæ (quale illud Peruanum eſt) ignobilioris notæ monetæ (qualis eſt noſtra) non pari precio, ſed fere duplo contra rependatur, nihil lucri aduentitij facere poſſunt mercatores ex auro illo promercali, carius videlicet empto, ſicut ex alijs mercibus.

7. Guaiacan, à noſtris lignum Indicum, ſeu lignum Sanctum, ob mirabiles effectus dictum: magna eſt arbor, Ilicis magnitudine, ramoſa, matrice magna, nigricante, materie quam Ebenum duriore: cortice craſſo, gummoſo ſeu pingui, & quum ſiccum eſt lignum, facile decidente: folijs exiguis & duris, flore luteo, quem ſubſequitur fructus rotundus, ſolidus, ſemina in ſe continens Meſpili modo. Frequens in Inſula San-dominici. Eius vſus primum ea ratione innotuit. Magnis doloribus luis Indicæ (malo enim ſic vocare quã, vt nonnulli, Morbum Gallicum: quando hæc lues primum ex conſuetudine Hiſpanorum cum Indicis mulieribus, mox Italorum cum Hiſpanis, orta eſt: vnde mox in Germanos quoq; & Gallos mali cõtagione ſerpſit) eo ergo morbo, quem ab Indica concubina cõtraxerat, Hiſpanus quidam torquebatur. Eius famulus Indus, in Hiſpaniola medicum agens, aquam Gayaci illi propinauit, qua non ſolum magnis illis cruciatibus liberauit: ſed priſtinæ etiam ſanitati reſtituit: eius exemplo, plurimi alii Hiſpani ſimili morbo infecti, curati ſunt. Eius morbi cura Hiſpali ſtatim euulgata eſt, ab iis qui ex ea Inſula redierunt. Hinc per totam Hiſpaniam & inde per vniuerſum orbem, quem hæc ſcabies occuparat.

FINIS LIBRI QVARTI.

09887

IMPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVM, TYPIS
IOANNIS FEYRABEND, IMPENSIS
THEODORI DE BRY.

ANNO

M. D. LXXXXIIII.

J
De Bry
GV
pt. 4
1594
Lat
1